

מדרש לקח טוב

הטבונה

פסקתא זומרתא על חמישה חומשי תורה

יסדו

רביינו טובייה בר אליעזר זל
אשר חי במאה החשיעית לאלף החמישי.

חיה מונח בכתב יד זה כשמונה מאות שנה, והיה למראה עיני הקדרמוניים,
ולא נדפס ממנו רק חלק שני על ג' ספרים ויקרא במדבר דברים, בויניציא
שנת היא ש"ז, ובהעתקה רומיית נ"ב שם שנת תקכ"ד.

יצא עתה פעם ראשונה לאור עולם

לשם כתוב ידי טודושים שהיה בידי הנאון חיר"א זצ"ל, וע"ז השואה מערכה טול מערכה,
עם עוד שני כתבי יד אחרים, האחד מאוצר הספרים בפלארען, והשני מאוצר
הספרים בפעטערסבורג, עם ציוני הפרשיות, וטימני הכתובים, וטראה מקומות טהנץ
וטאורי התלמוד מבילתא ספרא ספרי ומדרשים, ושאר ספרי הראשונים, עם הערות
הנחות לבור וללבן הנוסחאות, ובאור ברובה מקומות להבנת דברי הספר, וגט עם
סבאו נדול המפיע אור על הספר, ועל וטן המתבר ותוין.

פסמי

**שלמה באבער
מלבוב.**

ספר בראשית

באלטן חזקיה

פתח דבר

יְהוָה צְבָאֹת עַפְנֵי מִשְׁגַּב לֹנוּ אֱלֹהִי יְעַקְבָּ סָלה
לעולם לא יהא פ██וק זה זומפיך. (ירושלמי ברכות פ"ה ח'א)

ברוך הוא צבאות אשר זכני, ובימין צדקון אמצעי, להביא הפעם מנהה חדשה במתגה העברים, האמדרש לחקת טוב, חלק ראשון על ספר בראשית ושמות, יסדו רבינו טוביה ביד אליעזר זל, אשר חי במטה תתשיעית לאף החטישי. עם הערות ותקנות וטראת מקומות וציונים, כדי לה' התובה עלי.

הספר הזה אשר אני נתן לפניכם קוראים יקרים! היה עד כה בכתב יד, ומונח בקרן, וזה כשמנה מאות שנה, ורק החלק השני המבונה בידי האחים פסיקתא ווטרחתא, על יקראה במדבר הדבטים, נדפס בוינציא שנת ה'א ש'ז, עפ"י כתוב יד אשר היה ביד מהדר' זרחה בן מורה ר' מלכיאל קואני איש קנדיא רבתא. ואחריו בן בשנת תקכ"ד עד שנת הקב"ט, (1764-69), נ"כ בוינציא, עם העתקה רומיית מאות התחם אוגולינו (Molino Ugolio Blasio) בחלק ט"ז וט"ז מספרו הנගודל "אוצר" (Thesaurus). ובעורת אלהי, ומאהבת שאהבת את חכמת ישראל, התאמצתי בכל עז להוציא את הטעמה הגנואה הזאת לאור עולם, ואביהה אותה אליך חיים קורא יקר! לטען התענג נפשך בה, ותברך נפשי בגללה.

הכתב יד אשר על פיו תבנתי הוצאה זאת, היה לטראת עני הרב ח'יד"א, וmobirovo בפניו שם הנගודלים (מערכת ט'אות ר'). וויל': "וארום ומפני רב בא לידי פסיקתא וטראתא כתוב יד מבראשית ושמות עד פסיקתא הנדרסת והיא מרביינו טוביה ושם כתוב בפירוש שם הספר לך טוב", ועוד שם כתוב: "בעה'ק כבר ראיינו מבראשית שמות כ"י". ואני השנתי בכתב יד הזה מירושלים, ע"י יידי הרבה התחם הנගודל רשותה, והגנוי נתן לו השוואות, חן ואף תודות על הטוב הזה.

גם ראה הרב ח'יד"א עוד כ"י אחר מספר הזה כי כן דבשו בש"ג שם:ocabilliatika של הדוכיס בפיירינציז מצאתי שם ספר בלי קרוע פסיקתא על בראשית ושמות כתוב בקהל ישן עכ"ל. יידי הרב החקם הוחר ר' ניאבוייר, בא אחריו ומלא דבריו, והודיעני במתבטו אל, שהב"י הזה נמצא באמת באוצר הספרים שבפלארען, 35 ג' Biblioteca Nazionale, מפלארען, והוא הרב הנගודל מטור"ר דוד יעקב טарוני, במתבטי אליו להזכיר לי פשר דבר אודות הב"י הזה, ויואיל הרב הזה בטובו להודיעני כי באוצר הספרים שם נמצא כ"י קרטן וכן הודיעני בהמשך (שנת י"ז גליאון י"ד צד קכ"ה). על פי הדברים האלה חיליתי את פני הרב מפלארען, והוא הרב הנגודל מטור"ר דוד יעקב טарוני, במתבטי אליו להזכיר לי פשר דבר אודות הב"י הזה, וזה מדרשים עתיקים על ס' בראשית שמות יקרא, ובلتוי נודע שם הסדר, בקהל ישן נושן, והם מדרשים בראשו סקצת דפין), וגם הכתב מטוישטש בהרבה טקומות, ולא שם המתברר, יعن כי חסרים בראשו סקצת דפין), וגם הכתב מטוישטש בהרבה טקומות, וכמעט לא נשאר רושם האותיות. והעתיק לטעני התחלה הספר וסופה. אולם כל זה לא שווה לי, כי נכספה וגם כללה נפשי לראותו כולם, לטען העירק נסחאותיו עם נסחאות הב"י אשר לפני, ולטען דעת איזו מישרת ואיזו קללה פניה. ועררתי מכתב בקשה אל הטיניקטוריום של הור אדונינו הקיסר יר"ה, להשתדל בעבורי על ידי הציג של עסטערדייך היושב ברומא מלפני הטיניקטוריום שבאיטליה, להשאילני הב"י הדוא על זמן לא כביר, וויאוות השר בטובו והבדנו לבקשתי. ולא ארכו הימים והנה נשלה הב"י לירדי, באמצעות השטאטהאלטעריא, להיות בידי על משך שלשה חדשים, להשתטש בו כרצוני, ובכן השנתי עורה נדולה למלאתי ולבא אל מטרני אשר שתי לנגר עני. והנה אין בפי מלאה להודות להשרים הנගודלים הנשאים והיקרים האלה, אשר בחסדם נערתו למלאות בקשי, לטען הנגודל ולהאדיר ספרות ישרון והבטהה, ואלהן ירושל ישוב להם כפעלם הטוב, והיה משכורתם שלמה.

מבוא אלט 1

עד

פתח דבר

עוד נוסף על זה הוריעני יידי הרב הנזול והבקי הנפלא מוהר"ר רפאל נטע רabinowitz מחבר ספר דקדוקי סופרים, שראה בעינו כתוב יד על שמות באוצר הספרים אשר אסף התחם אב"ן רשות נ"ע, ואו חשתי לעורך מכתביו אליו על אודותיו, וגם החסם הזה בעודו בחיים חייתו נערר לבקשתו, וישלח הכתב יד לידי להשתמש בו בתפוציו. היבש מכתבו יד אשר אספה החכם הזה, ואשר בה נמצא גם היב"י הגובר, וספחו אל אסיפתו הראשונה, אשר כבר לפנים נקנית מאות מיטשלת פערטערסבורג, ועלתה באוצר הספרים אשר לה: **על פי שלשה כתבי יד האלה תכני הוצאה זו.** ואת הכתב יד מידושלים שמשטי לעיקר ולפניהם הספר, ואמנם למען תה שלמות למלאכתי אשר הביבות, ולא תחס כבל בהן הדברים בגנותיהם לסמוך את הקורא בדרישתו בספר, העטשו על שכמי לשום נוספת על הספר, וזה משפט מלאכתי אשר הביבות: א) העברי ציונים לפרושים ולפסוקים בפניהם הספר, כי בכ"י אין רשומות ניכר, ואין מצוינים כלל, כמו שתראה בח"ב הנדפס. אף לבubar זאת השמשתי מלה פס' הבהיר שם בתחילת כל פסוק ופסוק, כי לפי סדרוי אך ליותר יהיה. ב) עשייה טראה מקומות כל הפסוקים שמביא המתברר מכתביו קדשו, וציוניים גם כן בפניהם הספר. ג) נתתי רוח והפסקה, ע"י סימני מפרדים בין עניין לעניין, בין טאמר למאמר בין הפסוק ולמדרשו עליו, למען יהיה רשום ומפורש עלஇזה כתוב יסוב המדרש, להקל על הקורא למצוא תחילת העניין וסופה. ד) לעיתים תקנית הנוסחה הישרה והאמתית, והוכפתי את החסר בפניהם הספר, בתוכו שני חזאי מרובה. אלה הם התקונים והנוטפות אשר עשיתי בפניהם הספר, לסול לפני הקורא בו מסלול ודרכ ישירה לכל יכשל בהליך. ואולם הביבות לו גם הערות וגנחות אשר הצבעין לבדנה נספות לרוגלו הפנים, וזה משפטן ומהותן. ה) בכל טאמר וטאמר שהעתיק המתברר מן הקרטונים הראיתי מקורו אשר שם שאב, ובஇזה מקום נמצא המאמר הוא, בתקמוד, מכילרא, ספרא, ספרי, ושאר מדרשים, ובספריו קרטונינו אחרים. ז) השוותי המאמרים שהעתיקם עם המקור שהעתיק פמן, ועל ידי ההשואה הזאת תבהיר לפעמים הנוסחות, כי לפני היה הכל בכתבים, لكن בנוסחותיו טוב הוא עתה נאמן להבריע בטיב הנוסחות, כי לפני היה הכל בכתבים, לא יוכוף שהלקחה לא חלו בתן ידי מניהם משבשי הספרים — והעירותי לפי שקוֹל דעתך על כל חלופי הנדרשות, ועל טעותם הספרים, ועל המקומות שמצותי שהמאמר��וע. ז) שמשטי לבני על השנויות בשמות התנאים והאמורים אשר מצאתי בספר, והעירותי עליהם בכל מקום, ידעתו כי לפעמים שונים כאלה יפרשו אור חדש על העניינים. ח) העירותי על מספר רב מן החלופים בהעתיקות הכתובים שבכתביו קדשו, וזה מפני כי רבעינו טוביה הביאם כפי זכרונו מבלי שום עין בוגף המקרא, או כי המעתיקים טעו בהעתיקתם, על כלם שמשטי עני, והעירותי עליהם בכתביהם, וייען כי רבים מהם על כן כשר הרבר לפני להת לפני הקורא רשותה מיוחדת מכל אלה החלופים בסוף הספר. ט) השתRELתתי לזרות ולהבר כל השגיאות שבכ"י אשר לפני, על פי כי שני מאוצר הספרים שבפלארענץ על ספר בראשית ושמות, ועוד על פי כי שלישי מאוצר הספרים בפערטערסבורג על שמות, בהשוותי שלשה כי האלה זה מיל זה, ולעומת על הנוסחה העקרית. ז) רשותי במקום ההודמן דברי המתברים הקרטונים, אשר העתיקו דברי הלך טוב. יא) דרישתי ביד ה' הטובה עלי' לבאר דברי המתבר במקומות העיריכים באור. יב) הפיצו או על הרבה מאמורים במדרשים לבארם ולתקנם למען יצא כנונה צדקה מאמרי קרטונינו ז"ל.

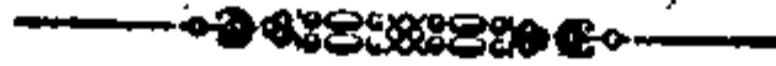
גם מבוא ארוך ומספיק הביבות בראש הספר, וזה היה משפט המבוֹא ומעשוֹ: מתלקטו היה לששה עשר פרקים אשר בהם אדרבר על אודות (ה) שם הספר אשר נתן לו מתברו. ג) המתברים האתרכונים כנוהו בשם פסיקתא זורתא. ג) רבים טעו והחליפו הפסיקתא זורתא עם הפסיקתא הישנה או הרכתי. ד) שם המתבר ושם אביו ומשphantו, ואם היה לו בניים. ס) היה היה ארץ מגורי. ו) מיהם רבותיו ותלמידיו. ז) באיה ומן כי המתבר. ח) ענן הספר ותוכנו. ט) שמות הספרים והטופרים והטוביים בו. י) מי מדברים אחריו מהמתברים הזכירוהו. יי) משפט הבאים אחריו על יקרת הספר. יג) מכתב כתבי יד מהלקחה טוב ונאה נמצאים. יג) תוכנת שלשה כתבי יד אשר היו לפני. יג) חלופי הנוסחות בין כתוב יד פלארענץ וכ"י של. טו) שיורים אחרים מתברר. ט) עדות ספרו על תוכנת נפשו: ועתה

פתח דבר

ועתה הנה הגדתי לפניך הימים קורא יקר ! את משפט מלאכתי ענייה ותבוננה , והזה אם השים לה לך , וشكלה במאוני צדק , כמת עטל ויגעה רבה נדרשו לה . ומה נдол דטרוח אשר העטרכיו עלי , רק לטען הקל מעליך טורה תהיפוש והעין בטערים אם התבוננה בה בינה גם בצורתה החיצונית , וראית כי גם בלשוני השתטרתי הפעם מלහוטים עליך אריבות דברים , ורותת אשר בהعروתו לפטירתה השנה (יצאה לאור על ידי חברה . מקראי נרדמים שנת רב"ח) הארבי יותר מדי , הלכתי הפעם הזאת בדרך קצרה . כי אז לבי נכון וביטה כי תייר מלאכתי בעיניך , ותקבל ברצון את הסגולה הזאת אשר הבאתך לך , וערבה לך גם מנוחתי מטה ידי ועטל רוחיו , אשר גשתי לפניך בהعروתו , ושטה נגד עיניך מאמרם (נכחות י"ח פ"ל) כמה יציאות יגע אדם הרראש עד שטעה פת לאכול , חרש ורעד ועטך ורשות וברור ומבחן והركוד לש ואפה , ואחר כך אכל , ואני משככים ומוציא כל אלה מתחוקים לטמי . אף כן הדבר הזה , כמה יציאות יגעתי ותדר שעתי פעני , עד שטעה כל כתבי יד הנמצאים מהחבר הזה , ודקקתי בהם וצרכתי אקליטים והגהותם ותקנותם , ופלסתי נתיב להבעתו , והعروתו מקורותיו , והצברי לך ציונים לבל תעה מדריך השכלתו , והנה הוא לפניך עוד בכל , ושמור ומטודר מגנה ומפורש כליל בהדרו .

ובזה אסיים , מגני הפללה לאל חי , כי יואל לרהת לי בח ועו , לעבד עוד עבודת הקדש , להוציא לאור גם החלק השני , הנפרש מבבר על יקראי בדברים , דוגמת החלק הראשון הזה , ככל משפטי וחוקתיו . וירבני עצמה להשלים את כל המלאכה , להוציא לאור גם החלק השלישי , והוא מדרש לך טוב על חמש מגילות אשר נשאר בכתבבים . וזהו נעם ה' עלי עוד כל ימי חי עלי אדרמות , להגידך תורה ולהאדירה . ואל יצל מפי דבר אמת לעולם ועד .

לבוב רמתקריה לUMBURG כי שבת תרל"ח
שלמה באבר.

מבוא

בטרם אקרב לחת לפניו הקוראים הנכבדים! המדרש לך טוב על בראשית ושמות, עם הנחות ציונים ופראת מקומות והערות ותקנים, למען התענג נפשם. מצוף-דבש דרשו היקרים, אמרתי לדבר ברוחבה מששה עשר עניינים הנחוצים אל הקוראים אהבי קדמוניות להתקנות עליהם ולדעתם, בטרם יבואו אל הקדרש פנימה, ובעוור השם אקה כי טלאתי בזה את חפעם, והפקתי רצונם, ויברכוני בוגל הזרה הוועה. —

א) שם הספר הזה אשר נתן לו מחברו.

הספר הזה קראתו מחברו: לך טוב, ברמו על שמו הנקרא טוביה. כן יצא מפורש מ恰恰ת החתו אשר שר המחבר בשבח מדרשו, בסוף ספר בראשית, (לפי כ"י פלארען) בזה הלשון: טוף לך טוב רת העצמות, וכן נראה מהארו שבסוף ויקרא (לפי כ"י חנ"ל) באטו: בליך טוב מסודרים. גם בכל סדרא וכסדרא פחה בפסקוק שנאמר בו מלך טוב, ודרכו חוויל (סוטה י"ג ע"ג) ותרא אותו כי טוב הוא, ר"ט אומר טוב שמו, ר' יהודה אומר טוביה שמו. (ה) גם הקדמוניים אשר העתיקו דבריהם מתוך ספרו יכנוו בשם: לך טוב. וממה שפתחה מדרשו, של בראשית בפסקוק: כי לך טוב נתנו לכם (ג), מבואר הדבר כי שמו אשר קראו לו מחברו היה: לך טוב. ואמנם הרבה היד"א בספרו שם הנודלים (ח"א טערבת ט' אות ד') כתוב רבינו טוביה ברבי אליעזר חבר פסיקתא זוטרהה הנדרשת בויניציא מפ' ויקרא עד נטירא, ודברי ספר [לייקוטין] (ג) הפרושים בתחלתו, ובינו ירותם נתיב י"ט ח"ה, ובספר הניא סי' פ"ה, ושבולי לקט סי' קי"ח, וטהרא"ש הלוות תפלין נראה שם הספר מדריש פסיקתא הוא לך טוב, ושמו נאה לו, כי הגאון המחבר, רבינו טוביה שמו, וגם בכל פרשה מתחילת בפסקוק שנאמר בו (כ"י) טוב, ואחריו צון בא לידי פסיקתא זוטרהה כתוב יד מבראשית ושמות ע"ד פסיקתא זוטרהה הנדרשת והיא טביבנו טוביה, ושם ברוב בפירוש שם הספר לך טוב. לחבר מדרש רות ומדרש אפרה (ד), הביא מרברי הר"ש בן אלקבץ בספרו שרש יש עלי רות, וספר מנות הלויע על אסתה, ומבנה אותם מדרש לך טוב בשם העיקרי לפסיקתא. אלה הם דבריו. ועוד אני עתיד להראות (להלן אות י') כי עוד קדמוניים אחרים שהיו קרוב לזמן המחבר ובפרט כל החכמים אשר לא ראו בספר כי אם כתוב יד שחיו זמן רב או מעט קודם שיצא לאור חלק טבנו ברפום, לא הזכירו שם אחר לספרו, כי אם השם לך טוב.

ב) המחברים האחרונים יכנוו בשם פסיקתא זוטרהה.

לא נוכל לומר שהדורות האחרונים נשבח זה השם העצמי מבולם, אחרי שהרב הר"ש אלקבץ מהאחרונים אשר הי בסוף המאה השלישית לאלף הששי, מוכירו בספריו שורש יש, מנות הלויע, בשם לך טוב, וכן חכמים אחרים מאוחרים הביאוו בשמו העיקרי, כמו שהראה בטה שיבוא בראשיתה החכמים שהעתיקו דבריו, אמן זה ברור כי רוב החכמים מזמן מאוחר לדפסת החיבור בראשונה בשנת ש"ז, כשהם ביאוים דבריו הספר לא יכנוו בשם העצמי, כי אם בשם: פסיקתא זוטרהה, ומזה נובל לשפט כי אין זה כי אם שהתרפים טעו והטעו אחרים. כי זה הספר על שלשה הומשיים האחרונים, נדפס בראשונה בויניציא בשנת ש"ז, ובלי ספק הדפיסו מהן כתוב יד אשר לא נהפרש בו שם הספר, וטהר הדבירים אשר כתבו בשער הספר נראה באר היטב כי היו כמסופקים בשמו, כי כן כהוב שם: "פסיקתא זוטרת או רבת", ברם והוא האי ספרא טלא חרגוותא, בלי

(ה) נמדיכת במתוך רנה פ"ט מונט זה זבב לר' ילהו, וגוייקו רנה פ"ז נבב לר' יפה נלענץ.

(ג) כלבב עלהפי גמכוו לאפסיקת סיגס הות ד' כן כהה נחאת.

(ג') מלה "לייקוטין" כוונתי כי כן גמלו גליוקוטי ספרה. ונכט, בפירוש כנוזל גל' גמלו מלהמה.

(ד) יכינו טונית חכם מדרשו כל חכם מגלו (ונכלו נכתיב) וגם כל רוח מהר נבדק קילו (להלן).

מִבּוֹא

טלי צני ספרא זייני טלי מעלייתא. עטקה דספרא זטפרה הלהטה נברותא, והוא גלי עטיקתא:
טמורתה נדפס בבית דניאל בומבורג' בשנת רנגי' פה זייניציא". דגנו רואים כי המביאו
לቤת הרפום, עוד הוא בשער הספר כמתפקיד ושאל אם הוא פסקיתה זוטרתא או רבתי,
ואולם בסוף הספר כתוב המদפסים: "והיתה השלטת זאת הפסיקתא זוטרתא בערב
פסח' שנת רנגי' צדייקים בה" (ה"א ש"נ 1546) ונדרפס ע"ש קורניליא אלקלינדר בויזניציא
רבותי, אהא לידנא על ידא הבהיר נהיר באורייתא כמה"ר ורוחה בן חזקן ונושא פנים כמר
טלביאל קוגני איש קנדיא רבתא". והנה מה שבשער הספר לא הכריע שב להכريع בסיום
הספר, ומה נדון בצדוק כי היהודי שלו, נבעו מהדורין ידעה. ואטגס אם נצאל
טאן בא לו ההשערה לרחת לכפר שם פסקיתה? נשיב כי טענות נצטח לו בעבר שראה
שנירשם בהתחלה כל פסוק ופסוק מלה, פס' "להורות שההתחלת הפסוק ומדרשו, ובאמת
הנicht הרושם. זהה: בהוצאתו אך חשב שהוא ראש תיבת פסקיתה ועל כן נחן לכפר שם
פסקיתה זוטרתא, אך על ידי טענות זאת הטענה גם אחרים, כי כל טעתיק דברי הספר על
פי הנדרפס יקרהו בשם פסקיטה זוטרתא: וודע כי גם בכשי אשר לפני נמצאו הרושים פס' על
כל פסוק ופסוק עד אטען פ' וירא, זט' וטשׁם ואילך הטעיטיק, ג' נמצאו ג'כ' ב'ב'
פלארענץ; ופעטרסבורג, אני השמעתי הרושים הזה, יונן כי ציינתי הפרשיות וראשי
פסוקים, על כן זה: אך למוחרה: א"ז זט' זט' זט' זט' זט' זט' זט' זט' זט'

רבים טעו. והחליפו הפסיקתא זוטרתא עם הפסיקתא הייננה או דרבתי.) בסבירות טעות אשר יכנודו פסיקתא זוטרתא, נתנו רבים ותליתו: הפסיקתא זוטרתא עם הפסיקתא הייננה, או הפסיקתא דרבתי, על ידי שווי השמות. אחד היה בעל שלשלת הקבלה אשר כתוב בספריו בערך רבינו הקדוש. הדברים האלה: ב' ומן. דורות אחר רבינו הקדוש נמצאו חכמים אשר חברו ספרים, ולא נודע שם המתברים, ובחרתי להציג לפניך מוכרת קצתם: פסיקתא אשר כתוב בה שחוبرا בسنة אלף תב"ז משוחטת העיד בימי צדקהו, שהוא אלף י"ז, לדפסקת הגבואה, ואלף כ"ג לחרבן בית שני, ודר' ר' רחמסון ליצירה עכ"ל. והנה הדבר ברור שהמחבר היה לפני הפסיקתא של ר' טוביה, כי רק שם הובא זה דמאנך שהעתיק (פ' סלח דף מ"ט ע"ג). ובמקומות אלף תב"ז, ציל אלף תקכ"ז, ובמקומות אלף י"ז, ציל אלף תוי"ז, ובמקומות אלף כ"ג, ציל אלף ל"ז; ונשתבש על ידי המעתיקים או המתרפים. ואמנם מה נט לו את הקלקל-זהה? רק שווי השמות; שראה זה המאמן בפסיקתא זוטרתא, וחשב שהוא הפסיקתא אשר נוטדה מחייב הタルמוד, ועל כן נפל בראשת השגיאה; והנה מציאות השגיאות בספר שלשלת הקבלה לא תבהירוני עד מאד, כי השגיאה והטעות היו אומנותו למחבר הזה, אבל מאד. יפלא בעיני על הרב הנאון בעל סדר הרזרות כי שנה אחריו; כי גם הוא בספרו (ח"ב אחר ערך רבינו נתן בעל העורך) הביא הדברים האלה מן בעל שלשלת, לא חלי ולא מרגיש שהם דברי רבינו טוביה בלקחת טוב. אך כמקרה זהה קרה גם לרב החוקר ר' עורייה מן הארכומטים בספרו מאור עינים, שם בפרק י"ט בתב': שהפסיקתא הרבה או זוטרתי הנמצאת אצלנו בדפוס, נופטו בה דברים חדשים מקרוב, ובפרט מן התהוא טוביה ברבי אליעזר במו. שהראה פרשת [שלחן] לך ממה שתכתב על דבר שהיה בשנת אלף תב"ז משוכחתה העיר בימי צדקהו, שהוא אלף תי"ז להפסקת הגבואה, ואלף כ"ג לחרבן, ודר' רחמסון ליצירה, ובפ' אמר הראה כתוב. ווזיל: מעשה שקדושי עליון קהל מגנץ מסרו עצם בפרק השבועות על קדושת ה', בשנת ד'א תהנ"ז לבריאות עולם. והנה אין ספק שהבל נוקף מאייה אחרין, עם כי כתוב הוא גם כן להאמר שהספר כלו חובר אחר הגטרא, במו שכתב הרא"ש על מס' סופרים [הרא"ש כתב ה', ס"ה בעניין פרשה פרותה מס' סופרים נרחב] שברבנן מדרש רבותינו, ובפרט בישעה פסוק קומי אורי, שהובא לשונה שם מבעל הילקוט, המצא עניינים אשר אין ספק עצמם, שנוסף ע"יizia מהיוציאים לדין בדבר חדש ע"כ. מכאןון הרබרים האלה מבואר שהשם אשר נתן לו המדרשים: פסיקתא זוטרת או רבתי, הטעדו לחשוב שמתברר זאת הפסיקתא אחד הוא עם מחבר הפסיקתא רבתי הגודעת, ומאמורו בהרשות דבריו: "הפסיקתא רבתי או זוטרתי" טוביה כי כוונתו על הרබרים אשר ראה בשער הספר שכחוב המדרשים, פסיקתא זוטרתי או רבתי", ועל כן סוף סוף העס, ההקדש שנהגנו המדרשים

מ ב ו א

14

הטפליסים למטר לכה טוב רתעוז מדורח האמת. וכבר דיברתי בפינה הזאת במבוא להפסקתה הישנה אותה ד', והוכרתתי להכפיל פה כמה דבריהם ממש הנזכרים לתוכלית, והשפתתי הדברים אשר לתוכלית שלפעניטו אין בהם צורך, וביתוד הבאתם שם גם השנת הר"ש בלבד בהערותיו להאלדות רשי". ושם הראיתי עוד כי גם הרוב הנדול מהר"ס קוניין בטענו שו"ת המערוף ח"ב סי' קמ"ח החליף את הפסקתה ווורתה בהפסקתה הישנה. עי"ש היטב, כי הדברים ברורים ונ惋chos למכין.

ואחד מאחרוני הרובנים הוא דרב הגאון בעל תשובה מהאהבה בס"י ליה מתשובתו, גם הוא נפל בפח השגיאה הזאת לחתיף את הלקח טוב אשר קראוהו: פסקתא, בפסקתא אחרית. ואעתיק פה כל דבריו, יعن כי יתרור לנו מתוכם השערה מושעת חדשה. ואלה דבריו שפ: בפיוש הקליר לפרש את פירוש המת בבית אינו מטה מאיצא ממנו אותו מטה. וזה לשון הפסקתא בפרש תורייע, וטה מאשבעת ימים היא טמאה ואין הולך טמא וזה שאמר ר' אלעזר הקליד המת בבית טהור יצא סן הבית, הוא טהור והבית טמא. עכ"ל, וזה קצת ראה לשיטה רוס' חנעה י"ג ע"א והעתיקה הרא"ש סוף פרק אין. עומרין שהוא תנא ולא בקצת חניטים שהbateyi. אמנים לפי עניות דעתך נראה מה שאמר ר' אלעזר הקליר ומה" איננו פלישון הפסקתא, אלא דבר. זה הוסיף רבינו טובי מרבי אליעזר, אשר אסף הפסקתא ווורתה, והוא היה בשנת ד"א חת"ן בימי האלפסי זיל, ומצאתי בס' פאור עינים פ"ט מביא כמה ראיות שר' טובי בר"א חיל הוסיף כמה דברים בפסקתא רבתיה ווורתה ע"ש עכ"ל. מדבריו האלה אנו רואים שגם אותו רתעו הדברים הכתובים בשער הספר "פסקתא זומרתא לא רבתיה", ועשה פטנות קיים, שאפת הפסקתא היא ישנה ונתחברה בימי הכתמי התלמוד, ור' טובי הוסיף בה דברים ומכבים בהז לא לטעות שטעות הרוב בעל מאור עינים. ועוד שנית נראה כי הוא מטייל כי ר"ט בר"א אסף הפסקתא ווורתה אשר הוא לדעתו ישנא, וכל אלה הטעויות גרכו הטפליסים אשר לא ידעו שם הספר העיקרי, והסבירו שמו האמתי לשם פסקתא ווורתה ועוד הראיתוך במבוא להפסקתא הישנה (אות ד' הערה ב') כי אחד מגדולי הכתמים בידעו הכהנים וקורותיהם הcharmם דיב' ראמץ בכפריו הימטא רישום וווערטערבריך צד פ"ב אות "כהנא" שנה נס הוא בו וחשב שהפסקתא ווורתה על ויקרא במרוב הדברים שנדרפה בווינציא (שנת ש"ז 1546) היא פסקתא דרב כהנא, ושוב מזכיר (שם צד 314) את הפסקתא הנדרפה 1546 ומייסה לר' טובי, דנה לפניו שעיל ידי שווי השם החליף פסקתא דר' טובי בפסקתא דרב כהנא. ולא נחשוב כי השגנה הזאת יצאה מפניו לפי שעה, אחרי שנה בטעותו הזאת בא ספר אחר (Tb. 1. p. 89. Dizionario) וכתב: רב כהנא אמרא בן דרו של רב מחבר פסקתא רבתיה, נרפסה בווינציא 1546, אבל הפסקתא כ"י של' גמר 1240 משונה מן הנדרפה ע"כ. ובאמת הנדרפה בווינציא 1546 (ש"ז) היא הפסקתא דר' טובי, והב"ש שלו היא היא הפסקתא רבתיה (יעין מבוא להפסקתא הישנה את ד' הערה ב') והוא לא ידע ווותם. וכן החכם ואלף בספריו אווצר הפטרים. Tb. 720. k. 1334 א. 1. באנטמאפ. באקטמאפ. בספריו rabbio Biblio. ועוד מה שביא התקם ואלף שם 641. Tb. 3. p. 641.

ויען וביען כיראינו כי זה השם אשר נתן המרפא הראשון למדרש לך טוב נתן מקום לטעות ולהחליף פסקתא בפסקתא, זאת הוורתה בפסקתא דרב כהנא או רבתיה, על כן ראייתי כי טוב הוא להעיר פה ביהוד על איזה ספרים וסופרים, הטעמים מאטרים בשם פסקתא סתם שאין הבונה על הפסקתא דר"ט, ואם אפשר שכוכותב חשב שהיא הפסקתא דר"ט טעונה הוא בידו שהחליף פסקתא בפסקתא, וחשבתי שההערה הזאת נחוצה לנו, למען לא נטעה גם אנו בדבר זה דרך שטעו רבים. ואעיר ראיונה על מסורת הש"ס הנדרפה בכל הוצאות התלמוד, שם ציין בעל מסורת הש"ס בטעם קדושים בכמה מקומות את הפסקתא בלבד שם לווי, ופרטתי אלה הטעמות למטה. (אות י' סי' י"ט). והנה כל העזינים מהם אף שלא נכרבו אלא על שם פסקתא סהם, הם טבונים על הפסקתא דר"ט. ואמנס בזה אין לחוש שיטתעה הקורא ויחשוב שהבונה על פסקתא אחרת, יען כי בכלל העזינים מצוין במס הטעם בתורה בסדר הפרשיות, ועל כן מיד ידע הקורא שהבונה רק על הלקח טוב, כי הפסקות האחרות, הפסקתא הישנה ורבתיה, אין על סדר פרשיות התורה, אבל לא כן בקצת מחברים אחרים. הרבה ר"ש אלקאבץ מביא את הלקח טוב בספר שורש יש בשם פסקתא סהם

מ ב נ א

שם ומצאו שם קצת מאמרי נס כן בשם פסיקתא סתם, ובאליה בקהל נוכל לטעות ולאמר שהובנה על הלקח טוב, יعن שבספר הדוא דרכו לכנות את הלקח טוב בשם פסיקתא סתם, ועל כן מן הדין וшиб עני להעיר על זה, שגם הפסיקתא הישנה והרבתי מזביר בשם פסיקתא סתם, יعن כי העתיק רק על פי הילקוט. ואני צריך לפרט מה המקומות, אחריו שפרטתים כבר במקומות אחר (ס"י י' אונט ב'), וכן כן ראייתי בספר מנתת שי שמעתיק מאמרי בשם פסיקתא סתם, פעמי מאמרי הלקח טוב, ופעם מאמרי פסיקתא אורתה. ולהלן רמזתי על תשעה מקומות אשר כתוב פסיקתא סתם, ובונתו על הישנה (ס"י י' אונט ב'). ואולם מצאתי שנק על הרבה תשובות פסיקתא סתם כמו במשל, כ"ה ח' אל יצא לריב לריב בתיב, לעילם אל תעוז רץ אחר השורה. וזה נמצא ברבותי פב' ב פסקא תניינא רעשרה הדברים:

המחבר אשר על ידי חסידון הידוקן הרاوي בהעתקותיו משנה אותו ביותר להחלפת פסיקתא בפסיקתא, הוא בעל ילקוט ראובני. ולהלן (אות י' ס"י ל') סדרתי המקומות אשר ציין פסיקתא סתם ונדריך להיות פסיקתא רבוי, ודברותיהם שבסביבה פמננו בציינו ותראה מקומות במדרשים אשר מהם שאב, ובפרט במדרשי הפסיקות.

ד) שם המחבר ושם אביו ומשפחו ואם היו לו בניים.

שם המחבר הוא טוביה, ושם אביו אליעזר, כן תחם עצמו בראשי התווים אשר טהה בהם את מדרשו לטפר בראשית, "טוביה בר אליעזר חוק" וגם בראשי התווים שבסוף ספר בראשית שנטעאו בכ"י פלארענץ חתום עצמו, "טוביה בירבי אליעזר חוק" ובפנים הספר נמצאו פעמים אין מattered, "אני טוביה ברבי אליעזר" או "טוביה אמר" וכנהן מן הלשונות וכן בסליחת אהיה אשר אהיה (עיין להלן ס"י ט"ו) חתום: "טוביה בירבי אליעזר יחי חוק ואמן לעד". אחריו דברים ברורים כאלה אין כלל ספק בשמו ובשם אביו. ולא היה הכרה להרכות דברים על הינה הזאת, לולי שכ"י מירושלים אשר עליו יסדו הוצאה, נמצא בקצת מקומות שתוטפו תואריה תהלה על שמו ושם אביו, כאלו אחרים ואולי תלמידיו, הוציאו הלקח טוב לאור, ועל כן אפשר שיעלה הפסק לבניו אולי אין ר' טוביה ברבי אליעזר מחבר כל הספר; רק אחד מתלמידיו תברו והעליה ברוך חבירו דברים רבים מזרת רבו? והנה עביד לפניך דוגמאות מזה הענין: בבראשית ט"ז ב' ורביעית ר' אליעזר הקדוש זיל אביו של רבינו טוביה ר' רבנן הילמד, וכן שם ט"ז ט"ז מדרש פטוק זה שמע אדונינו ורבינו ר' טוביה טפיו אביו רבינו אליעזר הרבה גדול וצוקיל. פ' חי שרה ב"ד מ"ד ואדונינו הקדוש טנא ורבנא ר' טוביה בן קדושת גדורות טנא ורבנא ר' אליעזר גדורול צוקיל. ויצא ב"ט נ' ואדונינו הקדוש טנא ורבנא טוביה בן כבוד רבינו הקדוש ר' אליעזר וצ"ל שמע מן אביו. ויגש ט"ז א' ורבנא טוביה ב"ד אליעזר. שם שם נ' רבנא טוביה אמר. שמות נ' כ' טנא ורבנא טוביה בנו של רבינו הגדול אליעזר וצ"ל הבין בספרי אלהינו ונתן את לבו על אורך גלותנו. בשלה ט"ז ב"ב טנא ורבנא ר' טוביה בנו של רבינו הנדול ר' אליעזר צ"ל שמע מאביו. שם י"ז ט"ז טנא ורבנא טוביה ב"ד אליעזר זיל. משפטים כ"א י' וטנא ורבנא טוביה בנו של ר' אליעזר הרבה גדורול זיל אמר משום אביו. פ' תצתה אדונינו ומוריינו רבנא טוביה ב"ד אליעזר זיל. ואחר כל אלה יצדק קצת הפסק אם לא יקהל ליה י"א טנא ורבנא טוביה ב"ד אליעזר זיל. המשחזר כל אחד יצדק קצת הפסק אם לא המחבר או המאסף האחרון אינו ר"ט, כי אם אחר והוא הבנים דברי ר"ט הוז הספר. ואולם בידורם של הדברים הוא כן, וזה קיים וייעיב שר' טוביה הוא הוא המחבר, כאשר ראיינו מפורש מראשי התווים. ובפרט מראשי התווים שבסוף ויקרא אשר נטעאו בכ"י פלארענץ שנכתבן הזרוים ועניהם נראה בדור שר' טוביה הוא סדר את הספר לך טוב, ומקש עוד מקומו שיוכלו בבאים לחותם הבאים, ואין כל ספק שבכתב שיצא מתחת ידי המחבר עצמו לא היה בהם מאומה מן התוארים והשבחים על שמו, כי היה כטוב בכל מקום מדבר בעדו, כמו: אמר טוביה, אני טוביה אמר, זה שמעתי אני טוביה, ואני טוביה שטעה, וכיוצא באלה הלשונות, כמו שהואאמת בכ"י פלארענץ בכל מקומות שרשתי למללה, שם לא נטעאו תוארים לשטו בשום עניין, כי אם הגותה בכל מקום כאשר יצאה מפorrectת מפני רבינו טוביה בלשון מדבר בעדו. כמו בראשית ט"ז ב' ב"כ פלארענץ ואבא טרי פירוש טוע התלמוד. וכן שם ט"ז ט"ז בכ"י פלארענץ מדרש פטוק זה שמעתי אני טוביה טנא טירבנא אליעזר וצ"ל. חי כ"ד מ"ד בכ"י פלארענץ ואני טוביה ברבי אליעזר. ויצא ב"ט נ' ואני

מִבְנָא

אני טוביהו שמעתי מאבא מרי זיל. יונש מ"ז א' ואני טוביה ברביה אליעזר. שם שם נ' אני טוביה אמר. וכן שמות נ' כ' שתחת אשד בכ"י. ירושלים שלפנינו כתוב מרנא ורבנא טוביה בנו של רבינו הנדרול ר'א זיל ה ב י נ בספר אלהינו ונחת נ. ל ב ו וכו' (ובכ"ס"ב כתוב טוביהו בנו של רבינו הגדול אליעזר זיל הבץ וכו' ונתן את לבוכו') כתוב בכ"ז פלארענץ בלשון. מדבר בעדו: אני טוביה בנו של רבינו אליעזר זיל ב י נ ו ת י בספר אלהינו ואתנה לבוי וכו'. וכן היה הנושא בכ"י לפני הרוב בעל שם הגדולים שהביא (ח"א אות ט' ס"י ד') זיל בא לידי פסיקתא זוטרתא כ"י מבראשית ושמות וכחוב שם בפ' שמות: אני טוביה בנו של רבינו אליעזר הגדול זיל ביןותי בספר אלהינו ואתנה לבוי. על אורך גלוותינו. וכן בשלוח מ"ז כ"ב בכ"ז פלארענץ ואני טוביהו ברבי אליעזר זצ"ל שמעתי מאבא מרי. ובכ"ס"ב טוביהו בנו של רבינו הגדול ר' אליעזר שטעה אבי. וכן בשלוח י"ז מ"ז בכ"י פלארענץ טוביהו ברבי אליעזר זצ"ל. משפטים כ"א ו' בכ"י פלארענץ טוביהו ברבי אליעזר זיל אמר משום אבי. וכן ריש תזוּה בכ"י פלארענץ טוביהו ברבי אליעזר זיל. הדבר הנדרול זיל אמר משום אבי. וכן ויקהל לה' י"א בכ"י פלארענץ טוביהו ברבי אליעזר זיל. הבאתי כל המקומות שרשטי לטעלה עם התוארים, ואשר הוא באותו מקום בכ"י פלארענץ. גם בחלק השני הנזכר נמצא לרוב סתם טוביה ב"ר אליעזר, ולא תורי שבח, רק פעם אחת בפ' צו, דף י ע"א כתוב: מרנא ורבנא טוביה נתישב להלכה זו שאמרו חכמים וכו' והшиб בה העניין. ובמקומות הזה גם בכ"י פלארענץ כתוב בלשון נסתר בנוף שלישי רבינו טוביה ב"ר אליעזר זיל. ועוד בחמשה מקומות נמצא ב叙述 בלשון ר' טוביה. (פינחים ס"א ע"ב, הדרים ס"ד ע"ג, תצא ע"ח ע"ד, נצבים פ"ה ע"א, האינו פ"ז ע"ב). ו בשלשה מקומות בלשון רבינו טוביה (עקב ס"ט ע"ג, ע' ע"ב, ראה ע"א ע"ד). וערתא אחרת כל זה הלא ברור הוא כי הנושא העקרית כאשד יצאה מתחת יוד המחבר, הייתה בכל מקום בלשון מרב בערו, רק חלו בו ידים והוטיפו תורי כבוד לשטו.

ואמנם בבחינת אבי המחבר, נמצא למקצת כן המחברים האחדרנים השערה, אשר אם נ התבונן בה בבחינה נאותה תעלת כליה בתהו. הנה מטה שטבואר בכ"ז אשר ראה הרבה אולאו וטרוב בו אני טוביה בנו של רבינו אליהו הגדול, הובייח הרב החוקר הגדול הר"ר יוסט צונץ (בספרו על הורשות צד 293) על יסוד הדברים האלה, שר' אליהו אבי, הוא הנקרא והנודע בשם רב' אליהו הגדול אשר היה חי במנציא. וא"ב לפ"ז זה היה אחד מרבותיו של ר' רש"י ובן זמנו של ר' שמיעון הגדול, ור' שלמה הבבלי, ור' גרשון מטיצין. (עי' ש"ת מהרש"ל סי' כ"ט, שה"ג ח"א אות ג'). והר"ר יוסט צונץ ציין כפל הדברים במקומות אחד (בספרו צור ליטעראטור צד 124) וכותב: באטען המאה הי"א למספרם (סביב לשנת ד"א ח"ת) חי בוירטיזא ר' אליהו בר יצחק מטשפתה אבן (abuns) הנקרא הגדול, גם הגאון, וכן מבנו בפסיקתא זוטרתא (שלח פ"ז ע"ד) (ח). גם מוביירו ר' רש"י שתי פעמים (פסחים ע"ז ע"ב. ברכות ט"ז ע"ב) וגם בתוספות הזיבוזו (שבת נ"ד ע"ב ד"ה רב) ע"כ. וכן רأיתי כי האכם דר' פרידט (בספרו ביבליאטהעקה יודיעיקא ח"ג צד 427) החליט בפשיות שאביו של ר' טוביה היה רב' אליהו בר רב' יצחק הגדול. אמן אחריו הבחינה נמצא כי החלטתם היא מוסקת טад, אם נבין היסוד אשר עליינו בנו משפטם. והנה היסוד הזה הוא דברי הרוקח בפירושו להטלה הנמצאת בכ"ז, והעתיקם הר"ר יש"ר מקנדיה בספרו מצפה לחתמה (י"ז ע"ב ובידפוס ארעסא ב"א ע"א) בזה הלשון: אני אליהו הקטן קיבלתי תיקון תפנות מאבא מاري רבינו יהודה ב"ז קלונייטס ב"ז משה בן רבנא יהודה בן רבנא קלונייטס בן רבנא משה בן רבנא קלונייטס בן רבנא יהודה, וגם קיבלתי מרבניו יהודה. החסיד כאשר קיבל מאביו רבינו שטואל ההסיד הקדוש כאשר קיבל מרבניו אליהו החון משפיר"א, כי רבינו קלונייטס החון בשעת פטירתו היה רבינו, שטואל חסיד בנו נער ומסרו לרבניו אליהו אליעזר החון משפיר"א, וכשנודל רבינו שטואל חסיד קיבל טניו כאשר צוהו רבינו קלונייטס החון ורבינו קלונייטס החון קיבל מאביו רבינו יצחק, ורבינו יצחק קיבל מאביו רבינו אליהו אליעזר הגדול ב"ז יצחק ב"ר יהושע ב"ז אבון, הוא ר' אבן זקנו של רבנא שמיעון הגדול מטנציא, ורבינו אליהו אליעזר הגדול למן-הורה לפני רבנא שמיעון הגדול, כי ר' יצחק אבון של ר' שמיעון הגדול ור' יהושע זקנו של

(ה) גם כניעות ותוכנה מלי פירטו. וכן כניעות דרכי הכוונה מלאן לרוחן. נרחבת ט"ו כ' וע"ז ע"ז, ויזו סוף ג', בדעת ט"ז ע"ג, מנטפיטס כ"ה ו', ובתקהלת ט"ה, וכן בסבב מקומות כינויו של מתחם מביניהם.

ט

מבוא.

ר' אליעזר וגadol היו אחיהם, ע"כ נדלן ריבינו שמעון הגדול, כי כשנפטר ריבינו יצחק היה ריבינו אליעזר בנו נעד קטן ונדלן בביצה ולמד לו תורה זהא ורבינו נרשום פאור הגוללה. מהו החזיאו הтолדה, אחר שמצאנו חכם אשר חי במנציא בתקלה הטהה התשיעית לאף התמיישי, זשטו ר' אליעזר הגדול, והוא נ"ב הומן אשר חי בו ר' אליעזר אביו של ר' טוביה בעל לכה טוב, ואחרי שבכ"י שראה בעל שהז קריא ר' טוביה את אביו נם ר' אליעזר הגדול, על כן נשפט טוה כי ר' אליעזר הגדול שבמנציא וד"א אשר קראו בנו ר' אליעזר הגדול אחד הם. אמנם וזה הספק משענת קנה רצוץ הוא. כי מי זה ימלאה לבו אורתו לשפט טוה שנמצא פעמי אחת במקורה בכ"י שראה בעל שהז הגוללה היה בנו עופר שפה היה בנו עופר לעמוד לאביו של ר' אליעזר הגדול שהיה בפי הכל? هلוא הבאתי לטעלה שהויספו המעתיקים הרבה תוארים, ונם זה הוא רק הוספת איזה מעתיק. אף אם נואיל להודות שההכנוי יצא מעת ר' טוביה המתברר, מי יכול לננו שגט המתברר עצמו לא נתן לו זה ההכנוי רק במקורה לכבודו ולהדרו, שאללו היה זה הכנוי עומד והכל תגלים לננות בו את ר' אליעזר אביו של ר' אליעזר המתברר את הכנוי היה העומד והמיוחד לאביו והכל מבנים אותו בו רק בזמנים הזה, ואנו רואים שטובייר את אביו הרבה פעמים ובשותם מקומות לא נמצא שיקראבו בכנוי הזה? עוד זאת יפלא, אם ר' אליעזר אביו של ר' אליעזר הוא ר' אליעזר אביו של ר' אליעזר טוביה לא מצא אף מקום אחד בספרו להזכיר את ר' יצחק זקנו? גם וזה יפלא אם ר' אליעזר טוביה ר' אליעזר הגדול אשר קיבל ממנו רביינו יצחק בנו. למה לא הזכיר הרוקח בשלשת קבלתו גם ר' טוביה שקבל מאביו ר' אליעזר? ועוד זאת אם ר' אליעזר הגדול היה אביו, מדוע לא הביא מטנו איזה דברים בתקלה ולא הביא רק איזה ביאורי טקאות. ומלאך כל זה כשלח ונפלה ההשערה הזאת, יعن כי אני עתיד להראות בראיות חוקות אשר אין להיוון מקומות, שהוא הרבר שר' טוביה חי במנציא לא היה ולא נברא, לא ר' טוביה ולא אביו היו במנציא מעולם. (עיין להלן ס"י ה):

גם מטלדותיו לא הנעה אילינו ידיעה פואמה, ודבריו הצלב החקם ר' איסר טויבער במתברתו אורח רענן שר' טוביה הנית אהדריו בן כמותו והוא ריבינו שביביט אשר לעת זקנוו לzech לו את בת הראבין לאשה, אין אלא מן המתמידים, שהעתיד השערה בלי שום רמז ראייה, אבל כתוב לנו לפניו בספרו של אדם הראשון. ואולי סטרך על מה שכותב הרץ שר' אל (כ"ה ח"ז צד 50) שרשב"ט הוא ריבינו שמשון בר טוביה, והראבין היה חמי, הנה ערב ערבא צרייך, ואף שגט בעל הנטחות לספר שם הגדולים (בסופו אות ע"א) הסכים לזה שר' שמשון בר טוביה הוא הנודע בפסקים בשם רשב"ט, בסיטתו על דברי הרוב בעל קורא הדורות (דף י"ד ע"א), ועל דברי הרוב שדייל הנוראים, אנו אין לנו אלא דברי מהרש"ל בתשובתו ס"י כ"ט שכותב שר' שטואל בר נטרונאי היה תנתנו של הראבין, והוא הוא אשר חותנו מוכירו בספרו כמה פעמים בשם ר' שטואל סתם (ס"י י"ט, כ"ז, שנ"ה ועוד בב"ט). ואחדין נמשכ' החוקר הנדול היר' יושט צונצ' בדרכיו האחרונים (ספרו צור געשכטע צד 205) והוחליטה שהוא ריבינו שטואל בר נטרונאי חותם עצמו שב"ט, וחוזר מטה שכותב בספרו על הדרשות (צד 393 בהעודה באמצעותו). שנקרא ר' שטואל בן טוביה. ואמנם אמרת היא שדרשב"ט הוא ר' שטואל בן נטרונאי, שהיה תחן הראבין, וניסו ורבו של ר' יואל הלוי אשר הראבין מוכירו בשם חותנו בספרו ס"י מ"ה. וכן בשעריו דורא בראש הלכות נדה כתוב שר' יואל אמר: מעיד אני על חמיו ועל ניסי ורביר' שטואל בן נטרונאי וכו' ומפורש יוצאת מתחוד הטעדי שדרשב"ט הוא ר' שטואל בן נטרונאי, כי בחולין ספ"ג כתוב: ורשב"ט מתר שבדנים ושבוגבינה. וונתקו הדברים האלה בהנחות הרא"ש ספ"ג בשם ר' שטואל בן נטרונאי, כללו של דבר אחריו ששמענו מפי ריבינו יואל עצמו שהחמי היה הראבין וניסו ורבו היה ר' שטואל בן נטרונאי, ומצאנו במקומות אחרים (עי' או"ז הל' בדקה המקשה ס"י ח"ט; ניד הנשה ס"י חנ"ג; נדה ס"י שמ"ג; וכטוי הרם ס"י ש"ז) שר' יואל קורא את רבו רשב"ט, מבואר הרבר שדרשב"ט אינו ר' שטואל בר טוביה בעל טרדרש לך טוב. (1).

עתה הנה הרבר ברור לפניו כי ר' אליעזר אבוי המתברר לא היה ר' אליעזר הגדול

(1) פין קוווט סיכום ליטויו את כתוק סנדול אגד מילפנטסאל לר' גרטמן פון נ"ז 222 וכונסאות דר 395 פ"ל סמולן קן נזרונאי נאג' ננט ד"ז תאג'ין (1911)

מִבְּנָא

המתיחס לבית אבן. וכן כיוון והוא כי הרשב"ט לא היה בנו, על כן טובן הדרט טעמו כי מטענה בית אבן לא הייתה חולדהו, ועם משפטת הראב"ן לא הוחתן, ולא ידענו שטען דבר מטענתו, לא במדרגה למליה בבחינת בית אבותינו, ולא במדרגה למליה בבחינת חולדותינו, רק ידענו שם האב ובנו, וירענו על פי עדות הבן, כי האב היה אדם גROL בתורה, וירענו בטה גROL כח הבן בתורה, טיעות ספרו אשר תבר. ואמנם כל גROLתם של האב ובנו לא שפענו זורם, ואף הקדמוניים אשר העתיקו דבריהם מתוך הספר, זיכרו רק את שם הספר, ונשם הטעטר לא נזכר, רק פעם אחת בספר העטו בכינוי "חכם ר' טוביה" אוiosa פעמים בשבי הלקט בכינוי "רבינו טוביה או ר' טוביה" יותר מהמה לא נמצא שזכור שמו מן הראשונים. והלא דבר הוא? אין זאת כי אם שר' טוביה לא היה נודע בארץות אשכנו וצפת, כי אם ספרו, וזה יביאנו אל ההשערה שלשו נבקשו בארץות דאליה, על כן נלבה נא מה, ונבקשו במלחמות, כי שם נמצאו:

ה) היה ארץ מגורי.

אף כי הוא דבר הנדראה לעינים כי לא היה לו דין ודברים עם חכמי אשכנו אשר היו ופעלו בזמנו, ולא היה מרייך אנരות שאלות או תשיבות לאחד מהם, ולא הם אלו, ולא נזכר בשום מקום טנדולי הראשונים בין חכמי אשכנו בעת הזה, וכן גם הוא עם שהביא בספרו כמה ספרים וכופרים, לא נתן תוכרת אף לאחד מהאשכנאים בספרו, עם כל זה הדעה התפשטה כי רביתו טוביה היה אשכני, ועיר מגוריו מונצאת הנקראת דיים מאנץ. ונהן אין כלל ספק כי מקור הדעה הזאת הוא בדברי עצמו אשר כתב בספרו (ח"ב פ' אמר ב"ח ע"ב) כלשון הזה: ואני כותב להיות זכרין מעשה שעשו קדושים עליון קהל מונצא, שטברו עצם ואת נשיהם ובניהם ובנותיהם ביום אחד בפרש חנ奸 האבות, ונשחתו כאיש אחד על קידוש שם אלהי ישראל, בשנת רתתנו לבריאת העולם שנרגנו יד יושבי הארץ לעלות לרשות שכנות עליון. ומיצאי עוזר בפירושו לחטש מנילות (כתב יד) שאמר על הבטוב עלמות אדבוק בה הלשון: בדרך שנעשה בימינו בקהלות אשכנו כשתנו ידי בני שער לעלות על ארץ הצבי ושלחו יהודים בקהלות ונשחתו על קדושת השם. ובאמת ראיינו שעיל יסוד הדברים אשר כתב בפרש אמר, החלטת הרב הגאון מהרש"ל רפאפארט, (חולדות הקלייר העדה 33) שר' טוביה מחבר הפסיקתא היה אשכני, ולחת עצמה להחלתו, רמו על דברי הספר שבסוף פ' שלח שבתב שם "ודסרבל בעל שתי קרנות כעין מנטיל" והוא מלא אשכנות עד היום, אם כן היה ר' טוביה אשכני. ואמנם הרגינש כי יש כמו כן רושטים בהספר, כי ידע טבל אשר נעשה בעת זה היא בארץ הצבי, וממנגני הישטמעלים, ודבר בדברים קשים מד הקראים, אשר באשכנו יהיה זה ללא תבלית, כי שם לא נמצאו ולא היו קראיים, על כן חוסף להעמיד עוד השערה לתשלום הראשונה כי הלא לא"י ואמר: ואעפ"כ הוא מדריך הרבה מכתת הקראים ושופך חטרו עליהם במקומות הרבה כאלו דעתו וראם, ובעברו שבבל ארץ אשכנו לא היה בימיו שום קראי, בהכרח כי ראם בטקוטם, ודואו בארץ ישראל, ולסבה זו ירע הרבה טמלחמות הקרייצינג יעוש בפ' אמר. ובפ' بكل יותגנו בני מערב ויבואו ויהוו סלכיות בלא אפים (ז) ויבאו עד ארץ מצרים וישבו כל השבטים עכ"ל. וכוונתו לשער נאטטפיעד שהבה חיל מצרים הבאים נגד הנוצרים בעת צהם על ירושלים. גם ידע בעל הפסיקתא שחולכים עמים ורכיס וביהם מואב וכל סביבותיו, להשתחוות לאבן השחורה בבית החפללה של מהדר בעיר מיצה (Mecca), יעוזין פ' חקת נ"ז ע"ב אצל כמוש, ומזה לא היה שומע באשכנו וולתוי בא"י, שם כבר טלבו ישטמעלים בימיו, ונלחמו עם הנוצרים הבאים נגדם. גם מה שהביא בפ' ואתחנן שבתב ז"ל: והכמי ישראל אמרו מצאנו בתפלת חנה טעין ייח רטה קרני מן אברהם כי. וירושים בחשך ידטו מבנייע ודים, קשת נברירם חתים מבטח לצדיקים, ורים קרן משיחו בונה ירושלים, רק אם נאמר שברכבת את צמח וכו' וקרנו, תרומות, אין עניין קרן משיחו לבונה ירושלים, נסחתת הירושלמי שהיו רק ייח ברכות, לנן נסחתת ר' טוביה בתפלת שמונה עשרה ראה כנוסחת בני ארץ ישראל אשר גר שם:

הדברים

(ז) פות מלון מקילו ולס נלפס ולב נמלמה (דייליג'ל כ').

מבוא

הדברים האלה יצאו מפי הרבה הגאון ש"ר זל' וקיבלו דבריו חכמי ומנייניו בסבר פנים יפות, ונמרו שהה ר' טוביה אשכנזי, ומושבו במאינץ, ואחריו כן בא"י. כמו שתורתה בדבריו צונצ' בספריו על הזרשות צד 293. נראצץ קורות היהודים ח"ז צד 172. שטינשטיידער ברישיטה הנדרולה צד 2674. פירסט באוצר הփרים ח"ג צד 427. אמן אם נרבונן בהשערה זו בבחינה נאותה תעללה כולה ברכהו. תראה הראונה מענן ידיעהו מכל המעשין אשר נעשו ליהודים במגנזה, וכתבו אותם זכרון בספר, אין לה שחרר, וכי אין אפשר שטעם וכותב מה שכתב מפני השטועה, ובמעט יהיה דעתו שהוא לא היה במאינץ בשעת הגיורה, שאלו היה שם הלא היה ראוי שיריע מה שאירע לעצמו, ואיך נמלט מהדפה, וגרוע מזאת היה ראייה טמלה מאנטיל האשכנזית, أخرى שזאת הטלה בעצם ריאונה אינה אשכנזית, כי אם לכוחה מדוזית, ישנה גם בצרפת ובאליאניות. ונמצאת זאת הטלה עוד פעם אחת (פמות כ"ח ל"ג) הטUIL היה דומה כמו מאנטיל הלובשים אנשי צדפת. ולא אמר אשכנזו, אף שאין זאת ראייה ברורה, כי בב"י פלארענץ דגוי: שלובשים אותו אנשי מקומנו. אבל מקום אין גם ראייה על התפקיד, כמו שאמרנו. ואולם מצאנו שתרגם קצת מלחות ביונית, כמו שנביא להלן, ולא הרוגם בלשון אשכנזו, וע"ב איך יעלה על הדעת במצאנו תרגום מלאה אחת בלשון אשכנזו — אף אם ננicha שלקה מלחמת מאנטיל מה אשכנזיות — לעשותו לאיש הדר בארץ אשכנזו. ואמן גם ראיותיו על השערתו השנייה שאחרי ישבו באשכנזו הילך לארץ ישראל ונרי שם, אין להן יסוד ושורש כלל. כי ראייה טמה שהתחבר מדבר טן הקראים, אשר בהברת ראם גם בא"י, כי באשכנזו לא היו ביטוי, אין בה ממש, כי זאת ההשערה בנזיה על ההשערה הריאונה, ורק אם ננicha שהיה נר באשכנזו מקום אשר לא נמצא שם קראים, או אפשר להוכיח כי יצא מאשכנזו, ובעת כתבי רבינו נגד הקראים היה בארץ ישראל מקום שבת הקראים, אבל עתה שנוכחנו כי אין לנו ראייה כלל וכלל שהו מעולם במגנזה, ושהיה ישבו באשכנזו, הלא בשל עוזר ונפל עוזר, כי מה יחסך לנו אם ננicha כי ארץ מולדתו הייתה אותה טהארצות אשר התחת טמלה שליטאים, או מלכוט היונים, או באחת מארצות המערב, אשר בכל אלה הארץות היו הקראים נודעים. ואמן אף לפוי השערתו כי היה ישב באשכנזו, אין לנו טבילה שלא שמע או ידע מהקראים, אחריו שידענו שראה את ספרי רבינו סעדיה גאון, אשר בהם ערך ריב נגיד הקראים, ע"ב גם הוא ראה ועשה כmodo לדבר נגידם בדברים קשים, ועוד זאת כינראיב הדברש כי ידע מהם על פי ספריהם, כי בפירוש נושא שבפ' תצא הביא את הפטותר לקדאים. וחוץ מה ומזה אינני מודה לו כי באשכנזו לא היה להקדומים שום ידיעה טהתקאים, אחריו שידענו כי לבעל ס' כתוב תמים שחיו באשכנזו בתקלת אלף והשי נורעו טהתקאים והעתיק מפיזושיםם מאמורים שליטים (אוצר נתמר ח"ג צד נ"ז). ואך למחרת יהא טפי קראים והעתיק מפיזושיםם מאמורים שליטים (אוצר נתמר ח"ג צד נ"ז). וכי בפירוש נושא שבפ' תצא הביא את הפטותר להזבות דברים על ראיתו והוכחתו שר' טוביה ישב בא"י, טמה שראינו שידי עמלחת הקרייציגע. כי השטועה מהמלחתה הזאת הלא עברה בכל הארץות, ובפרט בארץ אשר ישבו שם יהודים, אשר בנפש שוקקה ובכל חרד היו מבקשים לשטוע את גורל היהודים. בכל הארץות אשר אנשי המלחמה הפראים האלה מגיעים. וכמו כן חלואה ראייה ממזה שידע ר"ט טן העבודה לאבן השחוורה בבית התפללה של מהמד במקה, אשר זה לא יכול לשטוע בא"י, אשר מלכו שם הישטעלאים בימי: ולמה לא בשאר הארץות כי מיכה זו א' מאות שנה לפני נסודה רת מהמד והיה נודע ליהודים בכל הארץות כי מיכה זו א' הבירה הקדושה למאטני מהמד ושם בית תפלה הנקרה קאבא. אלרד הדני (בית המדרש ח"ב צד 106) הביא נ"ב ככה: ושבט אפרים וחצי שבט מנשה הם בהרים נגיד מרים נביא הישטעלאים שנקרו מיכה, ורבו אלרד הדני היו נודעים ליהודים בעת ההיא בכל המקוות וגם באשכנזו. ור' אלעוז הקליר אשר היה חי לערד טאה שנה לפניו, רטו על עבודות הישטעלאים לאבן השחוורה, והרוב הגאון ש"ר בעצמו העיר על זאת (הולדות הקליר הערה ה')

ומפרש כוונת החרו' של הקליר למלכיות ים א' של ר'ה: טורה מלכיות עובי' משכיות טמאי חמד شبויות, בגיןה למלוך, שרצו לו מר היישטעלאים הנקרים בפי הקדומים הרעור'ן הנדול, ונודע שבנו במקומות כוהל בית מקדשנו את המסדר שלהם, ויהיה הבונה טורה מלכיות (ר'יל מלכיות הטירקען), עובי' משכיות (האבן בער' מיכה), טמאי המדרש שבווה', הוא

מבוא

20

(הוא בותל בית מקדשנו), כדי למלור בונאה. והנה הקליר לא היה בא"י (ע"ש בהערה), ואעפ"כ זכר את האבן השחורה. וזראכ"ע (נכלהית פ"ז י"ד) כתוב בענין בארכ' לחוי רואי: אבל שנה היו חוננים היישמעאלים אל הבאר הזאת. וכונתו בלי ספק על הגדה היישמעאלית, כי אדם הראשון בנה הקאבא, ונחרבה במבול, ואברחים וישראל בנו, חדשה במקדים, ושם אבן השחורה משבצת בכיסף, אשר גבריאל מסרה לאברהם במראה לבנה כשלג, והשודה בעון הדור, וסביב הקאבא בנין אשר בו הבאר הקדוש. ועתה למה אין אפשר שגמ' ר' טוביה ידע כל זה אף שלא היה בארץ ישראל? ואמנם הראיה לאחרונה מטה שהביא בפ' ואתנן והבטוי ישראלי אמרו מצאו בתפלת חנה מעין "יח וכו", היא מעוררת תטיה על תטיה. ונעלם טענו כי רבני רביינו טוביה נובעים מבה"ג הל' ברכות פ"ה, ושם נאמר: אמרין במתරין במתערב א' ד' אש כח' בתפלת חנה טעין שמונה עשר וכו'. ור' ט' כדרכו להעתיק מאמריהם ארמיים בלש"ק, כהב אמרו חכמי [צ"ל ארץ] ישראל ט צ א נ' בתפלת חנה כו'. ובילקוט שטאל רמו פ', טובא זה בשם יŁטדנו, וזרוקח הל' תפלה ס' ש"ב, מביא המאמר הזה בשם מדרש יוכלו, ובפרדס הגadol סי' ב"ט טובא כלשון הבה"ג, ובס' האשכול הל' תפלה סי' י' טובא זה בשם ירושלמי; ולא נמצא בירושלמי, רק יין כי ראה בבבאי' ושם נאמר אמרין במתערב וחשב שהוא בירושלמי. ועל כן מה עניין שטיטה אצל הרסיני, לאמר יין. שר' ט' מזכיר הרטו בתפלת חנה לי"ח ברכות אשר לך מבה"ג ומקשו בילטדנו ומדרש יוכלו, על כן נוסחת ר' ט' בש"ע בנוסחת ארץ ישראל אשר נר שם, ובאמת הראיה זאת כשנאה שיצאה מפני השליט. גם נשאל אם ה' רבני טוביה בא"י, מודיע לא הביא בספריו לא דבר ולא חזי דבר מן תלמוד ירושלמי, רק תלמוד בבלי, ואם היה חזי שם היה הזכיר תלמוד דבני מערבי.

ודינה אחורי שדאיינו שכל הראיות על היהת ר' טוביה מבני אשכנו, ודינתו בסוף ימיו בארץ ישראל, בנויות על קנו תהו ואביי בהזו, נחפשה נא. לדעת הארץ ומולדתו. ואמנם האמת הבירור ר' בינו טובי היה יושב בארץ יונן, ואין זו השערת התלהות בשערה, כי אם הרבר מפורש לטעלה מל' ספק. הנה זה ימים. רבים העירוני יידי ר' רב החכם הגROL דר' בערלינגער על כתוב יד אחד אשר נמצא אצל יידי הרב החכם רשוח'ה, והוא פירוש של ר' יהודה בה"ר משה טקוני על הראב"ע על התורה, ושם כתוב המשקוני בהה הלשון: ובועל לקח טוב מתחילה בתחלת כל פרשה בטובה או בטובה, והוא החכם הנגדל רבני טוביה מארץ מילכות יון מטרינית קסטורייה, ולו היום שעברו כSSH מאות שנה, ובועל אוור עינים מתחילה בתחלת כל פרשה באור או באורה, והוא החכם הגבר רבני מאיר מארץ יון, והוא גם כן מטרינית קסטורייה, ולטדר לפני רבני טוביה רוב ימיו, וכל זה לפ"ז התקובל דור טפי דור בארץותינו. והחכם טקוני היה חי בארץ יון כאשר כתוב בהקדמותו בספריו (לפי מה שהעתיק בעבורו יידי הרה"ח רשותה ונדרפס אח' במאנאנצין פיר וויכסענשאפט דעם יודענטהום שנה שלישית חוברת א' צד ו') נודחת מארצי מאברידה (Ochrida) המדרינה ממלכות (ח) בולגריה (Bulgaren Reich) מדנות שרויה (Serbie) ממשלה דת מלכות היוונים. וחבם אחר אחורי, ור' מנחים תמר שמו, חבר נם הוא פידוש על הראב"ע בעיר פולין, ונמצא בכ"י (4 f. 29 Cod. Warbur.) וגמ' הוא מביא את דברי הטקוני. והביאו נ"כ יידי ר' רב החקיר היר' משה שטיננסניזדר בספריו הנගROL (Cat. Bodleiana S. 2674), והחכם פערדעאו בפארמא העתיק בטובו דברי החקם תמר בעבורו. וזה לשונו: "ובATAB התחכם הטקוני אמן לך טוב ואור עינים שהזביר החקם (הראב"ע ברקדמותו ל תורה) הנה הם שני ספרים חובבו לפרש התורה, ושניהם מהזברים מל' קומי מדרשי תול' מפה ומפה, ובועל לך טוב מתחילה בכל פרשה בטובה או בטובה, והוא החכם הנגדל ר' טוביה מארץ מילכות יון מטרינית כסורייה [צ"ל קסטורייא] ולו היום שהברו כתינו שנה, ובועל אוור עינים מתחילה בכל פרשה באור או באורה, והוא החכם ר' מאיר, והוא נ"כ מטרינית כסורייא [צ"ל קאסטוריא] ולטדר לפני ר' טוביה רוב [יטיון], ובול' זה כפי המקובל דור אחר דור בארץותינו עכ"ר. ואני לא ראיינו המפרים ההם גם לא שטענו". עד הנה דברי ר' מנחים תמר. והנה החכם טקוני חי בארץ יון ותבר ספר בshort ה"א קב'ב (1362), כתו שברב הוא עצמו בפ' בא, ואפ' שלפי

(ח) פ"ז מה אגט יודוי מאקס פג'ול מאילס צמיינטניזדר נמלג'ין דס' פליטים דס' 95.

יא

מבוא

שלפי היוצא מתוך דבריו הנזכרים לטעלה, שטומן שר' טוביה חבר ספרו עד זמנו, הם חשש מאות שנה, ולפי דבריו שבס' בא לא עלו אף ל-139 מאות שנה שליות, לא נחש לה, כי בהברח יש בה טעות סופר, וצ"ל. בש"ל ש מאות שנה תחת כ"ש וחלמ"ד נשמטה; ועל והטורים גם דברי ר' מנחם חמר אשר כתוב שטומן שר' ט' חבר ספרו עד זמנו יש כתין' שנה וידענו שר' ט' חמר כי כמאה שנה לאחר המשקוני, כאשר הוכחה במשור הרוב החכם הגROL דר' דערנבורג (במ"ע הרא"ג ח"ג) שחי בשנתה ה"א ר"ט (1449). ולפי רשימת הצע"ג מהר' ט שטיינשנידער כתוב בכתב יד ר' ה"א רב"ו (1466) וא"כ שעוזא כת"ו שנה אחריו ר"ט, בהברח שהמשקוני אשר חי שנה לפני ר' ט' חמר, חי אחריו ר"ט בשלוש מאות שנה (ט).

היווצה לנו מזה כי שני עדים בני ארץינו מעידים ע"פ קבלה מדור אל דור, כי רביינו טוביה ישב בארץ יוון במדינת קסטורייה, ושם הרבה תורה, ושם חבר ספרו לחק טוב. עתה נרדפה נבקשה לדעת את העיר קסטורייה אשר נר שם, כי כמה ערים במלחמות היזונים נשאות את השם הזה א) עיר נדולה על אי מיטילינה (Mytilene) על שפת הים במקצוע מורהית דרוםית. ב) Castro עיר על שפת הים בצד טורי לאי לעמנאס (Lemnos). ג) Castro על אי חיאס (Chios) על שפת הים בקצת מורה לאי. מלבד אלה יש עוד בארץ יוון עיר הנקראת Kastri והוא שכנת באמצע אי מארואה (Morea) נוכת אי הירדה (Hydra) (י). אמנם יש עוד קסטורייה (Kastoria) במלחמות בולגריה סמוכה לארץ טסליון (Thessalian) ולארכז מקדון (Macedonia) ועתה נראים הדברים כי זאת האתונה, היא היא העיר אשר ישב בה רביינו טוביה, ויין כי היא סמוכה לעיר אכרים (Cerida) מקום מגורו של החכם משקוני, ע"כ ידע זה והחכם את כל אודותיו.

ועתה נבין היטב דבריו הרاء"ע בהקדמו שבtab הרוך הרבה רבייעת אשר הלוינו בו ספרי הדרוש, הוא הדרך אשר הלוינו בה חכמי יוון ואדרוס, והצעיב. לאות את ספרי לך טוב ואור עינים, יعن כי הספרים האלה חוברו מחכמים אשר ישבו בארץ יוון .. והרא"ע אשר חבר תבורו כבן ס"ד שנה, בשנת ד"א התק"ב (1152). בערך ל"ה שנה אחריו שchar רביינו טוביה את ספרו לך טוב, יכול לדעת היטב את המקום אשר שכן שם ר' טוביה. ובין גם הסבה למזה שר' ט' הרוגם כמה מליה בלשון יוון (עיין סי' ח' אות ט"ז), ועוד זאת יובן לנו איך היה אפשר שר' ט' היה בקי בנסיבות שאירוע בין היישמעאים וידעו היטב מדריכי עבדותם בעיר טיצה, וממנהיהם שנתרו אל העיר הזאת בכל שנה כל עמי המודרניים להשתנות לבן השחרורה בבית ההפללה של מהדר, וגם ידע שבבר תחיל וזה המנהג לדבטל, כי כן כתוב בפ' התקת וו"ל: וככה"א אשר יורישך כמוש אלהיך אותו היוש והוא בלשון ישמעאל טיצה ע"ז שהוא במדבר והולכים אלה עמים רבים ואחד אלף אינם חזרו. ובבר תחת חיל להבטל לע"ל. והנה ההודעה הזאת טראיטה מאד עם מה שהודיעו לנו בותבי דברי הימים לעיר הזאת. החכם וויסטענפאלד בספרו "קורות העיר טיצה" לפי מה שהודיעני זידי היחס הנדרול והזוקר הנפלא דר' גראטן במתבבו אליו: שם צד 220 כתוב: בתג עלייתם לטיכה בשנת ת"יד (למספר היישמעאים שהוא שנת ג'ז/1022 למספרים שהוא ד"א השפ"ב למספר בני ישראל) קפץ מצרי אחד מהטנדרים לרהם ובידיו האחת חרב שלוחה ובשנית מטה וטנגול על האבן השחרורה ויק בנה שלוש פעמים ויען ויאמר אל העומדים עד מתי אתם עובדים את האבן הזאת לכבוד מהטר ולכבוד אליו ... . ובמשך ארבעים שנה אחריו בן היו העולים לרגל מתחמיים מפני סכנת הדריכים . ושם צד 224: אחורי שנת הפט"ט (שהוא 97/1095 למספר שראה ד"א תרגנו—תרגנו למב"י) חורו העליות לרגל להיות כבראונה . מהו יוצא מפורש שעדר שנת תרגן'ו שהוא ומנו של ר' טוביה בטל העליות ובזמנו חורו לעלות וזה מטעם בדברי רביינו טוביה שכחוב ובברחת חיל להבטל.

ועתה

(ט) י' מילוט פמל חכ"ל. הפקות נכונות נמלחות כמחור רומיג'ן, וככונת י"ד קלידען ועין מס ככתג נ"ג' מס פאניאג'ילדער גנטומה ספרי לויידן נ' 139 ושי' גוון ליטנאלטער גנטיכטט דער סינגלגנגלמן פלאטינ' נ' 526, וטומי כפנודס לוח מ' נ' 194 . ועין מה סכתן עליון יוזוי גאנטוק גנדול לט' פין דרכלמאן נ' 22 וק' יונר גאנט טמל פילוטים (ספרי נ"ג).

(י) פין מליעט נטוק. נ' 269

מבוא

22

ועתה הידיעה הזאת אינה אפשרית רק אם נאמד שר"ט היה יושב בארצות הקדם או בארץ הקרובה להן, אבל אלו היה בן אשכנו ויושב באשכנו יקשה علينا עוד מאי כי היה יודע כל זאת בדקрок עד כהו השערה, בפרט בותן הקרטון היה אשר לא היו שיירות פצויות שם לכאנ ולא באו אליו הדרונות פארץ הקדם מעניניהם וטמאו רעותיהם. ועוד זאת נראה שבכמה מקומות בספריו סדר נגד רת היישטאלים. כמו בפ' צו (רף ט' ע"ג) חכמים מה להצע ולהיטיב לא ידעו אשר העתיקו שיזהן מליטוד היישטאלים בו, בפ' אמור (דף נ"ח ע"ג) כדרך רת היישטאלים שאין להם פסח קבוע בדתם בו. ולזה לא היה לו שום סבה בארץ אשכנו. ועל כן ברור הוא כמו שאמרנו שההמושב בארץ הינו הירובות לארצות הטחדרניים ובלי ספק גם רבים ממאמי מחמד ישבו שם וע"כ היה לו סבה קרובה לשם עינו על דרכם ולדבר נגד עיקרים, כמו שהוא לו סבה לדבר גם נגד המניין אשר ישבו שם ונגד הקראים שבארצות ההן:

ואולם עוד דבר אחר יבהיר לנו והוא: למה ר' טוביה מני השטרות משנת ג"א ת"ג? כי כטה גדויל החכמים שאחרי התלמוד מונים מספר השטרות משנת ג"א ת"ט, הכולר לשנת המ"ט היא הראשונה למן השטרות. ובז' היו מונים בעל סדר הנאים ואמוראים, רבינו טעדיה גאון, רב האי גאון, ר' נתן בעל העורך, רשי, רית, בעל העטור, בעל הרומה, בעל כפתור ופרח, ואחריהם נמשבו האחוריים בעל הייחסין, מאור עניים, צמח דור, וכסדר הדורות. והתחלים מני השטרות משנת ג"א ת"ג הם — מלבד רבינו טוביה שבtab בפ' שלח: שנת ד"ט ס"ז (יא) לבריאות עולם וכו', שהוא אלף ת"ז וכו', ליטי אלכסנדר טיקון למלאות הינוים. אשר מבואר מוה שטנה משנת ג"א ת"ג — הרב ר' אברהם בר הילא, חזב"ר בעל ס' הקבלה. הרמב"ם, ר' אברהם בנו, ואחריו בעל יסוד עולם, אולם בעל כפתור ופרח ובן הייחסין, פושים בוה על שני הסעיפים שטוניים בשני הצדדים. והרב בעל ערך טליין ערך אלכסנדר טיקון כבר קבע מסטרות בדבר הוה, והחליט כי זה החלוק בדעתו היה תלוי בארץות. השוכנים בא"ז חשבו כמו בכל הסתורים שתחלה המני הוא ג"א ת"ט, ולפי המספר הוא מנו כל היהודים בסטיטוסם על דברי התלמוד, ואף היושבים בארץות שונות מנו לפי המספר הוה, וכן מנו הנאננים כלם. אכן היהודים שি�שבו תחת העربים ודרשו בספריו יוניס המתורגמים לערבית, ומצאו בספריהם החשוב לשטרות שנה אחרת פחזות מהשבעון חריגיל בין היהודים, וקבלו זה החשבון למאות, ע"כ בא ההפרש משנה אחת, בין חשבון סופרי היהודים היושבים רתת ממשלה הערביים, ובין סופרי היהודים היושבים בין הנוצרים, אף על כן המתחלים מני השטרות טן ג"א ת"ג, הם כלם טר' אברהם הנשיא והלאה, אשר היו בין הערביים, ואטנס הרוב בעל ערך טליים לא ידע מה לעשות ביר טוביה בעל הפסיקתא זורתא, אשר לפי דעתו היה אשכני, ולמה לא טנה בחנagogים וכחכמי אשכנו צרפת, על כן אמר כי גם הוא הלך לא"ז, ומצא שם כבר חשבון הערביים, אשר רדף אחרי גם היהודים למנה קיים. אטנס לפי דברינו אכן הדבר מiad, שר"ט מנה מני השטרות כמנין הינוים והערביים, יعن כי היה חוי בארץ יון ומנה מני השטרות כמנין ארצו.

ג) מי הם רבוותיו ותלמידיו.

מן הספרים והוטפרים אשר נתן להם מקום בספריו על התורה לא נובל למצוא אף רמו קטן מרבותיו. אולם בפירויו לקהלה (כתב יד) מזכיר את רבו רבינו שמשון ז"ל בזה הלשון: טוביה ביר אליעזר אמר משפט רבו רבינו שמשון ז"ל דברי החכמים כדרבנות, ציריך לאדם שיאמר דברי תורה בפי רבו שכנים דבריו בלבו כדרכן. ובמקרים נטוועים שהיו דברי תורה נטוועים בלבו וכו'. ואולי הוא רבו רבינו שמשון אשר גם רשי מביאו בספריו לישעה נ"ח י"ד ועפס ו' נ'. ואטנס ראיyi שהרב הוכח הזכור גדול ריטל צונץ בספריו על הדרשות (צד 294) כתב: כי הוא מזכיר בספריו את רבוותיו (בלשון רבים) כאלו יוזיר וולת ר' שמשון עיר אחרים מדבוחוי, וממשך בזה אותו ר' ראסטי בספריו (Catal. cod. mos. Th. I. p. 133).

שנתב

(יא) ביל ד"ל מאס"ו כי הום ב' לא קלם קדמונית נתקום מכבב פ"ג.

מבוא

שכתב שם בהה הלשון בשפת רומי (יב) וכך תרגומו. "בסוף פפיו ברפ' האהרין יאמר לנו מהחר את שם רבו, אמר טוביה בר'א בשם רבו ר' שמשון ז"ל. והוא טוביר בפירושו הוה עוד כמה מרבותיו האחים אשר לא נודעו לנו, וראיתי ונתן על לב עלה מה ועל מי הדברים מבונים? ולא מצאת רק במקום אחד אשר טוביר עוד חכם אחד מבלדי ר' שמשון אשר לכת תורה מפיו. שבפירושו לאיכה (כתב יד) בפסוק וכו נוייה משלג כתוב: "אלן שהו שותן השלג צחו מהלב וכו' וכן שמעתי מפי ר' משה שאמר פפי רבינו סעדיה". ועל כן אולין ר' משה זהה ששמע מפי היה רבו. אבל אין מה הברת שהיה רבו, כי אפשר גם כן ששמע בכך אף שלא היה רבו, או שהבונה רק שמע בשם ולא מפי ממש, ועל כן אין מה ראה לדבר.

ז) באיזה זמן חי המחבר.

לא זכה המחבר שכחובו מקרי היו על כפר אחד מבני זמנו, וכן הוא עצמו לא רשם על ספר שנות הולדת אותו, ועל כן מובן הדבר מעצמו כי אנהנו היום לא נוכל לדעת שנות הולדתו בדקוק ובמצטצום. וגם השנה אשר בה הלך לבית עולמו, ועד כמה ימי שני מגוריו הגיעו, גם מבל זה לא הגיע אליו דבר, ורק מקצת רושמים אשר רשם לעיתים בחיבורו מעין החומר אשר עמד בו בשעת כתבו הדברים על ספרו הודיעו מעט מזמנו אשר חי בו, ובקרוב נוכל לשער באיזה זמן כהב ספרו. ולמעט ברר הדבר הזהاعتיק מה כל המקומות אשר בהם מוכיר דבר או חיציו דבר בבחינה זמנו.

א) בפרש שמות ג' ב' כתוב: ובשנת ארבעת אלפים ושמונה מאות וחמשים ושבע לבריאת עולם (ד"א תחנין), שהוא שנות אלף ועשרים ותשע להרבן בית שני, שהוא שנות יב למחרור רני. וכ"ה בכ"י פלארענץ וכ"י פערטערסבורג, וזה ההשbon הוא פרזוקט מאדר, כי ידענו שהרבן בית שני היה בשנת ג"א-תחכ"ח, ועל כן אם נחשוב למספר הה אלף וכ"ט. שמן החרבן עד זמנו של המחבר, הלא עלה ההשbon כהונן ד"א תחנין (1097). והרב בעל שם הגROLIM (ה"א מערכת ט' אות ד') הביא הדברים האלה בטעות ע"י שגנת המתיק כי זה לשונו שם: ואחר זמן בא לירי פסקרא זטרתא כ"ז מבראשית ושמות ותובב שם בפ' שמות, בשנת ד"א תחנין שהוא אלף פ"ח לזרבן". מהצעה זו הלא נראה שיש בה על כל פנים טעות מובהת, כי שנות ד"א תחנין לייצורו הלא בשום עניין אינה שנות אלף פ"ח להרבן, لكن יש להתקן ונאמר שטעה הטענה או המרפס וכותב פ"ח במקומות כ"ח, ועודין היה טעה במספר היצירה לנו גם פה טעה המתיק וצ"ל תחנין והשנית אותה ר'. ואלף כ"ה להרבן הוא ד"א תחנין לייצורו. והב"י שראה האולאי נכתב בשנה אחת מוקדמת, כי בכ"י לפניו ובכ"י פלארענץ ובכ"י פ"ב נרשם שנת תחנין, או הרב בעל שהן חשב שצ"ל ד"א תחנין לבן סימן הוא שהוא אלף כ"ה להרבן (במקום שהיה כהוב לפני אלף כ"ט להרבן). או חשב הוא כרעת קצת מקדמונו כי הבית נחרב בשנת ג"א תחכ"ט, וא"כ בשתהשוב לה אלף כ"ח עלה נ"כ ד"א תחנין (יג). והחכם המלומד די ראסטי בכרפו (15. II. 15. Dizionario) ונעהתקן דבריו ללשון אשכנו בספר (די ראסטי זערטערבוך צד 314) ויל' מן הב"י על שמות אשר הביא בעל שהן נחרב מהר זמן המחבר שהוא בשנה תחנין (1090) אשר לא נודע עד עתה. ולא חלי ולא מתריש כי יש בדברי השה"ג שהביא מהב"י טעות מובהת. והעיקר הוא, כי צ"ל תחנין או תחנין. ואמנם גם משקל הדעת יש לשער בצדק כי כמו שהוא לפניו בכ"י היא האמתית, כי חושב אני שהענין הטענה במקומות הזהא טוביה שהוא מבון על הצורות אשר באו עליו בכל העולם ובוחוד באשכנו בשנה תחנין, ומפני זה התעורר בלבו להבין בספרים אלהינו.

Pagina penultima sub finem praceptoris sui nomen auctor nobis revelat:
,, Dicit Tobias filius Eliezer nomine praceptoris sui rabbenu Simson fel. m.“
aliosque non paucos hic illic profert in hoc comm. doctores nobis ignotos.

(יג) וליחסו כי סמך דיל' פינקן נספחו (געניכטע דעם קעלענרטאות מ"כ גאנכטום נ"ג 87 סימן 626) כיון דנני צב"ג ובתקון נפשות נבנתה דיל' כת"ן פאוד הפל' וכ"ה נמוקס כלפנינו מהונ צב"ג וט"מ. ורכז מחפס פה לפה ר"א תחנין (1180) נאקות תחנין וכן לרנקן נ"ח נמוקס ב"ח [ג"ל פ"ח], מלבד כי אין לנו לנו מסכימה רק טעם נחכמון כי לח' יונגן ד"ט תחנין דיל' יעלס כמספק כוונון פאוד אונפ' ונ"ח לאיגן, רק יטיש אלף וע"ב להרנן. וכמאלגנרטין שא פלייט חונק נ"ג נ"ג לסקידר פיל' פינקן נספחו פאוד צויניגטניינען (נקון נהנמי צב"ג אלף כ"א וכן כתנין דיל' אין גאנכו צב"ג נספחים טוונס (ד" 8) צב"ג אלף וט"ב וכ"ט צב"ג צב"ג.

מבוא

אליהנו ולחת לב על אודך גלוינו, כי אולת יד וכלו כל הקצים, עיב חזת הדתוערות
צדקה סאד בשנת תחנ"ו—תחנ"ז ולא בשנת תח"ז.

ב) בפרשת בא י"ב ט' כתוב: יש לנו מארם עד המבול אתרני ומן המבול עד
שבא יעקב אבינו למצרים תקfib הרי ברליה, ומשיצאו עד בנין הראשון ת"פ, ועד
ת"י, וחרב עי, ובנין שני ת"ך, זהה לנו מערבן שני אלט, בשנת ג' למחוז רנייז,
שם בתית (צ"ל בתית) ברליה ובתית (צ"ל בתית) הרי דתרני, הוסיף עליהם
גלוות מצרים שעמד הרי, הרי הבל דתחסין ע"ב. ופירוש דבריו: הרי ברליה כלומר אם
האזור אתרני 1656 עם תקfib 582 מעלה ברליה 2258 ופירוש: שהם בתית
כלומר אם תזרף ת"פ 480 עם ת"י 410 ועם ע' 70 עם ת"ך 420 עם אלט 1039
עליה בתית 2419 יהיה סך הכל של ברליה 2238 ובתית 2419, ד"א תרני 4657,
והוסיף על הרי 2419 (גלוות מצרים) עליה סך הכל ד"א תחסין 4867 (ולטספרם 4107).
אבל בכ"י פערטסבורג נרים: וזה לט מערבן שני אמרם בשנת ד' למחוז רנייז שהם
בתית ברליה ובתית הרי דתרמי הוסיף וכו', הרי הבל דתחסין. גם בזה יש טעות
טונחת שבtab בתית בטוקום בתית וכן הרי דתרמי ציל הרי דתרני ולפיה עליה סך
הבל בשנה אחת מאוחר, מפני שהקדמים חרבן השני בשנה אחת.

אמנם בכ"י פלארען כתוב. וזה לנו מערבן שני אמרם בשנת י"ב למחוז רנייז
ש הם בתית ברליה ובתית הרי דתרמי הוסיף עליהם גלוות מצרים שעמד הרי הרי הבל
הathan'ז. והנה לפ"ג של הב"י שלפנינו עמד המתברר בכתבו פירשו על פ' בא בשנת
ד"א תחסין, ולפי הב"י של פערטסבורג בשנת ד"א תחסין, ולפי הב"י
פלארען ד"א תרני.

ג) יזרו י"ט א' כתוב: "בחדש השלישי וגנו' תקופה היו טונין ישראל. ליציאת מצרים".
חוירו ומונין לבני הבית, שנאמר ויהי מקץ עשרים שנה וגנו', לא וכן לטנות לבניינו
טונין לחרבנו, וזה עתה אלט שהוא דתחסין לעולם, ולא עוד שאנו טונין למלאות
יוניס אתייז". וזה החשבון עליה כהונן כי החרבן השני היה ג'א תחכיה, ואם נוסף על
זה אלף ליט' עליה סך הכל ד"א תחסין, וכן הפסקת הנבואה הייתה ג'א חמ"ט, ואו הוחל
מן השטרות, והשנה הא' למן השטרות היא שנת ג'א תג' (יד) צא וחשוב למספר ההז
עוד אלף תייז, עליה ד"א תחסין. ובכ"י פערטסבורג גג' וזה עתה לנו תחריט שהוא
דתחסין (צ"ל דתחסין) לעולם, ולא עוד שאנו טונין למלאות יוניס אתייא (צ"ל אתייך).
ובכ"י פלארען כתוב: וזה עתה אמרם שהוא דתנן לעולם, ולא עוד שאנו טונין
למלאות יוניס אתייז. והנה תלופי הגירושות האלה הם בהסתמה עם החלופים שבפ' בא
ומזה נראה שלא היה במקורה ולא בטעות, כי אם בכוונה. ואמנם גם מהחלופים הות יוצאת
שלפי הב"י שלפנינו נזכרנו הדברים בשנת ד"א תחסין, ולפי כי פ"ב בשנת ד"א תחסין,
ולפי כי פלארען בשנת ד"א תרני.

ד) בפ' אמר בנדפס דפ' כ"ח ע"ב כתוב: ואני כותב להיות זברון מעשה שעשו
קדושים עליוון קהל מגנץ' שטבזו עצם ואת נשיהם ובנותם ביום אחד בפרס תב
השבועות ונשחטו כאיש אחד על קידוש שם אלהי ישראל. בשנת תרנ"ז לבריאות העולם
(1096), וכן בפירושו לשיר השירים (כתב יד) כתוב על הפסוק על כן עלמות אהבוך, על
שרואין או'ה שנקרה עלמות שנאמר ועלמות אין מספר לפי שרואין יהודן של צדיקים
שנחרני

(יד) גמוך צלי נפסק מגוטטה (לט' ד' זר 8) נפסק נעשות ונתת תחכ"ז טו גוטה כללהוניה נפסק
מלכות יון, והוא לפקן צלע' פנת תם"ט ומן הו' גוטטה ת' ומן ט' גוטטה ב"ז. וידוע כי מלכות גודוות נאכלנו פא
נפסקל צינה אהמת צלעת חוויל (ע"ז ט' פ"ה ע"ה) יכול מספל זה מן ג'ו' גמ"ט ליזלה, דסיו' גמ"ט זיה גהלוועס
לפסקל טוינס, ט"ז גרא"ז פרטות כל אטאנן, וכגמוג צס' סטמאדי צט' תם"ט, כי חביבתו זו כל' טוינס כו' מ

- מגנלי פדעה כו'לה. הולס פפה מלהוי שלינו כן הול' כל' טוינס גו' מנכני כרצם סטונין מיין כטניות צפנת ת"ג,
- וכמו סאכלויחי נטנלה טו' לות ה', על כן מלהוי מן כוכביס בלאכט נאכלנו לפסקייה. ווגס יט' למון צס' סטונין

סאכלויחי (ט' זר 8) המתברר הוא צהמוץ גמזה אטמיינט גולף סאכלויחי, ז' אל נאכלויחי כמלחה גטמיינט.

ה' מבו

שנהגין על קדושת שטח חווידין. על כרzon וגותגין הוריה לשטח רגдол' בדרך שנעשה ביטח בקהלת אשכנו בשנת תחנץ' כשנתנו ידי בני שער לעלות על ארץ הצבי', ושלחו ידיהם בקהלות, ונשחתו על קדושת השם, באלה ובאלה ראה שלטה ברוח הקודש ודבר עלייהם. ז) בהעלותך דף ט"ג ע"ג כתוב: "הייו טונים ליציאת מצרים וכו' ותחילה טוניין לבני הבית וכו' חרב הבית הייו טוניין לזרבנו עד שהחילה טוניין למלכי האומות ובשנת את'ח למלכות יונים אנו בזמן הווה". ויעלה רחשפון גם כן תחנץ'-תחנץ'.

ו) בפרשת שלח דף מ"ט ע"ב כתוב: "ר' ס"ז (טו) לבריאות עולם שהוא אלול ו (צ"ל אלוף ל"ז) לחרבן בית שני, שהוא אלוף תי"ז להפסקת נבואה למיטי אלכסנדרוס מוקדון למלכות יוונים, שהוא טשחוכת העיר בימי צדקיהו המלך אלוף התקב"ז". ופירוש הדברים כן, רבעינו טוביה מאחר זמן חרבן בית שני בשנה אחת, כלומר שהחרבן לא היה בשנת ג"א תחכ"ה, כי אם כදעת קצר מקדמוניño בשנת ג"א תחכ"ט ליצירות, ועל כן אם נוסיף על ג"א תחכ"ט עטן היツירה אלוף ל"ז אחר החרבן, יעלה המכנה ד"א חתפס, וכן אם נוכיף על ג"א חמ"ט שאו היה הפסקת הנבואה אלוף תי"ז שחשבון השטרות, יעלה גם כן ד"א חתפס. וכן אם נוסיף על ג"א שליח אשר בה נחרב הבית בראשונה, היהינו על ג"א שליח לפי חשבונו של ר"ש, אלוף תקב"ז. יעלה לנו גם כן ד"א חתפס (טו).

והנה אם נשים לב על הנקודות שהזכירנו יתברר לנו הידיעה באיזה זמן עמד המחבר בעת כתבו הספר. הנה אמנם שמן הדברים אשר כתוב בפ' שמות שהזכירנו באות א', אין להוכחה שכחובם הדברים בשנת תחנין, כי שם - אין אלא כמספר שבשנת תחנין - הבין, בסתרי אלהינו ונחן לבו על אודך גלוותנו, ועל כן אין מה ראה שבשנה הדיא כתוב הדברים על ספר, ואף כן אין להוכחה מואמת טן הדברים שהבאו באות ד' כי גם הם מבנים על ימן שכבר עבר, ככלומר, שנותן זכרון בספריו לטעשה. שאירע בשנת תחנין שעבריה כבר, אבל לא הודיע לנו כמה זמן עברה סעת שאירע המעשה עד יום כתבו אותו זכרון בכפר. וכמו כן אין הוכחה כלל לדבריו שבפ' שלח שהבאו באות י', שם אין המספר דף ס' מכוון על הותן שעמד בו בעת כתבו, כי שם אין עוסק רק בחשבונו היובלות עד ומן ההוא. ואולם בפ' בא ופ' יתרו אומר בפירוש: וזה לנו מחרבן שני, וזה עתה, ורגה הוא מדבר טן הותן שעמד בו בעת כתבו אלה הדברים, ויש בו שלוש נסחאות של כי שלפנינו עמד בשנת דתחס'ז, ולפי כי פערטבורג בשנת דתחס'ז, ולפי כי פלארענץ בשנת דתחנין. והנה קשה עלי להאמין שתלוות הנוסחאות בא סיד הטעתיים שכחובו אלה כת', כי כלם הללו נכתבו כמה מאות שנה אחריו מות המחבר, ולאיזה סבה ישנו הנוסחה, ובהברה שאלה הטעתיים טצאו הנוסחאות בכתב יד שהעתיקו פטנו, ומובורר מה שהיה הספר נמצא בנוסחאות שונות, וקרוב הדבר להבריע שכלה יצאו מהתה. ידי המחבר, שבעם וראשונה יצא הספר לאור בשנת תחנין, ועל פי הוצאה זו נעתק היב' שבפלאראונץ, ואחריו בן הגיה המחבר את ספרו והוסיף דברים מדברים שונים ותקן ווקק חזצאה הראשונה, וזה היה בשנת דתחס'ז, וטב' טחזצאה השנית הזאת נעתק היב' שלפנינו. ואף מטעם זה נבין למה היב' שלפנינו טtoken יותר טב' פלארענץ, ויש בו כמה הנסחות ותיקונים אשר אינם בביב' פלארענץ, כאשר תראה במה שיבוא בבואה לדבר על תוכנות הכתבי יד (להלן ס' י"ג) וביב' פערטבורג נעתק ע"פ כ"ז אשר גם הוא נכתב ממה המחבר, או על פי פקודתו בשנה מאוחרת, על כן אחר זמנו בשנה אותה וכתב דתחס'ז.

(טו) פין לעל מלכה י"ה כי הות ק' לךו. קת מקדמוניו לרמזו וסימן למפה ת"ת. וכן ר"א רתחסז'.
 (טו) נשי נחות ג' כנחות כי נעל עצמת פרכלת עשה ואלהלי' פסיקתנו עס לפסיקתו טיסנה וגינויו צס
 כמלחמ' כוז מס' בלח' . וכמוקטן הלאג' למאןן כי' צני , בכיה סוח' הלאג' ב'צ' , ונמקום הלאג' ח'צ' נאפקת נטול'ה ,
 בכיה סוח' נטשות הלאג' י'צ' ואפקט' הות ת' , . ונמקום הלאג' תקב'ז מזוכחה כתיל , בכיה סוח' הלאג' ח'צ' , וכטמי'ת
 הות ק' . וכרכ' נעל מהול טיעיס פיש'ת בכיה ג' כ' סמלחמ' כוז כליזה סנותיס , וחול'י כהען מלה נצלבלה , וז'ל נפסיקתון דל'
 יווכיס נרנו מהיעזר פלחת ק' [ז'ל טה' נך] זכתה פל' דנ' טויס זבנת הלאג' תקב'ז מזוכחה כשר נימי' לדקיסו (ז'ל
 תקב'ז) , בכיה סוח' הלאג' ח'צ' נאפקת סנותיס , וחול'י כ' למאןן כי' צני (ז'ל וחול'י ל'צ') . וד'ה תפטע'ן לויירת פכאל.
 סעתיק' דרכי' כבלגת' וכמוקט' בלפנינו כבלגת' הלאג' כ'ג למאןן.נית' צני, כוה' לפנ' נעל מהול טיעיס הלאג' כ'ג' סרי'ג' ג' כ' נפטות .
 וגט סדר סמלחמ' בכיה כמו' סוח' נצלבלה . וכקכס' פמלומד ווילג' בספחו הוגר כספייס (720 p. T. 1. אל-)
 בכיה הות דרכ' נעל מהול טיעיס פט' בטשות הלאג' תכ'ז (1427) מזוכחה כעיר , יס' לפקן ז'ל 1527 (הלאג' תקב'ז) ,
 וכן הלאג' כ'ג' (1027) לארון בית צני , ז'ל 1031 (הלאג' ל'צ') , נס מה בטיש'ת' ליר'ה רב' צס 1160 נפטות ,
 ז'ל 1106 .

מִבּוֹא

וורהה לפ' הצעה זו יש לשער בצדק שהמחבר כתב ספרו בשנת ר'א חתני' (1097) והחלק השני הנזכר על יקראי בתרבב הרבנים, נס הוא נזכר על פי כ"י הנעהק טב"י של הדוחאה הראשונה, ועל כן כתוב בפ' בהעלותך שהזוכרנו באות ה', ובשנת אותה למלכות יונים אלו בזמן זהה, שהוא ליצירת חתני'. אבל סבור ר' נס כן שעכ"פ עוד היה אז בשנת ר'א חתנס'ח (1108).

(ח) עניין הספר ותוכנו.

תכלית הספר וمبוקשו לבאר את התורה וחמש מנילות על הסדר על פי מדרשי הקדמונים בתלמוד בבלי וביבליה וספרא וספריו יותר המדרשים, או גם לפרש הכתוב לפי פשטונו או בדרך רטו, ובכל אלה הערכים היה ידו אמונה, לבו רחב להשכיל, בקיות נפלאה היא סטברתו, ואהבת העניין היה תמיד עורתו להמציאו בכל עת המליצה הנאותה לתאר בתה טתקרי לבבו ודרישותיו, לכל סודא וסדרא יקרים הקדמה קטנה המתהלהת הטיז בפסקוק אשר נזכר בו מלה טוב, ועל הפסוק היה דרוש לפ' עניינו, ואו מתחילה להבר על עניין הפרשה שלפניינו. במקומות אין בספר אהב המחבר לפרש המקרים לפי פשוטם ולהוות הוראת המלות, ולפרש על פי דקדוק לשון הקודש, ואתנים ברוב המקרים הלא בדרך בעלי הדרש הקדמונים, הרחק מארט פשוטו של מקרה, ובמקרה מסוימת בספרו הוא עצמו גורן דין וחשבון על זה, ומצדיק דרך הדירוש אשר אהז בו. כמו בפ' ויצא כ"ט ב' כתוב: ארוז'ל אין מקרה יוצא טידי פשוטוAuf'כ רצוי הדרש ניס לחרחיב הסקר א ולדרוש עליותה שהיה בעולם, ולהגיד שהקב"ה מגיד בראשית אחרית, ולהודיע ששירתן של האבות כמה ענייני מצות יש בהן. וכותב עוד (צמ"ה ב' ה'): רע והבין שאע"פ שאין מקרה יוצא טידי פשוטו טדרש חכמתה נאה הוא לה שכיל גנו דבר מתחוד דבר ולבבר דבר על אופן העניין, להודיע שמדרשות הראשונים שדרשו חכמי ישראל תורה שלמה הן, וכן אמר במקומות אחר (גנילקה דף ז' ב' ע"ד) אף שאין מקרה יוצא טידי פשוטו חכמי ישראל דורשין את המקרה מדרשות הנשמעות באזן והתקבלות הרבה. ועל דרך זה הוא כמתנצל במקומות הרובה על השתדלו לדורש על כל דבר (ויסלה ל"ה ח'). ולמצויד מדרש על כל דבר (ויסלה מ"ה ח'). ולדרוש הבתו לבמה עניינים (מקת ג' ה' פ"ב). אף שהיה קיים ועמד אצליו אין מקרה יוצא טידי פשוטו. ובכמה מקומות אחרות דרש הבתו בדרך דרוש לא יכול להתפרק טלאטר בפירוש שאמת משפטו של הבתו אינו יוצא טידי פשוטו (ויסלה כ"ה י"ה) או בלשון משפטו של פסקוק כד ובך (פס ל"ה י"ד) או פשוטה דקרה כן (ויסלה ל"ה י"ג, פס ל"ט ה', פס מ' י"ט). ובלשון ברור יותר אומר אחרי שדרש הבתו על פי הדירוש: ועיקרו של דבר כן (וינס מ"ז כ"ח)قالו ירצה לאמר אף שהדרישה תדרש, בכל זאת עיקר הדבר הוא משמעות פשוטו של מקרה. ואתנים נגד זה נראה לנו טקומות אחר שהדרש נחשב לו כעיקר הדבר, כי אמר בפירוש (כי חסוך ליד כ"ו) שבדרך הפסוק בצורתו ולא מדרש ובלא י"ג מדות שהتورה נדרשת בהן, עליו הבתו אומר והביס בחשך הילך, ואיך נהאים זה עם מאמרו שעיקר הדבר הוא משמעות פשוטו של מקרה. על זה נשיב כי כמותו בכל חכמי הדורות הקדמונים הלבו בה ברעה אחת בחשבם: אחת דבר אלהים שתים וו שמענו, והפשט והדריש שניהם יתבנו לעמוד זה אצל זה, ורות הרעין הזה מלא גס את לב רבינו טוביה, והוא היה מנהיגו במדרשו אשר על אייננו העמיד את הספר הזה.

כבר אמרנו כי עניין הספר הוא פירוש על התורה לפ' יסודי מדרש התורה אשר נחשבו לו לאור התואר לעס הולכים בהשך וכי שאינו הולך על פיהם קראתו בסיל ההולך בחשך, כי רק רבותינו חקרו ודרשו התורה על בוריה בוגרינה מהר סיני (מלחין ל"ד ע"ה). וכי שאינו דרש התורה על מתבונתה בדרך חכמי ישראל שקבלו טבויותיהם דור אחר דור תבם ששטע מרבו ורבו מרבו עד הגבאים תנוי זביה ומלאכי שקיבלו טהנביאים הראשונים שקיבלו מן הזקנים שקיבלו מן יהושע בן נון ושקיבלו מפי משה רבינו שקיבלו מהר סיני (מלחין כ"ח ע"ד), הוא מעדיד דבריו על תהו ואינו מן החכמים באטה ואין תורה אלהינו עמדו, כי אם מן התהפכים דבריו אלהים חיים וטלך עולם (פס סב). ועוד מאמרי אחרים בעניין הזה המראים

יד

מבוא

הטראים כי חקקה אמתונתו של לדקדוקי תורה ופירושיה כאשר נמסרו מתחכמי הטענה להזלתם נאמתו לטשה מסיני, ועל כן טובן הדבר מעצמו כי כאשר שם לבו לעשו פירוש לתורה שיקח את הפירושים הטקובלים ליסור לספרו.

והנה בבקיאות נפלאה קבץ על יד כל הפירושים המפוזרים בתלמוד ובailleה ובספרא ובספריו ומדרשים, וסדרם בסדר נאה על הבתובים למקומותם. ועל דרך זה יגלה ויראה לעניינו כל החלק הלוני והתקי שבתורת טפורש ומבואר על סדר לימי פירושי בעלי מדרש ההלכתה הקדמנונים. אבל לא בלבד שתמך יסודתו במדרש ההלכה, כי אם גם מדרש האגדה שם לאבן פנתו בספריו, ופירוש הבתוים על פי שתה בعلي מדרש האגדה הקדמנונים, הכל בסדר יפה ובתכלית הקוצר, מבלי להאריך בפלפולי האגדות, כי אם תשמשת התאמרים והדברים אשר אין להם דבר עם פירוש הבתוים, ואינם נחוצים לעיקר הבנותם, ועל פי דרך זה ישם לפנינו קבץ טמרי בעלי הדרש הנוגעים בכל כתוב וככתב, עד כי הקורא יסua על נקלה מבוקשו, פירוש הבתווב על פי הדרש מהוар באופן שיבנו הדברים ללב כאלו הם הפשט הברור. נוסף על זה יקנה לו הספר את רצון הקורא על ידי לשונו הוק ומליצתו הטעקה. כי בהעתקה הדרבים מתוך המדרשים הקדמנונים משתדל לשנות את מגנון לשונם פעמים מוסיפה ופעמים מנרע כפי אשר היה צדיק לעניינו. ונהג בזה על אופנים שונים. א) הרבה טמרי אשר כתבו בעלי הדרש בלשון ארמי תרגם המתברר ללשון העברי, ומתרגמו נראה כי היה סופר מהיר במליצת לשון הקודש כתו המתאר ששבראשית רבה פב"ז: אחראי לא ילפון מן קדמאי. (נכלהית ו' ל') אחרים לא למדו מן פ"ע אין בעיני أنا מרמי ויהיב לייה לאת, דהוא רחים להרא רחל סני והוא עבר הבא שם פ"ע יואר אוחריין אמרו לייה עבור מה דאהני לך. (וילך כ"ט כ"ג) אם רצונכם ארן גבון ז' שניין אוחריין אמרו לייה עבור מה דאהני לך. שם פ"ע יוסוף את אחוי הביא בעל הדרש דבריו יוסוף עם אחוי בלשון ארמי, והמחבר פ"ע יואר יוסוף את אחוי הביא בעל הדרש דבריו יוסוף עם אחוי בלשון ארמי, והמחבר הביא (מקץ מ"ב י"ג) בלשון עברי, שם סוף פצ"א צריבין אתון מלהא אוחריין אמרין לייה צלותך אמר להן אם צלותך אתון בעין ולא שדיית יתן לבם רחמים. (מקץ מ"ג י"ג) מה אתם צריבין עוד אמרו לו הפלתק. ובן עוד שם פצ"ב וישבו לפניו אמר אנא לית לי אטא ובנימין לית לה אמר מאן בגין דא יירתי ויתן ראייה נביידי. (מקץ מ"ג ל"ג) אני אין לי אם ובנימין אין לו אם ישב בצד. ובן שם פצ"ב ויעטום איש על המטרו. הר מטהון הזה נסיב טעונה בחודא ידא ויהיב לייה על חטירה, (מקץ מ"ג י"ג) כל אחד ואחד נוטל משאו בידיו אחת ועטם. והעתיקות באלה נמצאת ברובה מקומות בספריו. ב) הטלות: הורות אשר השתמשו בהן. בעלי הדרש, יונית או רומית, השתמשו רבינו בהעתיקתו את מדרשייהם וטעמיד התרגמו בערבי המובן יותר לקוראיו, או שהשתמש הტלה מבל ובל וטעתיק רק לימי העניין, כתו המתאר שבבר פצ"ט זו הובria פירשו המפרשים בפנים שונים או שהבונה על סעודת הבראה שטברין את האבל וזה צדקה (טנתות בהונגה) או שהוא לשון וריזות וחריצות (מוסיף העורך ערך הובria) ועל הילקוט רטו פ"ב השמשת כל זה והציג זה גמilot הסדים, אמן רבינו בהעתקו זה הטאטר (וילך י"ט) רגנמו זה צוואת בריא, ובן ב"ר פנ"ג נתנה בו עין הרע ונבננה בו הטאטר (וילך י"ט) חולי הקדרה המתה היא מל"י אנטקס פ"י קור (בראבת) ואבאית בצל פ"י חטה ואבאית; שפי חולי הקדרה המתה היא מל"י אנטקס פ"י קור (בראבת) ואבאית בצל פ"י חום בליי שטאואא או ציל אבבית שפי בערבי קדרה כאשר העיר יידי הרבה החכם ובלשן הינלא מידער ר"ה קאהוט בערוך השלם. ורבינו (נכלהית ל"ט י"ג) השמשת כלו ופי לפי העניין והבנית בו עין הרע וחלה, וכן ב"ר פס"ג כהדין מרביטה שהוא משפח את בית המדרש ותרנס רבינו (גולודות כ"ה כ"ה) שכיר הטרחץ. שם פס"ה, הביא לוי טרטרוני שלוי שהוא יונית עקרפָאַקָּאַקָּאַ, מה שיתן לאירועה בלתי המדרה. עין מוספי ערך פרן. ורבינו (גולודות כ"ג כ"ג) הביא משלי טהובתי. שם ב"ר פ"ע עשרה פלריין. (וילך כ"ט פ"ז) עשרה דינר ב"ר שם וטבן בוצינה (ס"ס ס"ג) שבבו הנרות. שם פע"ר אם היה [חטף] קוקי טבא הוא נסיב לה, פטיקלן נב היה נסב ליה (ס"ס ל"ט). כל מה שהוא רואה דבר נאה היה נוטלו. שם פצ"ט התחיל אעטיד הטליין, (וילך ל"ג י"ט) עשה להם שוקם. שם פ"ט טהור פורנין ומלאן פראפרני,

מהר

מִבְנָא

(וישלח ל"ג י"ג) מודרך אליו הנדרינות. ומtran תוספת הנדרינות. שם פפ"ז גרמי מוכר כושי, (וישלח ל"ט ה') הלבן מוכר את הכוishi. שם פפ"ז א"ל הקב"ה הטלים חיך שאני מנרה בר את הדוב (פס ל"ט ד') א"ל הקב"ה חייך, והשטייט מלת הטלים. ב"ד שם אסטרטין של נואפים, (פס ל"ט ח') בת נואפים. שם פפ"ט שכך מוכתב בסקרידין של פרעה שאין עבד מלך, (וישלח מ"ז י"ג) שכך היה מוכתב לפני המלך שאין עבד מלך. שם פצ"ב טטרפולין היהתו, (מקוז מ"ז י"ג) בית הטלכות היהתו. שם פצ"ג רופש חד רפש, (וינס מ"ז י"ח) ובעת בקרקע. ב"ד פ"ק הודיעתם הוגנוסים, (ויחי י' כ"ה) הודיעתם שאני בן חורין. מבילה בא שלח פ"א הגיע פירוטומיא לחווור, (נסלח י"ל ג') הגיע הקכט לחווור. שם פ"ב תורמיות תורמיות של מלאבי השרת, (פס י"ל י"ג) כתות כתות של מה"ש. שם יתרו מס' דעתך ספ"ב בשעה שבקש משה להעמיד סבטיותנו, (ימלו י"ח כ"ו) בשעה שבקש משה להעמיד הדגמים. שם יתרו דבחריש פ"א נתגה תורה דיטום פרהכיא במקומות הפקר (ימלו י"ט ג') נתגה תורה במדבר בפרהכיא מקום הפקר.

והנה ערכתי לפניך שלחן טלא בדוגמאות כטעט יותר מדי, למן תוכל לשפוט על איות הרגומי וערכם, וידעות וראית כי לרוב תרגם לפי העניין ולא על פי ידיעה ברורה מן הלשון אשר תרגם מטנו, ולפעמים מחרון ידיעתו את תרגום הטלה השטיטה מלך וכל. ג) מבקשתי שלא להאריך בדברים שאין בהם צורך להבלית פירושו, נמציא שלפעמים הוא מקטע את המתאר הגעתק טן התלמוד או המדרשים בהשטיטו כל מה שאין לו בו צורך לפירושו וمبיא רק חטיטת העניין כערך צרכו בו. כן תורה בפרשת הולדות ב"ז כ"ט פסוק ויהי כאשר אלה יצחק לברך את יעקב שהביא שם דבריו ר' אייבו שבב"ד פס"ו אשד שם הדברים ארוכים עד מאר והוא קצר. ומאהבת הקוצר היה מנגנו כשייש במדרש מחלוקת התנאים או האמוראים. איןו מעתיק המחלוקת בשלמות כי אם מעתיק רק את דבריו החכם אשר דעת המחבר מברעת כמותו. ואציג לדוגמא העתקתו מב"ר פמ"ד בפירוש הכתוב אני ה' אשר הוציאתך מאור כשרים שנחלקו בו ר'א בן יעקב ורבנן, אבל רבינו המחבר דביא רק דבריו רבנן מפני שאלהם דעתו נוטה. וכן העתיק את דבב"ר (פס פס) בבחינת ג' עתים שלא נוון להם, שיש שם מחלוקת בין רבי ורשב"י ורבנן, מי הם, וה לחבר הסכים לדעת רבנן, ולא העתיק דבריו בעלי מחלוקתם. ורומה לאלה תמצא בcpfio (גילטיט י"ח כ"ע) בהעתיקו מחלוקת התנאים בפסוק ויגש אברהם שבב"ר פט"ט. ושם כ"א כ"ח שהעתיק מחלוקת ר' הושעה הרבה ורבנן בפ' יונדריל הילדר ויגמל שבב"ר פנ"ג, שהעתיק רק דבריו רבנן והשטייט דבריו החלקים ולא בלבד כ划分ה של מחלוקת ר' נחמה ד' יהודה שבב"ר פפ"ז, לא הביא המחבר (וישלח ל"ט י"ג) רק דבריו ר' יהודה, ובלי ספק מפני שהלכה בטעתו נגר ר' נחמה. וטעם רקען העתק את המדרשים טבעות טבעות והרכיב דבריו אגדה הנמצאים בתלמוד עם דברים שנמצאים במדרשים, ועשה מהם מדרש אחד, עד שיראה לעניינו כאלו יצאו טזופם אחד. כמו שתראה בפסוק וישלח את העירב שהרכיב דבריו התלמוד (מיכדרין ק"ח ע"ג, חולין ט' ע"ה) עם דבריו המדרש (כ"ל פל"ע) והוא לאחד בידו. וכן הוא בטעעה של אלכסנדר עם נבייה בן פסיפה שהרכיב יחד בספריו (חיי י"ס ו') דבריו הגטרא (מיכדרין ז"ה פ"ה), עם המדרש (כ"ל פס"ה). ומעניין הנה גם כן מה שטפריד ופעמים מאמר אחד מחקח חבר סאטרי מדרש ארוך ומעתיקו מפני שرك הוא צויר לו. כמו כן המדרש שבפ' וינגע ה' (כ"ל פמ"ע) שהאריך הדורש הרבה וזה אין המחבר מעתיק כי אם העיקר העיריך לו, והוא: ככל מי שהוא בא להודוג עם ישראל סוף שהוא נוטל את שלו. וכן שם לך י"ב י"ז מביא מדרשו של ר' לוי שבב"ר פט"א, ואמנם רק העיריך ושם בפי ר' לוי מאמר קצר: א"ר לוי הלילה היה המלך עוטר וטבה אותו. והנה אחורי שנובחנו בזה באר היטב כי לא הקפיד המחבר בשום עניין על הנושא העיקרי, ולא שת לבו רק על העניין, לא על התואר והנוסחה, ומדרכו לשנות פגנון לשון המדרש בגרעון ובהוספה, טוכה הדבר שאין לשפטת תמדת מהעתיקות על הנושא העיקרי.

ה) בחלק המצוות שבתוכה יוסיף על מדרש הכתובים: נס, קובי חלכות שונות בדברים הנדרשים לחיים הדתיים של היהודים, ואולי היה לו לעיניהם ספר שאלות הרב אחאי נאון, כי לפyi מה שיתברר לפנינו להלן (סיטון ט' אות כ"ה) היה ספר השאלות לננד עיני, אף

שאינו מוכירו בשם. (נס' נק' יז' יג') הביא הלכות טילה. (וירוך כ' פ'ז) הלמה טהרה זמור. (נס' כ"ג י"ג) עניין ראש השנה. (חי' סלה כ"ג ז') דין אונן, בית הקבשות, הלאות הרמת, המפר, שעת הפטירה, עוד (נס' כ"ל נ'). הלכות קדושים. (חולות כ"ז ז') הלכות שחיטה. (ויטלט ל"ב ל"ע) הלכות ניד הנשה. (כ"ז י"ט) הלכות חפelin. (נסלה ס"ז ס') הלכות ערובין וברכת ערוב. (ויקלו ר' ס' פ"ג) נקור הבשר. (נס' ז' ט"ז) דין השבועות. (ז' י"ט ט"ל) נקי בבשר. (סמי' י"ל ע"ל) הלכות טרפות. (סלה כ' ע"ד) הלכות ציצית. (דנרים ס' ס' ע"ד) בישולי גנים. (עקב פ' ע"ג) הלכות ברכות. (כ' תל' פ' י"ט ע"ג) דין גיטין. (נס' ס' ג' ע"ג) סדרוי חיליצה וגט חיליצה. ואמנם מלבד אלה נמצאו בספריו הלכות ודיןיהם הרבה אשר לא היה צריך להזכיר תħכלית פירוש, ומזכירים רק להורות דעת את העם את המעשה אשר יעשה בראך חיים.

(ה) בחלק הלכות לא חדר. גם כן לפרש לפעמים הלכות חמורות לפי שקול דעתו, (מפסים כ"ה כ"ג) מפרש מאטרם (נס' ק' ל"ז פ"ג) לביעתה שלוש לרוכבה חמש לסנקתת י'ג'. (נס' כ"ג פ"ז) מביא מאטר מגטרא בתובות ומפרשו, וכן חטצא בפ' (וירוך ל' ויתרו כ' כ') והעירותי שם בהערות שלו שהוא גוטה מפירוש. ובחלק שני הנזכר שרבו בו הלכות והדיןיהם, אף רבו בו הפורושים שפירש המתברר את הלכות. ועוד זאת לו בחלק הלכות שהוא חוטך הדין להלכה ותוסיפ לפעמים הלכות מדעתו עצמו. בטו (נק' י"ז י"ג) ואשה כשרה למילה דקיל' כר' יותנן דאמר אשה טלה. וכן הלכה רב ור' הלכה כר' (נס') ואלו האסוקים שאטרם קודם והתימה טעות הוא שעריך לחחות עם אשר שם בברונו. (סלה כ' ע"ל) וצריך לברך טומר מה ספירה. מעומר אף עטיפה טומר (נס), וכשתקbezין העיצית בשעת ק"ש וטבעיריים על בני עיניהם אע"פ שנראים הרבהם שמשום חובי מצוה, מבל' מקום לא נתחינו ישראל בזה, שא"כ היו ממששין גם בתפלין בשעה שקורא וקוראם, אלא מנהג בעלמא הוא אין בדבר איסור והיתר ואין צורך להרבות דוגמאות על דבר תזוזת ההלכה, אחרין שברבבה מקומות בספריו נמצאו בעניין הזה.

(ו) כמנגנו לפרש מאטרי הקדמוניים בהלכה במקומות שעריכים פירושם כן. נהג במאמרי מדרש האגדה אשר העתיק מן ההלמוד או מן המדרשים. בטו בפ' (נכחות ס"ז ה') פ' דברי המדרש: הנר הא אנרכ, כלומר הנה שכרכ על צניעותך. (נס' ס' ל') העתיק דברי המדרש: והיתה אומתת שהה עם דא אנא טיסב וטיתן הלויא ניסב וניתן עט טיה, וכתב על זה כלומר (מסלי כ"ו ל') אל תען כסיל כאולתו פון תשוה לו נט אתה. (נס' ט' ס') חבע דיןidi, וכתב פ' ראה הדין שלו לטה אני בבית האסורים. עוד (נס' יבע דין נבר, והוסיף חמסי עלייך. (פ' נק' י"ע ד') אל ישנה אדם בבית אשפיובנו מפני אכסניה פוגם ונפוגם. פ' פוגם אומרים בני אדם אילולא לא מצא רבר, שלא כהונן בבית אכסניות לא היה טשנה אכסניות. ונפוגם אומרים בני אדם אילולא לא מצא בו בעל הבית דופי לא היה טניזו לצאת מביתו. וכן יש בהרבה מקומות פירושים על דרך זה. ואמנם מלבד פירושי העניין, נמצאו בספר גם פירושי מילות פרטיות שבתלמוד ומדרשים, (נח ו' כ"ה) חזבא חזובות, פ' חזבא שרש שיורד. עד התהום. (וירוך כ' ה') פוריא ובי סדי, מפרש בר' וכמת. (חולות כ"ז נ') דמייא לפסא מא, פ' כי סאסא דשיבותה הוא סבין חדש ולא נעשה בו מלאכה. (וירוך ל' ו') אוכלוסין, מפרש גבורי חיל; (נס' ל' י"ד) יברוחין, מני פירות. (ויטלט ל"ז כ"ג) פרנוד, בגד פשוט שלובשין בדרכיהם. (מקן מ"ד ס"ז) מטיצה את החבית, מטיצה כמו מין חלב. (ויקלא ל"ז ה') טركסין, טرك לשון סנירה כמו טרוקי גלי. וכן נמציא עוד הרבה פירושין מילות התלמוד ומדרשים בספר. ואמנם כבר נתתי לתרנוטי המילות של המתברר ולמנגן עם המילות הורות שבתלמוד ומדרשים טורר בפני עצם בסיטון זה אותו ב', ומשם וטפה תורה שלרוב לא כוון אל התרנוט והפירוש הממושך לפ' שרש הלשון אף אם לפ' העניין פירוש בהונן.

(ז) כאשר עשה המתברר מלאותו באומנות נפלאה בפירושיו הדרושים על פ' התלמוד ומדרשים, אף בן השכיל מادر לעשות פירושיו לפי שכול דעתו על פ' פשוטו של מקרה, ונמצא בספריו פירושים רבים אשר יסודתם בדקדוק לשון הקדרש. המתברר ידע מן הדברים התוכנאים של בעלי דקדוק הקדמוניים ומשתמש בהם, ומדובר מן הניקוד והאטעים ומשפכיהם (נכחות ס' כ"ט) זה יתמן בשני טעמים. (נח ו' ס') ותחלה בשלוש נקודות חותת הלט"ד לשון עבר, אבל דתהלך בשני נקודות תחת הלט"ד הוא צווי עומר. (ויבנ' ל"ט ה') יומאי

מבוא

39

משמעות בפסקוק ובשלשות. (כג י"ג י"ה) כל אתניות וסוף פסקוק וזקוף כלם לך והשאר לך חוץ מלשון נקבה שבלם לך. ורומו על חלוקת האותיות למצוות ושאותיות מוטצא אחד מחלפות. (כי הצע פ"ד ע"ג) אל תקרי והשינוך אלא והצינוך שאותיות זס ש ר"ץ מהחלפות. ויש לו הדברים, לשון עבר, עתיד, צווי, (מפסיטס כ"ג כ"ג) ואעפ' שימושות הכתוב עבר הוא עתיד. (חקט י"ט ע"ג) ענו לה לשון צווי. ואין צריך לומר מהשתמשו בדברים לשון זכר לשון נקבה, שהוא במקומות אין מספר. ויש לו הדברים לשון יחיד לשון דבוי. (נכלה י"ז י"ג) ידיו לשון רבוי, אמונה לשונו יחיד. ומוכיר הבנויים דגש, רפה, תפיק ה"א, (סמות ה' ט') טמן דגש. (נכלה ט' ה') כי גאה גאות הראשון רפה, והשני דגש. (סע ט' י"ה) מי כמרק הראשון רפה אלא הבעל דגושין בין שיאמר טמן מפלוני בין שיאמר טמן עצמו, הכל נקראן בדgesch. מכל מקום בוה יש בו מדרש. (סמות ס' ע"ה) ויקרא לה, לה תפיק ה"א, את שורש הטלה קורא עיקר, ואת אותיות השימוש או הנוספות טפל. (כי הצע ל"ג ל') ויזר הי"ד אינה עיקר מן הטלה. (מקץ מ"ד פ"י) טה נצטדק ט' טפל. הבניינו גימטריא נמצאה פעמי אחת בספריו להוראת נוטריון (כלק י"ז ע"ה) כי יורט בניטריה יזראתה ראתה נטהה. להוראת שימוש האותיות זו תחת זו יאמר שם שין, ולפעמים יאמר סת חלפיין זו בו. ויש להפליא איך נהג בפירושו על פי חלופי האותיות, ומן זהה מן הפירושים היה אהוב ונחמד לו עד שלפעמים החליף שתי אותיות מן העיקר. ונראים הדברים כי בעניין החלופים נהג על פיבלים מיוחדים: 1) האותיות אשר הן מוטצא אחד בהן גאות לו החלוף במדרגה הראשונה, כמו (נ"ח ח' ב') וסבירו מלשון ויסטרו כ"ג ונטיל' משמשין. (חולות כ"ה כ"ה) עין וח"ת משמשין עשקה כמו השקה. (וילם מ' ל"ח) פצל פ' פסל. (וילם ל"ז נ') פסים כמו פום, כמו נתולכה נתולחה. (ס"ט ל"ה י"ד) והתעלף ותרחלה. (מקץ מ"ט מ"ה) לקטזים כמו לקבזים, ט'ס מהחלפת בב'. (ויחי מ"ט ד') כ' ג' משמשין, כמו גנתו כנהו, וכנה כמו גנה. (כג י"ב כ"ז) פסח כמו פסע, ע' זה משמשין, כמו עשקה לי, פ' השקה לי. (כי תלם ע"ט ע"ג) בלבדני טמרא ובהיבער ער אלון טורה לטלטך שמ"ט מתחלף בויז. 2) אותיות אהוי מהליך זו בו. (כי פלא כ"ד כ"ג) יוז מתחלף באלו'ם כמו צבאים צבאים. (סמות ג' ט') יוז ואלו'ם משמשין. (חקט י"כ ע"ג) יוז וויז משמשים כמו שפאו ואונם. 3) מפרש על פי חלופים של אותיות למיניך. (נ"ח י' י') ויחל פ' ויואר. (וילם ל"ה ח') ויבם מלשון ויבן, ט'ס משמש בינוין, כמו לקץ החיטן. (סמות ח' כ') ריש ולט' משמשין. (סע ס' י') מסתולל פירושו משטור ריש משמש בלט'ר. (נכלה ט' י"ג) ויחלש כמו ויהרש, ריש ולט'ר מתחלפים. (וילם ע"ה ע"ג) טורבתה מלשון נבוכים בוטן שנן רותחין הן נביבין וריש וויז משמשין, כמו נאצ'ר ראנצ'ר. (ל"ז נ' י"ז ל') אשר מגן אשר מגן, נ' נתולף בריש', ומגן לשון מסר. 4) מהליך אותיות הכתובות זו אצל זו באלו'ם ביה'ת על סדר. (וילם ל"ה מ"ד) וירימה כמו ויקיטה קו'ז' וריש משמשין. (גדילס ס' ע"ג) בונו לנו מלשון בזונו זו מתחלף בויז. 5) מהליך אותיות שדרבן להעתטש להוראת אחת כמו אותיות איתן. משמשין בעתידים. (סמות כ' ט') יוז משמשחתת תיינו. (כלק י"ז פ"ג) נבה בו ג' בתקום אלו'ם והומה לו נעשה אדם. הלופים ביורה מאות אחת נמצאה בבטה מקומות בפירושו. (וילם ל"ז ז') אלותם כמו ערומים עין מתחלף בא', כמו מגועל מגואל, ל' תהה ריש', כמו אלטנותו ארטנותו. (כי הצע ל"ד כ') וערפהו אין עירפה אלא הריגה ויצא מלשון וחרבתו חי'ת תחת עין, עשקה השקה, פ' הרת ב' פור בז'ר. (נכלהותך מ"ט ע"ה) במתאוננים מלשון טהulos, לפ' שא' הרת ע' וגונן רחת ל', (ס"ט י"ז ע"ב) בוש זה קיש יוז במקומות וויז, כמו שפו ואונם קו'ז' רחת כ' פ' כמו תקן, ומאבותו לפרש על פי החלוקת האותיות נמצא לפעמים שטרפץ את החקרא בחלוף מצב האותיות. (וילם ל"ה י"ד) ורותעלף כמו ותרעלף, כמו עלפו עפלו. (סע מ' ט') סלי חורי כלים של חורים, חורי לבפרע יהור, כמו יהור של האנис:

(ז) אין שאין ראייה ברורה לדבר יש רמז לדבר, כי המחבר היה מבعلي הדעה שככל שורש בלשון העברי אינו בצל שלוש אותיות עקריות בהברחה. שבען כתוב בפ' (אלגון ל"ג צ"ז), מה אקוב לא קבה אל, קו'ז' וביה'ת עיקר המילה. ובפ' (כי פלא כ"ז מ"ל) פירש מלה' הוביז מלשון היילך נבחו, הרי שעלהיתו עיקר עניה ב' ח. ובפ' (ויחי מ' ט' ב') פ' אරור אפס, בכ' ואריד.

מבוא

וארוה כל עובי רוח, ככלות תחבצרא אפס ועברתס תקפאן, ולכח שעיניהם מעיך אָר, וכן בפ' (גה י' ל"ז) ימיש חשק, פירוש וימשחו, ואע"פ שהוא בשין אחת. ובפ' (טפמיס לי' לי') דהמחיי כטו דהמחיי ובפ' (טלח נ' פ"ב) ציצית לשון סימן לשון ציון. ומאבן הדבר על נבון יין כי לפ' שיזיא לנו טטר ספריו בכתה מקומות היהת מתרבת מעתם בן פרוק לפרטא עינויו, והעתיק טננה כתה פירושים, אף שלא היה סוכיר את מקורו, כמו שבורד במקומ רurai (ללאן סימן פ' לוט ל"ב), ואחרי שמנחים בן פרוק הוא בעל הרעה הזאת, על כן עראים הדברים שגם המתבר גמיש אחורי, בפרש אחורי שהשתה חזאת גאותה פארך פדריש שדריש רמי אותיות בהרבה מקומות. ועוד זאת הלא דבר ידוע וסבירוד הוא שרדייל בתלמוד ומדרשים גם הם הילכו בדרך זהה בדרשותיהם ולא הקפידו להבדיל בין שרש לשרש כשתיהן אותיות שוות בהם, ועל כן רבעינו אשר בפירושו את ארחות דרכם בכל מקום מה זה יעצרנו מליחסיק גם בזה שיטחן:

ט) טיסודי פירושיו היה לפרש לפעמים רטקרא על פי לשון הטה שנה ולשון התלמוד, אשר מכנהו נס לשון חכמים. (מקץ מיל פ"ג) מה נצדרק פ' טפל מה נצדך אלא הוא לשון תלמוד טזרקיי, פי' מה ערימות נוכל לעשות מעתה. (וינט פ"ג לי) יונגן לשון תלמוד, כמו תבשיל שהפיג עצמו. (נכון נ"ז פ"ל) שחותט פתחה ודיא לשון שני, דתגנן בטעס' ע"ז עד שישותם ויסתומות (וק פ"י געליך וכטיריך זט). (נכון פ"ס מג) שרירות לשון תכטisms חיוך, כמו שריר וקאים. ולפעמים מפרש על פי הארץ סתם ואני אומר לשון ארמי הלא. (חקט נ"ט פ"ג) דרך הארץ רוך מקומתו לשון אחרת. (כי חנוך פ"ד פ"ד) כי יחלנו כי ישלי מנו הארץ. (הלוינו פ"ט פ"ה) טוי רעב מלשון ואהונא אהה יתרהו שהיה שודופין מן הרעב. אך לפעמים אומר בפירוש לשון ארמי, או תרגום, או לשון תרגום, (ויתר מ"ט י"ג) חבלילי ישתח לשון ארמי הלא מצחיק מהאך. (וינט מ"ז י"ג) ותלה לשון עיתות תרגום עף וגע טשלדי ולא, כלומר וגעו. (סקת נ"ה פ"ד) אסור הנHALIM שאר הגHALIM שהיה שופכן לשון תרגום הלא ובונצ. על שדי שחרגם בו המתרגם מלה שפה, כמו רם שפק דטא שדא, שופך רם אדם, דישור רם אנשה.

ו) בהפץ רב דריש המחבר על כל אותן ואות שברתויה, כי אמר אין אותן חסרה אג-
תודה בתורה, והוא דבר רק שנאמר כי לא דבר רק הוא מכם (פנימ פ"ל ע"ג). כי אם כל
דקדוקי סופרים תורה שלטה הם (ויקלח ד' ע"ז). על כן מצאו במקומות אין טפער בסתורו
שהעיר על הקריין והבטיין, ולקח בכל מקומות מן החרט והיתיר רטויות להכליות מרושיו.
אמנם לא עשה בזה דבר חדש, כי קדמוני בעלי הדריש כבר הלכו בדרך זהה. ואולם הדוש
נפלא הוא שעם יראת הבוד אשר מלאוחיו נגר קדמוני בעלי הדריש לא נמנע מנטווח
ספודישיותם. ומן הרטויות אשר נתנו הם לאלה ותחבירים והיתירים, בחתו רטויות אחרים. וזה
שלא בלבד שדריש מדרשים תדרשים על יסוד רטוי התורה במדרש חזנדה כי אם גם לאלכה הגיאת
לפעמים מדריש חז"ל והלך דרך לעצמו בדרישה חדשה. ומצאו. בחלק הראשון הות רבלל
ס' בראשית מעתות אשר עליו אנו דנים פה, כמו נ"ה דרישות על פ"י הקרי והבטי (ו) קצתם
בראשית

(ז') וב במס חפנין הותם נסניין : (כלהנץ' ה' ח') מוכחות חנויהה כתיב . (פס נט י"ד) מלחת כתיב חפל וו"ז .
 (פס נט כ"ט) תניינט כתיב חפל י"ד . (פס ג' י') ווילר צבני יודין כו' . (פס נט י"ט) וילר י"ד לחת . (פס ו' ב')
 לי פועלם כס פנת כתיב . (וילר י"ח ה') יטב כתיב . (פס י"ח כ"ט) נדריקט הסטיט . (פיי כ"ג י') יטב כתוב . (פס פט
 פ"ו) עפנן כתיב . (פס כ"ז כ"ט) סאנדר כתיב . (פס נט י"ג) ווינס כתיב . (חולדות כתיב פ"ג) גליוק גויס וככני גויס . (פס
 דס) יונקון קוינן וכחיב יונקן . (פס נט כ"ז) מהומיס גליון וכחיב תומיס . (פס כ"ז ג') גוד קריין ווילס כתיב . (פס אט
 ז') ואונרכס מלוא ב' . (וילר נ"ח נ"כ) לוג מלוג . (וילר ל"ד ד') כנבר מסל פ' .. (פס נט י"ד) כיר קאי וכוח כתיב
 (סאנדרים לפלמיין לון פט קרי וכטונג) . (פס נט י"ז) נתע תפל י"ד . (פס נט פ"ל) אהבת נטהו (פס נט כ"ג) סאי
 כתיב . (שם נ"כ י"ג) נגיון מלוג . (וילר י"ז ד') במלאת המק' וו"ז . (פס נט ו') ווילמר הולט מלוג . (פס נ"ט כ"ט)
 לוג מוגלה לוג' . (פס נ"ח כ"ז) קהומיס מלוג . (וילר מ"ק י"ח) פילס טילו קרי . (פס י' י"ז) חז לוט חזן ני כתיב .
 (פס נט כ"ט) וכטונג לית דילומיטש חמל י"ז . (טמות ה' כ') טוועלייס טוועלייס קפניות זמלייס כתיב . (פס ג' טו) וו זמי^ר
 נשלט געלס לאייכ . (פס ד' ה') מה ביזיך כתיב מה וו קאי . (פס נט ה') לקובן פלאות נאלהון נאל כתיב תפל וו"ז . (פס
 כ') ווילכינט פל כהטול כהטול מסל וו"ז . (וילר ח' י"ג) לאגס מסל י"ז . (פס י"ט ו') נה יתיר פלאג געלס חמל וו"ז .
 (כח י"ב י"ט) צנעת יטיס זאל מסל וו"ז . (פס י"ג מ"ג) זמלייס מסל וו"ז . (פס י"ג ו') פלאח מסל וו"ז כתיב . (פס י"ג י"ט)
 וכטיג נך נלהח מסל וו"ז (נסניינו תלוי כתיב) . (פס נט י') למונדא מלוג וו"ז . (פס י"ג י"ג) טפל תפל מסל וו"ז (כטלאח י"ד
 פ') וויטיגנו הותם הומס מלוג . (פס נט כ"ט) ואמיס נטס הוומס האטס כטיג חבל וו"ז . (פס ק"ז י"ח) מי כטונ נאלטס חמל י"ז .
 (פס י"ז ו') בכני שמד נסיגן טמל כתיב . (וילר י"ק ג') ותגוז דכני יסלאל לג' תטalgo נכל כמקרון כמווע מלוג י' .
 (פס נט) ואונרג חתכם הלוי מסל י"ז . (טאפעטס כ"ז כ') יאנדר מסל יטיגן מסל וו"ז . (פס נט כ"ז)
 בסופו

בHALCA וקצתם בגוניה. ובדרך כלל היה הטענה על פי רשות הטענה אהוב לו מאר ובלטוקום ההודען דרוש על פי הטענה וחשבנותו ונוטריאות וגוטריוקון כתו: (גרלטיט פ' א') נ' בראשית יש בטענה (וילג' ל' ע' י"ג) ד' פעמים עד הגל. (וילג' ל' ס' י"ג) שטונה ארני כתובים בפרשנה. (וילג' מ' כ"ג) ארבעה וינס, ב' ויצא, ד' הוצאה, כ"ב והוא התחלת הפסיקת בויז. (וילג' מ"ד י"ט) ז' ארוני כתיב בפרשנה (פס מ"כ ד') למטה ל' שלשים ט' ארבעים. (פס מ"ט כ"ג) שעה לרשות מטנו מרדבי שעולה חשבונו ריעוד וכו'. (פס מ"ז כ"ג) הא לכם זרע מניין ה"א. בוגר ר' דברים שבתבטחה. נ' אמירות, ג' אנבי וכו'. (פס מ"ז כ"ג) הא לכם זרע מניין ה"א. (וילג' מ"ט ח') בתנין יהורה שהוא שלשים. עוזר שם: רoid על שם עשרים ור' ספרות. (ימלו כ' י"ד) מניין אותיות של עשרה הדברים וכו'. (קדוטיס ל' ע' ג') ג' שמות בפסקוק זה טבאן ל' שיזבין בדין שכינה שרואה ביניהם. (גלא ל' ג' ע' ג') חשבן אותיות זבול שעלה מ"ט. (טול מ"ט ע"ל) וכוגר ג' יורין יברך יאר ישא כתובין את השם בשלשה יודין. (יכ' תלול ס"ל פ"ה) מניין התא יה', כלומר כל הטענה נדרן אין תפלתו שהיא יה' נשמעה, ועל דרך זה תמצא הרבה מזרחות בספר.

יא) דרך הטענה להוציא מסור השכל מן הטענות על פי פירושו כתו: (וילג' כ"ט ז') טבאן לאדם חשוב שהולך למקום אחר וראה דבר שלא כהונן צריך למנים ואל יאמר שלום עלי נפשי. (וילג' ל' כ' ל') כ"ש לטמי שיש לו דבר עם נכרי שלא יתאמץ ויתגרה בוגרו. (וילג' מ"ט ז') יבין. וישביל הארץ שהבורא הוא העדר וכו'. (פס מ"ז י"ה) ויברך יעקב את פרעה ברכה בתחלת ברוכה בסוף, להודיעך דרך ארץ היאך ארם יכנס לבית המלכות. (וילג' ז' כ') טבאן שהתוכחה נאה שמתוך התוכחה באה אהבה. (טמות ל' ג' ע' ג') טבאן צריך אדם להורות ולהשתווות על בשורת טוביה. (יתכו כ' י"ג) לפיך ראוי לו לאדם להתבונן שיעשה כל מעשיו לשם שטחים שהוא בוראו שאינו מקפה שבר כל בריה, כ"ש לעבריהם העובדים אותו בכל לבם. (מטפחים כ"ה כ"ע) אשר איש ירא הא', אשר איש שטרגבר ביצוריו כשהוא איש, ויש בידו לעשות רע ואני עושה ועשה טוב; אבל תשבא לעת זקנה אין לך שבת אם שומר ידו מעשות רע, לפוי שתחשש כחו. (גמלני ל' ג' ע"ל) כל הצדיקים כל זמן שנדרולה מתופת עליהם הם משפילים את עצםם. ואמנם אין צדיקים להרבות דוגמאות, יען כי זה אחד מעיקרי הספר והלא בכל פרשה ופרשנה מקדים הקדמה קטנה אשר כולה טענית הו. יב) זה נבדל הטענה מן רוב המתחברים, שהוא אומר מפורש בחרבה מקומות כי הוא הוא הטענה ברבי אליעזר זצ"ל אמר. טוביה בר אליעזר הרבה אמר: טוביה בנו של ר' זיל. כך אמר טוביה בר אליעזר. וכמה פעמים בתחלת הסדר בהקדמתו שטקרים לכל סדר וסדר, כתוב אמר טוביה בר ר' זיל. וכן לפעמים אמר: אומר אני (כת פ' כ"ח, חולות כ"ז כ"ע). ואני אותה (וילג' כ"ח י"ה, וכ"ח י"ג). ועלה בדעתך לומר (חולות כ"ז פ"ו). כך עלה בדעתך (חולות כ"ז כ'). חשבתי בלבבי (סוף ויטט). הרתי בלבבי (פס פס). והרבת מאטרים אין מספר אשר הם פרי-scalable ולא קרא שמו עליהם. וכן על הרוב אינו מצין בדבריו הטענה אשר שבב מיהם. רק באיזה מקומות ציון הענן בראשו בטלת "מדרש" ורק בקצתם רשם עליהם (עיין לכלה סימן ט'). ונמצא גם ראשם בראש הענן "שאילה" וזה על דרך השאלות הרבה גאנן אשר כל שאלות ואשר על כן נקרא בשם שאלות. כמו (גרלטיט ה' ז') ויעש אלהים הרקיע שאילה: מאחר שאמר ויעש אלהים את הרקיע מטה' ויזן כן, תשובה ויזן כן זה פירושו לדורות וכו'. (פס ג' פ') וען החיטים בתוך דגן, שאלה למה נברא עץ החיטים, תשובה וכו' וכיוצא באלה בכמה מקומות, (פס ג' ה', וילג' י"ט כ"ג, חי' פלא כ"ל ג' ה', חולות כ"ט ג' ה', וילג' כ"ח כ"ה, וילג' ל' ג' ה'): ולפעמים נרשם בראש הענן מלה "דרשה" גם כן כמנגן בעל השאלות (וילג' כ"ה ל', מקץ מ"ב ה', וילג' מ"ד י"ח, ג' י"ג ס"ז, מטפחים כ"ב ל', ולחנן ס"ח פ"ג): וגם נמצא רושם מלה "הגדה" או "דברי הגדה" (וילג' מ"ז כ"ח, וילג' מ"ט כ"ט, טמות ג' י', מטפחים כ"ט כ"ז). כשمبיא על פסקוק עוד פירוש שני או

כפותה מלאה. (פס כ"ג ז') על ייכ פליג מאיג. (פס כ"ט י"ה) זר מס' י"ז. (כי מטה' ל' ג' י"ט) וילג' מ"ז מס' קלי. וכן בתקון צי' (וילג' ד' ע' ג') כו' כתיב טוח קלי כ' וסיטס גלעדי דקווקי סופרים פון טונה גלעדי. טנשטייס י"ד יוס (מלט צי' אה גלאגלו היטס פוליט כתוב נוי'ו גלעט נוי'ו פונעיס ולמה חפל ויז'ו גלען ג'ו'. (גמלניר ג' ט' ג' קריחי ספוד נוי'ר כתוב. (פס) מקנו כתוב כתיב חפל ויז'ו. (פס) גמספל טנומ' ד' מלען. (פס ג' ע' ג') גטנס הפלג י"ל. (גאלגולון מ"ז ע' ג') פ'ויס כס'ן כתיב וכטמ'ן קלי. (פ'לט מ"ח ט' ג') וילג'ו ווילג' קלי. (פס ג' פ"ט) ווילג' כס'ל י"ז כתובים. (הקט כ"ד ע' ג') לפל ג' מלה מלה מל מהר ויז'ו כתיב:

מִבְוָא

או יותר משמש בלשון: דבר אחר כמנוג' והקדוטונים... אסף בלשון זהה גם במקומות שני הפורושים הם משלני חכמים הגקובים, כמו הפטולוקת שבב"ז פ"ח בין ר' יהושע בן קרחא ור' יעקב דכפר חנין, הביא המחבר שניהם אך לא הזכיר את ר' יעקב וכותב מאמר בשם: דבר אחר. וכן נמצא בה"ב (חולית י"ח פ"ה) וכי יראה הבחן את גג העתק אר"ש טהיל גג העתק הקיש גג עתק מה גג שער לבן שבו אין טטה אלא הפק אף עתק שער צחוב שבו לא יטטה אלא הפק, דבר אחר הקיש גג עתק מה גג בגדים אף עתק גדרים. והוא מספרא (חולית פ"ח) ומדרש ר"א הוא של ר' יהודה שם. וכיוצא באלה עוד במקומות אחרים. ונמצא גם במקומות ר"א הדבר סבר ההארה. (תולדות כ"כ י"ט) פ"א אברהם הוליד את יצחק כי אחר שניטול ונקרא אברהם נולד לו יצחק. (פס כ"ט ל"ה) פ"א כי הבכורה שהבטיחה הקב"ה וכו'. וכיוצא באלה עוד במקומות אחרים (וילנא י"ג כ"ט ל"ה, תלת מקץ, פס מ"ל י', וינט מ"ק ל', מ"ז כ"ט, פס כ"ט, ויחי מ"ט ל', פמות ל' י"ז כ"ט פס כ' י"ז יתלו כ' פ"ז). וכן נמצא במקומות ר"א שאמר ע"א כלומר עניין אחר... (וינט מ"ז כ"ט, ויחי מ"ט י', ומלוך ח' י"ג, נג' י"ג ל"ד, צטלח י"ז י"ז). גם מצאתי בשטביה דעה אחרת כתוב לשון אי בא ד אמר (ויקלע נ' ע"ל) כמנוג בעל הגטרא. כבר אמרנו שדרכו להזכיר הדין לאמר ההלכה כפלוני או ולהלחת אבד ובד. במקומות שהוזכר לכפול פרוש מקצטו במקומות הכהן ואומר כרפסורש לעיל או כרעל, או בעניין של פועלה, כרבתינו לעיל או להיפך שכטב כדברינו לפרש קמן בפרשנה כו'. במקומות שטביה אמר דרשו או הלכתי שאינו מעניין פירוש ההלכה שלפניו כתוב בסימנו לשון: גשוב לעניין הפרשה; או גשוב לעניינינו (יח) או גשוב אל דברינו או גשוב לעניין הפסוק, אה או נחשורה לעניין הפסוק, או גשוב לעניינינו. אל עניין הפסוק, אה כמצשה בתלמוד בעניין טמיון ההלכות והמאמרים; עשה גם הוא. להת סימנים בין ההלכות בין למאמרים. כמו (ויקלע י' ע"ג) סימן זה מ"נ ע"ז ע' להתשtheses מתחות, (פס ז' ע"ה) וסימן גוד ז' לחשבון המרות האיפה נ' פאן, הפסה ז' קבין, קב ר' לוגין, לוג ז' בציג. (מלוע כ' פ"ה) טוביה בר"א ז' נתקן בהם סימנים. לע' דברות ונ' מאמרות שנדרר למשה ולאחרן ז'...

(ז' ח' ג') גם היתה כמו תכונה טיוונית לפטרו לך טוב, והוא שהיה מפרש הטליות הנשטיות בתורה ובנבאים ובכתובים ובברבי החכמים בדרך טשל. וכבר העיר על זה הרاء' נ' בטב"ע שלו (ח' ח' צד 414 ובאזור נהמד ח' א' צד 159). ולסתך את הדעה הזאת רביא את טאמרו של רבינו טוביה בפ' (וילחנן ט' ג' ע"ג) אשר כתוב שם: ואל יתמה אדם על היכלות רבי ישמעאל ועל דברי ר' י"ע אשר דברו בספר הישר במעשה מרבה, כי כלם נכחים למבין, כי כחות גבורות בורא הכל' הטה מעוי ולא כמציאות שום דבר, קרוב ולא בקריבת שום דבר בעולם, ראשון עד אין חקר, קדמון עד אין תכלית, את אחרונים עד אין סוף, ומי יכול לדבר על הנביאים אשר אמרו ואראה את ה', דריש את ה' בהמצאו קראווה בהיותו קרוב, ראש כתם פז, ועמדו רגליו ביום ההוא, עני ה', נתני את ידידות נפשי, וכיוצא באלה לאין סוף. אלא דברה תורה. כלשון בני אדם, וכן הנביאים אשר התורה, והבתוים אשר הנביאים וכתבים אחרים הכל' דרך אחד להם, ובינה בדבר וצריך שום שבל ע"כ. מטור הדברים האלה נראה כי הוא ממש אחד ר' הילדי הגאנונים וחכמי ספרד אשר פירשו הטליות הגשמיות בדרך טשל. ובפרט בהשתמש בטליות דברי תורה כלשון בני אדם. והנה וזה שוו הרעה נתקבלה גם טן הגאנונים אבל לא מבלם, אלא שאין פה המקומות לבירר דבר זה, אך במה שנגע בעניינו, בבחינת היכילות של ר' ישמעאל אני עתיד להראות למיטה (ט' ט' אות כ') כי שפתה ר' טוביה בעין היכילות שאין ליה הדברים כפושטם, כי אם צריכים להתרפרש ולהבין, כמו שנבין כל דברי ההגשמה ונאמר דברי תורה כלשון בני אדם, ועיין תשובה: רב' הא נאון בתשובה הגאנונים ליק ט' צ'ט ובעוזך שך אבן. ועיין הערות הרוב החכמים הרשותה לתשובה הגאנונים צד 33. ונמצא אלו למדים האמורים שהרמב"ם הוא הראשון שמשתמש בטענה דזה דברי תורה כלשון בני אדם להראת הרוחקת ההגשמה, אינם אלא טוענים. ואטנס' שיטתו זאת לפרש דבריו ההגשמה בדרך טשל מודעת לנו גם (יח) וכן מלהטי נספיקתו רכתי פל'ג ספקה טכני, נכון לענייננו ט' נג' געניעט סאמלאנו ט'.

מִבּוֹא

34

תוקן פדיושים אוחדים בפירוש כמו לרוגטא: (ט' מ"ל פ"ג) בפסוק יאר ה' פמי אליך כתוב טוביה ב"ז אליעזר זה חכמה . . . זו ישועה . . . אלו חיים . . . זו הסברת פנים . וכן (העלווח מ"ע פ"ג) פה אל פה וגוי פנים אל פנים . ומצו פירושו שדבר עמו שלא בתרדמתה שלא בחולום, ומראה ולא בחידות, יכול מראה שכינה ממש, תיל לא הובל לראות פני . קרוב לפירוש הספריא אף ביטרון ביאור . ועוד הראה (נילנא ז' ב' פ"ג) פסוק רוכב שמים בעורך ובגאותו שחכים, מפרש בהרתקת הגשטה . רוכב שמים אשר שם נובה לשמים . . . בשעה שהוא בא לעזרו שלחה עוזתו ממשי שמים, כגון שנאמר במצרים וכו' . ובגאותו שחכים בשעה שהוא יוצא לעזרו מראה נאותו בשחקים . וזהו לפרש דבריו הדגשמה בורך טשל תיזוד עוד נמצא נמצאו בכמה מקומות מספריו.

יד) עד כוננה מיוחדת ששוה לננדנו בתבورو היא להסביר בכל עת ההודמן ובמקומות הראיות תשובה על טענות הקראים, וחשבי למשפט לסדר פה כל העניינים אשר דבר המשבר בפינה זו הואת בכל מקום דמציאם . והתקותות רבים אשר בהם יצא נבואר נאור בנבורת טופתי וראיותיו להלדים נגד הקראים אף כי לרובם לא נשא שם על שפתם . (פלצת ויטב ל"ח פ') בפסוק והקם ורע לאחיך טיבן תשובה לאומרים אין היבום תלוי אלא בנחלה, שהיה עדרין לא הייתה נחלה לישראל . . . ותשובה לאומרים כי ישבו אחיהם יהדו אל הקרובים שתורי עדר ואונן אחיהם טאב היו ולמדנו יבום טיהודה, טאי כאן באחיה ממש, אף להלן באחיה ממש, ברוך שבחר בדברי הכתמים . (סמות י"ב י"ח) מכאן תשובה לאומרים וספרתם לכם מתחורת השבת, שבת בראשית שפעמים בא השבת באמצעות חג המיצות או בסופו ואי אתה יכול לומר שהוא מן החדש שהורי העומר לא קרב . (טלח פ"ז ח') וכי שאוכליין בלילי שבחות בלבד הנר בחשך יטנו, כי אין אוכליין לשובע גפסם . . . וכל חכמי ישראל השוו בדבר זה להדלק טר בשבת . וסוטנו כי הקראים הקדמוניים היו אומרים להרליק נר בלילי שבחות והוא יושבים בחשך, גם עוד עתה רבים נהנים כן . ור' אלה בשיערו הקרי כתוב בספרו אדרות אלה פ"ח שהזיוו להדלק נר בע"ש סתום להשכלה להיות דולקת בשבת . וננד מגן זקראים היה כתוב גם (ויקל ל"ג נ') שאם מבעיר האש בע"ש והוא דולקת בשבת אין זה מבעיר בשבת . ועיין מכילה ויקל . וכן (טלח פ"ז ל"ה) מכאן תשובה לאומרים ספירת העומר מתחורת השבת שהוא שבת בראשית שdziי רכטור אומר מתחורת הפסק ולא מתחורת השבת . (יתנו ל' ב') כי התוועים בעוטק דעהם אומרים לפי העת ברא הקב"ה בריה לדבר אנכי והיה כמו שביל טהוק הענן להשטייל לישראל אנכי . . . כי אומרים היהיך יתבן מלה אנכי בלי דבר גנון ופה ולשון ושפטים בו' . (טפליס ל"ג ל"ג) צרייכים אנו להסביר לכטילים שאומרים ויצאו ילרכיה מיטי רגלים וראייה לדבריהם ורופא אליהם את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו וילדיו וטרגטינן ואחריוו, שאפילו טימי רגלאט נעצרו, אבל אין דומה זה להזהר . ועוד הוסיף לדבר נגדם ולפעמים בדברים קשים ובחימה שפוכה, בה"ב הנדרס (טו ט' ע"ג) אויהם להומשי נפשם ודבריהם על יסוד עולם עתק ויתגנוו בעצם להחליף הקים ולהפער ברית עולם, ואבותינו היו בוצן בית המקדש אשר הוסר בימי נבאים אחרים חגי זכריה ומלאכי, וראו היהיך הייתה תיקון העולה והמנחה והאשם והשיטים וכל הקרבנות, וכאשר קבלו מידי הגבאים כך כתבו במשנתם לעד בישראל, ואח"ב קטו תרבות אגשיים חטאים שלא דעו בין ימינם לשמאלם אלא תבטים דמה להריע ולהזטב לא ידעו אשר העטיקו שיחתנו (אולץ' ציל שחתנו) . מלימוד הישט עאלים מטשקל רוח מזוית (ציל חזית) שעלה בקדוקם ולא סמכו על דברי רבותינו לאסור ולהתיר אלא מה שעלה בדעתם כתבו וטמרו לדתעות ולהבשיל תרבה עם, נמולט הבא בראשם ואנחנו נקיים, כי אכן חבן להגיה עדים שראו בעיניהם ולסתוך על המגידים מדעתם לאמר כן היה . (חזי' י"ז ע"ח) והשיטים אשר באו חזרשו דתות סקרוב באו לא שעורום אבותינו ציל וטשו לאמר בכל קרש לא רגע זה בעליה וכו' . (הפלוי מות ל"ל ע"ה) ושאלמר שתי נשים בעלתא אסורה בידוע שאין להם לא רת ולא רק שהורי כהה צדיקים נשאו שתי נשים . . . אלא וזהו כשם שטענו בשתי נשים כך טעו בשתי אחותה, ורבותינו הקרו ודרשו התורה על בוריה בנתינתה מהר סיני : (המוכר ל"ח ע"ג) ותימה גדולה על אנשים אשר לא ראו תיקון הקרבנות . . . ולא נתעככו בהן ולא בספר חיקוניהם ולא היה דעתם כי אם להפוך דברי אליהם חיים להעמיד דבריהם על תחוי לומר כי בן התורה ואם הכתמים הם ואם תורה אלהינו הייתה כמו שאומרים למה לא דרשנו תורה

מבוא

הזהודה על מתחנותיה כדרך חכמי ישראל שקבלו מאבותיהם ומרבניהם וכו'. (מלוא ל' פא) שם קבלה בישראל דוד אוד דוד הלא הוא ישראל נזгин בתקיעת שופר ובגענות ללב בשחיטה ובבקרה . . . . ועל עופות שלא בתובין שכן בתורה ואנו אוכלי אותן אזהן כל אלה קבלה הן בישראל שלא נחלקו חכמי ישראל לעילן ומפני שאינו חס על בבוד קונו והזנה לדבר תרומות הוא חומר נפלו. (פנחים ס"ל פ"ג) ולא כמו שאומרים התועים עזרת לארץ השבת כל זמן שיבוא. וכן בלא ספק כוון על הקרים במדרש (ליה פ"ג פ"ג) לא תעוגדו לא תעשו אנודות שיזרו אלו פוטליין ואלו מחשידין אלו שומרים מקרא קרש היזם ואלו לטר. עוד שם (עמ"ב פ"ל) וטעו האומרים כי הआ בכור עדר ולא בכור פטר והמ גנתרה דעתם יותר כך לפ"י שאמר הכתוב וכו', וטעו ולא אמרו כלום ולא ידע מה אמרו, וכן (כי תנו לד"ט פ"ט פ"ט) כמה טעות טעו הקרים שאמרו ואשה אל אהזה לא תקח, אלו שתי נשים, דבר זה בתורה ובגנאיים וב כתובים שהיו ישראל נזהאים שתי נשים ועין לעיל מה שתבאתי דבריו טפ' אמרי מות. וכן רומו במדרש על פסוק קולת יעקב (כלcis ז' פ"ג) על הקרים שהם עושים אגדות זה אופר וזה מתר. זה שומר מקרא קריש היום וזה לטר. טו) אתת מן החובות המוטלת על כל מחבר ספר היא, שטادر מאר יהה זהר ושתרMER ברגעו לבתוי העתיק דברים מספרים וספרים טוכרנו. ור' טוביה לא נשمر מלפטוק על כתובים, אשר העתיק מתג'ך מזכרנו בטעות, או בחלופי מלות, או בחסר יתיר, ובסוף הספר אין כלם בלבד מיהר. ועל כלם העירות בהערים שלי במקומות למשבוחם. וכן נמצאו שלפעמים עתיק פסוק ייחסו למי שלא אמרו וכבר אשר לא נמצא בו. כמו בפרשיות (נד' נ' יג' ב') אמר דוד ושם רשות ירקב, זהה לא אמרו דוד מעולם, כי אם בחוב הוא במשלי (י' ז'). וכן (מתות י' ב' ב') תלמידים אמר ישעיה הנביא רועים רבים שהתו כרמי. והחלה נביא בגביה, ידיה בישעה, כי כן בטוב בירמה (י' ב' י'). ועוד שם: מה שפטוב ביהוקאל ונחתי בגביה, אלים כן נמצא כתוב ביהאל (נ' ה'). וכן בפירושו לאיכה (טבת יד) וכו' נזיה משלג את רוחי, אלים כן נמצא כתוב ביהאל (נ' ה'). והוא פסוק הזה לא אמרו יוזקאל כי אם הוא גדו טאלב וכן הוא אומר ביהוקאל מנזרך וטפסריך. והפסוק הזה לא אמרו יוזקאל כי אם הוא דברי נחום האלקמי (ג' יג'), מעתה מכל זה אנו רואים כי לעיתים לא דקיק המחבר מהעתקותיו, יعن כי העתיק טוכרנו ובא לידי טעות.

בහתקחותיו, יין כי והעניק שפטונו ובאו עון טעוון. מילוות ללשון העם בזמנם ובארצם, מין) כודך כל מפרשיש ספר קדמון לתרגם טקסט. מילוות ללשון העם בזמנם ובארצם, לטען הקל הבנתן, אף כן עשה רבניו טוביה בספריו לך טוב. בקצת טקומות אם יקשה לו להחת ביאור לאיזו מלה בדקודק בלשון הקודש, או יתרגמנה לעוז לטען יובן על נבון לפה, וטובן מעטש שלא יבהיר תרגוט אחד כי אם התרגוט לאותו הלשון אשר בו ידבר העם אשר בגוללו כתוב ספרו, ואומנם אם נבינה בתרגומו נמצא כי הם לשון יווני, וזה יביןו לדעת ארציו אשר ישב בה בכתביו ספרו. והנה כבר הוכחנו לטעה שדר' טוביה היה פארץ מלכות יין טכנית קספודיא (לעיל ס' י'), והבאמנו שני ערים מושבי הארץ זהיא המעידים על זה, ועוד עד שלישי השקול בוגר מהו הראב"ע בהקדמהו לפירושו על התורה, אשר יחם את הלקת טוב ואור עיניהם לחבמי יין ואדרום, ואומנם יותר מכל אלה העדויות, מבורר הדבר על ידי תרגומיו כמו שאמרנו, כמו תשע דברים מצאתי מתרגומים בלעוז בספרו ואחד הדרישת בתרגומיהם מהם מצאתי כי הם לשון יווני, ואסדרם פה אחד: בפרשת בראשית (ל"ז י"ד) בכר הנמל תרגם איטיישרזין, את המלה תואת לא ידעת מה היא ביוני ובווארי נשתחשה אין להבידה. (פס ל"ז י"ט) אגבו אחותנה מלשון. קולע אל השערה ולא יחתיא אשטייבורשי, נראה שעזיל אשטיוביישו ודיא המלה היוונית שסתאקסה (פערפההלוון, ניבט פרעפען). עוד שם ד"א בט אחותם לך איניאומין אולי ציל אינגיאליין. והיא המלה עאניגלאגעזען וענינו (איבערזעבען). (וילח ל"ב י"ט) אכפרה פניו קטפריאן"ו, היא המלה היוונית שענטאפרדא (בעונטינען). (פס ס' י"ס) ויאבק איש עמו Каפיישין. עסחאלמַעֲלֵמָא (קעטפען). (וינט מיל י"ח) כי אדרוני לשון יווני ביאת לשון אונס זיין עניינו (געוואלט). וכן בלקת טוב למלחת איכה בפסק רחנן להם מבימת לב טרופ הדעת. והוא לשון יון אמגינ"א, אולי היא המלה געמאן (וואהגויין) שם בפסק עורנו כרגע נכמוני בלעוז ארפר"ו, ציל אכפר"ו והיא

מ ב ו א

36

זהיא חוספת הטעתיק, לכן כתוב „בלעיז“. וכן בחלק שני פ' חקח (י"ט ע"ג) צלמונה ופונך, פונץ לשון יוני מיתה היא רטלה היוונית סאסוף (ערמארדונג). מלבד אלה מצאתי בפ' שמות כ"ח י' שהביא שמות י"ב אבניים וסימן: כל אלה לשון ערבי הם.

ט) שמות הספרים והספרים המובאים בו

מחכונת ספרו כבר הראנו לדעת כי בעורת חבורים ממפרשים שקדמו לו עשה רבינו טוביה את פירושו, ואולם רק לפקרים יוכיר את שם הדורש אשר מתארו לקח פירושים והעלם על ספרו, אך אם נחבונן בהם בשום לב יודע לנו עד מדרה ט' ומי טן הספרים והספרים אשר היו בעוריין, והנה נubbyר מה לפנינו אלה ואלה על פי סדרם:

א) תרגום אונקלוס. פעם אחת בספרו מזכיר את התרגומים בשם אונקלוס הגר (נכפלותר מ"ט ע"ה), אך זו לא זה בהובירו תרגומו משתמש בדברו תרגום. (נראה י' ז') ויידי האדם לנפש היה תרגום לרוח מטלא. או בדברים, מתרגם, תרגם, התרגם מפרש, התרגם תרגם, מתרגםין. כמו (יח ז' י"ה) מתרגם ותחפי. (ל' ק' פ"ז י"ה) ומתרגם ותריך ותהון. (ויל' י"ט ל') ופקודת האדם ומתרגם וסערא דכל אנשא. (מלולות כ"ו ל"ג) המתרגם מפרש וסיעת רחמה. (ויטלה ל"ט ז') כדתרגמיןין איתגליאו ליה טלאביה. (ויטב ל"ט ו"א) למידק בכתביו הושבניא. (וינס מ"ז כ"ח) מתרגם לפנאי קדמוני. (פס מ"ז י"ג) עף ונגע תרגם משלחי ולאי. (סימות ס' פ"ז) המתרגם תרגםכו. (מפסיס כ"ט כ"ג) ומתרגםין ואטרותו. (תנוה כ"ח ל"ז) שתרגם שבת כובעא. (ויקאל ל"ה כ"ג) כומו היינו דתרגם מהוך. (לו' ק' פ"ז ז') רמתרגמין פסקטורותיה. (קדוטיס כ"ו כ"ה) מתרגם קלנא הוא. (נכפלותר מ"ט פ"ה) מתרגםין כך מתקפן. (כי תלול ע"ט ע"ה) תרגם ורטביית טופרה. (כי תנול פ"ג ע"ג) מתרגםין חטבת יומא דין. ולפעמים מביא תרגום איזה דבר או מלה בלי דברי הצעה כמו: (ל' ק' פ"ז ז') בדרך שור אורחה רתגרא. (וירל כ"ט פ"ז) גונבתה ואיתובת. (פס כ"ט י"ז) וילדיו ואטרותו. (מלולות כ"ט כ"ט) יוד יעקב נויד ובשל יעקב התבשילא. והנה בכונה העצבי לי האטען הנדרתן הדוגמאות, בעבור הראותך כי עם שהיה המתבר משמש במקומות הרבה בתרגום הארמי של אונקלוס, וסתך עליו בפירשו; לא נמצא אף מקום אחד בכל ספרו אשר יזכור בו את התרגומים ירושלמי על התורה, אף ברמזו קטן, ולא הזכיר התרגומים לא היה גורע לו כלל. והנה גם תרגום של נבאים המבונה תרגום יונתן, לא הזכיר המתבר בשום מקום, ואמנם לא נכח מוה ראה כי לא ראה ולא ידע את התרגומים הזה, כי אם נאמר שלא זכרו מפני שלא היה לו מקום להזכיר תרגום נבאים בפירשו על התורה; גם תרגום החובבים לא הזכיר, ואמנם את התרגום לחטש מגלות ראה רבינו טוביה, שכן בפרש (מפסיס כ"ט י") הביא שמות י"ב אבניים, וזה לך המתבר טן התרגומים לשיר השירים כמו שהעירותי במקומו.

ב) בריתא דר' ישמעאל (הנדפסת בראש הספר) בעניין י"ג מדרות שהתויה נדרשת בהן. (ולכל ח' י"ח) י"ג מדרות התורה נדרשת כאשר דרש ר' ישמעאל בדורות כדנים. (ויקאל נ' ע"ב) י"ג מדרות שאמר ר' ישמעאל בת"כ. (עקב ס' פ"ט ע"ג) והן מ"ג מדרות שזרותה נדרשת בהן כשאמר ר' ישמעאל דבר הלמד מענינו. ונראה בזה הוראה חדשה לטורה זו. כי ההוראה הרגילה היא אינה על דקרוקה של איזה מלה, כמו לא תגנוב אזהרה לנונב נפשות דבר הלמד מענינו ומה כתוב בעניין לא תרצה ולא תנאף מהם בטעתה אף לא תגנוב בנונב נפש שהוא בטעתה. ובאופן זה דקרוק הטלה לא ישתנה. אבל הוא טבנים לכל הוה דבר שדקוק הטלה וההוראה ישתנו, כמו ויאהל עד סדרם מפרש שהסיע לוט אהלו, ויאهل אברים שנטה אהלו, בהוראה מהפרק אל הפרק, והבניהם זה למדת דבר הלמד מענינו.

(ג) בריתא דר' אליעזר בנו של ריה'ג. מדרותיו של ר'א לא הזכיר בפירוש, אבל השתרטש בהן בכמה מקומות. (ויקאל ד' ע"ג) גם את הארי גם את הרוב לרבות את הרוב עם הארי ואת הארי עם הרוב, וזה לך ממן הספר (ויקרא דנדבה פט"ז) ואטנס כתוב: ע"א גם את הארי וכו' לרבות ארי ושני גוריו ורוב ושני גוריו, וזה לך מבריתא דר'א בנו של ריה'ג בשרה נ' רבוי אחר רבוי. (נכפלותר מ"ז ע"ג) הרק אך בשרה, כלומר רק מיעוט אך טיעוט, וגם בזה בונתו על הבריתא ההיא בשרה ד' טיעוט אחר טיעוט.

מִבּוֹא

ד) ספר או תורת כהנים: פירושו על ספר יקר לדור טן הספר. מוכיח את הספר בשם תורה כהנים (ויקל' ב' פ"ג, ז' ט"ל וע"ג, ז' ע"ה, מהלי כי"ח) ומוכיחו גם בלשון כדטריש דבר רב (ויקל' ב' ע"ג). אך נקרא ת"כ ספר דבר רב (ז' י"א ע"ג). נראה כי לא היה לו נסחא מדעית מן הספר וגירסתו בכתה מקומות משובשות אשר על כן הכנס עצמו בקטת מקומות לפירושים וחוקים. וברצות ה' ואוצר לאור גם חילק שני. אדריך ברוחבה על אורות הדבר הזה.

ה) ספרי במדרשי זהה השתמש בפירושו לסידר במדבר ואלה הדברים, ומוכיחו גם בשם (תואר כ"ט ל"ט, מלך ע"ג ע"ל).

ו) מבילה. המדרש היה היה לו לעיניהם בפירושו לסידר שמות ומוכיחו בשם. (נלח פ"ז כ"ג) אמרו רבותינו במבילה. (פס פ"ז ה') ואע"פ שהמבילה מנדת וכו', עיקר היסוד כתנא סידר עולם נגד המבילה. וכן (ילכו י"ט י") זו דברי המבילה. וויצא לנו מבריו בכתה מקומות שהיו במבילה נסחאות שונות מטה שיש במבילה שלנו. וראה בהערותי שם רמותי על כלן? ואעיר מה רק על דבר אחד שנוסחת המבילה אשר הייתה לפני המתבר ריבינו טוביה מתאימה תמיד עם נסחאת המבילה שכילוקט.

ז) סידר עולם. מוכיח בשמו בהרבה מקומות (לך ק' י"ב ה', ט"ז פ"ז, ולו ו' פ"ז, טלח י"ל נ', פ"ז ה', ט"ז כ"ג) ובנדפס בח"ב (נסול ל"ח ע"ג, מקה ע"ג ע"ד).

ח) ספר יצירה. מוכיחו בתחילת סידר בראשית זהה הלשון: בספר יצירה עשר ספירות בלילה צפיתן כתראה בוק' וכו'. וועי על אורות קדשות הספר הזה בס' נר"ט צד קס"ה; היונה צד ט"ב והלאה.

ט) תלמוד בבלי. בעתיקו את התלמוד מעתיק כמה פעמים שם המסתה בלבד, ולפעמים הוסיף גם ציון הפרק, אולי לרוב לא הזכיר שם המסתה ולא הפרק, רק כותב: רבותינו אמרו, פירושו רבותינו, אמרו חכמים, אמרו רועל, טבאן אמרו, ואמרין בתלמוד, ולא עוד אלא שפעמים אין ספר כותב פירושים אשר התלמוד מקור להם, ולא רשם מאותה, ועל כן יותר מאשר ספרי הראשונים, נחוץ לזכור מראת המקומות והציוונים בתבור הזה, ואני יגעתי לעשوت אלה הציוונים ותראה מקומות עד מקום שדי מגעת. והכתב דמן התלמוד אשר היה לפני המתבר משנה לפיעמים בנסיבות מנוכחות התלמוד שלנו, והערותי על חלופי נסחאותיו בהערותי במקום המצאם.

י) תלמוד ירושלמי. מן התלמוד הזה לא מצאתי אף דבר אחד בכל הספר על סידר בראשית ושמות; בלבד בתחילת פ' כי תשא העתיק קצת מאටרים מירושלים, שקליםים וכן בפ' שלח על פסוק כל האורה. ואין ספק כי כבר בימי היה ירושלמי לשקלים נטפה אל ש"ס בבלי. ושאלתי את יידי גורה"ג הרפ"ג רabinowitz על אודות הב"ז מהשיט הנודע הנמצא בערך הספרים בטיבבען והשיב לי כי גם שם נספח ירושלמי שקליםים אל השיט בבלי. גם אפשר שלקח אלה אמריו היירושלמי מתקום אחר אשר געהקו שם, כמו מהלטנו הנאכדר.

יא) מדריש בראשית הרבה. המדריש היה היה מקור להרבה פירושים בתבורו לסידר בראשית. וכמה פעמים מוכיחו בשם בראשית הרבה (לך ק"ט י"ז, ויזל כ"ט ז', י"ט, ויטלה ע"ג ס'), גם יכנהו "בריתא דברראשית הרבה" (מקן מ"ט ע"ג). או מוכיחו על שם ספר שנחיתחים אליו: וכך: וכן דרש ר' הושעיה הרבה (כלקמת ה' ה'). או רשם כתם "מדריש" ונתנו לבראשית הרבה, (נ"ח מ' כ"ע) והוא בב"ד פל"ד. או, שימוש המש בלשונות ורבותינו חז"ל בפסוק מדיש (ויטכ ל"ח י"ט) וטבון, על ב"ר פפ"ה, או "מדריש אמריו רבותינו" (ויסכ' פ') סבון לב"ר פפ"ז. ובכמה מקומות בהערותי תראה כי גם בכתב ד' אשר היה להתרבר מב"ד היה הנוסחות לפיעמים משנהות מנוסחות הספר שלנו.

יב) שיטה חדשה לביר. על ברכת יעקבabenינו לבניו. היא הנדרשת בסוף ספר מקח ומפצר. גם הוציאה לאור יידי הרב החכם הכלל מהר"א יעלילינעך בבית המדריש ח"ג צד ע"ג, וממנה לקח ריבינו טוביה כמה דברים. ובהערותי לפרש ויחז ציינתי כל המקומות אשר בהם משוחש המתבר במדריש הזה. לפי דעת החכם הוחרך רג'ול ר' צונץ בספריו

מ ב נ א

38

על הדרשות זהה רבוי טשה הדרשן מתרך זה המדרש, ולפי מה שיתברר לטsha ידע ר"ט ממדרשו של רבוי טשה הדרשן ישתמש בהם.

ין) ויקרא רביה. גם המדרש הזה היה ידוע לד"ט אף שאינו מוכchio, כי כהה מדרשים הדרש דמהר על סדר הטעוב בעניין ועל סדר שרטט נדרשים בויקרא רביה, כמו על פסוק דבר אל בני ישראל (ויקלו כ' ע"ג) פתוח בעניין שנאמר הבן יקר ל' אמרים וגוו' ומתרך להה המאמר, עשה נקראו יקרים וכו' והאחרון בהם ישראל שנאמר הבן יקר ל' אמרים ופסים אמר טsha וכו', מכל האומות אין אתה מצווני אלא על יישעיאל וכו', משל לאדם שהיה טהור את עבדו. ולא נמצא זה המדרש בעניין ובסדר הזה כי אם בויקרא רביה ט"ב, וראה והבן עוד שם (ט' ע"ג) ובריות משמשין את דגש וכו' זונפש למלחה טכלן ואת יוצאת גחלת וחומסת לכך נפטר נפש כי תחטא. זהה המדרש בעניין ובסדר הזה בכתביו ולשונו לא נמצא כי אם בוירט פ"ד. והתבונן היטב במדרשו ויריכם לעת המדרשים שבvikרא רביה יראה עין בעין כי המתרך ראה גם ידע מה מדרש הזה ישתמש בו. את מדרש שמות רביה, במדרשי רביה ודבירים רביה לא ראה רבינו טוביה כי הם מדרשים מאוחדים.

יד) מדרש חמיש מגילות. על יסוד המדרש הזה בנה את תבוריו על חמיש מגילות, ואין פה מקום לדבר על זה. והיה כי יגמר ה' בעדי, ויזכיה להוציא לאור גם החלק השלישי על המגילות (אשר נשאר בכתביו), אדרב בפינה הזאת ברתבה. ואין לי להעיר פה כי אם על זאת שם בחלק הראשון על בראשית ושמות מוכיר לפעמים את סדר המגילות, (פ' מ' י"ט) כתוב במדרש שיר השירים (טס י"כ נ') מדרש שיר השירים ענה דורו, ועוד מוכיר תגרת איכה (וילם כ"ל י"ז, נטהמ י"ח ט'). גם יש להעיר כי דרישותיו לא מתר לכה מדרש אבא נרין (יט).

טו) חנחוּמא. תרבה פעמים הבא מאמרים בשם. (סמות י"ל ט') כך וריש רביה תנחמו במדרשו, והמדרש שהביא בשמו נמצא באמצעות חנחוּמא שלנו בפ' וארא על הכתוב לך לקראת משה המדברה. ובחלק שני הנדפס מוביירו כמה פעמים (המול ל' ע"ג, נטה ל' ט' פ"ד, סמות ס' כ"ג, עקכ ס"ט ע"ג) וכל העתקה שבמקומות האלה נמצא בתנחוּמא שלנו. אין מסטר לכל הדברים אשר לך מchnchoma אף שלא נקראשמו עליהם. ובהערותו לספר בראשית ושמות ציינתי כלם, והערותי גם כל חלופי הגדראות.

טז) ילמְרנו. המדרש הזה היה ביד הראשונים ונשאר בכתביהם וקראוו גם בשם חנחוּמא, ואיינו חנחוּמא הנזכר ש לפניו. והוא היה גם לטראה עני ר' טוביה, והعلاה על ספריו כמה מדרשים מטנו, כמו בתחילת פ' בראשית הביא מדרש: א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל אלא מן החודש הזה, וזה טובא בילוקוט בא רמו קפ"ז בשם חנחוּמא, ואין בchnchoma שלנו, אבל נמצא בתנחוּמא כתוב י"ר הפטוח ברומי באוצר הספרים אשר בוואטיקאן, אשר נשלח לידי ממש קצת העתקות מתוך ה"כ, ובין אלה העתקות היה גם המתאר הנזכר וכן פתח רשי' את פירושו לתורה במאמר הזה. (ב) ועוד כתוב בתחילת פ' בראשית, למה לא נפטר בתחילת אלא לשון בראשית וכו'. וזה טובא גם בילוקוט רמו ב' בשם ר' יהודה בר שלום, ומצוין בצד בטעות ב"ד, כי לא נמצא בן ב"ד, אמנם מצאתי בההעתקות חנחוּמא כ"י של הוואטיקאן. גם יש בידי קצת רוגמאות מן הילמְרנו כ"י התמצא באקספראד אשר יידי ה苍ם הגרול ה"א ניבויעד שלחן אליו בטובו, וגם שם נמצא דמאמר הזה. זהzion חנחוּמא בילוקוט במאמר שלפני זה, מוסף גם על זה, והציון "ב"ר" מוסף על טל של הרבר רומה. ואח"ב מצאתי בילוקוט ירמיה רמו רס"ד ששם נרש על נכוון מצד המתאר הזה, "חנחוּמא". עוד כרב שם: ר"א בראשית בזוכות התורה שנקרוֹת ראשית, שנפטר ואשים דברי בפ"ד גז', וDMAר היה הוא גם בchnchoma כ"י שבוואטיקאן, וטובא בילוקוט ישעה רמו של"ז בשם הרגהּמא. וכן (וילם ל"ג ט') התקן עצמו לעם דברים לדורון לטלתמה ולתפללה, ובילוקוט רמו קל"א טובא זה בשם חנחוּמא, וזה יהיה בתנחוּמא לפניו, וטובא נ"ל.

(ט) סמליך טס טז' למי יידי פה סאקס וסוחוק גדול דל' יט' ג'ונען נגידים סמליך מיל' וככז נפצע למשי מלוך סמכרים כוותקיין וגס סגני. סמקה מלכי' מגן נגידים נגידים מושגים ניגאלין. ומלי' נגיד ניגאל כפפ'ס נגידים ניגאל נגידו נגידו מיל' נגיד פ"ג. ומי' ח'ויזה ניגאל טלה טה סגירות.

(ב) עיין מיל קדומים ניגאל ח'ויזה נגיד נגיד, ונטה'ג ח'ויזה נגיד ס' ס' נ' נ' ונוועט האלט ניגאלט ז' קפ'ג.

מבוא

נ"ב ברשי' שה'ת'ונשא בטהרתו קה"ר פ"ט בפ' טוביה חכמה, וכן עוזר הביא (וינט' מ"ז י') ויברך יעקב מה ברכה ברכו אמר לו זהי רצון שיעלה נילום לרגלו. ורש"עעה'ת הביא זה בשם התנהוטא, ולפנינו בתנהוטא יונש לא נובך טוה. רק טובא בתנהוטא נשא; ואין ספק שהיה כן: בילטנו במקומו בפ' יונש. וכן אתה מזיא בכתה מדרשים שהביא הטהר והם טובאים נס בילוקוט בשם התנהוטא; אבל לא נמצאו בתנהוטא שלנו, ובהתה שהם טן הילטנו הנקריא נ"ב התנהוטא הנשאר בכרובים.

יוז פרקי דרא. אף שלא הזכיר את המדרש בשמו, ברור הוא כי שבב טמן כמה דברים כי מצאתי בו מדרשים אשר לא ידעתם מקרו להם, בלתי אם בפרק דרא' א כתו: (נרכז' פ"ז י') ד"א קרה לי עגלת אלו נ' טלביות: הוא בפרק דרא' פב"ח; ועוד שם בפ' ויבחרו אותן בתוך כדי להתייחס, וירד העיט והוא מלך הפשיח, כל זה מפדר' א שם. י"ח) בריתא דמלאת המשכן. או משנת המשכן כמו שקרה בעל ס' כפhor ושרה (וינט' פ"ז). אשר רב האין נaan בפרישתו לכלים פב"ה טביה טאמר טמנה: בראטרין ביריעות ועשה בה תוברין ותולה אותן באונקל: אף שלא הובייה בשמה. ובבר ידועה כל הראשונים כמו בעל הערוך ערך סן ה'. (וישם בטעות כטעשה משכן צ"ל בטעשה טנק או צ"ל בטנת משכן ונמצא המאמר שם פ"א) ור'ית בס' היישר סי' רפ"ז. והרמב"ם בפ"ג ה"ז מהלכות בית הבחירה ע"ש בב"ט; ועוד שם פ"ד ה"א ובחותם (פניהם כ"ג פ"ג) ר'יתabi וברשי' ורמב"ן ומגידו לשבת (ד"ג פ"ח). וכן ברשי' עה'ת (טמות כ"ה ל"ה, כ"ו ל"ה כ"ז, נמאל ל' ל"ג, ט' י"ח), וכן בעל הילקות בפ' תרומה ופקודו העתיק, מאמרים רבים טמנה, גם בעל ספר והזהיר הביא הרבה דברים טמנה ולא הובייה בשם, עיין (ד"ג פ"ג ע"ה) ובהעדת דידי' הרב ה"ג מודה' ר' ישראלי מאיר פרימן. ומה שהעדרות בכבוד הלבנון שנה עשרית טברת ראשונה צד י"ד. וכן האכירה הרב מהרי לאטיש בספרינו שעורי ציון נופם במאנצין שנה רביעית צד פ"ז טורה כ"א. בריתא דואת נדפסת באפיקאך שנה תקס"ב. ובבית המדרש ח"ג צד קט"א. והיתה לפני רביינו טוביה והשתמש בה. בתחילת פ' (כ"ה פט) המאמר רב' אומר עשר תרומות הן וכו'. ובפ' (ויקל' ל"ז ח') המשכן ארכו ל' וכו' הוא מבירתא דמלאת המשכן.

י"ט) אנדרת משיח. טביה בפ' בלק (ד"ג י"ח פ"ז); אבל לא הובייר מקרו? ונדפסת גם בבית המדרש של דידי' זרב החכם הכלול דר' יעללינעך ח"ג צד קמ"א:

ב' (ב) היכלות דר' ישמעאל. זה המדרש הקדום יש טמן שני פנים, היכלות רבתיה, והיכלות זורתה, והובורים רב האין פ"ז איזויס ל' ליק טימן ג"ס, ונគינץ טעס זקינס ד"ג, וכנווגג ל"ע חנינס פ"ג) ובר היה ננד עני גאנום ראשונים, שרבע עטרם נאן, בסדר רפליה שלו (ל"ג פ"ג, ל"ג ע"ב, י"ג ע"ה) הביא מאמרים מן היכלות. והערוך ערך אבן המונעת גם רשי' בעין יעקב שם ריש פ"ב דרגינה הביא וויל ולא בטעשה בראשית כגון ספר יצירה ולא מעשה מרכבה כגון היכלות א"ג כגון ברייתא דרבי ישמעאל ע"ב. וזה לא נמצא ברשי' במשנה שבגטרא. ונראה כי היכלות שבידינו קטוע. וידידי הרב החזק גדול מדר' יעללינעך בבית המדרש ח"ב צד ט' הביא במכוואו שם לקותים מפחים שונים שלא נמצאו בהיכלות שלנו. ובח"ג מביה"ט צר קס"א הוציא לאור הוספה בשם פרק אחד טפרק היכלות ובחד' צד קס"ז נדפסו עוד הוספות הלקוחות מסדר רע"ג ומספר יומם הצדיקים. והנה רביינו טוביה בפ' ואחרנן (ס"ז פ"ג) הובייר את היכלות ותtab: ואל יתמה ארט על היכלות דר' ישמעאל ועל דבריו ר'. עקיבא אשר דבריו בספר היישר בטעשה מרכבה כי כלם נכהחים לטבין וכו'. וכן הצייני ראה את הלקת טוב, והעתיק וההמארט טמן בפ' זהרנו בקצת פגנון אחר וכן זה לא כביר: נשלחה לורי העתקה מס' יישן. ב"ג הגנוו ברומי בואטיקאן אשר רשום עלייו פ"י על התורה מר' שטואל בן חפני. וראיתי כי בכ"י זהה נמצא נ"ב המאמר זהה. ובהתה חשבתי פ' בזודאי רביינו טוביה שאב דבורי מדר' שטואל בן חפני, אמרנו ראייתי אחר רואי כי הספר מיוhom בטעות לר'יש בן חפני כי נובר בו הרמב"ם וכספר המלטף. ושאלתי את פי ידידי החכם דר' בערלינער ושלחתי אליו הדגשנות מהב' להגיד לי פשר דבר פ' והוא המחבר טוה ה' והוא שיב'לי כי הוא ספר זברן טוב' אשר חברו הרופא ר' נגן בן שטואל. لكن אופ� נס הוא שאב דבריו מדר' רביינו טוביה. גם ראייתי בעה בראשית כתבי י"ד

מבוא

יד מבית עקי הפטרים אשר למחיש ההכנה בקטבריטש מלאת ידייך דבר התבם הנורא
שלמה בן מאיר. המבוגה דר' שללער שדביא בס' ס"א כי שמה נמצא נ"ב ה"ז זהה, ונזכר
בשנת ה"א ס"ז, והמתר שאב מהלך טוב ע"ש צד קפ"ז בהערה. והנה אעתייק לפניך
פה את לשון ר'ט, גם את לשון הציוני ובעל זכרון טוב אשר העתיקו מטענו בשניים קצר (כא).
רא) חפר ביניין. רב בר חיינו. בירב בתיו. בירב צוותיו. בירב עוזבו. בירב עוזבו. בירב עוזבו.

באמ' טשׁו. בטעך שלפני זה שר' פוגה מוכיר זה הספר וכתב: אל יתרה אדם על היכלות דרי' ישמעאל ועל דברי ר' עקיבא אשר דברו בספר הישר במעשה טרכבה. וכן (נסלה י"ד כ"ה) הביא זיל': רע כי אלו נ' פסוקים ויסע ויבא וית כל אחד ואחד יש בו ע"ב אותן בוגדים ע"ב שמות כו', והוא שם והיו וכן כל שלישיון וחמץא זה השם בספר הישר, והוא נקרא והיו ילוי טוות עליהם וכו' עכ"ל. ועיין רשי' (סוכה מ"ק פ"א). הספר הזה היה נודע כבר גם לרבי האןנאון. כי נזכר מטנו בתשובה-הנדרפסת בקובץ טעם זוגים (לט' ג"ז) שבtab שם: הרבה מאד יש אצלנו פואת אשר נקרא ספר הישר ואשר נקרא הרבה דמשה אשר תחלתה ארבעה מלכים מטננים על החרב כי בה נבותות ונפלאות כו'. גם בעל הציוני (טסל דף י"ח פ"ג) מוכירו. וזהו קרבן הנזול הר"ר. ווית צונע בספריו על הדרשות צד כס"ו העיר אשר בראשית כתבי יד אפפערנהיים טובא ספר הישר רענני קבלה מעשיות ושמות הקדושים וא"ב של מלכים והשבועותיהם ושמות הקדושים.

כב) מדריש אבכיד (כב). וזה המדרש אף שר' טוביה לא הזכירו בשמו, ברור הוא שהעתיק מפניו כתה דרישות, והמדרשה הוזה הנאבר לנו הודה לפני הראשונים, ומהם הרוקח שרביאו בספריו סי' שם"א בהל' ברכות ציצית, גם **השל"ה** הביאו באות דרישים ואגדות, גם מרברי מאד עיניהם פג"ז נראה שראשו, והילקוט מביאו בכתה מקומות, וטהעתקותיהם אלו לתרים כי גם ר' טוביה לקח ממדרשה זו, כי נמצאו בלקת-טוב כתה דרישות אשר לא ידעו מקרים, ואטנם במאנו הדרישות בילקוט על שם מדריש אבכיד מבורר הדבר שדר"ט ראהו והשתמש בו. כמו (סמות נ' ה'). חורב שמשם יצא ד' מיתות ב"ר, והוא בילקוט שמות רמז קס"ט מדריש אבכיד. (פס נ' ג') ד"א הסנה הוה קוציו כופין בזטן שארם מבנים לתוכו אינו לוקה וכו'. וטובה בילקוט רמז קס"ט בשם מדריש אבכיד, אף שהה דמאנר טובה גם בשם פ"ב בשם ר' פנתם ב"ר חטא הבון טה. הסנה הוה כשרם מבנים ידו לתוכו אינו מרגניש וכשהוא מוציאה מסתרת, ברור שגם בעל המדרש לקח מדריש אבכיד, ובעל הליקוט השמייט שם האומר כדרכו, ודביה דברים שאב בעל המדרשה שם"ר מן מדריש אבכיד. וכן (פס ד' י"ח) לפי שפטו ר' חכמים שנן ב' שנה יצא מצרים וט' שנים היה במדין וכו', כ"ה במדרש אבכיד הטובה בילקוט רמז רס"ז.

טראש

וְבֵין אֶבֶן
וְגַתְנָה לִינְכָס רֹוחִים זָלְטִי קָוְן הָרָן
מֵס עַל סָפֶל יְכָלּוּם בָּל לִי וְעַמְתָּחָן
שׁ סָדְכוּנוּ כֵּן, וְכָפֶל טִיצָר דְּכִי סָמָר
עֲשָׂה מְלָכָה, כִּי כָּלָס נְכוֹחִים לְמַנִּין,
תְּמִזְוֹבְּצָקָן כְּפָזָקָן חַלְיָה, רַק גְּלִירָן
נִיטָּה כִּי כְּוֹנוֹמָס פִּיחָה נְגָהָל קָוָתָה
גְּוָזָהמָס הַבָּס מְמַפְּצָה יְתָמָךְ יוֹאָלָה
בְּלָה עַולְמָה מְלִין וּמְהָפָס הָהָן כְּמַגְּלִיחָה
שׁ זָכָר רְחוֹק נְטוֹלָס רַק מְהָפָס גָּמוֹל
הָהָלָה לְהָזָן כֵּד הַיְן סָוָף, זָנוֹס הַתְּהַלָּל
מָוָן פָּד הָהָמָלִיט וְהָמָרָן נְלָמִי הַתְּאִירִית
יוֹכָל לְכַחַד עַל דְּכִי כְּנָנוֹיָהָס סָדְכוּנוּ
זָוָן כִּי חָדָס וּמְגַלָּה הָטָהָרָה דְּרָבוֹ
סָפֶר כְּהַמְּגָהָה, וְסָמָדָה רְגָלָה, טְעִינָה
סָמָה מְבֻקְשִׁיס. וְעַל דְּרָךְ וְסָמָדָה
עֲזָבִים הַאֲלִיְּכִיזִיּוֹת וְמְתָקִיסִים נְעַל נְבָנוֹ
רוֹיָהָס וְכָל זָהָד, וְכָלָה וְדָעָת
סָמָכָהָת הָהָן לְכָדָה .

ציווני על החתורת
- קול דכלייס מחת צומפייס זנו'
זולפני קול . טביון רוחניש קול
כיזעל. מפוזן ככנווד צעכמלוין ,
וניג ומליאו על יסלהל , וועל תעטפה
[א"ל מהמש] נהיינדט ל' יסמאולן דן
חנייטע ור' עקיבא וחנניאס מהבב
ספרו גמפל פילומ וקסליגנו
בשיטול כקומה וצלהה ונדכלייס
מוספלחים וערליהס זו , וכולס
נכומיס נמנין ויסלאס נמוולוי דטה
לו' וגטוכס דנברך דורך דמיון ומצל
בלזונטגטט לגדיי חדס וקונסנגייס
הוואי כסורס וסכלטוניס' התיי
סאנגייליס , וכחלמייס טכניות זני
הוואי סאנגייליס דורך יהוד נאש
ונזין גדרל וטיס פאלן כי נמרחוות
הלאינו חיון חקל וקונקס' מגו
לקויליז לוי כמניזים מהן נגאטס .

(בא) ^ב לכת טוב
וtmpוtmp הינלא רוחיות זולתי קול מלמד
צפקול סיט זול ומכריו נל כל יתלהן חנכי
כ' חלמי נצמלו^ו. ואל יתמס חדס על
הכיננות דכ' יטהעל וועל דכרי ר"ע האל
דנרו נטפל הייל נמעטה מרכנן, כי כולם
נכחות למאי, כי כוחות וגכוות נוכחות
סכל כהש מאוי זול כמייחת צום דבר קרווב,
זול ג' קליינט טום דבר בטולם, רהטן עד חיין
תקאל עד חיין פכלית עית מהריזויס פדרהיין טוּב,
ומי יכול לדצל על בגניות הצל להמלוי
ווארמה חיין כ', דרכז חיין ט' נצמלהו,
לזהו כחט טו, וסמדו לנליו כווש סכויה,
עיפוי ט', נתמי חיין ידידות נפשי, זליוקה
נכחים לחיין טוּב הלא דנרי תורה כלזון נני
הדים, וכן בגניות מהרי כהווב, זה כתוניס
הMRI בוגניות, ומכםיס מהריזט, וכן נגה
נדבל וגירן צום טכל, וככ"ג וידעת פיש
ככנות היל לנבר כי ט' פוך מהלכים".

(כב) חכמי'ל כו' ר'ית א'תנן ב'ימינו ב'ז' י'ה' ר'צון . כמו שבעיל ידידי כלב כתוב סגדו נר' מנוס נמיינן מפהו
הכליכלנש פיר יודישע גנטעריכטן חזנד ליטענאלקוכ מה'ן עד קמ' ז' מדריך וכחכ' יד משירות קפפליך ג'ר' הליינר מגראמיין
בטל ספל הרכות האמונה נהורג לטפליס ז'ן קאיפס'ר יי'יט גווינען וועל' וכחיב' זיון דורך חיין ז'ס מלען דנשיין דריינע ע'כ
זומלייס וכלה לויין הכל יומס , כמוCMDLס' חכמי'ל כטוף כל דרכ' דנשי' נחות וסופו א'תנן ב'יסיט ב'ז' י'ה' ר'צון , וכן
וילמדנו כטוף כל דרכ' דנשי' נחות , פ'כ כטוף כל חפלה לנו מתפלליים וכן נזון טהן .

ט'ז

בג) מדרש השכטם. (בג) את המדרש הזה הזכיר רבינו טוביה בשטו. בפ' (וילוך ח' ט"ז) פ' הוגה יוצאה הטענה דרישו רבותינו בספר השכטם כי יוצאה הטענה לגקביו כו'. ונטענו גם בתנחותא פ' השכטם בבקר ובשיטר. פ' לך אל פרעה בבקר ונור. וטבא בפירש"י בוארא (ז' ט"ז): טלבד זה לא הזכירו רטעטער, אבל ברור הדבר כי כמה מדרשות בפקומות תפוזרים לך ר"ט מדרש הזה, אף שאינו מזביר מקורו, כמו כל העניין שבפ' ויקרא (ס' ע"ג) בכ"ד פקומות יש לנכות רבשר כו' הוא לך ספר השכטם, שבתקדמתה מס' והזהיר שהוציא לאוד ידיו הרה"ג טרכ"י פריטאנ הביא ט"י שטואל גאמע בשם ספר השכטם כל המאמר הזה מלא במליה (בד). בפירוש כ"ז למס' אבות כתוב: שמצינו: באגדה והשכטם וד"ה של משה רבינו שלכך נקרא מטה האלים שתקוק עליו שם המפורש, וגם ראגדה הזאת העתיק ר"ט; ובהעיטור ה' תפילין כ"ז ע"א, וכן בחרוא"ש ה' תפילין אותן ייד הביאו שניהם עניין אחד המובא בספר השכטם ובלקח טוב, ואחרי שדראינו שהלקח טוב העתיק דבריס מס' השכטם אין כל ספק שגם העניין הזה לך ר"ט ממש. וברור הדברים שעוד דברה מדרשים לך ר"ט בספר השכטם, רק אנחנו לא ידענו ט"ו מתי רמה יען כי הספר אבד לנו, ולא נשארו ממן רק שירודים קטנים (כח).

*) וכשיקטור פלדט מתרט כוילנגו פט געל אחזט כייס למתנכל פט (זט ס"ג הוות ז') ט"ל וכן נס' פגאל כהו
סמוונכו כרלוּס , ונטלה ממנו כי גנס שם נטענות וויל נראקס .

מ ב ו א

(ב') מדרשים בלי שם. כמה דרישות נמצאו בלאו טוב אשר ניכר מסגנון זהן פרשי הקדמונים, גם נמצאו בילוקוט בשם טדרש סתם. כמו (ח' פ' כ"ל נ"ג) ויישם כתיב טלטר ששטו לפניו סמ' הטות להאיilo co'. וכן טבא בילוקוט רמו ק"ח בשם טדרש סתם. ובב"ר איןנו, ונמצא נ"כ בתרגום המוחם ליוונון, וכן בבעל התורים (ס' מק' מ"ג ו') ושנים שם הי רוחקים מן העיר לא היו חושין בדבריו וכן טובא בילוקוט רמו ק"ג בשם טודרש סתם. וטבא קצת מדרשים אשר בעל הילוקוט מביאם בשם בראשית הרבה ואינם בב"ד שלנו כמו: תחלת ינש ר"ט אומר ונש לשון שלום, ר' אומר וכו' ר' נחמה אומר וכו' ר' יוסי אומר וכו' ר' נתן אומר וכו'. וכל הטדרש הזה לא נמצא בב"ר שלנו אבל נמצא בילוקוט ינש רמו ק"ג בכלל המדרשים אשר העתיק טדרש ב"ר. ואולי היה בב"י אשר לפני הילוקוט החדש הזה בב"ר, אבל לנו הוא טדרש בלי שם. וכדומה לזה בפ' (וילם כ' ס"ז) ס'א בסות עינים שידא הכל יראים טמנה לאמר טלבוש של מלכות לבשת וכו', וכן טובא בילוקוט יירא רמו צ"א גם כן בכלל המדרשים שהעתיק טב"ר ולא נמצא בב"ר שלנו. עוד שם (כ"ל י"ד) בן כ"ז שנה היה ישטעהל ר' יא ישטעהל היה בן י"ז שנה. ר' יא זה לא נמצא בב"ר פנ"ג אבל טובא בילוקוט רמו צ"ד. ובקצת מקומות מצאו בו דברים בשם מדרשי רוז'יל ולא נמצא בספר טדרש שלנו, אבל טובאים הראשונים המחברים בשם טדרש, כמו בפ' חי שרה (כ"כ ה'). אמרו רוז'יל לומר בשעת הטילהichi הילד לאביו ולאמו יהודה אח לשבעה ואב לשפונה כי ולא נמצא במדרשנו, אבל טובא בתרニア רבתיות צ"ה משבולי הלקט (כחב"ד) בשם אנפה אהת ובפ' ישלח (ל"ג י"ג) הביא בשם טדרש: אמר לו עשו נחלה העולם הזה והעה"ב co', ואין בב"ר אבל רבינו בחיי הביאו, טובא בקצת שינויים בספר עולם זוטא פריט, ובתקומו נראה העירותי עליו.

(ב') שאלות הרב אחאי. את שם הספר לא הזכיר ר' טוביה בשם טקום, אבל דבר ברור הוא כי היה שוקד על דבריו והשתמש בהם. במקומות הרבה נמצא מאמרים בלאו טוב אשר יש דוגמתם גם בשאלות, כמו: (ל"ג ע' י"ז מ"ע) כל דני טילה והבל נמצא בשאלות סוף פ' לך לך ותחלת יירא. ולא עוד אלא שנמצא בו מאמרים לקחים מהשאלות כתובם וכלשונם. כמו הטאמר שם וכי אמרין דטבשורי טילה לא דחי שבת קמי טילה, אבל בתר טילה דחי, והוא בשאלות יירא אותן. ובפ' חי שרה כ"ג ב' עני בית הקברות הוא גם בשאלות חי שרה אותן י"ד, ור' ט. סיימ העניון במאמר: דכין דאיינו לא מצא לאיוסקי במצוות חלה רעתייהו. והוא לשון השאלות שם. עוד שם (כ"ל נ') והלבתא כל ר' יומי איך פנים חדש מברכין כל שבעה, וכל זה הוא לשון השאלות שם אותן ט"ז. ושדי באלה הרוגטות לדראות כי העתיק ר"ט מהשאלות, והמעין בספר בשם לב ימצא כהה עוד בהרבה מקומות.

(ב') הלכות גדוילות. (ב"ג) גם את הספר הזה לא הזכיר ר"ט בשטו, אבל ברור הוא כי שאב מפנו כמה דברים, (נ"ט ט' י"ט) אלו שבעים אמות וטונה וסופר כל השבעים בשנותם, וזה בבה"ג הלכות סופרים ט"י ע"ה. (מולדות כ"ז נ') וצריך לברך קודם קודם השחיטה אקב"ץ על השחיטה ואם שבח ולא ברך ושחת שחתתו בשירה, וכל זה לקח טביהן בה' שחיטה חילין אשר כתוב שם בזה הלשון: מן קמי רשות צרייך לברוכי על השחיטה והדר משחת וטבה רלא בריך ואשתליך ושחת שרי למכיל מהאי חיוחא השחיטה; ובח"ב בנדפס (ס"מ ע' י"ד ע"ג) מביא קבוצה הלכות טרני טרופות, ואם נתבונן בהן: הiotב נמצא כי כתוב על פ' הבה"ג כי אף שרוב הרבירים הם מן התלטוד, בכל זאת נראה שם קצת מאמרים אשר לא נאמרו בנטרא, ורק בעל ה"ג שנה אותם, ור"ט לקחם ממש, והעתקים ללשון עברי, ואם נעיריך העתקתו לעת הרבירים שהבה"ג אשר הם מקורו, נמצא כמה שינויים בנדפסו, אשר הייתה לו בהלכות נדלות, ומהם נלטר בכמה מקומות אשר האחרונים נסתפקו בכוונת בעל ה"ג, מפני שהיתה נורשתם משובשת, ולפעמים הוציאו מפנו הלכה שלא בדין שלפי נ"י ר"ט משנתה טביה"ג מלה במלה: למי דמי לחרותא ודקלא. עוד שם (ס"מ י"ג) לפי שבא מן רמות של ראש יוריך עד האליה ומתרפרש לשלש, אחת לירך זו, ואחת לירך זו, ואחת לעצם האליה. ועל הבה"ג ראיתי מטוקרא דרישא ושפיר עד בין הפרשות ופריש לתלת רוכבתה. וזה לעטמא

מהאי ניסא, וזה לעטמא מהאי ניסא, וזה לנומא דאליהא. (פונה פ"ז) נקבה הטרה מדרשה נטלה הטרה קורע במקומה וטוועטה אם יש בה טעם טרה כשרה, ואם לאו טרפה, פעשה היה ונמצאת הטרה בלועה בחוכה והבשריה. וויל' הבה"ג נקבה הטרה טרפה נטלה קרעין בדורותה וטעמינו. איז טריד בשירה ואם לא טרפה . . . . זהה עובדא וקרעה כבר ואשתבחת דבליעא בנינה ובאשרוה. ונהנה אנו רואים בבירור כי כל זה העתיק ריבינו טוביה טביה"ג כסעט מלא בטלה, ובஹיוון כן אנו למדים להבין כוונת בה"ג במאמר אחד בזאלכות טרה, אשר האחרונים נסתבכו בהבעתו. והוא בטה. שכחוב שם: אבל וראי. נטלה הטרה ואותה לתליה אמרין מהפר חסר וטרפה ליתיה לתליה ואיז אשתקלה לה בשירה. ואטנס לשון הלקת טוב שם (פונה י"ח) כן הוא נטלה הטרה אם יש שם רתלי בירוד שטחה בלועה בכבד וכשרה, אבל אין רתלי שם דרי היא מתיידא [צ"ל מחרטא] וטרפה. ומזהצעה זו נראה כי העתיק כן מבה"ג, אבל היהתה לו גורסה מוחלפת. על כל פנים ברור הוא שבפרטבו אלה ריני הטרפות הה"ס הלכות גדולות נגד עניינו. ובפ' וארכנן כרב ר"ט. בוה הלשון וחכמי ישראל [צ"ל ארץ ישראל] אמרו מצינו בתרפלת חנה מעין י"ח וכו', וזה לך מהב"ג ה' ברכות פ"ה, אמרין במערבא דאשבחן בתרפלת חנה מעין י"ח. וכבר דברותי מה' לטعلاאות ה' . וכן סדר החליצה וסדר נתן החליצה (כי תלול פ"ג ע"ג) לך המתבר מבה"ג (פ"ו ע"ג רפאים וויניציא).

בז) יוסיפון העברי. הנה לפניו ר"ש והשתמש בו בספריו אף שאינו מוכידו בשמו. כבר העיד על זה ר' שלמה אלקבץ בס' מנוז הלוי (קמ"ל ע"ה) פ' כראות המלך את אמר נורי, ומבייא ספר ארוך מבעל לך טוב למלחת אסתר ואמר: ודברים הללו הלא הם כתובים על ספר דברי הימים ליעוסף בן גוריון הכהן – ולאמת דבריך הביא דברי יוסיפון. ולא נפליא על זה. עין כי ביטר ר"ט כבר נחפט זה הספר. ובתב בעיל מאור עיניים פיש שכל הספר מחלום מרדכי ותפלתו ותפלת אסתר שנמצאו במדרשו אמר הבעל ל��ות אותן מן היוסיפון ליהודים פ"ג. וזה שאין זה ראייה מובהקת על קדמונו, כי אפשר שההוספה מאהורת במדרשו, זכטו שחשב בעל מ"ע עצמו, עב"ט ברור, הוא שבימי ר"ט נחפט הספר כי ר"ג בעל הערך ערך שבע א' מוכידו בשמו וכן מוביינו. הש"י בכמה מקומות בפירושיו, ושניהם היו במאחאות עם ר' טוביה.

בז) אלעזר הקלייר. נזכר בשמו בלקח טוב (הילע פ"ז ע"ג) וויל' וטמא שבעת יםם היה מטהה ואין הוולד טמא, וזה שאמר ר'א הקלייר רמת בית טהור יצא מן ביתו מהור והביה טמא (כז).

בז) בז) רב סעדיה גאון. ר"ט מזכיר פירושו לרודה (נלהיט פ' כז) : וראי כי רב סעדיה פ"י נעשה אדם: (מספר פ"ג ע"ג) ומשום רביינו סעדיה בן יוסוף וצ"ל אמרו ויסעו טרעטס בחודש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון טחורת הפצה; והוא ט"ז בניסן; ודורש הפסיק כנה וכו'. ווהר"ג כתוב פירושים נבוארים על מקרא קורש בלשון ערבי ובואריו בכלל נקרים בשם הספר; עיין כפרור. וטרח פיא ובס' האמנות מביא פירושו לס' בראשית, עיין תשובה הרדב"ז ח"ג סי' תקע"א.

בל) רב האי גאון. דביא: פירושו (ויקל"ה ע"ל) וסדרש רב האי גאון זל' שייעוד שתי כספ' שתות וחצוי מן הכסף של ערבייא והם הנקרים חטונית והם כל שטונה כספים בכספי אחד וכו'. ועיין חולחות רה"ג העורה ט"ז שהעיר שר"ט רמזו בדבריו בס' אמר על תשובה זאת טרה"ג בענין סדר התקינות.

לא) ר' שבתיה הנולו. החכם הזה, בן וטנו של רב סעדיה (נולד ר'א תרע"ג 913 ונטבר ר'א תשל"ז 970) היה אחד מנאוני לומברדי. (ט"ז נילק ל"ג פ"ה), ואומנתו הכתבת הרפואה, וחבר כמה ספרים בתוכנה, ס' הטילות או פ' לבריאות דשיטאל, ופירוש לס' יצירה. וקרא שני הספרים האלה בשם תחכמוני, וכותב לס' הוה הקדמה בהרויס (שנת ד"א תש"ז), וחתם שטו בראשי התווים שבתי בר אברם חז"ד מאורס הזק, ונדרפה ביטינו (בס' מלא הפעמים צד כ"ט, ובכרם חמץ ח"ח. צד צ"ח). גם ר' חבר ספר בחכמת הרפואה (כ"ח שם אד צ"ז). מקום מולדתו היה אורס, הוא avros במלכויות נאפול' או Orasaria (וונציה).

(כו) פין מ-ט' פטשיות על זה נפקה פקודה מלך סגד ט' ויט נפקה נפקה (נאפקה) מוט ט' לא נפקה נפקה (ט' מ"ח ע"ג, ז"ל ט"ז פ"ז).

ב ר א

ונפהה (בז). ספרי הגדים הללו היו נכברים בעיני גדויל הכותבים בדורות שבאו אחריו, רשי' בפירושו לתלמידו מוכירו לשבח (נימ' ל"ג ע"ח) בהה הלשון: גותגן מים בכל' זוכית לבנה ונוחת ברטה כשההמשם חם פאר והזוכית מוציאה שלhibit ומביאין נעורת ומנייעים בזוכית זהיא בוערת, כד שפטתי בפיוט יוצר שיסר אחד מנאוני לומברדיאן אך בכ"ז מינכען הגי' בפיוט אחד שיכר אחד מנאוני לונברדיאת ר' שבתי דנולו הרופא ז"ל, זוכות רשי' על פירושם' יצירה, והגי' בפיוט יוצר משבשת, זצ"ל כד מצאי בפירוש יצירה שיסר וכו'. עוד במקומות אחד (עלוגין ל"ז ט"ח) מביאו ז"ל ור' שבתי דטלו הרופא זצ"ל (וט"ס הוא זצ"ל דנולו וכ"ה בכ"ז מינכען) פרשו היטב בספר חכמוני שלו וכו', גם ר' יוסף קרא בפיזורו לאיזוב (עיין ל"ח ח"ז כל ס"ה) מביא דברי ר"ש דנולו בפי' בריתא דשטואל. וזמןקח בתקדי רוז (הזכיר ספר רוזיאל הנגדל) מזכירו נ"כ זצ"ל (דף י"ז ע"ג) ובספר שבתי שטפרש ברית השטאל (צ"ל בריתא דשטואל) הרקיע הזה עשוי כפתה רומה לאهل, והוא המאמר שהביא גם ר' יוסף קרא בשמו בכ"ח שם, זצ"ל מצאי בספר ר' שבתי שטפרש בו בריתא דשטואל הרקיע הזה עשוי כocket רומה לאهل. ובהערות שלו לם' בראשית בפ' ורוח אלhim, העירותי על הרבה מאמרים אשר בעל הרוזיאל שאב מטפירו של ר' שבתי דנולו ולא הזכירו בשם. ודגה בכל בני ומנו ובדורות של אחרים, אף כן ריבינו טוביה השהטש בספר ר"ש דנולו ומוזכיר בשמו, שכן כתוב בפ' (נילמ"ת הל' ג') ורוח אלhim מרחתת ולמה הזכיר אלhim ברוח יותר טן הכל כי מלחמות הרוח נהייה המים . . . . ויש דוגמאות בעולם כי אם יפיק אדם בכפו תחרטב. בפ' . . . אם יתחטטו רמים בבל' זוכית נקייה ויתנה בחמתה. התקופת הפלת חכל להדרליק ממנה נעורת וכו'; וכן אמר ר' שבתי דנולו נב"ע בספרו, בשעת עפק בחכתת ספר יצירה ע"ב . . . .

לב) ר' מנחם בן סירוק. (נולד ד"א תר"ע 910 ומת ר"א תש"ל 970) ר' טוביה ראה את מתרבorth סנהם, אף כי לא הוציאו בשם נראות שלקח כמה פירושים ממנו כטו: (כלומר היה שמיון אל הוא כת, וכן פתר מנהם, (עמ ז יט) ולא נהה בהם, לא חזר אחריהם, בתשובה, נהה בטו ויונחו [כל] בני ישראלআই ה', וכן הוא במחברת מס'ם צד כ"ט ומביאו רשי' ביחסוקאל (פס יט כ"ח) באור כשרדים שם המקום כטו באורים כבדו ה', ודמ' דברי מנהם ומביאם רשי'. (ויטלה ל"ו כ"ז) ואזה ועמה ויז' של ואזה היא עיקר בשם, כטו וופשי, כן דברי מנהם במחברתו דף עז.

לט) מדרש רבי משה הדרשן . אך שהמדרשה זהה אבד טאתנו (כח) , בכל זאת נוכל לשפט על פי השיעורים הקטנים אשר נשארו מהמדרשה בפירוש רש"י , שא' טוביה ראהו והשתמש בו . כמו שנראה מפירושו לבראשית (כ"ז מ"ב) ושלחתי ולקחתיך . שם היא דברה , דכתיב ותתני שם דבורה מינקת רבקה ועוד שם (ל"ג ח') כתוב : ותת דבורה ; שאליה מהיבין נמצאת דבורה עם יעקב , אלא מלבד שלזה רבקה להביא את יעקב . וזה הובא בפירוש רש"י (כלשיות ל"ג ח') על שמו של ר' משה הדרשן . ובח"ב (טל"ח כ' פ"ע) אלו שלוש מצות שנאמרו בזה אחר , זה פרשת ע"ז ופ' מקויש ופ' ציצית וכו' , וכן הביא רש"י . (פ' טלה מ"ו מ"ה) טיסדו של ר' משה הדרשן . ואחריו שראינו שראאה ר' טוביה את מדרשו של ר"מ הדרשן , וירענו שהדרשן היה היה אהוב דרך הגימטריות והחשבונות על בן קרובים הדברים , שבמה חזות בליך טוב ההולכות על דרך זה , לך המתר טיסדו של ר"ט הדרשן .

לך) בן אשר ובן נפתלי. שני חכמים — ר' אהרון בן משה בן אשר, ור' משה בן דוד בן נפתלי — אשר כל עסוקם בענייני הנקודות והמעוצמים והתסורה. הדאשן חי כטביה (בערך ר"א רט"ס — תש"ב 900—960) והשני חי בבל, ונהלק בעניצי התסורה, וודפסים

(בז) אין מתחמי לפכניות מלאין פל' דרכ' כתבים וזה כמס תחומי טענו הפליגי, ואגרונוכ גדרם על חוראות יערן נסיעת
חר' מ' ג' וכלגים, וכמס' מל' מפליס ג' נד' נס' וגד' ג'ס, ובלאווטם טיכודים ליזורי כתוב נגול ונתוקן כנפלו דל' גלען
חר' ג' ג'ס 85 , ונמלהט זכמאנ' ג'ס'ג' פאלט'ל' רילט'לט'ל' נרמאט' ס' חוראט' ס' חוראט' אטמאט' ז' ונכ'ת' ח'ז' ג' ס' ס' ופ'ס', זונ'ס' טל' פדרושט'
לנאהט' אטוקג' הגדול דל' גונ'ס' ג' אט'ס'ג', כוות' ג' ד' לי'ג', ונמכתב כויחי ג'ן פלאט'קען' צנס' ג' ג' ד' נמ'ץ', וננטקאנ'ס' ייזוי
כרג' האט' כגדול דל' יעלניישק לטירוט' אטטה חדט' נגלאמיינ' זכוויז' נהור' צליימיג' סנט' פאי'ץ'. וננטקאנ'ס' מיל' ג'ס' צמ'יינ' נירא' (גנרט'ל'ין 1868).

(כח) מעין מה טלאכתי לוודאיו כבוגר (אגנור זט' נמום פולס, גלוון 18, 17, 16.

מבוא

וזה בראת שנטלקו ברם, נקראו חולופי בן אשר ובן נפתלי. ודברי טוביה מובאים בשיטם, כי (נולם פ"ל) יכסיימו וייש שקרין יבסיומו, והוא חולופי בן אשר ובן נפתלי הנקרנים עכל פ"ז. נקד יכסיים וייש שקרין יכסיימו, ונם רשי' הביא ככה. יכסיימו אין לו דותה בטקרה בנקודתו הדמת להיות נקייר יכסיימו מלאפו"ם (פ"ז בחולם). ז' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

לְה) רַבִינו שָׁמְשֹׂן . בפירוש לך טוב על קהלה (כתב יד) בכתב דברי חכמים סדרונות הרבה : טוביה ברבי אליעזר אמר טשומ רבו רבינו שמישון ר' ואולי הוא ר' שמישון

הצטב בא בראשיו (ימשיכם כ"ח י"ד ועמוס ו' נ') .. בפזמון למאמר ל מגלה איכה (כתב יד) בפסוק זבו נזיריה משלג

סעדיה זיל זבו נוריריה משלג אלו שהיו שותין מני השلغ צחו מחלב אלו שהיו שותין את
בכתב זיל: אלו שהיו שותין השلغ צחו מחלב אלו וכן שסעתו טפי ר' משה שאטו טפי ר' בון

3. יוניו בילדיות הפליג בים כבודה (נ"א).

(עין זאג'הו זאג'הו העוז. 77). פ' פ' ע"ג) כתוב: והפורר של קראין שאטן לא יבוא
לז פורר לקרים. בפ' כי תצא (lf פ' ע"ג) כתוב: והפורר של קראין שאטן לא יבוא
לז פורר לזרים ובו פחר לא יבוא פצוץ רבע ומזהו פצוץ דבאה לא יבוא פטדור ועשה הפטוצע

דכא פגוע בא, און ט"ו לא בזעיגלן צערן, ואינו אלא כצליל שעוריים במחנה מדין, שא"כ נאמר לא יברא עטמי ומואבי נס הוא פגוע דכא, ויהיו ב' איסור אחד ע"ב. והנה קרוב לעשרים

לְחֵ) מִפְרַשִׁים בְּלִי שָׁם . כִּסֵּה פָעִים נִמְצָא בְּלֹכֶחֶט בְּפִירּוֹשִׁים סְתִים בְּלֹשֶׁן "יש

שיש בני אדם שאוטרים אח לשבועה ונם לשטונה. זה משה ואפרים .. גם בעל תניא רבתי;

ה. מילה ס"י צ"ה בשם שבולי הלקט הביא זה בשם יש מפרשין . (גולות כ"כ ל"ד) ויש אמרים טן האדום הזה כי גם והובם שאל . (וילג ל"כ נ') ויש אמרים נאמר כאן מתחנה

ובו'. (ויטלה ל"כ י"ה) מניבים פ"י לשון מיעוט והוא לשון חכמים, יש שמביא ראייה טן הטענה, כמו פרעה נכה, חסר, ובמו אולי אוכל נכה בו. (ס"כ ל"ד כ"ה) האנשים ההם שלמים, יש

מפרשין שלמים ע"ש ויבא יעקב שלם והוא טעות ושבוש – ואני לא כתבתי אלא להבהיר בין מדרש למדרש. (ס"כ י"ז, י"ג) ו"ת ותמנע וכו' : (ס"ס - ס"כ כ"ל) ו"א מצא את היטים הבה

את היטים, כמו התמצא יידך לכל אויביך. (ו'טכ. נ'ג') ווי' א פטם כמו פום כמו נתעלה. (פס מ' י"ט) ווי' א תורי כמו הורים. (טמות ל' י"ט) כי מתו כל האנשים, ווי' א אלון מסלולם שלושה. (טמ. ז' ב'ב') וזה פלא גמור בהרכות צוריות. (טמ. ב' ב'ב')

ידן לא הלה עליהם עדין נבואה. ורומדים.

כבר בדור הראשון אשר עמד אדר ר' טוביה עשה לו ספרו שם בכל הארץ, וחתפסתו
ר) מי מהבאים אחריו מהמחברים הוכירוהו.

בארצאות אשכנז צרפת וספרד, גודלי המחברים אשר בארץות האלה הובילו בתרוריהם ועשוויהם לפעמים יסוד לפירושיהם, ונמשכו אחריו בפסקו הלכוטיהם, כאחריו אחד הנודעים

בארץ . “ולא בלבד המפרשים הדרשניים העתיקו דבריו כי אם גם הפסטנים הסתייעו מספר לדור טוב , בפירושיהם הפשטויים . מבל התחברים לא מצאנו אחד . שהיתה מדובר בגנות רורך

הפרש של רבינו טוביה בלקח טוב, כי אם הראב"ע אשר כתוב עליו שהוא מיגע רק לחוויה מה שנמצא בכפרי הקדמונים, ואולם הראב"ע הפריז בזה על התמה. כי אם גם אמת הוא

ר"ט, בנותו את הדרשנים היוונים באטריו: הלילה שיצא דבר זה מתחת ירי החפטים זל ר'ך הוא חבר אחד מתרשניטים היוונים בלי ספק (ס' נטע נעתנים יז ע"ב עי' היונה צד 52).

... כוה נראה כי לא היה דריש הוגם מושג לדורותם של קוזאקי, ועל כן קוזאקי סנה נס אורה טווניה

1960-1961
1961-1962
1962-1963
1963-1964
1964-1965
1965-1966
1966-1967
1967-1968
1968-1969
1969-1970
1970-1971
1971-1972
1972-1973
1973-1974
1974-1975
1975-1976
1976-1977
1977-1978
1978-1979
1979-1980
1980-1981
1981-1982
1982-1983
1983-1984
1984-1985
1985-1986
1986-1987
1987-1988
1988-1989
1989-1990
1990-1991
1991-1992
1992-1993
1993-1994
1994-1995
1995-1996
1996-1997
1997-1998
1998-1999
1999-2000
2000-2001
2001-2002
2002-2003
2003-2004
2004-2005
2005-2006
2006-2007
2007-2008
2008-2009
2009-2010
2010-2011
2011-2012
2012-2013
2013-2014
2014-2015
2015-2016
2016-2017
2017-2018
2018-2019
2019-2020
2020-2021
2021-2022
2022-2023
2023-2024
2024-2025
2025-2026
2026-2027
2027-2028
2028-2029
2029-2030
2030-2031
2031-2032
2032-2033
2033-2034
2034-2035
2035-2036
2036-2037
2037-2038
2038-2039
2039-2040
2040-2041
2041-2042
2042-2043
2043-2044
2044-2045
2045-2046
2046-2047
2047-2048
2048-2049
2049-2050
2050-2051
2051-2052
2052-2053
2053-2054
2054-2055
2055-2056
2056-2057
2057-2058
2058-2059
2059-2060
2060-2061
2061-2062
2062-2063
2063-2064
2064-2065
2065-2066
2066-2067
2067-2068
2068-2069
2069-2070
2070-2071
2071-2072
2072-2073
2073-2074
2074-2075
2075-2076
2076-2077
2077-2078
2078-2079
2079-2080
2080-2081
2081-2082
2082-2083
2083-2084
2084-2085
2085-2086
2086-2087
2087-2088
2088-2089
2089-2090
2090-2091
2091-2092
2092-2093
2093-2094
2094-2095
2095-2096
2096-2097
2097-2098
2098-2099
2099-20100

סבוי

טוביה עטהם בזאת נט זהא יני, כאשר חזנו לדעת לטעה. אמן לבבוד האמת נאסר, כי לא לריט אותה תלונת על אשר ורכיב בפיזרו את הטעש חותה הדרש חד. כי לא געלים טעינו כי נס ריט לא יכול להזעלם טרוה זטנו, ולא יכול לסור סן הדרך אשר הלבו בו הדרשנים בזטנו ובארצנו. ואלה הם הטענרים אשר ראו את הטער לקח טוב העתיק טטנו, ודברי תורה זהה נר לרגלם ואור לנוחיותם.

א) תלמיד רישוי. רם התחומים אשר הבינו את ליקוטי האגדות ובוחן הסבר הזה עסקי יותר אחד, כי מפודש נמצוא בו כמה פעמים הדבר "אמץ המלכותים". ובספר זהה סובא טאמץ אරוך על שם ספר לך טוב. ונמצא שם דף ב' ע"א בהה הלשון: כך כתוב בלקח טוב אלה כי תורייע כתיב מצא אשה מצא טוב וכו' וכן הוא בלקח טוב תעלת פרשת תזריע (כ"ז פ"ל) חתלדייך האלה חיון ברודו או פיד איזציו (ב"ג).

ב) ר' מנחם בן שלמה. בעל רמחבר ספר שכל טוב פירוש על הורה, חתן תבוז
שנת ד' תרצ"ט ולא נדפס ונשאר בכתובים. והוא מונח בכ"ז באוצר הספרים באקספריד
על ספר ייקרא באוצר הספרים במינכער והוא מוכיר בכתה טקומות את הלשון טוב (ל).

ג) רביינו יעקב מרומרוג. הגהו רבינו חם (נפטר ר"א תרתקל"א) מוכיח את הלכה טוב בספר הישר ס"י תק"ט ח"ל: **לקח טוב מחצי השקל בשקל החדש השקל** שנים זuibis חצי פהות תשעה שעוריות לפי שלשים שקליםים שקליםים הוא הרטל וכו' עד סוף הסיטון. נמצאו בלבת טוב בפרשת (כ"ז פ"ה הל' י"ע).

ד) הרשבים. הוא ר' שטראל בן ר' סאיר אחד ר'ית וגכו של רשי (נפטר ד"א תתקל"ה) סבירו בפירושו על התורה (כלומר מ"ק י') חיל: פרעה, לשון מלכות ובספר לך ט ובפריש כמותי. ונמצא כן בפסוק זהוא. וראיתי בפי הירוש"ט ר' נלעשית ל"ז י"ב) בפ' ותמנע החיתה פלגש. שבtab: ראייתי בשוחר טוב ותמנע מחבר נס לפסוק העליון שכן בר"ה צפוי געחים וקנו ותמנע ועסליק ואחר כך הוא אומר בבני שער ואחתות לוטן תמנע כי', הראשון

(בג') סתואג אגדול דלי' צוֹן נָכְרִי מַלְחוֹת רְכָבִי פִּינְסָן סִירֵל כַּסְבָּסְטִיקֶם זָוֶעֶל סְטוּנְגָּסְטִים כְּרָבִי מַסְלִיס גַּי אַגְּרִי
שְׁוִיגַּר וְלִי טְוּנִיס, חֲנַל כְּבָר מַקְיָנוּ סְלִיבָה נְלִיבָה וְלָעַל: כַּעַד עַתְּלִיל יְשָׁפֹךְ רַק מְצָוֵי שְׁמוֹת, לְכַד כִּי רַכְמִי רְכָבִי זָעַט הַלְּגָנָה
יְמָלֵל כְּסְפִיקֶם דְלִי טְוּנִיס כָּלֶל, חֲנַל יְמָלֵל כְּסְפִיקֶם רַכְמִי שְׁמָעֵל פְּלִיל. וְעַיְן פַּסְגָּרְיוֹתִי כְּמָנָה (כְּסְפִיקֶתִים
סְעַלְסָה וְ) כִּי מְלוֹחַ, וְוְסָלִי' כְּרָבִי טְוַיְלָה כְּסָמְמָתִה תְּחַרְבָּה סְפִיקֶם טְבָנָה טְכוֹנָה מְלָאָה וְוְסָלִי'
(ג' סְפִיקֶתִים כְּגַדְלָה רַכְמִי, וְרְכָבִי מְנִילָה דְ' עַיְלָה דְרִיכָס וְ) כְּשָׂמָס נְזָס כְּסְפִיקֶתִה מְהַם כָּלִי מְלָה זָוֶעֶל; לְכַד הַלְּגָנָה
כְּוֹזַן רְכָבִי נְגַרְנָתִי לְכַד (כְּסְפִיקֶתִה דְלִין) שְׁמָעֵל דְּבָטָה. חֲנַל סְפִיקֶתִה זָוֶעֶל תְּלִילָה נְזָס כְּגַנְמִי לְקַח טְוַב כְּוֹכָה נְלִיקָה פְּסָדָה
פְּלָמְמִיאִי רְכָבִי. וְעַל שְׁמָעֵל כָּובָה כְּמַחְבָּזָה רְכָבִי שְׁמָעַנוּ רִי' צְמַלָּה מְנוֹגָנוֹתִק וְסָאוֹר כְּמָנָה אַרְנָה פְּמָמִים נְמַדְכִּי.
וְעַמְּדָךְ גָּוָס הַמְּלָאָה כְּיֻחָקִין (דְּפוֹס קְגַלְקָה דְּבָר קְפָ"ד טְעִין) נְזָס סְנִוָּה שְׁמָנִים זְמָנִים גְּלִוָּס כְּפָל שְׁיֻחָקִין: וְסָזָל פַּיְשָׁה גְּרָבִי כִּי'
פְּלָמְמִיאִים גְּדוֹלִים יְאַלְוָן כְּלִי מְקָהִי לִי' צְמַלָּל מְנוֹגָנוֹתִים שְׁמָעֵל סְפָל שְׁמָעַנוּ רִי' צְמַשְׁוָן עַזְזָה שְׁמָלָל כְּלָקָה פְּעִיל. וְאַלְכָמָג
שְׁיַעַל כְּכַלְתִּחְתִּי' זֶה יְיַעַד כְּמַבְּשָׁחָרִון, וְזֶה וְכֶ' לִי' יוֹסָף קְרִיָּה וְאַבְנָוּ לִי' צְמַשְׁוָן עַזְזָה שְׁמָלָל כְּלָקָה וְאַגְּוָן סְיַלְקָה.
אַלְזָשָׁמָן לִי' צְמַשְׁוָן קְרִיָּה כְּמַלְכָה זְלִיקָה רְכָבִי. חֲנַל נְלֹעַתִּי מְלִינוּ כָּן וְכָוָונָתִי סְיֻחָסִין כָּן, הַחְדָּה שְׁמָסָה שְׁמָלָל סְמָדָס,
וְכָוָן סְמָדָס כְּגַדְולָה, וְכֶ' שְׁמָסָה שְׁמָלָל כְּלָקָה כְּלָמָר לִיקָה סְמָדָס. וְנָס מְןָגְהָוָן מְזִידָה נְשָׁלָם וְסָ, וְנָכִיָּה כְּגַפְיָה תְּזִיכָּה
לִי סִי', לְכַד, נְקָס וּמְכַר רִי' צְמַשְׁוָן תְּלִמְדִיד רְכָבִי כְּיַלְלִישָׁה כְּכַבְּדָס. וְנָס מְןָגְהָוָן מְזִידָה נְשָׁלָם וְסָ, וְנָכִיָּה כְּגַפְיָה תְּזִיכָּה
שְׁרָדְנִי סִי' כְּפָלָדָס בְּתְּחַלְתָּה וְגַלְעָד דְּתָמָם כְּפָלָדָס כְּיַלְלִישָׁה כְּכַבְּדָס. וְתְּרוֹזִיתִי צְמַשְׁוָן מְזִיחָה חָוָם סִי' סִי' דְ' כְּכִיָּה חַיְל
שְׁרָדְנִי סִי' כְּפָלָדָס בְּתְּחַלְתָּה וְגַלְעָד דְּתָמָם כְּפָלָדָס כְּיַלְלִישָׁה כְּכַבְּדָס. וְעַיְן דְּמִי אַלְכָס כְּגַדְולָה סְמָלִיס שְׁעִירְבָּנִיהָמֶשֶׁגֶן כְּמַלְגְּהָנָה (צָנָס צְלִימָה גַּדְגַּבְגָּה), צְמַשְׁוָן צְמַשְׁוָן

מבוא

ובר מבני אליפס והשי נקבה. והנה כל יודע ומביר ריך מדרשו של השורר טוב יבין עד מהות כי ענין פידוש כזה אינו טחנות מדרשי של השו"ט, כי הוא על ריך פשוטו של טקיה כדרך המפרשים הפשטניים; ובאמת לא נמצא כן בשולחן, ועל כן ברור הדבר שיש כאן ט"ס, שהופרים כתבו בטעות שוחר טוב במקום לך טוב, ונמצא באמת והירוש הזה במקומו בלהב טוב (לא). יותר מאלה עוד נמצא בטרות הרשב"ט פירושים אשר שב סען והלהב טוב, אף שלא הוביר את מקורו בשולחן.

ה) הרביע. (נולד ר' אהתמה או מ' גנטער ר' אהתקב') מוכיר בקדמתו על תורה ויל' : הדריך הד' יסמו על דרך הדרש כל קח טוב ואור עיניים. כבר דברי על זה למטה :

ו) **ס' ימי מאורות.** הטעם לר' טוביה בן משה הזכיר הגקראים, העובדי ולדעת החכם חיל' שטחה פינסקער בס' ליקוטי קרטוניות (צד 94) חיו זהה הטעם הקראי בקסטנטינינה, היה תלמיד לר' ישועה ב"ש, ואחריו שר' ישועה חי באמצעות אמצע רטאה התשייעית של האלף החמישיש, טבורי הדר, שנס' לר' טוביה בן משה חי סביב ליטן זהה, ותגיה הקראי הזה טוכיר את הלקח טוב באטרו: ועוד מצאתי אני העני בספר לך טוב של רבונין כי פירשו וזהו לאותות ולטועדים לקרש בו מועדים וכו', וכן העתק הרשות דברי הקראי הגיל שבtabין בספריו יhei טאו רות. אולם הוסיף החכם פינסקער להעיר חיל': אבל על כל פנים ספריו זה ימי מאורות לא היה יכול לחבר קודם ערך. תחתים לאלף, זהיא. (1130), לפי שטובה בו, ספר לך טוב של רבונין, שהוא הפסיקתא זוטרתא לר' טוביה ביד אליעור, המתוברת בשנת ד'אתה'ן. ואחריו נמשך גם החכם פירשטי, בספריו, נעשיכטע רעם קאריערטהטס'ן, צד (199—202). ואכן הדבר הזה נפלא בעיני עד טאר, שאליך יתבן שקראי אעד אשר חי, ייטין, טוביה בעל לך טוב, כי ראה את הספר, והעתיק ממנו דברים?, ואמת כי לא: ית' נר דבר, עד שהעריני החכם אב"ז ריש"ט שה"ד שטחה פינסקער הרשות בזה את המטריה, כי לדעתו לא לר' טוביה הקראי בעל ס' ימי מאורות הוא אשר העתק מבעל לך טוב, כי אם הקראי לר' יהודה הדרסי, אשר חבר ס' אשכול הבופר אשר חבר את ס' הילקוט לפניו חברו את ס' אשכול הכהופר; ובספר הילקוט הדוא יש פרק המבונה ימי מאורות, ובאותו פרק טוכיר את הלקח טוב. ור' יהודה הדרסי אפשר מאד שהוא טוכיר את הלקח טוב כי ס' אשכול הבופר חבר בשנת ד'אתה'ן, וקדום הוזמן והוא חבר את ס' הילקוט וע"כ לא יפלא אם טוכיר את הלקח טוב (לב): ואף כזה מצאתי בס' בקרת לתולדות הקראים להבכים היישש היל' אב"ג (צד 168) אחדyi הביאו בשם ס' המצוות המבונה ימי מאורות לר' טוביה העובד, את הדברים אשר מצא בליקוטי קרטוניות, כתוב בהערה (אותם זהה העזרות אב"ז ריש"ט) ציל בספר הילקוט לר' יהודה הדרסי, כי ימי מאורות איננו ספר, כי אם פרק אחד טפרק הילקוט, אשר ליקט הדרסי לפניו תבור אשכול הבופר, כמו שהוכחות בריאות ברורות במאמץ הבקרת עליו. היה איך שהיה הלקח טוב מובא בס', או בפרק ימי מאורות.

²⁾ ר' יצחק בר אבא מר' ממרשילוי. בעל ספר העטור תלמיד רביינו חם, כי כן נכתב:
הוא עצמו שאלתי את פי רביינו יעקב (ח"ה י"ג ע"ה) ודרתني לפני הרב ר' יעקב זיל וכך השיב.
(מ"ב י"ז ע"ז), ודברינו יעקב זה אינו אחר כי אם ר'ית שכן. כתוב העטור בפירוש ומורי רביינו
יעקב זיל.

(לא) כמו במכנס ל' כפלל קילוטים כו'יו גל'ור פירוז על דיס נלח מתלבמי ר' סעדיה גהון ובס נל ו' גהון
הה דבורי האצנ'ס דהנ'ג ה'ם מדרכ' זו'ע' ובה'ג סימן כה'לה . וטעיומו כי נמקות זו'ע' ג'ל נכח טוב .
(לב) ה'ם כדרנ'ס טכטנ' ל' הא'ן זט'ג' נמכתנו ה'ל : וכאי לאגיד פ'ר דנ'ל ה'ל ר'ה'ת נס' (קוקי קדמוני)
מאט'ג' נ'ע , צנ'ל ס' יכי מלו'ות ה'ל חי לדעתו נומן לר'ע נ'ל ה'ל י'ו'ר ד'ל מ'ג' נ'ג'ה ה'ם ס' ל'ק' נ'ו'ג מ'ל'ע' כרכ'ני ,
ונמ'ל' י'ט מ'לו'ות ט'פ' ג'ה'ל' ו'ל'ע'ט' ה'ל'ן ה'פ'ס'ל ה'ג'י' כ'ר' נ'מ'נו כ'ר' ר'ה'ה ח'ת' ס'פ'רו ו'יד'ע' ת'מ'נו ו'ק'ר'נו . א'ו'י'ט' נ'ז'
ט'ק'ו'ג' ר'פ'ג' נ'ע' ג'ל'יא'ק'יו' ג'ד' 84 כ'ז'יכ'ר' ה'ת' ס' כ'מ'לו'ות' נ'מ'ג'ל' ס' י'כ'י מ'לו'ות' ג'ל' ט'ו'ג'ס' נ'ן מ'ס' ל'פ'ו'כ' . ו'ה'ג' ס'ס' י'ס'
מ'לו'ות' ס'א'ל' ט'מ'נו פ'ק' י'כ'י מ'לו'ות' ו'ל'ו'ג' נ'ג'ל' כ'ו'ן פ'ק' ל'ס'פ'ל' . ו'ה'ג'מ'ת' כ'מ'ח'כ'ל' ס' כ'יל'ק'ו'ט' כ'מ'ת'ח'ל'ת' נ'ס' י'ו'ג' כ'מ'לו'ות'
ה'ל'ל' פ'ק' י'ט' מ'לו'ות' , ו'ו'ג' מ'ל'ה'ג'י' ה'ג'י' ס'פ'ג' נ'ס' ל'ק'ת' ט'ו'ג' ט'ל'ג'ג' ט'ו'ג' פ'ג' פ'ז'כ'יל'
ס' , נ'ק'ח' פ'וג' כ'פ'ל'ק' י'כ'י מ'לו'ות' כ'ו'ג' ל'ג'ט'ו'ט' י'כ'ו'ט' כ'ל'ג'ג' נ'ס' , א'ז'כ'ו'ל' ל'כ'ז'ו'ר' , ה'ל'ל' מ'ג'ר'ו' ל'פ'ג' א'ז'כ'ו'ל'ו' ג'ל' ח'ר'ז'יס' ,
ו'ה'ג'יו' ה'כ'ר' ה'ז'כ'ו'ל'ו' כ'מ'כו'ז'יס' , ו'כ'יל'ק'ו'ט' פ'א'ו'ג' ט'א'ג'ג' פ' ק'ו'ר'ו' ה'ו'תו' נ'ס' ס'פ'ר' . ה'מ'ג'ו'ט' ס'י'ס' כ'ו'ס'ד' נ'ס' א'ז'כ'ו'ל' א'ז'כ'ו'ל' כ'ר'ז'ו'ת'
ב'ז'ו'ז'ט' ס'ק'ד'נ'ס' ה'א'ג' ס'ס' כ'יל'ק'ו'ט' כ'ס' . כ'ו'ג'ר'ו'ט' ה'א'ל' נ'ס' א'ז'כ'ו'ל' ו'ס'ת'ל'י'ג' ד'ו'ס' כ'ת'רו'ז'יס' ו'ה'ג' כ'ל'י' מ'כו'ז'יס' . ו'ה'ג' ס'ס' ס'מ'ג'כ'ו'ל'
ח'נ'כ' נ'ט'נ'מ' ז'י'ל' מ'ת'ק'ע' ו'ס'פ'ל' ל'ק'ת' פ'ו'ג' נ'ט'נ'מ' ד'ל' . ח'ת'ג'ג' , נ'ג'י'ח' מ'ג'ו'ג' , ס'י'ג'ע'ט' . צ'ל'ג'ג' ה'ו' ג'ל'יכ'ע' צ'ג'י'ס' ג'פ'ג' ה'ל'ז'כ'ו'ל' . כ'ג'ל'
ס'פ'ל' ל'ק'ת' פ'ו'ג' מ'ג'ל'ו' נ'ג'ג'מ' ד'ל' . מ'ג'ג'ו'ג' ו'ס' כ'ה'ג'ג'ט'ל' מ'ת'ק'ע' ו'ק'ד'ס' ח'ג'ג' כ'ל'ק'ת' פ'ו'ג' מ'ס' . א'ז'כ'ו'ל' ג'י'ג' צ'ג'ה'ג' ו'ג'מ'ן' כ'ו'ג' . כ'י'ס' י'כ'ו'ג'
ס' . ל'ק'ת' פ'ו'ג' נ'ס' נ'ט'פ'ג'ג'ט' כ'ע'ו'ל'ס' ו'ג'ג'י'ג' נ'ס' נ'ג'ג'ל' ס'פ'ל' כ'יל'ק'ו'ט' . נ'כ'ג'ל' הא'ג'ג' ר'ג'ג' .

מבוא

יעקב מחותינג (עיין שהցח'א. אות י' סימן 241). ותבר ספ"ז. בשנת ד"א תתקלט (לט).
הונגה העיתוד השתמש בכמה מקומות בדברי רביינו טוביה شبשטו לכה טוב, בחלק שני
(לט' ל"ז ע"ט) כתוב בעניין ברכת התפלין אם טברך שתים, סיים ואמר: וכן ברכבתם [עיל]
בזהשכטן ובלקח טוב וכן בכל הגאננים ונמצאו הדברים בפרשנות בא (י"ג ס''), ובפ' שפטים
(לט' ע"ח סט'') טפסו השפטים לדבר אל העט אטיז רבותינו זיל שח בין חפלה לחשלה עבידה
היא בידו וחוזר עליה טעורבי הטעורה, פ"י שט בין חפלה לחשלה לדבר בין ברכה של
חשלה של יד, לברכה של חמלה שמניחין בראש, הויאל וצדיק לחוזר, ולביך על דחתלה
של ראש גורם ברכה שאינה צדקה ואפור בר'. ועוד שם (לט' ע"ג) כתוב: לך טוב על בן
יעוזב איש את אביו ואת אמו וודבק באשחו, ולא בארוסתו, מבאן סמכו חבמים לומר ואסר לנו
את הארכות והתייר לנו את הנשאות, את אביו אלו קרובי אביו, את אמו אלו קרובי אמו,
וזוא בליך טוב (נכלהית נ' כ"ל). ובענין טלית שנקרע חוץ לנו רוחק מון הבנו, כרב העשור
(לט' פ"ג) בשם י"ט ב"ן ראתה ליה נ' על נ' אית בית תורה בnder, חזק נ' ליבא עליה תורה
בnder, ובמן דליה רמי, ואע"ג דהפרוי כמן דפסיק חשיב ולא רמי בבית ציצית ואי עבר
בבית ציצית לא פסדר ליה לשלה, וכן פ"י רב עמרם ריש מתיבתא זה החכם ר' טזוביה
ז' ל' הבוי מכתבר. ונמצא דברי ר"ט בליך טוב (פ' טלח נ' ח' ע"ה). והטנאג לקבץ הציצית
ולהעביר על עיניהם כתוב העטור (לט' ע"ד) וזה החכם ר' טובי אמר מנגד הוא פצעי חביב
מצוה ולא נתהייבו ישראל בכך. ואמת כן הוא בליך טוב (טלח י' ע"ד) שבתוכו שם
ובשם בכדים הציצית בשעת ק"ש וטבערים על גבי עיניהם אע"פ שנראים הדברים שטושים
חביבי פצעה מכל מקום לא נתהייבו ישראל בכך, שאיב הינו מפשטשין גם בתפלין בשעה
שקדא וקשדרם, אלא מנגד בעלמא הוא, ואין בדבר איסור והיתר (לד). עוד כתוב העטור
(לט' ע"ג) ובתב ר"ט צידך לבך לחתעט בצדיק מעוטר, דכתיב והיו לכם לציצית דיליפ
לכם לכם, דכתיב וספרתם לכם, מה ספריה מעוטר, עטיפה נמי מעוטר, זה חמס תניעל
רכתי בקפה, וכן במליה דכתיב היטול לכם ונמצא כן בליך טוב (לה) (טלח י' ע"ד).
ומזכירו העטור עוד (לט' ע"ה) לעניין ברכה הציצית.

(ח) ר' יצחק בר משה מוינא . מחבר ספר אור זרוע הנדול אשר, כי בסוף הדלאך הנטיש, ובתחלת אלף הששי, ומוביל בספריו (ס"י, לטמ"כ) את שנת חמשת אלפים. והנה דבר זהה הביא את דבריו הלקת טוב בחלק השני מספרו (ל' ל"ה ס"י ל"ז) וייען כי לשונו שט משובשת על כן אעתיק כל דבריו. וויל': ובלקח טוב כתוב דיש בתשובה רב יוזאי גאון אסור להתענות בראש השנה משום שנקרה תג שנאמר בכעס ליום חננו והר' ח כתוב אסור להתענות בר'ה דכתיב גבי ר'ה אכלו משפטנים ושותו טמהקים ונוי' וויא שרב האי גאון. בחרבן . וויל' שצ"ל כן, יש בתשובה ר' יהוראי גאון אסור להתענות בר'ה משום שנקרה תג

(לב) וכן נטה כהן ספרו תתקנ"ט לכליות טומס, הלא ומ"ה נמלcum יון, הלא ותתקנ"ט נגין כתבים, הלא ותתקנ"ט
נמלן, כי לאpis ותתקנ"ט נזירות מזירות. וכל נמספליים יעה לנו נמלן טומס ד"ה תתקנ"ט, האנש כדף כת"ה פ"ל כהיל ח"ע:
לממן זלם מועין לכליות טומס תחקק"ט נפלט, סבוך לממן כתבים אלף קע"ב. וזה טעות. כי ליר מסיס זעם
תקנ"ט, הלא קמ"ב גמאל. אבל י הווע כי לאין בית צי כי כיפה נזאת ב"א תחב"ח, והא תמלוכ זעם הלא ותתקנ"ט
יעלה ח"א. רק יט לתמ"ז וכל"ל לממן זלה מועין לכליות טומס תחקק"ט נפלט, סבוך לממן כתבים אלף קע"ב. וזה רק
בבבב אלמת טומס נטול נטול צלמיין אבנין נלהז ספר.

(לה) לחייטי לכטיר מכך פל מפ שבסגנון החוויה הרטיבתית הינבה רוח (ז) י-א/ ורשותן, פול אוניברסיטת בר-אילן

סמלים דבקמים וכן סמלים נאשניים, כגון סמלים של גבורה, כח ונצח. מפלטיים אלה בטמיון
במוניותם ריב כלוי גהון, וככלוקה, ורומזות חיים, ונולמות חיים, סמלים דחק זריבה דבקאים נמלחים.
לכט מג"ט, וכן כל מטב בכתם זה מטב בעמידה וליטא וצערתי זכרם עט ר' טובי. והמשם לדכלי כל מעמידיו
כיה' צד' דוכת מג"ט, וזה פלה צל"ע יטב ננד בכלאן, הי' הדרין ג"ט משאמה, וטה תפיסין כן נבללה? . אבל בלחט
טו' צר' ד' דרכן כן מעמדו, אבל מני' כן נחליל מן סמלרים בקלווניס בלגנו: והם כתטו פדריכיס נב'ו, וכן ספניאלו
ברוח עמו הלא כדר נחליליס טכאי' נט' אלה כתוב זה כספיות נאס יט' לאטליים ונט' האמור (כ"ט מ"ג) אטליים ניט' פכ'ו:
וזה מדב' וזה גלכ', דמאט טטיכו פל קדרונו, וכעת להו' טנס מאכ'י. אך גו'ות נספלו ח'ג'ב' כספיות טפומל
ככיה' וו'ל. היו כך קבלנו מרנותינו דטפומל כטמלה בעמידה מדכסי' נקמה. כי' גלמץ זנקומה. ורהי' כי'
זונת לב כלוי גהון בכיה' סרג' געל טזבוכן מה' ט' כי' כ'ג. ואכיה' נס נס לנטו' צג' נס נס ע'ג.

מ ב ו א

כבר, ובכך מוכח מtab דאסוד להתעמת בר"ה ר' ר' ר' אללו משפטנו וכו', ר' וא' שהציג נרחב כן (לו). וכיון לפניו בפ' אטור (דף ל' עג').
(ט) ר' צדקיהו בר אברדום הרופא. מתרב ספר שבולי הלקט והי' בראש האלף השיש כאשר כתוב הוא עצמו שעונת התשיעית סדר התעניות ס"י רס"ד וזיל בשנת ה"א וארבע לביריאת העולם. ושיין במבוא שלו לפסיקתא הישנה הערכה ר'יא. מהו הספר נדפס קצתו אבל לא כולם, ובשלמותו הוא נמצא בכתב יד. וספרה תנייא ר' בת' והוא קצר, סטנו, ובכל אלה שלשות הנומחות נמצאו העתקות מס' לך טוב. בעדונה הדיאלוג של היב"ס' נ"ט ברוב: כתוב בלקח טוב ולחם בכוקר לשבע, טבאן שאין שביעה אלא במראית העין, וכן אמר קהילת טוב מראה עינים מהלך נפש, ובן אמרו חכמים לא יאמל אדם הבשילו אלא לאור העיר הסוטין אוכליין ואיןם שכעים. והאוכלים בלי נר בחשך יידען. לפי' שאין אוכליין לשובע נפשם, ועוד שטאו יפלז זובב במאל או דבר איסור ואין רואהו, לפיכך אמרו חכמים וכו', וכן נעהק גם בתניא רבתיה בעין הלקת הנר ס"י י"ב. ונמצא באמצעותו בלקח טוב בחטא ואשיות, כי אם בהשובה וחיטה ובטענות ובטלקות וכו', והוא לפניו בלקח טוב (נטלה פ"ז ל"ט). ועוד שם בכ"י (עלוגס י"ב ס"י זט"ו) ובלקח טוב מצאתי טשרוב בה"ט אין לנו כשרה בעטידה שליפין לכם לכם טפירות העומר ושם בה' מילה (ס"י ל') כתוב נ"ב צדיך לבך על הטילה מעומר, וכ"ב רビינו טוביה דילפין מספירת העומר וכו'. וכל זה נמצא בלקח טוב (חו"ו פ"ג ע"ג, טלה ל' ע"ג) וזה המדרש לעניין לולב נעהק גם בשבי הלקת הנדפס (ס"י כוכב ס"י קי"ח), ובתניא רבתיה בעין אטרזון (סוף ס"י פ"ס), ולענין מילה נ"ב בתניא רבתיה (ס"י מילה ס"י ז"ט) והבל בשם בעל לך טוב.

(ו) ר' יהודה בר אליעזר. במספרו מנחת יהודה הנדרפס בקובץ דעת זקנים על התורה (לו), מוביל את הלקח טוב בכתמה מקומות, בפרשנות שמות בפסוק זה שמי לעולם: מתוב בלקח טוב וויל' למה אנו בוחבין השם רגדייל בגין' יודאין, יוד של שדי, יוד של אהיה, יוד של אלוהים. ונמצא כן בלקח טוב (עמות נ' פ"ו) (לח). ועוד בבדבר בפסוק ימת נרב ואביהוא לפני ה' ובנים לא היו להם וכו' מלמד שאם היו להם בנים בנייהם קורטין לאחיהם לך טוב. הוא, לפניו בת"ב (נמלנכ' ל' ע"ב). ובפ' פנחים פסוק וויתו אחדי המנפה טפוני מה נפרד פסוק זה להורייך כי פרשת צורר לא היה ולא זמן וכו' עד זה בשבייל זה, וכיסים לך טוב. והוא בנדפס (ל' ע"ג), ואטנס בעל מנחת יהודה עד לך הרבה פירושים מהוך הלקח טוב, אלא שלא הזביר את מקורו.

(ז) ר' חזקה. בעל החזקי על התורה (לט) כתוב בהקדתו לסתורו: ואבאי בראשית רבה, מבילהא, ספרא, ספרי, תנחותא, פסיקתא, פירושי תורה. וטמה שהבנין "פסיקתא" בכלל המדרשים שהם פירושי תורה ואנו אין לנו שום פסיקתא אשר יאות לה שם פירוש תורה, כי בין הפסיקתא הישנה שיצאה על ידי לאוד, ובין הפסיקתא רבתיה הנדרפס מבראים פירושי תורה ועל כן חשבתי ונאם גלית רעתיה במבואו לדפסיקתא הישנה אותן ד' צד 10) גם במת"ע והשוד שנגה שלישית חוברת א' צד 55. שאין כוונת החזקוני כי אם לפסיקתא וושרהה. אטנס בעית נתישבותי בדבר ארחי שהרב בעל החזקוני היה טן הקדרטונים וזה במאה הראשונית לאלף הששי. ובעל שם הגדולים ראה הוצאה טפטרו משנה רפ"ד. א"ב לא כוון על הפסיקתא דר"ט שהוא הלקח טוב, כי אם על פסיקתא הישנה או רבתיה.

(לו) פין נמלנ'ט סוף ל'ס, וכמ"ל הו"ת ס"י פג"ז כס"כ סלו גלוון, ושיין נגנ"ט ס"כ סופר פ"ל הו"ת ג' סט"ט מזונת רב יסודלו גלוון סמוכו גהיר ושיין נגנ"ט נלקק מפ' סט"ט נט' פ"ג כס"כ רב יסודלו גלוון וכוכ ספדיים וכוכ ס"י, ומלאם בגדו נלכ"ז (ס' ל'ס פ"ג ע"ג) וגמלנאט פלד פלט ל'ס, ומלאם סוף ל'ס, ומלאם פ"ט נלכ"ז טימת פ"ט, ונחילט רכמי ס"י ע"ג.

(לו) סמאנכ' כוס מי נמלט אלמאנט (לאלף פ"ק) ותוכר מלון נמלט סט"ט סלהון (מלה סט"ט, סק' כתוב סול פ"ט) נפקדמת סט"ט לוי יכודס ניל' לילען יסודתו פלאט ע"ג (טנט סט"ט פ"ק), ושיין מוש נמס נגוזויס נטער מנוח יכודס ס"י 148 ומכאן חזקוני פ"ט 45.

(לח) ר' ליטי' נמ"כ לאטס מכביג' (נטה מ"ט מ"ד) פטאנכ' לר' פטס למ' עט פטומאנן לה' פטס ג'ג' יודאין וזיל: וכגון פטס יודאין יכלך ימל' יטט כומנין מה' פטס בנטה יודאין עכ"ל.

(לט) נטמאנט זטנו כל געל פחשקי. כתוב נמס נגוזויס ערן מוקוני ס"י 45 פטומאנן מן סקלטומוניט וצפאנט נטען. פיחת יסודס (סאנטוטי נחות ו') פניהם לתם פחשקי, ועל כן ג'ילים נטאניד זטט סט"ט נמלט קלוזויס גאלף סט"ט. זטז"ט נטוקוי נטוף סדר וייחי (אגוטס צוילמג נחתת מילא).

הזרבתי, והמלות פזרושי דתניתה פוטב על המורשים שרביה. כי לא מצאתי בפתחם שעוזר קודם ה'א שלו (שבשנה דזיא גדרס הלכה טוב על זיכרא במדבר רביים וקראוו הרופאים ספיקתא וטראתה) שיתראו את רלעת טוב בשם פסיקתא.

יב) הריאבן. אשר חי במוֹסֵף טאה התשיעית לחתולת טאה העשירית (ט) הביא האלה שבבפיוושו לפירות ליל שטורים לטרבית ליל ב' של פcta העתק סב"י האטבורה נו' ו' LXII נרתם במק"ע שוטר ציון הגאנן גליין קב"ח משנת תרי"ב (טא) הביא חיל: חדבם תבא כלבם (חל"ס ל"ז ט"ז) נדרש על חמשת מלכים שנא' תרב פתחו רשעים, אלו אטראפל ותבריז, שעוד עכשו לא הייתה הפלחה. ובאו ופתחו בתדב, שנא' וזה בית אטראפל, אטרד לדם הקב"ה אתם פותחות בתדב, תבא תרב כלבם, מיד עמד אברודם והרגן, שנאסר ויחק עליהם לילה וננו, כך דרש לך טוב:

יג) ר' יצחק בר יהודה הלווי. מתרב ספר פענץ רוזא פירוש על התורה ונדרפס רק קצתו, אך ישנו בב"ז בשלמות וארכך מאד, ובעל שם הגודלים ראהו, ועוד נמצא באוצר המסתירים שבאקספראד, וזה העתיק כמה פידושים טן הלוך טוב, בפרשיות יתרו בפ' יוד מתחזית בלקח טוב פ' מתרות הסעודה כלוטר שלא רצתה להורות ביום המשתה, והוא לפניו יתנו י"ח י"ג), ובפ' רבריהם ודי זב הביא בשם לך טוב ד"א ודי זב ויתרתם זב בענין נס ייתרתם זב בכפרות יבא זה ייכפר על זה. וב"ה בנדפס (ח"ג ט"ל פ"ל) ובכ"ז תחלת פ' משפטים כתוב בשם לך טוב (טב) בוגדר עשרת הדבריות ההויר הקב"ה את ישראל על הדעתשפטים האלה יוד לאוין לא תכירו, לא תגورو, לא תעשה עול, לא תטה משפט, לא תכיר פנים, לא תקח שוד, לא ת שא פני דל, לא תהדר פני גдол, לא תטה משפט אביזנק, לא תהדר, כך נסבה פ' משפטים לדברות, וכן הוא בלקח טוב תחלת פ' משפטים.

יד) ר' אשר בן יחיאל (הרואה'). בפסקיו הלכות תפין ס"י י"ד, כתב: וכן כתוב רב עמרם בסדור הברכות וכן בספר השום [על השכט] וכן בלקח טוב.

טז) נ"ב . בראכאות ברכות ט"י פ"ז כתוב: וכן בלאקה טוב וכן בדברי הנגונים .
זה אלכה שעביבא בשם היא ההלכה שהביא גם העטור (אות ז') והראיש (אות י"ד) .
טז) אדם וחווה לר' ירוחם ב"ר משלום תלמיד הרא"ש חטנו בסוף דמאה וזראונה
אלף השש . ונכתב בספרו (נתיב י"ט הלק ה' ק"צ ע"ד) : ובשיטושה רבה וכלאקה טוב ובילמדנו
ובספר השם ורב עמרם ורוב הנגונים כתבו כר"ת ;

יוז) ר' יוסף קולון (טורי"ק). רב מפורסם באיטליה, וחיה ופעל בחצי הראשונה של הדתאה השלישית לאלף הששי, והנה זהה הרב בתשובותיו (שודש קמ"ט) מזכיר את הפסיקתא, וכן השיב לאחד שואליו: וננס על דברי הפסיקתא והספרא, יפה כתבתה כו', ועוד דקצת יש לחלק כו', כלשון הספרא והפסיקתא (טג). אולם לדעתינו אין כוונתו על הפסיקתא וوترתי כמו שעירוזתי בהערה.

הנחת

(מ) פין נמטו (ספיקתן חותם ס' בפרק ח').
 (סא) פל זה העילי ידיי שכן גדול מכך בכולם מהר לאכון וullenינט. הולס נה מזאתו כמלמל כוז כלאות קוג פל נכהוג ווסי כמי למלאל. ונתנו וס נמדרכ ניל פמ"ב תחומו נן חותם ז', ויקום תלויות רמו און ז'ן.
 (mb) וס סכ"י כתונת נלהקפלרד חוליו כו עזמו האר כויס למלחס עיטו חזולתי. יודידי פרג אהבת מסל"ה נוילאנזעך כח טהמאל ננד פל הוודות סכ"י כוז ונדפס נבנוש סנט פ"ו גניון חי' כ"ט, וגוו מגויה טס וס טפרלען מליין פ' מטען טהנחותי נמליין.
 (מן) ווין כי כהן נפניעט הטעמיך כל דנלו כלצוט וזע : ונס פל דנלי ספיקתnal וספראז יפס כמתנת צהין נלהן כל גאנז כל מני סמלנוציס האל בס חוליאיס, וכלייס מכליס זוניס, סיינו כויס סתויס נגמי, גס מותן דנלי כס פל ג עזמו גראלה נוכוילו ליסו מכויל גאנדו בסה, טכ"י כח זע : כהן הלו כנגדים במתנות כלהנט עד פצורה טיס נס קרטות האל חיות מילונטי טנד דיס נו צמי קרטות חיין כננדס שטיש להבות פעלן ספראז. שוד כהן זס וווע דקאנט יס להלק ולומבל דזוקה מתייכת טבואה נחמתס קרטות זו לוייגר כווע דספור מזוז דהוינט כלזון ספראז ובנטיקתן כו' פ"ל. וכאמ' לה נמלה זאנז דכל מוה נספארז, גס נה זפקתnal טזנס ולוח נרנתי, גס נה כוונ (ספיקתnal ווועטלן כי כמדילען נאחי צווב תכונה נס ספיקתnal ווועטלן מותן האל נדפס נוועניזה זאנז ד"א שי' (פיין לפיל חותם ס'') וממבריס האל מלו קולדס לוון כוז יקלחוואז נס לחה פווב, ואילן יכנכו מכריין נס, ספיקתnal זחי נמלה בעלייתן וספראז נרפס פוד בעט ריע"ט, גס נה נמלה זה כלל ספיקתnal ווועטלן, כי זעל נס חיל (ע"ט פ"ד) כטונך פלט נכל כסות זהוינט ונס נגלוון חיר"ה בטפלו סכ"ג (ח"כ חותם ס' סי' 85) רלה כי זס זאנז מגאי"ק מכטאל נה נמלה נפנינו, גאן כח זעל : טאלל מזוביל מגאי"ק קולון צלט קמ"ט ומניילו מלה נכי' הוי' ח' ט' ו' וכחן האר יענץ זעל נבניז מול וקיימה שם זהייט פתולט כאניס, הלו סבר סוקק סטוס מלוי היל האטוי הייטליה וחינו נידיינו פעלן. הולס האל האי להזס נוב כווע טאטואן גוון לדכלו הספראז וצפעות כפוג ספיב"ה, וגוו נמאלא נס' כי חיל ס' גל"ד פל הארנש. כנחות כטונך פראט להיגג ווועטלן ונטכלג ונטכלג זעטקה זעטקה לנדיס לנדיס נפי צהין מילונטי. וכמלה ספיקתnal כוונ לפסל פסקויס אל ר' יבודל

מבוא

יד) הגרות ספרא. אשר כללו בפרט חטף ישרים מוכיר בכמה מקומות את הלקח טוב בשפט פסיקתא (פס. ל"ג ע"ג) כתוב וכן גורם בפסקתא (ל"ח פ"ד) וכן ראייה בפסקתא בכל דבר פהו לרבות את הסכבות וכו'. ושם (מ"ג ע"ג) בפסקתא מפרש שהפשיט משה אחרין כר. שם (מל"ח ע"ג) בבית להביא את היציע וחאת העליה ח"ג בפסקתא. ושם (ג"ה פ"ד) בפסקתא נריס מלאה חשובה. שם (י"ס פ"ג) וכן מצאתי בפסקתא. והנה כל אלה נמצוא באמת בח"ב הפטינה פסיקתא זוטרתא. וברור הדבר שדעתה של הימה על פי הלקח טוב ונדרפס. ושם מתרב הגרות לא ידענו גם באיזה ותן היה, ובעל שם רגדלים אשר נתן להם זברון בשני מקומות בערך הגרות ספרא, ובערך תומת ישראלים, לא הניד לנו טאותה על אדרותיו ואדרות זטנו, אטנם זאת ידענו מתוך דברי הר"ץ בנימין בר"א מוטאל בהקדמת ס' חותמת ישראלים שהתרבר הוא בן ארץ ישראל שכן כתוב שם: וצורתך אליהם עוד דגראת כהרא מפער חמד ורב מהרמי א"ז.

ימ) מסורת התלמוד. להרב ר' יהושע בונו לבית ברוך מתרס' שלטי תנוריים על האלפסי, רגשות האלה נרפסו ראשונה בדפוס יוסטיניאן בווינציא פשנת ש"ז עד שנת ש"א, ובזה ציין רמחבר. גם טראה מקומות מפסיקתא זטרחתא אומנם לא בכל הש"ס כי אם למם קדושים בלבד. ראהו (פס פ"ו פ"ג) דתניא לא צאל וצין פסיקתא בדור סיני. (פס פ"ז ע"ה) פסיקתא בדור סיני. (י"ח ע"ה) פסיקתא ראה. (כ' ע"ה) פסיקתא בדור סיני. עוד שם פסיקתא בדור סיני. (כ"ה ע"ה) פסיקתא בדור סיני. עוד (פס פ"ג) פסיקתא כי תצא. (כ"ג פ"ה) פסיקתא ראה. (ל' ע"ה) פסיקתא ואתגן. (ל"מ פ"ה) פסיקתא וילך. וכל אלה הצעונים נמצאו בפסקתא זטרחתא בפרשיות שצין:

כ) ר' שלמה בר משה הילוי בן אלקבץ. מחבר ספר מנות הילוי (בשנת ה'א רת"ט) וספר שורש ישי (בשנת ש"ג). הדאשון הוא פירוש למילת אמתר, והשני פירוש למילת רחות. וכתוב בהקדמת ספרו שורש ישי: ראיתי מדרש מגלה רות הגקרה לך טוב חברו ה"ר אליעזר ב"ר טוביה ז"ל, (צ"ל ה"ר טוביה ב"ר אליעזר ז"ל). שמה לבי ייגל כבודי בדרכיו. ובפניהם הספר מצאתי וכרכין המדרש של ר"ש בשם לך טוב בששה עשר מקומות. ובבבשו מנות הילוי טעתיק דבטי ר"ט באחד ועשרים מקומות, ובכלם יזכיר המדרש בשם לך טוב (מד) ודגנה המתרבר הזה כתוב גם ספר אילית ארבעים (שנת רצ"ו) וזה על שיר השירים ובו אינו מזכיר את האלקה טוב אף פעם אחת, ובלי ספק מפני שלא היה הלכה טוב על שיר השירים לפני.

שין נסנאן כהנוכנו ס' זיינט הות ניל כניע וויל וכמג ל' ייכודלי גהון נסנקום צלו, וכוח ניל לפנין זיינט, וויל נס נסניאזחי נמנוע לאנטיקתול סייל (הורת ח' פ"י כ') כי סנסט'ג כניע וויל, ספיקתול טפיו צל רניינז יטנק (ר'ם) סט ליהוב כו', וכן נס' בטרכומכ מילאי'ן גירע שגלויזה נפל טחות' כהוב וכט' ספיקתול צל רניינז יטנק וכויס סס קלה דיזי פ'ט כו', כווט נ'ב' ליטר פסקים. ומ' סבצ'ג מלאי'ק וכט' מהו' כטמאל' פ'מו' וכטמאל' ל'זון ספאל' (פעין (על) וויס נ'ג' נטנ' כלל' נס נספלי'. ומלהן לחת וויס. זויל'ג נר'ת סט'ב ל'זון פופ'ר פוסק נסנכו'ה ספאל' כדרעת כר'ג נעל מוע ווק'יטס. אלל' מילאי'ן ספוקול' מהל' זה'ג מלאי'ק ז'ע', כי דנ'יו'ו נונשיטס מדב'ר'י כטטול' (ח'ב דף ז'יכ' ע"ד) וויס כנ'יל' לה'ג דנ'רו' ספאל' ל'זון פ'ט (ק'ינ'ג [ז'יל נסיג'ה] ל'זון ג'יל נטול'ג) ג'וזל'טער'ין (פי' זה'ין מראונ'ען). וועל' וויס סטס'פ' כטטול' וכט'ב': כפין מל'ס'ג ווילג'יס'ג'ה ספ'ן מגולין וכגאנ' הא'ו' קנד'יס במתוכיס נ'זא'ט ספ'ינ'גר'ו' צויס' לה'ן קד'נות וו'ין ננד'ן זט'יט' הא'ג מנד' הא'. כן עכ'ע. וכל' מפ'ין נ'זק ימוס כי מ'ס זה'טוק מלאי'ק ז'יל נ'זס נספאל', בז'ון הא'ו' פנד'יס במתוכיס נ'למ'ג ט' סס' ל'זון ספוקול' מדרסט'יס, סטס'פ' פל' דנ'רו' יטס'ל, ומ'ג'יר'ק ת'ז'ב' סס' דנ'רו' ספאל' (יל' ע' ספ'ר) וכן מלן כי' נס' זיינט סי', י', נמלמל' נטח'יל' יט' נ'לך'ק ס'נ'יל' דנ'רו' מלאי'ק, וחכ'ב נ'ג' כי' נס' דנ'רו' פס'ל'ג וע'ז' ספאל'ך דמ'ר'י נספאל', ומ'ל'ס מפ'ין כנד'ול'ה כי' כו'ל' נ'זון ספ'קוו', וספ'ל' ספ'קוו' ר'לה' מלן כי' וס'פ' פ'ט'ה ל'זון, וכט'ה' דמ'ר'י כנד'ה ספ'מ'יס נס' גמ'י' כו'ק. מכל' ז'ק פר'ה'ס כי' מ'ס ז'אנ'יר' מלאי'ק נ'זס ספיקתול' צ'ו'ן ה'ן ספיקתול' זוק'רטס.

טבנָא

בא) ר' יידייה שלמה רפאל נורצי. בעל ספר מנות שי (חי במאה הרביעית לאלף הששי, וחבר לטרו בשנת ה'א ט"ז) מביא בהרבה מקומות בספריו את דבריו של ר'יט בין על בראשית ושותות (כתב יד), בין החלק השני הנזכר מבר, ובין החלק השלישי על המשגלוות אשר הוא עדין בכתב יד, ודרכו לבנות את חלקו הראשון השלישי אשר. נמצאו בידו בכתב נאות לקח טוב, זאת החלק השני הנזכר קרא בשם פסיקתא. וכתב בפרשת תולדות (כ"ז ג') : ובמדרש לקח טוב ציד קריין צידה כתיב, פ"א רמו להלכות שחיטה שני חטעה דברים שטפсидין את השחיטה שהיה דרשת הלדה הנרגמת זעיקר, והמדרש הזה חיבור ר'יט ב"ץ אליו הנזכר טרדרש פסיקתא [זוטרתא] ונזכר ממנו מספר ויקרא ואילך, וספר בראשית וכפר ואלה שנות נמצאים בכתב, ובתוכה חיבור כתוב שחוי בשנת ד"א וחתן לבריאות עולם עכ"ל. ועוד (ויאן ל"ז ד') ובמדרש לקח טוב לשלים חסר וי"ז כו'. (וילך ח' י"ב) ובמדרש לק"ט והיו לבנים כו'. (כל י"ל ז') ובמדרש לק"ט לשנו כתיב חסר כו': (פס י"ג ז') משבים למה שבתב בעל לק"ט. (פס סס פ"ו) ונדרש בלקח טוב להביא שאר כל שהוא שאור. (נסנה ק"ו י"ה) ומדרש לק"ט טוב כו'. (פס) ובמדרש לק"ט נדרש כו'. (פס ט"ז י"ג) ובמדרש לק"ט שפעתי את תלונת למה חסר וי"ז וכו'. (יחו י"ח כ') וחזרה ובמדרש לק"ט. (פס י"ט ג') ובמדרש לק"ט כו'. ואמס במקומות אשר העתיק טרדרש טר"ט בספר זיקרא בתרבב ותדרבים, יבנהו בשם פסיקתא, כשם הנזכר לו בשער הנזכר, ולרוב מוסיף עוד את שם המחבר ובתב: "בפסיקתא מר' טוביה" וכאן כתוב ר' טוביה בפסיקתא שלו" "זהבי נדרש בפסיקתא טר"ט" כמו: (נמלול ל' פ"ז, פס י"ז, פס כי ומ"ב, פס נ' ד' וליש, נגנוטר י' ל"ס, מלמ פ"ו ל"ז, חקט י"ט כ', פינחס ל"ח ל"ז, פס ל"ט ז', פס כ"ס ל"כ, דגליים ג' י"ל, כי תכל ל"ח כ', תליס ק"ז כ"ג), בכלל אלה מזכיר את הלקח טוב בשם פסיקתא ועל שם מתורה ר' טוביה. ואולם לעיתים לפעתים כותב, פסיקתא סתם והזונה גם כן על הזוטרתא. כמו: (נטולות י"ג י"ב, גמليس ל' י"ב, וגפ' ומלול י"ג ז') מביא פסיקתא פ' ואיתנן. והנה לפעתים מביא גם שני השמות יחד, לקח טוב ופסיקתא ואולם בנסיבות האלה אין הזונה על הלקח טוב של ר' טוביה, אלא בונתו על ספר לקח טוב מר' משה נאגארה אשר נזכר בקושט' בשנת של"א. (טר"ס נאגארה היה מרבני דרשך ושם מת בשנת ה'א טמ"א), כשהביא בעל מנות شيء דברים בשטו, לפעתים אומר בפירוש ובלקח טוב להיזר משה נאגארה (ימלו י"ש כ"ל), וכן דרש החכם בתרב"ץ משה נאגארה בת' לקח טוב שהבר על הרורה (וחלי מות י"ח ל"ג). ונמצא גם שטביא דברים על שם שניהם יחד וטפרש ביחס שמותם כמו: (ג"ג ל"מ) וכן כתבי בלקח טוב על התורה לכתר' טהרה נאגארה ובפסיקתא דר"ט ב"ר אליעזר. אך שם (כ"ט י"ט) כתוב ובפסיקתא דר' טוביה ולקח טוב, וכן עוד שם (ל"ג י"ג). גם בהקורתו לטפירו מנוחת شيء (שהציא לאור יידי הארץ והחכם הוזל מהר' יעליינע) הביא בדף ט"ז ודרי אמרו בפסיקתא פרשת המלך [לנלייס י"ז י"ח] ובתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הללו [חבר: שההא פוגה מפי הכהנים והלוים] ובלקח טוב מלפני הכהנים הללו שמניהם מספר העורה ע"פ ב"ד של ע"א. ואף שבתב סתם בונתו על הלקח טוב של מדדים נאגארה. ומה שהביא מהפסיקתא היא בזוטרתא (ל"ג ע"ז ע"ל). כי לפעמים כותב פסיקתא סתם (טה). גם טן הלקח טוב לחמש מנות העתיק כמה דברים כמו: (רומ ט' ח') יעשה ה' עטבם הכב. (פס ג' כ') ובמדרש לקח טוב לר' טוביה ב"ץ אליעזר כו'. וכן באיכה

(כח) רליטי לפטיל פלן בוגר מתהט שי מוביל לפטמייט פסיקתול טהור וטומן אל כפטיקתול טזנה, כמו : (נרגזים ה' יד) מלגת כתיב כפטיקתול דבמודע. (נסח ז' ה') ונפטיקתול כלם כתיב. (נסח כ' י'') ואלי היוט כפטיקתול, כוות כפטיקתול כמותם כתיבי קין ע"ג. (מ' ג' כ' י'') וכן דרישו נפטיקתול כחמס כתיב כוות כפטיקתול כתיב. (מ' י' י' ז' ו' ג') כל גנייהו גנייה קי, ויסנו דריש נפטיקתול, כוות נפטיקתול כתיב. (ינט' מ' ג' י'') ובמדרשת פסיקתול כובע נילקוט וכליות רמו פקי"ע יוטש רמו ט"ז. כתלמיד הלא בכיר טלקום זוכרים בסוף כוות נפטיקתול רנתק פ"ה פסקין זיסי נעת סכיה, וכנתנות מילאנס נילקוט פסיקתול : ו"ל פסיקתול רנתק, ואמורם מיעוטה כוות נפטיקתול פסקה בחדוד כטליות (ינט' כ' ג' כ' י') ונפטיקתול מ"ס-התקן מ"ס הינו נתך מלכות בית-דוד : כוות נפטיקתול זונת, ואנו נילקוט יורויש רמו ט"ג. (פנ' פ' י' ג') נילקוט מ"ל, ג' נילקוט פסיקתול מ"ס מהגן כוות נפטיקתול ערך חצאל. וכן נילקוט מ"ס הילך רנו ט' ודרתין נפטיקתול הלם כרכירות הטענה לה כפיג הילם פציטס, מוכב נילקוט יוטש רמו ט"ז וטוח כבזקן פלט, וכלהז כי לה ראה נפטיקתול וכנייה רק מ"ס טלקום, וכן נאייה הוה הכרתני כמו שמאנו נילקוט כמו : (פנ' פ' י' ג') הנטך הוה יוזעניש נפטיקתול רנתק היל' הילם לה תהא קורא להפס נסמן הילם להפס נסמן, כוות הכרתני פ"ח פסקה וסיב נעת סכיה, וטנה נילקוט נסכים רמו פקמ"ו. (מ"ל כ' מ') היל תהא לריב נפטיקתול היל תהא לריב לריב לה כתי, נשלס היל חטף רין לאמר פטכלס, כוות כרכית פ"ב פסקה טמינה דעשות כרכיות, ומוכב נילקוט מ"ל רמו פטקס"ה, וילאנס נילקו פסיקתול רנתק .

מבוא¹

(ב' ה' נ' י' י' ז' נ' ל' ס') . ובקהלת (פ' ל') כתוב : ובטרדש לך טוב שחבר רביינו טוביה בגד אליעוד כתוב יבחר כתיב יתבר קרי וכו', וכיוצא בהו כתוב בפסקתא שלו ריש פ' אמר עכל. ובמלאכיו (ל' נ') כתוב ובתרדש איך להקח טוב פסק נתקד על פשיי, גדרש נתקד בסוף נתקד שיין תמותה סט"ד, דלאית תמותה ריש, מלשון חותם הפסיקא. וכן עד שם הביא בקדמתו לך טוב דראבה פפום בלען ה' ז' ז' ז' ז' ז' ז'

ב' כב) ר' שמואל אידליש: הנקרא טהרת ש"א הביא את דבריו הלכה טוב בחודש אנדות שלו (מנלה פ' פ"ח) שלא יאמר אדם לה' קרבן אלא קרבן לה', וכן זהא בלקיט פ' (נזכרנית הל' מ', קהיזינו פ"ח פ"ה) (טו).

כג) ר' חיים בן בוגבנשטיין מחבר בנסת הגדולה (בסאה הד', לאלו' הששי נולד שים וטה תליג). וביא את הלקת טוב בשם פסיקתא זוטרתא. בסוף ספרו לארוח חיים (יק' ד פ"ז) כתוב: לא קראי אינשי לאבא דאבא אבא סחטן וכו', וטה שענינו בספריו והביאו רישי וכו', וגם מה שענינו בפסקתא זוטרתא, ותבאנה אל רעואל אביהן מלמד שהatinות קידין לאבי אביהן אבא וכו' עכ"ל וכן נמצא בנדפס (ס' דעתלותך מ"ד פ"ג).

בד) ר' עזריה מן האדומים. מחבר ספר מאור עינים (השלימו בתשיי של'ג) ראה את 'החלק השני הנדרפס', והתייעץ ממנו בחקירותיו, כאשר נראה בפרק ט"ה מס'או, שבtab ויען התברר בפסקתא סוף פרשת זואת הברכה שהללו חי ק"ב שנים אשר בשטונים מהם שקד על הלמוד לא יקשה בעינינו וכו'. והוא לפניו (דף ל"ג ע"ב). ובפ"ט כתוב: ומה תזכיר שהפסקתא רבתוי או זוטרת הי' הנמצאת אצלנו בדפוס אף היא קרו אותה כאלה שנוכפו בה דברים חדשים טקروب, ובפרט טן ההוא טוביה ב"ד אליעזר, כמו שתראה ברור בפרשיות שלח לך וכו'. ובפ' אמרו תורה כחוב וכו'; וכבר הראיתי (לעיל מות נ') שההלייף בעל מאור עינים את הפסקתא דר"ט עם הפסקתא רבתוי ולא נמצא. שיזכיר אותה הרבה, ואינו מביאיה רק עד ב' פצמים בספריו, במחדורותיו לפ"ה בסופו ורבותינו בת"כ סדר אמרו (ס' פ"ג ס"ג) אמרו מעטיו להביא בת ניורת עטונית שתהא כשרה לכהנה, כמו שהובא ג"כ בפרק העREL ובסיקתא דאמור, ועוד - בפ"ה רמז על מה שהשיג עליון בפ"ט ויודר לא נמצא וכוז במאור עינים.

כה) ר' אברהם בן בקרט . בעל ספר הזיכרין (חכמו בשנת רס"ז). נחת (ימ"ו פ"ב ל' ליהוליכם) לרעות את צאן אביהם נקוד על את וכו'; כלומר שלא הלבו אלא לאכול ולשתות למלא תאותם וכו', וכן משמע מלשון ספרי פ' בהעלווה שאמרו שם מלמד שלא הלבו אלא לרעות את עצמן, ובחדל' בס' בפרט סיני רביה אמרו. דכוותיה לרעות את צאן אביהם לטה נקוד על את מלמד שלא הלבו לרעות אלא לאכול ולשתות ולהתפתחות ע"ב וכן נמי בלקח טוב לרשות את עצמן ולאכול מצאן אביהם עב"ל. ותני' שלפנינו בפסקה (נכעלווח מ"ע ע"ד) את צאן אביהם שלא הלבו לרעות אלא את עצמן.

ב) ר' שלמה לוריא. הנקרא מהרש"ל (נפטר של"ג), בספריו ידיעות שלמה אשר חיבר פירוש לפירוש רש"י על התורה מזכיר את הalkח טוב בשם פסיקתא. וכן בפרשנה עקב (ל"כ ע"ה) מה שפירש רש"י הטוב בעני השמים והישר בעני אדם, ולא פירש איפכא כמשמעות המקרה ישר קאי עני ה', נראה משומך כתיב ומצאה חן ושכל טוב בעני אלהים ואדם, ר"ל שצורך אדם בתחילת יצאת ידי שמיים, ואח"כ ידי הבריות, וכן הוא בהדי באפסיקתא בפרשה זו וכו' והנור אריה לא ראה הפסיקתא הג"ל.

בז) ר' אברהם אליגרי. (בחצי השני למאה הרביעית) מחבר ספר לב שמה תשובה על השנות רםבן על ספר המצוות לרםבן (נדפס קושט' תי"ב) ושם ה' ע"ב כתוב בזה והלשון: וαι קשייא הא קשייא לי דהא סליק לו טהרא דכ"ע טהרא כל' דכתיב יידבר ה' אל אהרן לאחר לפדר נאטרת ולא למשה, ופליגי אברייתא אהורייתא דספריו דחמן תנין בפ' קרח יידבר ה' אל אהן שוטע אני שהזה הדבר לאחדן, תיל זברון לבני ישראל לטען אשר לא יקרב איש זו למדנו שרדior למשה שיAPTER לאחדן, ובפסיקתא טמיינן בה הביא: דכתיב: חתום כאשר דבר ביד משה לו לו למשה היה הדבר שיAPTER לאחדן.

(טו) נרין היה לנכסי האנגליזם כתב מס' ונקשר פגנוף לרוז נכס (קח טו). נתן טנט' נערן כלוחמייק דה יולר גס וכו' ומכתב מוש קלון לרוח ואלה נלהקה טו:

מִבְּנָה

כח) ר' מנהם כיה משה הubbleי .. בחבورو טעמי המצוות (חברו במאה הרביעית) בטמי' צ' כתוב: ושלא לאבול תולעת הפירות בעצאות לאויר שנאטר עד כל טרבה תלים, טעמי מצוות אלו מה שבחוב בפסיכואה ונטמחש בס חסרי אל"ף מלמד שהטומאה מטממתה הדעת זטרכה טפשות באדם. זהו, לפנינו (דף פ"ז ע"ד) ..

כט) ר' חיים ויטאל . (נפטר ש"פ) הביא בס' עז הדעת טוב , שהוא פירוש על יתרונה (ויתר כ"ז פ"ה) קצת עניינים מפאטו של ר' ש. בפ' בלק על עין התשיה וקראו בשם פסיקתא פ' בלק .

ל) ר' ראובן הכהן, בעל ילקוט ראובני (נספר בפרק תלי"ג ומצברתו נדפסה בגלעד), העתיק מאמרים רבים טן הלקח טוב, זכרו בשם פסיקתא זוטרתא, ולפעמים בשם פסיקתא סתם, אולי ציון הפרישה, והן אכן אמנים כי לא היה צורך לפרט כל התקומות, אכן מודאות בקצת מיניות טעויות בציוני, על כן אמרתי כי טוב הוא לפרט קצותם: (פ' לך לך פ' ואתה תבוא אל אבותיך בשלום כל העצים בשרים למערכה פסיקתא זוטרתא דף פ' ע"א. ויש לתקן ג' ע"ב. (פ' וילם) פ' באלו נוי טירה פסיקתא כי תצא. והוא בדף ע"ט ע"ב. ויצא בפ' ויברך ה' אורך לרגלי פסיקתא כי תבא. והוא בדף פ"ד ע"ג. וישלח פ' ויפל על צוארו יישקהו פסיקתא דף ט"ג, הוא בפ' בהעלותך ט"ג ע"ז. שמות בפ' אותן או מות פסיקתא זוטרתא (דף ע"ג פ"ג, לעל ע"ג פ"ה). יתרו בפ' אנכי ה' אלהיך יי' מאמרות בפסיקתא זוטרתא פ' זאתנן, והוא (דף ס"ח פ"ג). עוד שם פ' לא זהה לך פ"ז פ' זאת הברכה, והוא (דף ע"ג פ"ג). עוד שם פ' כבר את אביך כל א"ב כתיב בעשרה הדברים בו פ"ז (דף ס"ח פ"ג). עוד שם ארבעה וחמש פסיקתא זאתנן. והוא (דף ס"ח פ"ג). תרומה פ' ועשוי לי מקדש אסדה תורה לפני הקב"ה (דף נ' ע"ג. לעל דף כ' פ"ה). עוד הביא פעם אחת פסיקתא סתם ולא ציין סקוטו; וכוונתו על הזוטרתא כמו בראשיה בפ' נעשה אדם אולי אוכל נכה בו, וחותה לו נעשה אדם וכו'. והוא בזוטרתא פ' בלבד (נ"ז ע"ג). ומספר זכרה עד סוף הדברים ציין כמעט בכל פסוק ופסוק פסיקתא סתם, וכוונתו על הזוטרתא, ולפעמים רשם גם את הדף. אכן מוסכם בפ' זאת הברכה בפ' ייתן שם כתוב: מפרי פ' איש ישבע בטנו והראובן, וסימן פסיקתא טובה בילקוט (י'קוט דף ע"ה). (צ"ל ילקוט הרושע רמז תקי"ז) והכוונה על הפסיקתא הישנה, ונשכח בפסקא שובה, ומכל זה נראה ברור כי המחבר ילקוט ראובני לא היה לו את הספר לחק טוב בשלמות, כי אם היה לפניו רק חלק שני הנדרפס וממנו הם כל ההתקותיו (טו).

וונגן ג' ב' ה' ב' נטול סכלהונגי ג'ין נגן סמייקונג לרמי , מהלט ג' רפס מוקוטן נילגנדי לכנן להטליי נסנייה כל נסנקמות סקן ונסנטס נסניאס פסקה נטולות כתמזהליס זאנגי , כמו פלצת נילגנדי פפוק וווג' כ' לאט סולדט , ג'ין פטיקונג נטהען , וטאו פ' זטקה וטיך נגעט טטייך , ולקח דנגייו מילקוט רמו טפלגאיט . פ' וירם ס' וס' פקד אלט טראס , כוונת סמ' ג' פסקה לריט . פ' פונזוז פ' וויטי כי זקן ימק וסוח נסנת' פסקה לאטנו מוט האט ג' ; מוכן נילקוט ליזג רמו תמקה , פ' ויטלט פ' וירם יפקב מלד וסוח פ' ג' פסקה ממי לאליים חומת ד' . פ' וויחי פ' קאט ג' אלוי וחונכלט , וסוח ס' ג' פסקה ניוס פטמיינ הומת ד' . פ' נאלת פ' ויט נטח האט ייזו , זכ מונגה נילקוט פטלייס רמו תמעיג נסט דכל' . טוד טט ג' לו ישיד פועה פינס פסקה וכהר מוט ייל , מונגה נילקוט יטטיפ רמו זכליה . פ' יטטו פ' האני כ' האטיך . טוא פל' ג' פסקה עט' סדרהיס הומת ד' , מונגה נילקוט טלאיס רמו פטמיינ . טוד טט זדלאמי נטויי , פאוח פל' ג' פסקה עט' כזנגליס לוחט ער'ו מונגה נילקוט ירמיס רמו ז' . טט ג' אטט האט טט כ' , כוונת פל' ג' הומת ד' . טט כה' האט האט , כוונת פל' ג' הומת י' . פ' חקע נזוכות זלטאל לאגרנט וקח על משען מיס' כוונת פ' ג' פסקה אלה הומת ג' .

סבירות

לא) ר' אברדום אבלי. בעל מגן אברדום על שלוחן ערוך או"ח תברר פירוש על הילקוט הגמרא זית רענן, ויבו הביא כמה פעמים הפסיקתא זו טرتה אך תמיד בראשי תיבות פ"ז. (חקט ק"ל פ"ג) מטה מא אףilio מפרפר, בפ"ז מסיים זה חומר בשערן מבטח שהשרץ אףilio מפרכמת מטה מא כי והשיג שם על דבריו: והוא לפניו בזוטרתא חקת נ"ד ע"ב. (פנחים ס"ז פ"ל) ובפ"ז כתוב בא הכתוב להפסיק בין נדבות לנדרים, והוא בזוטרתא סוף פ' פנחים ס"א ע"ג: (כי מכהן ע"ו ע"נ) תנופה שתי פעמים בפ"ז ג"ס רגשה שתי פעמים וכן ע"ק. הוא בזוטרתא כי תבא פ"ג ע"ג. והבריע שם כמו ר"ט נגיד ג"י הcpfri. (ס"זינו דף ע"ז פ"ל) ובפ"ז ג"ס אלו אינם אלא משה מכל העולם, הוא לפניו (לט' רע"ו).

לט) ר' דוד אביד דקיק בערלין. מחבר פירוש קרבן עדה ותום' שידי קרבן על הידושלמי, הבהיר את הלכת טוב: במס' יבמות פ"ב ה"ד בתוספותו, "שידי קרבן", בזה הילשון: אשת חמיו אסורה מפני מראית העין; ר"ת פסק כיוזלמי דאשת חמיו אסורה מפני מראית העין, תל"ק מברייתא רתני בה מותר אדם באשת חמיו, גם בפסיקתא פ' אחדרי [דף כ"ד פ"ג] כתוב דאשת חמיו וחורנו אסורים מפני מראית העין, אלא דכתב נמי דחוורנה הנגדלה בגין האחים אסורה מפני מראית העין, וזה רלא כככלי סותה פ"ח [דף מא' ע"ג] בו' ע"ש (טח).

לט) ר' משה מרנליות. מחבר ספר פנוי משה פירוש על הירושלמי, והוא בთוספותיו, "טראה הפנים" הזכיר את הלכה טוב במשה הוריות פ"א ה"א, ויל: ובן מבואר בהדייה בספריו זוטא הגירא פסיקתא, רגرس שם: ישנו יכול יהו חיבורן על שגנת מעשה, תיל' ונעלם; אין חיבור רבר על שגנת מעשה שלא ידעו איסורו של דבר והורו בו להיתר. ולפי הצעה זו נראה ש ה חיבור שהסביר זוטא הוא הפסיקתא, ובבר העיר בעל שם הגROLIM (ערך פסיקתא סי' ק"ז) על שגנתו וכתב: דסבירין זוטא להוד) ופסיקתא זורתהא להוד. | | וא們 יש להציג על הרוב פ"מ שלא נחשבה כטענה בדבר פשוט ויידוע כוה, ונאמר כי טעות נמלה בלשונו של הרוב ובן רציה לומר: וכן מבואר בהדייה בספר רגירא פסיקתא זוטא, ובאמת זה הטענה נמצאת בפסיקתא (ויקלף כי לע"ה).

לד) ר' יעקב חאגיא. (נפטר תל"ד) בתבוז הלכות קטנות בחלק ב, סי' ט' כתוב: בחלק הדאשון כתבתי דעתם שכתבו בחסירה. הטרה טועמין הבדר, דרока כשהיכים קיים ולא

גס חעניל פוד טכעל ילקוט לרוזנלי מליאין (טפחים פסיקתול ריכתי וכהן בטמות, "כמו כט' כי חציה פ' כי טכט
ימיט פסק ס', טענצה נחטיד דסוכ מסייל בסוניטה דימלה וכו', וויאין פסיקתול ריכתי, וכמלה מל היינו נרנתי כי אלס נטפיקתול
סיטה סטקל עלייס פועלס, וסילג נכאומלה צלי דף קל"ז ט"ה. ולק' טאטסיקתול טולת נמלה גס נרבטי, כמלה מל
חטיד וכו', מסל נרנתי, וכעילו ע"ז נמקומו כפרא. ג"ט, ז' ותסנ' גס גזרות לר' חזון טנדמס כמלגן וכיניקוט יטעה לנו
אלט מנילו גס טפחים טהום.

ולג' טוד גלען זנעלן ינקומט כלוחכני ליין פסיקתא על מלומדים. שווינט גלען נספיקתא דילען ולו גרכתיו ולו גזונרתו. כילדיות פסוק ופרט גההס כי קווב טופח חד צבאו תלען וכו', וליין פסיקתא, וויאו נסוס פסיקתא הלאן כבאי פויסט, ונטשות גווע גויעו מפנוי ערלה נויגקוט חיוכ כמז פתקייז טאניג ממדאס על וארענאלס מלפקות טול וליין פסיקתא [ויאן פסיקתא רנפטי וכוזו גפליג פסקה לאגאי] ואלהמ"כ בכיריך פמדאס טואר גההד צבאו טול, ומטען לקהו ערלה נמי הטע פטהה, ותען זאג'וין פסיקתא צויך גס למדאס פא'. שוד צס' וילאמל ס' הלאס כהאוד מעת וגו' וטמאס פון יאלת ידו פטהה גו האגב'ס פטהה אל חזונס וכו', וליין פסיקתא, וכלהמת לה גמיהו נספיקתא, רק מונען נוילקוט מליחסות רמא ליד גאנס פון דרכ' לאג'או. נך גע', וידבצ'ה גני יוכפּ לאַ-וִיטָעַ וְכֹ', וליין פסיקתא וטמאל לאות מליקט יאנס רמא ליט', ואס מאוין פסיקתא, האן גמאות כי נמלאמל גווע צספלי ס' פאנט, וכואה גו מל' וויל' תרגינט. וכן חי זארא פ' וויאט זאלס צאנז האיכאש פאלט אטוליכ' וכו', וליין פסיקתא וגענות וכו' גפריליג פלא'כ, וכן גווען צילקוט. ושוד מלחה פ' וויל' סמיכס פ' געריך מאניש האל, וטהא פויי וכנה ערנצע מרכבת גמלכנת ערלעננס סופיסיט חרומים גנד מהאש יסודס גע' פנד וו מלכות כאניעית, וליין פסיקתא, ערלעט קן זילקע דרכיו מילקוט זכירות רמו פֶּקְעֵד' ווועט מאוין פסיקתא רגען זאג'וין גאנטס, כי זא כאנאלט פיעט גהערכתיו ולו גנספיקתא טיבנא, כהאסר כתיזוועט גאנזוו גאנספיקתא סערס כ"ג.

(כח) פין טוס' יכמוש ל' ה' פ' ו' ד' ו' מושל נגידת תמיו כתיו איה סילוֹצָלֶם הַעֲמֵד תמיו להוּס' מזוזת מריה' כפ' ז' ו' וכן צ'י חורבנץ' בגדרו נגידת (אחד) אלטוויס מזוזת מלך'ם טפ'ן. ולמטעו בלא'ס ספק כירואַלְמַן, ואלה'ז נגי'ה ג' כ' סילוֹצָלֶם וס'יס'ן כר' כתוב גמ'ז'ן וכעל' מלכות' נמי כפ'ג'ן. וול'ן ספק תלני'טו מז'יב'יך לתקה' דב'יז' טפ'י' ר'יה' ה' זעל' מל' מלכות' ס' ס'וג' ה' ר'יה' א'ת סילוֹצָלֶם, ו'ג' נגי'ה. וכמ'ס' ז'יך לא'ן פ'ג'ן ח'ימ'ג' ג' ו'לה'ט חמ'יו ו'לה'ט מה'נו' כ'ר'יו' לה'ן מז'ערות' ג'ו'. ה'ג' נ' פ'בו' מ'כ' פ'ו' ס' ה'את ס'פ'יו' ה'ט'ו'ס' מ'ס'י' מ'ל'ה'יט' טפ'ן וכט'ס' מ'ז'אל'ט' פ' ע'ס'. ו'ה'ו' כ'ו'ן ה'ל' כירואַלְמַן. ו'ש'ג' מ'ז'ה'ע' כ'ס' כ'ל'א'כ'ל' ס' פ'ט' ל'ד' מ'ה'ת ט'ב'ל'ג' נ'ר'ב ס'ל'ג' ג'ה'ן ג'ג'ין ו'ה' מה'ג'נ'ד ס'ילוֹצָלֶם' (כ'כ'ל'י מ'ז'ז), لكن' ר'כ'ינו' ט'ו'ニ'כ' י'ד'ע' מ'ז' פ'ע' ד'מ'י' כ'ג'ה'ן ר'כ' ס'ל'ג' ו'ע' כ' נ'ג' מ'ל'ס ה'ס' ס'ילוֹצָלֶם'.

56

לא ניקב אלא שנטזוקנה כבר כועם. איזו בולע, וכן טזאתה בנטזוקתא. וזהו לפניו
בגופרתא (טמי יד ע"ג).

לה) ר' רוד פְּרָדוֹ . בפירושו האריך על הספרי אשר קראתו בשם ספרי דבר רב , שביר את הפסיקה וטרתא בכתה מקומות בספריו .

ל') ר' משה פראנקפורט . המוציא לאור את המכילתא באמשטרדם , עם פירושו
הנקייה זה ייחמנו . מוביר בפירוש הזה את הפסיקה ונשטייע ממנה בפירוש כתו : (נו דז ו')
ומביא מאחר מן הפסיקה , וכוונתו לזרתא פ' ראה (דז ע"כ ע"ב) . עוד שם (דז ס' ע"ד)
ויכן נראה מדעת רבינו טוביה בפסיקה פ' אמר , וכיה לפניו שם , (סס ס' ע"ד) מדברי
רבינו טוביה בפסיקה פ' אמר . (נסלה דז ל"ז מ"ד) ובפסיקה דהבראה , הוא לפניו (דז ג' ע"ג
ע"ג) . (מיטפחים ס"ד ע"ג) ובפסיקה פ' קדושים . הוא (דז כ"ז מ"ג)

לו) ר' יעקב הליקאטע. בחיבורו אמריו נועם הנספר אל פירוש מקראות נדלות שנדרפו באשטרדם הביא סאמר טן הפסיקתא בפירושו לבסמבר (ל"ג ל"ג). ונמצא המאמר בזוטרתא (ד"ט ס"ג ע"ה).

לchan) ר' חיים יוסף רוד אולאי (חיד"א): (נפטר בשנת ה"א תקס"ז), האריך דברים על אודות הספר ומחברו בספר שם הנדולים בערך רבינו טוביה, ובערך פסיקתא זוטרתא. ובעאר ספריו הביא במקומות הרבה את הלכה טוב, ונחתיע טנו בדרשותיו. בין לעניין הלכה, בין לעניין אגדה: והנני. להרשים מה המכות בספרו הא גדול ברבי יוסי אשר שם תוכיר את הפסיקתא זוטרתא הנדפסת מברר, או נס מאטרים אשר לך טורך הכתב ייד על בראשית ושמות. ראה ברבי יוסף אורח חיים (ס"מ') מביא הנדפסת טפ' אמור וגם הכתב ייד טפ' לך לך. עוד (נס' מ') כתוב והכי אמרו בפסקתא דבר אל בית פרט לנשים. הוא בפ' שלח (ס' ע"ב). (נס ס"י כ"ד) בעניין ציצית פסיקחה פ' שלח וע"ש באות ד' כתוב דברי הפסיקתא נוטמים לדברי רב נזרונאי. (נס ס"י קס') בשינוי ברכה כתוב ור' טוביה בפסקתא פ' עקב גרים וכו'. (נס ס"י ק"פ) בשינוי ברכה: ועתה ראיית בפסקתא זוטרתא פ' עקב שבתב ומחר שביבסו השלחן לברך ברכת המזון וכו', ומשמע מדברי הפסיקתא שהיו נודגים לבסות ממשם בהט"ז. וראה עוד (נס' ל"ט) בשינוי ברכה ובפסקתא זוטרתא לר宾נו טוביה בחרב דאם נסתפק אם בירך מעין ג' חזר וכו'. (ס"י רמ"ג) סיים לעיין בפסקתא פ' אמור. (ס"י עקל"ז) מביא ראייה מדברי הפסיקתא פ' בשלח בכתיר יד לעניין עירוב ע"ש, והוא לפניו שליח ט"ז כ"ג: (נס' תפ"כ) כתוב hei אשכחן במדרש פסיקתא פ' לך לך בכתיב יד נס בפ' אמור בעניין דילפין לכם מעומר. גם בי"ד (ס"י ל"ז) בשינוי ברכה: אתה רוחה בפסקתא זוטרתא פרשת קדושים וכו'.

גם בספריו עיון זוכר נמצא וכרונ הפסיקה א' טרבית א'אות נז' טרבית ר'אות ב' טרבית ו' אות י'ז.

וְכֵן בַּסְפִּירוֹ פָּדֶבֶר קְרָמָות מְצָאָתִי זְכֻרוֹנָה. מְעָרְכָת ב' אָוֹת ט"ז וְהַבִּיא סָאָמָר
חַפְסִיקָה שֶׁבֶפּ תְּרוּמָה בְּכַתְבֵר יַד. מְעָרְכָת ח' אָוֹת ט"ז כְּתָב : רָאִיתִי בַּפְּסִיקָה זּוֹטְרָה
בְּכַתְבֵר יַד מִן הַאֲרוֹם האדום הוּא. גַּם זְהֻובִים אֲדוֹתִים שָׁאַל לוּ עָשָׂו כ'ו', וְהַוָּא לִפְנֵינוּ הַוְּלָדוֹת
ב'ה ל' יַד. מְעָרְכָת ע' אָוֹת י'ה הַבִּיא זּוֹטְרָה פ' פְּנַחַם (טט).

ו-בן בספריו פנוי ידור על התורה טובירה בפ' תולדות כ' ע"ב וכתב: מצאתי בפסקתא
ווטרתא של רבינו טוביה ז"ל על בראשית שמות בכתב יד (שלא נדפסת אלא על ויקרא
ו-אלד), שבתב זו"ל מ"ן האדום האדום זה הוא נס ווהובים אדומים שאל לו עשו כו', והוא
ה במספר שודביה גם בספריו בדבר קדמota, והוא לפניו תולדות כ"ה ל"ד. ועוד שס דף ב"א
ע"ב על והנה בא ר בשדה כתוב: בפסקתא ווטרתא על בראשית שמות כתוב יד לרביינו
טוביה ז"ל והנה בא ר תורה; והנה שם ג' עדרי צאן משה אהרן וטירים שבזכותם נתנו
ליישראל ג' מתנות טובות, כי מ"ן הבהיר הדיא ישקו אלו ישראל שקבלו התורה להגותם
ווטם ולילה כו' כו', והוא לפניו ויצא ב"ט ג'. עיין שם הערה י"ד.

וכן בנסיבות פתח עיניים. ערבי רפ"י הביא וכן בפסקה זו והוא בזאתה ע"ש.

(ב'ט) וזה סהgal נמג'לט כ' הוק ד' א' אל וכן הלאו נס'יקתנו כל פסקוק מהפ'ן יונצ'לייס ניכ'ו'ן כו', כו'נ'טו'ן כרנ'טי פסק'ה כ' מונ'גו נילק'ומ נס'יקת ר'מו' פקס'ם.

מבוא

ובן בספריו ד ב ש ל פ י מערבת ת י' אותן כ"ב הביא נ"כ דבריו על מן האדום האדום
זהו וס"ם פסקתא כתוב יד לרביינו טוביה ז"ל. עוד שם מערבת ת מ'. אותן כ"ח ס"ט ועין
פסקתא פ' אמרו. עוד שם מערבת צ' אותן כ"ז לעניין ציצית ומ"ם פסקתא וכונתו להזורה
ולקח דבריו מליקות ראובני פ' שלח. שהביא שם במאמר שלפניו ושלאחריו. עד שם
מערכת פ' אותן ט' ואפשר זה רמו מ"ש בטורש לכה טוב רוח הקודש אומרת הבספ נתון
לך העז נתן לך רמו לע' יום ואותיות צ"ה נימטריא המן שכבר הבספ של עשה
אלפים כבר העז נתון לך, נימטריא נ' שנתלה על נ'. וזה לך טס'. מנות הלווי לרבי
אלקבץ. עוד שם מערבת צ' אותן כ"ט. ואות ל"ח הביא דבריו ליעניין ציצית ע"ש.
ג' נס' בקפרו-נתל' קדוטים פ' בהูลותך בעניין סטיכת בני ישראל על תלויים הביא

רבי רבי ע"ש. ז לט) ר' זאב וואלף איינהארן. טחבר ספר טדרש תנאים כיור על. לב מרות דרא' בנו של ריה"ג, הביא הרבה פעמים הפסיקה זורתה, ונסתיע ממנה בפירושו, כתו: (ד"נ, ע"ב, ל' ע"ג, ס' ע"ה וע"ב וע"ג וע"ל. ו' ע"ה וע"ב וע"ג. ח' ע"ה. י"ג ע"ג. י"ח ע"ל. י"ט ע"ה ע"ג). כל' ע"ה. כ"ג ע"ג. כ"ה ע"ה וע"ג וע"ד. כ"ט ע"ב. ל"ב ע"ט. ג"ה ע"ג). מ) ספר האסופות כתיב יד: בהיותוبعث בויען ראייתי אצל יידי הרוב גדול החכם המהולל מר"ם דר' גידעתן התבב יד הוה, והוא בפומו שאל לי שטה רב"י על ימים אהדים ומצאי ששהbia את הלקח טוב, ואולי שאב המתאפק הזה את הדברים האלה מספר שביל טוב אשר מביאו הרבה פעמים באיספהו. ובעל שביל טובibia את הלקח שבבנספיו (עיין לעיל בס"י זהאות ב') ובכ"י שם"ז דף ג' ע"ג הביא בתחילת מאמר אחד משל טוב ואח"כibia: וכתב רבי טובייה בלקחו הטוב בפ' אשה כי תורייע על פסוק וכפר עליה הבחן ומחרה לאבול בזכחים שהרי לבעל היא טהורה, והשוטים אשר חרשו דתוות שטקרים באו ולא שערום אבותינו וטעו לוטר בכל קודש לא תגע זה בעל ב'). (הכאי לעיל ס"י ח' זאת י"ד). וכן עוד שם דף קג"ה ע"ג כתוב רבי טובייה בלקחו הטוב בפרשת ואלה המשפטים כתר בטה ר', היינו טאות או, ורבותינו דורשין בטהר. הבחולות היו לו לכתב טר בתולות, טאי כתהר הבחולות, כ"ה יהירה, היינו כ"ה שקלים ו שקל ד' דינרין היינו מאטאים זו. וראו לפנינו (משפטים כ"ג ט"ז):

מג) ספר אמרכל. נורע בין גדרלי הփוקים ונזכר בשה"ג ח"ב אות א' ס"י 117. והוציאו לאור הרב היישש הרנ"ג קורדוניל בין חטשה קונטרסים ושם בהלכות סוכה. (לט' ל"ג ע"ג) הביא זו"ל רבותינו שבוורתש אין אומרים זמן ביו"ט שני אלול וכן כתוב רש"י שקבל מרבו ר' יעקב בר יקר שאין אומרים זמן ביו"ט שני אלול וכן בלקת טוב עכ"ל.

וותרתא דפ' טבאי (קנ' ק"ט ע"ז) ובפ' שופטים בדף (קנ' ט' ע"ז) :

מן) התייחס רפ"ד דתורה הביא בשם הפסיקתא זוטרתא מפרשת ויקרא. מ"ד הרב מהרים ר' לונזאנו. בספרו אור תורה בפ' בהעלותך הביא הפסיקתא זוטרתא.

זהו עניין עבودת הלוים וטפלפל בה הרבה ומניה בה ע"ש.
וזנעה עמלתי עד כה לקבץ על יד כל הטעות בקרים שונים ואחרונים
אשר שמו מוכחה לפסקתא זו. זנעה היא הלקח טוב בדבריהם (נ). ולא יושת כי אשם על
כיו העבתוי לי ציונים יותר, מן הצורך לתוכליות שלפנינו. על זה אענה כי אם גם לא לריק יגעתי
לא להבל ותהו הרביתי ציונים והרחבתי הדונטאות, אבל נחוצים לנו הדברים, כי טרם
NELTER לדעת ריטבא מחשבותיהם ומשפטם על דברי הספר הזה, ומשפטם אף נדרעה לעירוך
את ערכם ואת תועלתם אשר השינו בפרקיו ומניהם שונים, ויען כי יקר לנו הרבר לדעת זאת
על כן ניחד לו פרק מיוחד.

(ג) ככל שתוקל הנadol כתיקון נזון נספלו נד"ט נד 286 כתו כי אכן הגרנגול נפלת והם נכלכה בכיוון האט בטיקוניה. כי אז: ומה נMRIו דמיי מדרכם בטיקון זוכר רצוי נפי' בכתוב זה. וכן טיסלהן כו' רוחים לנוכח טיסיקתיהם. טבקנ"ט מודע פיס סותקות אל ובמיס' כו'. מולס ניר כו' פלאה בטיקון כו' נמי בכם סונלייט גראוט ורוחים. טבקנ"ט מודע פיס סותקות אל ובמיס' כו' מולס ניר כו' פלאה בטיקון כו' נמי בכם סונלייט גראוט ורוחים.

מִבּוֹא

יא) משפט הבאים אחריו על יקרת הספר.

אם נבינה בהטון המתבררים האלה אשר כלם אנשי שם בישראל, נמצאו כי רק אחדים מהתכמים אשר גדרו ונחתנו בטלותם בארץ ספир מביינם דבריו הילך טוב בחביריהם, ותחבטי ספר רקדניים לא מצאתי אף אחד אשר השתמש בפירושיו, והאחד אשר מזכיר, הוא ר' אברהס בן עוזרא ומזכירו לנגאי. וכבר רמננו על זה (לעיל ריש ס"ר) כי גם הרמב"ס הפסיר טרבר בಗנות הדרשנים היוניים, ומדעתנו שם ר' טוביה ישב בארץ יון והרבין שם תורה, קרובה להשערה שבדברו מן הדרשנים היוניים, שבכל גם את ר' טוביה עטרם, ואט הדבר הוא כן, או בלי ספק לא שט הרמב"ס לבו לפסיקתא לשוטה טקור לסתרו יד החזקה, ואט בכל זאת דעתית הרבה אולאי בספרו ברבי יוסף לאודת חיים ס"י תי, שכמה דין טרמב"ס הורה גבר טן בכיס פשנה רמקורים הוא מהפסיקתא, אין דבריו אלא דברי תימה, כי בשום מקום לא מצאתי בכיס פשנה. שטראה מקום על הפסיקתא זוטרתא להוכיח שהרמב"ס לכת טונה איזה דין מן הדרשנים, ואולי כיוון זהה על דברי הפסיקתא זוטרתא, ואט נהוג במנג אבותיו, זה לך מהפסיקתא, והסביר הרבה אולאי שהבונה על הפסיקתא זוטרתא; אבל אין אפשר לנטר נון כי לא נמצאה הלכה זו בפסקירה זוטרתא, אבל היא בפסקירה הישנה פסקא אחורי מות (ז"ק קע"ג ע"ג). אך בסקרים זוטרתא שם כתוב: זוד בעלי דעת שיקבע אדם מלאבתו. . . . ואח"ב יקנעה בית דודה ואח"ב ישאasha. . . . אבל הטעון מתחילה לישאasha. . . . וכן הוא אומר בקהלותasha תארש בבית תבנה כרם חטף, כלומר היה מעשיך הטעון. וקרוב לטורש הזה, ובלשונו הזה נמצאת בפסקירה זוטרתא (כי אכן פ"ל ע"ד) ועל כן יש לשער שהרמב"ס לקחו שם (עיין דברי הר"ש בלאך בעלה 41 לתולחות ריש"). אמנם טוה נראה להפוך מטה שבtab' הרבה הרבה אולאי שבשם מקום לא היה לו להרב כיס פשנה מבה להזאות טקור הרמב"ס מן הפסיקתא זוטרתא כמו כן, ואעפ"כ העריש הב"ט ולא רשות שטקו הרמב"ס מן הפסיקתא, אין זה כי אם שהב"ס לא הגה הרבה בפסקירה, ואולי לא ראה אותה ולא ידעה. והנה יצא לנו טבל וזה שוראי היהota ואת הפסיקתא לטעיה עני הרמב"ס זיל, וזה המאטיר בהלכות דעתת מאשר ישד בעינו לקחו שם, אבל אין זה עוז ראה שהרמב"ס זיל עשה את הפסיקתא למקור בהזאות דיןיהם טנה, ואין רוחק שבגנותו את הדרשנים היוניים שבכל גם את ר' טוביה עטרם.

אמנם ננד זה גדוֹל כבומו בעני נדוֹל הhabtim שבאשכנו וצרפת ואיטליה ובכל הארץ אשר שמעו את שמו, וראו את הילך טוב והנו בו, וידי להם למקור-נטחה בפסקין ההלכותיהם ובדרכיהם טנו הביאו ראיותיהם. ורגעון הדריל זצ"ל העיר שהמסדר מדרש פרשת נשא כבר שב מדרבי רבינו טוביה זיל: בהגנותיו למורש במדבר רבה סוף פ"א: רע שהרבת דרישות שבא בפ' י"א כתובים בפסקירה זוטרתא זיל טוביה ממשיה דנסניה בלשון טוביה אמר וטה נראה שהמסדר מדרש פ' נשא. היה אחר ר' טוביה הנ"ל עכ"ל. וכן ראיינו שכבר חכמים גדוֹלים אשר היו אחורי כתו חצי סאה (חלטידי ריש") סמכו על מדרשו בעל מדרשי התנאים והאמוראים. בספר היישר לר"ח נתיחד לילך טוב מקום כבומו בין קבוצת מברדי חכמים של גדוֹל בعلي התומים הראשונים. בעל העיטור אחד מגדוֹלי הפוסקים הראשונים חשב את הילך טוב בין התנאים (ח"צ כ"ז ע"ל), וסתך על מדרשו בעל מדרש חז"ל (פס ע"ג), ולא עוד אלא שטחה דל לפרש דבריו ולבראים (פס לע פ"ל), וראיינו גם כן איך בסבר פנים יפות קיבל הרב בעל העיטור את מדרשו בעניין ספרה ועטיפה ומיליה בטועמר, ואחורי נמשכו כל גדוֹל הראונים וסמכו על קבלתו. ובעל אור זרוע הביא הלכה שהוציא רב יהורי גאנן מן התבוב, וכותב שהילך טוב הוציאה מדריש אחר ולא חבירע, ובשבילי הילך כשמוכיר את המתברר יבנהו בשם: רבינו טוביה, וראיינו שראא"ש והבלבו ורבינו ירוחם העטודו במדרנת הנאים. כללו של דבר גדוֹל הראונים שהובילו כלם נתנו לו כבוד וסמכו עליו. ואם כן היה בחכמים הראשונים אף כי באחדונים אשר היו אחורי כתה מאות שנים להם היה ר' טוביה כבר גדוֹל קרטון. הנה מיד בזאת הפסיקתא ח"ב לאור בדפוס (שנת ה"א ש"ז) הלא טוא מקומו בנסיבות השם בהחלmoz עצמו מאשר מהריש הלהה של התנאים (לעיל אות

ל

מבוא

י' ס"י י"ט), ובעל שורש יש כתוב עליו שכיראותו את הסבר ל��"ז: שמח לבי יinel כבודי ברבריז (פס ס"י כ') ובעל מנות שיכנהו בשם: מדרש פסיקתא, ואת מהברוי יכנה בשם שבת רבינו, והגנתה הגדולה משמש בדבר הצעה; שנינו בפסיקתא כירך שימושים על הטagna וספרא ומפריא. (פס ס"י כ"ע) ומן התוצאות אשר טעה הדבר בעל פאור עינים (עין לעיל אותן נ') וחשב שהפסיקתא בכללה היא חבור ישן נושא, ורק ר'יש בר'א הוסיף בה דבריהם, אנו לתרים כמה הזכיר את המדרש הזה, עד שנחשב בעינו כאחד מתרשי הקדמוניות. ואף כן נראה מדברי הדבר בעל תשובה מהאהבה בפי ליה מתשובותיך שהחזק את הפסיקתא לחברו ישן ובן ומנת של חכמי התלמוד. ואף שנות הוא שנה בשנות בעל פאור עינים (עין לעיל אותן נ') עכ"ש נלמד משגנתו על מחשבתו התובה אשר השב על הלקח טוב לזרימה ברום מעלה המדרשים היישנים אשר נהקלו לכל ישראל.

ואמנם אם אמרנו מחייב ספרה כי לא השגיחו כל כך על הספר הזה אין זה מבוון כי אם על הראשונים, אבל האזרונים, אשר גלו בארץם הגלות שלמים וילכו רובם אל ארצות המורה וישבו שם, הם ובניהם ובני בניהם דרשו את הכפר הזה בתחום יתירה והשתמשו בו בכל עת כאשר ראיינו בראשית המתקדים (אות י') שכמה מגדולייהם שאבו מטנו וסמכו עליו בדרשותיהם. ונחדר לפרטם בשמותם. רק נזכר אחד מהאזרונים בהם בזטן והוא הרוב הנאנון ר' חיימ יוסף דוד אולאי, אשר עדותו נאמנה מאד מעדות טאה אחרים. הרבה הזה במספרו שם הגדולים (ערך פסיקתא סי' 107) קראו בתואר הטהלה: הגאון רבינו טוביה בר' אליעזר, וכותב בספריו ברבי יוסף (לו"ח ס"י ח') ידוע דמתם פסיקתא הוא מרבותינו זיל, והוסיף להתפלא (פס ס"י ח') על הפוטקים שלא נסתיעו בהלכותיהם מן הפסיקתא, מכל זה אנו רואים ברור כמה גוללה מעלה הספר בעינו, ומה הזכיר ערכו.

אולם מלבד אשר הלקת טוב היה למקרה לבאים אחורי בחורבה מדרשי ההלכה ואגדה וברמיות ורשומותיו והטורתיו וגוטרייקו, הנה גם פירושיו לפוי פשוטו של מקרא, משכו את עיני הטערים עליהם והעתיקים והשתמשו בהם, מי לנו גדול בין הפטננים טריבינו שטואל בן טair (הרשב"ס) וראיינו שהוא סומך בפירושו על הלקת טוב ומעתיקו (לעיל ס"י י' אות ד') וכן בעל מנהת יהודה לקח פירושיו (פס מ"ט י') אך השימוש היותר נרול השתמש בו בעל מנהת שי והר"ש אלקבץ בספריו מנחות הלוי ושודש ישו. וכן על זה כבר הרiano לדעת כי כמה מן המתברים הביאו פירושיו סתם מבל' להזכיר שם אמרם עליהם וסמכו עליהם בפירושיהם. ומכל זה יוצא לנו ברור כי חכמי ישראל בדורות שונות ובאזורות שונות אמרו בספר לכת טוב חפצ' בו, ובבוד עשו לו בספריהם ומשפטם עליו היה לשבח ולהטהלה בקרב הארץ.

יב) מספר כתבי ייד מהלקח טוב ואגה נמצאים.

מן המדרש הזה נמצאו כמה העתקות באוצר ספרים שונים. ולפי מה שנודע לי עולה מספר כתבי ייד הנמצאים על חטשה, והגני לרשותם פה: א) כתב ייד ירושלים. וקראתיו על שם ירושלים כי הוא היב"י אשר זכיתו בו באמצעות יידי הרב החכם רשות'יה והוא היה מונח לפנים בירושלים עד אשר השיגהו די. ב) כתב ייד פלאירענץ הוא היב"י אשר נשלח אליו מאוצר הספרים אשר בשם בהשדרות הטעןיטערדים וציר עסטערדייר היושב ברומא ובכל ספר בראשית שמota ויקרא. ג) כתב ייד פערטערסבורג הוא היב"י אשר לפנים היה קגינו של אב"ן ריש"ף וה\modelsה הרווסית קנהה את כל כתבי ייד, ונסתפו אל האטיפה הראשונה בערך הספרים דשם. ועתה מונח היב"י הזה באוצר הספרים של הקיסר בפ"ב. זוכול ספר שמות בלבד ולא ראייתו, אבל יידי הרב החכם מהר"א ניבויער הודי עלי יד הכלול בספר שמות בלבד ולא ראייתו, אבל יידי הרב החכם מהר"א ניבויער הודי עלי שנותה ה\modelsה, ואני שאלתי את יידי הרב התקמ"ר הרכבי בפ"ב על אודוזיו, וכותב לי שהיב"י הוא תכרייך עלים שונים שלמים ומקוטעים מפוזרים וקרוועים קצת על קלף וקצת על נייר. ובכתיבות שונות; מרובע, חצי מרובע, ומשיטה; הכל בערבוביא אבל זה נראה מהוכן העלים שהפירושים הם על ה' חומשי התורה. וזהכם רזכור שלח אליו בטובו רוגמאות מבל'

בָּרוֹא

טבל רחמסה סדרים, ומצאתי שאמת הוא שדברי הוא הילך טוב, כי כל מה שכתוב בדעתך מצאתי בליך טוב ח'א וח'ב שלגני.

מלבד אלה החמשה לא נודע לי אם נמצא כי מן הלקח טוב על התורה בעולם (נא). אפנently יعن שפיזישו של רבינו טוביה על חמש מגילות קרוא המתברר גם כן בשם לכה טוב, על כן חשבתי זאת למשפט, לרשותם גם כל כתבי יד מן הלקח טוב על חמש מגילות, המופיעים באוצר ספרים שונים. א) כתוב יד להמש מגילות מונח בפארמא באוצר ספרי ד' ראסטי ורשותו נומד 206 סקובץ כי שלו. וכתוב בראש הב"י : קניון כספי אני כי יוסוף טריורי (Rovero) בכ"ר מנחם טריורי ויל הניע לחלק שטעה טריורי בכ"ט שמואל ד"ל מגעריס כshallkti עם אחיו. ב) באקטפראד (Cod. 124 Uri. Cod.) גם כן על חמש מגילות. וכתב ואלף בספרו (825 p. 4. Tb.) שהה דב"י נכתב על ניר. ובסוף חותם הטעפר אליעזר משה בן יואב. ג) באוצר הספרים באטברייטש קובץ 378 כאשר העידני במתchap יידי הרב החקם טוהר"ר שלטה בן מאיר המכונה דרי שלילער. שהב"י זה הוא הא על קלף בחתונות קווארט פ' דפים וקנ"ש עמודים בכתב רשי, והטעפר היה ספרדי, ונעתק בשנת מאלף (ה"א קמ"א 1361) ונמצא בו תוכפה טרש". ואחר קהילת כתב רטען תחתית כתבתי פה בולונייא בחידש איד בשנת ה"א ואברהם זקן בא ביטים. ד) באוצר הספרים במנכען נו' 77. ה) באוצר הספרים של יידי הרב החוקר הנזול טוהר"ר אהרון יעלילינעך נ"י. ובעת הוא אצל כי החקם רגROL היה בטובו והסדנו נעתר לבקשתו, לשלווה אליו הב"י הזה, והגנו נזהן לו תשואות חן ואלף תודות על דבוב זהה. מן הב"י הזה הוציא תגלל לאור קצר לקוטים בלישציג שנת תרט"ז. הב"י נעתק שנת ה"א רמ"א לבראית עולם (nb). ו) פירוש על מגילת הוות בלבד נמצא באוצר הספרים בעטערטבורג נ"כ מתאבי יד של אבן רש"י נפטר 60 וכן הודיעני אבן רש"י (ng). ז) פי' על קהילת ורות. נמצא ברומיביבליאטה העקרת *Cassabata* כאשר הודיעני יידי הרב החקם רגROL מהר"א בעדلينער שסימנו I. 4. S. אבל לא נמצא על כל החמש מגילות כאשר חשב החקם היקר הזה. ובאשר לשנתי העתקה מהקובץ הזה רأיתי כי חסר על שהיש. ועל מגילתatica היא הוא המדרש הרבה

שלפנינו

(גא) פ"ז נזק ג' ל' פ' נזק נטול : כרטיס מלחני יד-צוקנץ ספרי חספנישס נמיין נמפלט כהור ומדילט כתכ יד מהר נטול פלאין לאן נכס עליו פ"ז 5 ואלו מטורל-כלטימס צוז כלטן : מאור מתכ כל פטניא ועל חוץ מגנות זמן כמה פסוקי פניך כל דרכ פצע רמו דרכ סוד וגימטריות וליהדי פינמות פטלה ופלג, ופס' ויגז החותם היה סוכינס ב"ד חליפתור הווד, וכוח נעל נפטינגן, ולפי עניות רעה כו גס כן סתתך מזך הפטל אכגד וזופי פעך פ"ג. ואלה דבוי זה כמיינו נטהול על היוזטיו הַת פֵי יְהוּדִי מִכְתָּבָתָס פֶּלֶג לְיוֹכָרְעֵל לְסִגְיֵד לֵי פְּסָל דָבָר, (כי טפבי חפסנישס מונטייס כטה בלאטפלר), וכחיב ל' נמלחכ כי זיך סכ"ז חיינט פעל נחת טוב מל' מוכינס נר"ל, רק כויה פירוט כל פטניא על פ"י קナル, ומונט זו כלקת טוב, וכן כודיעט אטאס כטלא ברניט נטזוסט תצנת פ"ז נליון 26. וככבר כתכ כן גס סלכ חמוץ מל'ס צמיינטידער גראים בגדולע ענד 2675. ונס' הווער קטניאס הווער כ' פיטן 109. כויסיף לאסוף פ' נח גוככ ל' מדרדי גרטמי, ונסוף פ' פאנט לואו : ערמומי נא"ר ימלב כלו זעלם.

(ג) **כליה-כתוב פירוט מגלה רוח נל' קומיס** כ"ר הלייטל וווקען ומתחיל : רוח פין כו"ה יגואר דפ סלאן הארו כחכמים וכגנויים דנבר סלאן רמו מסק כתולס כו' ומשיס ולמה קולין מגלה רוח בענין ומון מפן פורס כו' נסלא סאל ריות חלה למו"ה פמו להרות . ונדי' צ'אלג'יו מתחיל נכ"ז כל ספוגה הוה עלי' דט לי יט נטלה ספל וס פלאות מי כתוב ספל זה ולמה נטמן חנן ספר משל' ומש קיינו זריכין אליו , ומה פוליס נמדע תמן כו' כסוד הרפס דביס . ומכ"ז לדת' בלבתו חלה כב"ז כו : 60 **א'** פירוט מגלה רוח נל' פירוט כ"ר הלייטל וווקען דמל פסיקתל רכבי (יען וקהלת) שחניר נבנית זען פתני (1097) כמו טכpane נס' סטט' , וחדס נל' וכל הות הפלורט כסוב (ליחן) . כי נל' זכרו נס"ג ואל"ט חילקן זגמוך נחלקות ספפליים) וגנו זמונה ועתליה וחלי דביס יהל גפן יאן סמיית זיינון נחלות זנגו כ"י בכתב נסומיגין וכו"ה בלא מלה' מד סוף ונכופו רצקה נל' זכל כזמן , פס נספוג נטען המרי ספל ע"ז יונס' נס"ג פרווקן .

מבוא

שלפנינו, ועל מגלת אסתר הוא הלטראש אבא נרין טעורב עם הנרת חיל מטרא מללה;
ובהראשימה נרשמה בטעות על שם *Mosias*, בדף האדרון כתוב: קג'הו תוה'ץ יצחק כטה
פה קשטיין שנה רלייח לפרט קטן אני יוסף בן היבי. ח) פידיש על רוח בלבד נמצאו ניכר
ברומי בביבליהטעהק *Angelica*, בקובץ הגדול אשר מצא נ"ב דר' בערלינער בכתוב בפ"ע
מאנאיין שנה ראשונה גליון 11 צד 46 וסימנו של הקוביין הזה לפני הדעתה החבם הגorder הוא
2. I. A. אוֹלָם בעת השנאי דוגמאות מהפיזוש הזה וראיתי כי טעורב' בו פְּדוּשִׁי ועי'
ר' טוביה ייחד. ט) פירוש על קהלה ואיכה מונח באוצר הספרים שבפאייז קובץ 174 טראום
בקאטאלאנ הנרפס צד 19. תחלת הלטראש על קהלה הוא: ברוב טוב טעם ודעת למדני כי
במשמעות האמנתי וסיטויו: יביא אותו במשפט עליו אע"פ שעשה טוב. ותחלת הפי' על
איכה: כתיב כי טוב קויתו ויבא דע. וסיטויו: ונזוכה לראות טלבות משיח בן חד אמן;
י) פירוש על רות נוכר בראשיתה הנקריאת (Cod. Harleian 269 *ms.*) יטובייה הרמשיש בראשיתו
צד 2674. יא) פירוש על קהלה ישנו שדה באקספארד 58 Cod. Reggio. מלבד אלה
אשר רשתרין לא נודע לי אם ישנו עוד כיצד בעוזם מן המסר לך טוב. נ-ג

ר' תבונת שלשה כתבי יד אשר היו לפני

ו- מן השלשה כתבי יד מהלך טוב אשד בידי ואשר על פיהם חבנו התוצאה הזאת, הייתם שלם הוא הכא ירושלים, הבתיה והעורה התזונית מעידות. שהוא כי ישן נישן, נכתב בשנת ה'א קיט, וטוטן כתיבתו כבר עברו חמש מאות ושמונה מאות שנים. צורת הכתב היא כתב רכנית סידרית, ובתוכה בסדר: נאה; על ניר; בתאר פאליא; וגלונות דחבות. והוא כולל מדרש הלכה טוב על שני הטעים הראשונים בראשית וimately: הניר זודיו והכתב שווה בכולו; ונכתב טראש, ועוד סוף פרט סופר אחד; ספר בראשית מביל עיב דפים וספר שמות ס' טפחים, וכל דף שיש שני עמודים. בסוף ספר בראשית יש סיום הספר המחבר: סיינו ספר בראשית בפיוש לכת טוב. ובסוף ס' שמות כתוב: גשלט ספר ואלה, שמות רומיות ות Zusot ליצה עולמות. והסופר כתוב בסיום הספר בוה הלשון:

ב' ימים להודש תמוז שנת קיט לפרט ע' אברהם

בכ"ר משה בר סנהם דין זיל, הש"י יובני להנות בו אני וורען וורען וריען עד סוף כל הדורות, ויקיים עליינו סקרה שכחוב לא ימוש ספר התורה [זהה] טפיך והנית בו יומם ולילה למען תשטור [לעשות] כלל הכתב בוכי או תצליח את דרכיך ואו תשכיל.

פעם אחת נמצא בפניהם הספר הוסיף המעתיק; והוא בתחילת פ' בא בס' ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה, כתוב: „אני המעתיק שמעתי למת אטר בלשוןך בא אל פרעה ולא אטר לך אל פרעה לפ' שני מכות עתידין לבא עליו כמגין ב' א' ואלו הן אח' ב' וזה לא נמצא בב' פלארענץ ופ' ב' וכן נמצא בב' וזה תואר כי כבר לשם המתבר שם אביו, וכבר בידנו למללה (ס' ד') שבכל זה הוא גוספה מיד המעתיק... .
הבא, השני הוא ב' פלארענץ, המכ' הזה ראת הרבה חיד'א וכרב בשח'ג. (ת' ט' מה' ס' ט' 4) ובביבליאטיקה של הדובois בפיוריינצ'י מצאתי שם בס' בלוי קרווע פסיקחה על בראשית שפה כתוב בקלף יישן". אטנטם לא בדק היטב כי זה רכ'י הוא על ס' בראשית שמוט. יקרא. בקצת מקומות המתב סטושטש. בתחילת יש חסבון. וודף הראשון טהילה. בא מען. המאמר: החטם נתחים על הדם נור דין שלא זו נודגים על המשפטים ברשות ה' עבשו חור. הפלגה. ולכו שנאמר ונעשה לנו שם וכו'. וזה המתאר לבראשית (ב' ט'ו) בפסקוק ייקת ה' אלהים את האדם. וטהילה: נמי אנשי חזד המכגל טפוני החטם, נתחים עליהם גזר דין בו' ז' העתקה לא נעשה מסופר אחד כי אם משני טופרים.. האחד כתוב כל ספר בראשית ובס' שמות עד והיו לכם למשטרת (טמות י' ז' ו') ובפסקוק הזה התחילה לכתוב סופר אותו) וכותב שני דפים עד. המתאר: רצאו האווז והדווזן, ושבת באמת הפסוק: וזה הייזט הזה לכם: לופרט (טמות י' ז' י' ז') ומשם. והלאה שוב כתוב הփמר הראשון עד: שטענו נא טקצת שבץ:

מבוא

שהוא בamu פסוק זה אליו (פס' כ"ז כ') וdotchil הסופר השני לכתוב וכותב עד סוף כרך שמות. אך ספר יזכיר עד תומו כתוב הסופר הראשון. שני המופרים האלה לא היו מתרננים; ולא דחקו בכתיבתם, כי אין טספור להטעיות והשיבות וההשבות אשר עליהם בכב"י האה. לעיתים השם יופיע מאטרים שלמים בירלנים מתיבה להדונה לה, או משורה לשורה, או מטאבר למאבר, ואין ספורות להשימות תיבות יהדות, וההשמה מצויה כמעט בכל מאטר ומטאבר, וטפנוי וזה נטען בכב"י הזה הרבה הנחות על הגליון או גם בין השיטין. ותבלית אלה הרגשות היא תמיד להקן את המעוות ולמלא את החכין. ומצוות הכתב וטמראת הריו אשר הרגשות כרגשות בהן נראה כי אין טספורים אשר כתבו את הכב"י כי אם נכתבו טספור מניה אשר הגיה את הספר על פי ב"י אחר טונה וטוקן, אלה הרגשות מסכימות עם נוסחת ב"י ירושלים. אך הרגשות האלה אין מניות רק עד אמצע פ' ויצא. מלבד זאת הנחות מעטות שנמצאו גם בסוף פ' וישב ובפ' אחרי מות. ואטנים עם שהב"י מלא מעויות, בכלל ואת יזכיר הוא בערכו כי נטען בו הרבה גירסאות ישרות אשר הן לנו לעורה, להעשים הנוסחא הגנונה לתיקן השיבוש בכב"י ירושלים, וכן בכתה מקומות יש חסרון בכב"י ירושלים ונוכל למלאות חזקון על פי כתוב זה. גם לעיתים נומחות ב"י הזה שונות טnochאות ב"י ירושלים, ובהערכות ציינתי השינויים ותקנות השבותים, והברעתה בין הנוסחות לפי שקוּל דעת, לאיזה מהן יש לחתם היהרון. והופתני את החסר בכב"י שלו ע"י שני הצאי מרובע [ ] גם הכב"י איןנו שלם. בפ' וישב (ל"ח י"ד) סיום הדף במאבר: ועהה החליטה, והדרך שלארתו מתחיל במאבר העצה שלא אל"ף כמו ויעת אש בציון, והוא שיד לפסוק ב"ה שם, ולפי האומר הבר דף אחד. (ופס' ל"ט י"ד) סיום הדף במאבר: יבוא יוסף הבירה לעישות, ובדף שלארתו מהחיל ישועה נגיצה אודין, השיד לויישב (מ' ט'), ולפ"ז חסרו איזה דפים. גם בויקרא נמצאו חסרון מכמה דפים. כל המדרשים אשר בננדפס בהרף ב"ז ע"ב טשורה י' והלאה. עד המאבר הם הכהות בזיכין שיש להם שלדים, אשר לפניו בננדפס (נדף ל"ה ע"ג נולא ל"ו), חכרים בכב"י הזה... וכן בסוף בחקתי חסרו כל הדברים שמן המאבר "ואף לא קרוב" שבנדפס (נדף ל"ס ע"ג נטולס י"ד) מלהטה עד ד' המאבר ביחסו בבהמה מכאן שטמיטין מן הבקר אל הצען, שהוא בננדפס (נדף ל"ה ע"ג נטולס כ"ט)... ולא אדרבר מה חכרים מאברים שנשפטו כי כבר אמרתי שכ"י זה משובש, ובהערכות רמותי על כל פרט ופרט, חסרון נדול, יש להב"י הזה כי הסופר לא נהן ריווח. בין מטאבר עד שנלאה למצוא חחלת העניין וסופה, באשר כתוב הכל בעברוביה. וכן מצאתי בו הרבה מדרשים ומटאים מוחבים שלא במקומות, עליונים למטה ותחרוגים לטעללה, וכו'. ספק הגיע אליו כהה מפני שהעתיק על פי ב"י אשר סופרו השטיט בו מאברים וכחבים על הגליון. והמעתיק השני הביא המटאים שבגלילון לפנים הקפר, וכחבים שלא במקומות.

אולים נגיד אלה: החסرونות מצאת בכב"י פלארענץ טעלוות נאות אשר נתנות לו היהרון על ב"י ירושלים: תחת אשר בכב"י ירושלים דרך הקופר לצד המटאים, נמצא שטמיטיק ב"י פלארענץ הביא המटאים בשלמותם, כמו (סמות י"ג ל"ה) כתוב בכב"י ירושלים ודברים אחרים בולצא בו" ותחת זה נמצא בכב"י פלארענץ כמה בתובים לרואה לדבר. ושם (י"ד כ"ג) כתוב בכב"י פלארענץ. הפלחן של צדיקים נשמעת בברך שנאמר וישבם אברהם בברך, וישבם יעקב בברך, וישבם יהושע בברך, וישבם שמואל לקראת שאל בברך, אך בכב"י ירושלים קצר וכחוב שנאמור וישבם אברהם בברך כדכתיב לעיל. וכן בכב"י פלארענץ נמצא ציורים כמו ציור בתקן טדרשו על פסוק: עשה ברוב אחד בפ' חרומה, ועוד ציור בפ' ויעש את המגורה בפ' וקהל. וכן שמות הרנסר כתוב במלואם, כמו ארבעים במקוב שבכ"י ירושלים כתוב מ' תחת ארבעים, ונו' תחת הטישים. ובחרבה מקומות הענקי מלה המספר במלואו ועוד נמצא בכב"י הזה כמה תומפות אשר לא נמצא בכב"י שלו, והטעם הוא מפני שההספות האלה נתפסו מן המעתיק. בסוף כל סדר וסדר טסומים בהזרזן קצר כמו: סליק פרשת בראשית תהלה לאדון מגיד בראשית. נשלטה אלה תלדות יצחק תהלה לישוב במדomi שחק. סליק וישלח יעקב מלכים תהלה למלא מלכי המלכים, וכן הוא בכלל סדר וסדר. ובפניהם מצאתי תוכחת מאבר שהוטף המעתיק. בפרש ושלח פ' וקחוב ויעבירם את הנחל על פסוק זה סיום המחבר טוריו במאבר: עד שיעלה שהר של ישראל

לב

מ ב א

הם נאבקים עם בניו שנאמר שובי שובי שובי ונזהה ברך, ואחר זה כתוב שם ברך: בכל מקום שתמצוא בספר ירושלמי או בתלמוד או בבראשית הרבה רבתה וכותב בו זדילמה ואת המלה חסר שם ואין ספק שכצ"ל פ"י מעשה והאי ספר מעשה שהזאת עכ"ל (נד). גם באמצעותו של הבב' נספח קונטראס של חמישה דפים והצוי והעלים הם מהופכים ודף דآخرן מצד השני שיצק לסופו בחתקתי ונזכר הקונטרס הזה אל גוף הלכה טוב עין שבדף האחרון מתקונטרס נשאר לו לסופר עטוד אחד חלק והפרק הדפים וכותב על הדף האחרון ותקונטרס סוף פ' בחתקתי: חוכן הקונטרס הוא קובץ הלוכות גודה נכתב בספר אחד ובר נמחקו האותיות טרוב יטם ושנים וקשה לקרות. נכתב בכל זאת עשיית העתקה מטענו.

בחב' י"ד פעטערסבורג הוא הלכה טוב על ס' שמות, כלו בלוי סוקון גם קרוע, בראשו וסופה הוא קטיעא, בראש חסרים שלשה דפים וטהילת מן: וקרأتي לך. אשה טינקט ותאמיר לה בת פרעה לכוי (טמות ה' ס"ו), ותשלומו של ההבב' הוא המתאר: "ביתי אלכסנדר טוקדין שנטעט שטעון הצדיק כהן גדול בגנדי". ולפנינו הוא בפ' פקדוי (ט' ה'). יש חפרון דף אחד... גם באטען חסרים שלשה דפים, כי בפ' שמות (ג' ח') סיומו של הדף הוא המתאר: והיא אשת ישעה הנביא וכיה'א הננה אנכי. והילדים אשר גורו... ודף שאחורי מטהילת במאמר: מטשפת מצרי ויד את המצרי ברוח שפטיו, הוא לפנינו שמות (ג' י"ג) ואין בין שני הדרים האלה כי אם חפרון דף אחד. וכן שם וילך משה ואזרן בעצה, והוא סיומו של הדף והוא לפנינו (ל' כ"ח), והדף שלאחורי מטהילת במאמר לעשות מלאחו ר"א חז רבים, הוא לפנינו (ס' כ'). ובין שני הדרים האלה יש חפרון דף אחד, ובפ' וארא סיומו של הדף יש אמרים מחדש שבט התחילו המצריים ללקות וכך נקרא, שבט שבו נשבטו המצריים ומשבט עד ט'ו בניכן עשרה שבועות, והוא לפנינו (ט' י'), והדף שלאחורי מטהילת במלת הפליה: שתהא פדות לישראל, והוא לפנינו בפסוק י"ט. וגם בין שני הדרים האלה יש חפרון דף אחד. נמצא לפ"י זה שהחזרונות בכ"י וה עולים על שבעה דפים, נ' בטהילה, ג' באטען, ואחד בסופו, ומספר כל הדרים בעלי עמידים עולים על קעיב מלבד החסרים, ולפי זה היה בהבב' בעצם וראשונה קעיב דפים של י"ח שורות. הומן שבו נעהק ונכתב זה הבב' לא נודע, כי חפר דף האחרון, אבל נראה מטהיה פניו שהוא ישן גושן מادر ואולי העתקתו קדומה בזמן מהעתקה כ"י ירושלים, ולפי מה שהראיתי שלטו ידי המעתיקים בכ"י ירושלים והוסיפו בו תווים לשם המחבר ושם אביו (על ס' ל') ומבל והנקי בכ"י פעטערסבורג, אך נשאר בטהילתו העצמית וגם זה אות על קדותו.

יד) חלופי הנוסחאות בין: כי פלארענץ ובאי שלוי.

בטהילותyi אשר שתי למדרש לכת טוב לבירד ולוקק נוסחאותיו, כבר נתתי את לבי אל הבב' פלארענץ לעורך נוסחאותיו מול הנוסחאות אשר בכ"י שלוי ועל כן אין חובה לפרט מה את כל פרטיו החלופי הנוסחאות, ואמנם בכל זאת ראוי כי טוב להעיר מה עלי קצת עקריות, אשרTHEN נלמד לדעת את תוכנת הבב'. והנה החלופים בין שני חבוי יד האלה הם שני פנים. א) חלופים אשר נולדו על ידי המעתיקים ואינם פעילים מאותה על עניין הספר וטבנו. ב) חלופים המשנים עניין מאמר מן המאמרים וטבנו, וחלופים כאלה אין ליחסם למעתיקים כי אם למגניות, וקרוב לומר שהנוסחה יותר שלמה וمبرורת ומורחת, באה מאת המחבר עצמו בטהילתו שנייה וכמו שבארתי למעלה (ס"י ז' מות ו'), והנה בבחינת רטין הרាជון מן התלופים אשר יחסיתם למעתיקים כבר רשותו קצחים באוט שלפני זה, אלה יש להוסיף על הרשונים. בכ"ז פלארענץ לא נמצא תוארים על שם המחבר והחותם זה נמצא שבבב' שלוי מרבה בתוארים על שמו של המחבר ושם אביו, כמו: (נכחות פ"ז ס"ז) מדרש פסוק זה שמעתי אני טוביה טבא מר' ר宾ו אליעזר צצ'ל, בן הוא בכ"ז פלארענץ, אבל בכ"ז ירושלים כתוב מדרש פסוק זה שמע אדונינו ור宾ו ר' טוביה ספ"י

(נр) מס' סכך כלה נסאי ירושלמי וכטבנש פירושו (פי סכך סכך כלוחצתם ציס ירושלמי כוito מלשד ירושלמי, ולשד סקט מיטן מל' בגנלי אל' סמ' לי' קק' ליט' מל' נגנלי מל' דילמה לגונס וו' ג'. בגנלי לומד מסקה של טבנש וגב' גולס צנאמלו ספר ירושלמי כוונתו על מדיעס ירושלמיים כטו ספקיתא פסקיתא וגנאמלו מלמוד ככווה של כלתול ירושלמי מה' ציל נכל מקוט טפמלו נפאל לו נמלמוד ירושלמי. וכוונתו גמלת נפאל למדרכם لكم טוב).

מ ב נ א

64

טפי אביו. רבני אליעזר הרב הנרול זצוק"ל (נה). וכבר רשותי למליה (ס"ד) כל המזקנות אשר בכ"י של מטרבה בתוארינו שטו ושם אביו, ובכל המזקנות הם אין זכרון פון התוארים בכ"י פלארענץ, כי אם תמיד המתברר טרבל בעדו, כתו אני טוביה ב"ר אליעזר אמר אמר טוביה, זה שטעתי אני טוביה, ואני טוביה שטעתי, וכיוצא באלה הלשונות רבן יש חלוף מהמעתיקים שבכ"י פלארענץ נמצא שטקר הטלות וכותב ר"ת כתו א' במקום אמר ייש במקום ישראל, מצ' במקום מצרים, ולא עוד אלא שלפעמים טקער טלוה בפסוקים שלמים וכותב טבל תיבה והiba של הפקוק רק האות הראשון. כתו ויקרא אל ה' לאמר ויאמר משה כתוב בראשית תיבות ו' א' ה' ר' מ'. וכן פון העבודה ויעק ותעל שועתם, כתוב פון הע' ויז' ותעל' שוו'. את השם של ארבע, הויה, כותב תמיד בני ירושן, ותחת זה המעתיק את הבci שלוי כותב תמיד הטלה שלמה בלי קיצור, ואת השם של ארבעאותות כתוב בה' . ועוד טעתי חלוף שבכ"י שלוי בפ' בראשית (ל"ח ל"ד, טט ל"ט, ל"ג ל"ט, וטט ל"ט) נמצא מילות יוונית, ובכ"י פלארענץ חסר התרגומים היווני. והנה אין כל ספק ברבך של אללה החלופים נולדו מאות המעתיקים. ועתה הנה לחייב את החלופים שעיל ידם משנתה הענין, ורק אקדים לאמר כי אם גם שטקצתה שנומחת הבci פלארענץ באה רק מהשתבשות המעתיק ומטעות הספר, אבל ואת אין גם ספק שקצתם הם תלחות ותוניה שהגיה המתברר בטחדורא השניה, אחריו שבראשונה קצר בקצת מזקנות יותר מדו', והוא זה לנוק להבנת הקורא גם על כן תקן הדבר בשניה:

בכ"י פלארענץ שלוי

(ויל' ל"ה ו"ט) ולבן הלק לנוז אט צאנו, בכ"ט שנאסר נזואה [שם תקללה] וידי לאבשלום ובן לנבל.

(טט) ואשליך בשטחה ובשירים בתוף . ובכנור כנור ד' חופות שעשה לר' נשים, אמר ד' מני שיד.

(טט) ולא נטהשטי לינשך לבני ולבנותי, אין אדם נמנע מלקרוא לבני בנותיו בנותיו.

(טט) השלט עשו כתיב בה"א סט"ך. סבלות בסט"ך כסילות.

(טט) יש לאל ידי (חסרון).

(טט ל"ב) שאסרו לנו מאבותינו.

(טט) (חסר שם).

(טט ל"ל) הי אוטרים משיטים את האדים בשטן עד שבלה ואוחזו בשערו ונשיטה הריאה עם הכבד ועם הראש ושורה עליו רוח טומאה וטברות.

(טט טט) (חצר).

(נה) כוונת ר' מ' וכל גליק וקלות ניכרכו. ונווע לי טט קידוזה סיינטיס ניכרכו ניקיון טט עז קידוזה וזה ניגע מכל גמולים הטע מנטיגל על קידוזה כסם.

בבישלי

ויתר ליעקב וגוי תנא בשם ר' חנינא בר יצחק
קפדרנוthin של אבות ולא ענתנוthin של בניים.
אשטייבוש ד"א אני אחתנה, עד אני
אתנהו לך. ד"א ופה יצהך. עד גדי טריין ישורע.
ד"א זירא יעקב לטה נתירה לפי שעבר
הטוקם לבית אל בו עד טפני עשו אחיך.
קשה לי דאתה מושם דרבנן מקום שנאמר
מחנה הוא לשון זבר, דכתיב מחנה אלהים
זה, וכתיב ויהי מחנה כבוד טאר, וכתיב
והיה מחנה קדוש, והוא לשון זבר ואם
הצמרא כתיב אם מחנה עלי מחנה ומשמע
אם מחנה עלי מחנה והוא לשון נקבה. כך
הצעתו אם מחנה עלי האומה למלחתה בזאת
אני בוטח להושיעני ומאי האחת, אלא לפי
שכזון את עצמו לנו דברים.

קָטְנָתִי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הַאַתָּה. האמת
יִשְׁבֵּן לְאַדְם כְּפָעַלּוֹ, החסל לגמול לו טובה
שֶׁלֹּא בְמַעֲשָׂיו; בְּרִית מָקוֹם, ז, ז, ז, ז

טלאפל שבל טי' שהנסים טהרביס מנכיס לו
טזבוזתיו, מנכיס פ"י לשון מיעוט והוא לשון
חכמים, ויש, שבאי ראייה טן הטערא כתו
פרעה נכה חסר, כי כל אדם שאינו שלם
הטר נקרא, וכמו אלי אובל נכה בו לחסר
כי בזטן שטבה אדם הוא מהסר ועיקרו לשון
חכמים. הצלני נא טיד אחוי טיד עשו סדר
אחוי עכשוו טיד עשו את בני בנויות. פן
יבוא והכני אם על בניים ואת חמת על העופות,
ואפרדית לא תכח האם על הבנים.

(מבוא) ושותפי

בכ"ז פלארענץ

(פס ל"ס) ותאמר אל אביה אל יתר בעני אדוני כי לא אוכל למקום מפניך . לפי שבקשת ע"ז , אבל אם היה מבקש ע"ל היה מבקש דברים אחרים היו היתי נתנו לך והייתי מחויבת לךם מפניך . ביצא בו אם לא יגיד ונשא עונו , אם לא יגיד למשבעו חייב . שם פנד לאם אחר ולזה ששם את האלה לא הניד ינאה ידי חותתו , ובן אשר לו חותה , לו קרי ע"פ שאין לו עכשו והוא לו קודס לבן , ובן אשר לו ברעים הדיב שעתיד לגדול . ואין לו עכשו שאין קרמוליו ובנפו חוטין את רובו , ויש החריש באלו שטרתי כי שנים מלאים אלו הן כי לא אוכל אשר לו ברעים ואשר לו חותה לו כתיב ולא . ז-ז ז-ז ז-ז

(פס ל"ו) ויזר . ליעקב . חני ר' חנניה ב"ר יצחק בוטרות של אבות ולא עונות של בנים .
(פס ל"ט) (הספר שם) .

(טס מ'ג) ,(חסר שם) (הנ"ז) (וישם נ"ב ח') (חסר שם)

(ב' נ' ל' ע' ט') קשיא לי האחת משוט דכל טזום
שנאמר מהנה הוא לשון זכר, רבתיב מהנה
אליהם זה ויהי תחנה כבד מאד, וזה מהןך
קרוש, ואם תאמיר הא כתיב אם תחנה עלי
תחנה לא יירא לבוי ואם תקום עלי מלחה
בזאת אני בוטח וזה האחת, אלא שכונן את
עצמו לע' דברים.

דיבים וסבל האמת

לחשיב לאדם כפלו. סעיף ז' ב' ב' ב'

(ז) מלטה שבל מז. שהנמים מתרבים עמו
מנכיפ לון טביהות אפרת לא תקח האם
על הבנים ז' ז' ז' ז' ז' ז'

“We fear that the conflict
will be too long and bitter.

1. *Leucosia* *leucostoma* *leucostoma* *leucostoma* *leucostoma*

רשות

מבוא

66

ביבו שלוי

ישתמי את ורעד כחול הים מה חול וה אדם
עשה בו גומא מהערב ומטלא בו טים לטרם
השכימים וטהחסר הגומא, כך יחסרו מישראל
בגלוות מכותות שהוא.

אכפאה קטפריאנו בטו ותפל עליך הוה לא
תוכלי כפраה.

למה לא, הכנין לו בערבוביה כדי לתווך
בדורון שלו.

אליה הם קצת חלופים אשר ראייתי להציגם הנה ועל הקורה המשכילים לדעת ולהבדיל
מה מהם אשר היו רק בשגגה ומהשפת הטעתיקים, ואיזה מהם אשר הם חלופים בכוונה
ונולדו מפני שהחשב עליהם המחבר עצמו במהדורא השניה, ותקן את דבריו הראשונים.

טין) שיריהם אחרים מבחבי המחבר.

מלבד מדרשו על התורה והמנחות; לא הגיעו אליו חבורים מר' טוביה ב"ר אליעזר,
בלתי איזה פיותים והם קטעי הערך, ט' שיתבונן בלשון ספרו. לך טוב ויעד: לעומתה את
מליצת פיווטיו יחשוב כי לא יצא מסופר אחד. לשונו בספרו לך טוב היא וכלה, מליצתו
נעימה, ודבריו נאות, ונוגד זה פיווטיו קשים, לא תואר ולא הדר להם, אבל לא נתמה על
החפץ, כי יש ממנו הסופרים אשר ידום רב להם במליצה פשוטה, ובנסותם את נפשם לשיר
בשירים, אז הרו תפל וילדו אפע. ותנה אף ר' טוביה היה כאחד מהם, וגם שיריו לא יערבו
לנפש, כי רוח השיר והמליצה לא תנתנו בהם.

מבפר כל השירים אשר יש לנו מינו הם ארבעה. א) הקדמה חרוזית בראש ספרו.
ב) חרוזים בסוף ספר בראשית הכתובים בכ"י פלארענץ. ג) חרוזים בסוף ספר ויקרא נמצאים
גם כן בכ"י פלארענץ. ד) סליחה אשר נמצאה באוצר הספרים שבאקספארד בכ"י אפפנדייס
7017 ♀ והוא על סדר א"ב ותחום בה טוביה ב"ר אליעזר, יחי לעד חזק (נו). בחרוזיו שבסוף
ספר בראשית בכ"י פלארענץ חותם טוביה ב"ר אליעזר חזק אבל חסר שם שורה אחת אותן
ששם אליעזר, ובחרוזיו סוף ספר ויקרא חותם טוביה. וווען כי כל הפיותיהם הם בכ"י,
אין יד כל אדם משתמש בהם, על כן אמרתי לתרם פה לפני הקורא בצורותם ובצביגותם
בלי תקון, רק כפי מה שודם בכ"י:

חרוזים בראש ספר בראשית

אטן אצלו (נח) צור לציר גילה (נט)
 לעמו אשר בחר להיות לו לסגולה
 יה נתן דתו מורשה ונחלת
 עוק גבולה לתקן ולסכלת
 רביד יצועיה ופרש השטלה (ס)
 חנון זכני תורה לסללה
 קנה לי לב נבון עד עולם סלה.
 טיף

טרם כל מלאה, לטוב, אהן, תהלה
 ואטיב Shir נעים, לצור, נורא עלילה.
 באשר עשה והפליא שכון, מעלה
 יציר כל לבדו, ולו, היא, הגדולה.
 דהחויה, לו, מקנין, פועלה (נו)
 והטה יהללהו, ברעה, גילה
 בגין ידו החזקה, בכל, טשללה
 רבבי נפלוותיו אין קץ, ותכלת

(נו) סכימים טהון סוכין אף החקס נעל עמודי עכודת מ"ה דל 66, ואכן האקס מגלי נייחני עיר כעטיקת לי נקוטה.

(נו) מטבח ופושוטו "נקוים" קניין יפנו לו פנה וכודיס, וולוי כוון על מהנותם זמיס ווילן נקלו קין

(מכילם נצלח ספ"ט). (נח) למון עטס' וטהה הילו למון (מטלי מ' ג') עיין ניל ריט פ"ה.

(נט) נול זה אקנ"ס, נול למוניט זה מטה.

(ס) הווי ג' נרביד. וכן ג' נפלט פה ופלטו.

ביבו פלארענץ

(וילם ל"ג י"ג) ושטמי את זרע כחול הים
טה חול זה אדם עשה בו גומא מבערב לטרם
הוא הולך ונתמלא הגומא.

(פס) (חסר שם).

הבנינו בערבוביה לחתו בדורו שלו. בדורון שלו.

לד

מִבְּנָא

החרוזים ביטוף ספר בראשית

רובי תורות לאג נשות
בא ר היוט פתי מהכימות
יוסי תרופה רת לעצומות (סב)
אלף חטן ספר מלחות
לחלק שלל שדי תרות
יסד יסוד אבני שלמות
על בראשית על רוממות
(ז) .. . . . . (סב)
רַם חֹק יְדֵי בְּסֶפֶר וְאֶלְהָ שְׁמוֹת •
רַם חֹק יְדֵי בְּסֶפֶר וְאֶלְהָ שְׁמוֹת

החרוזים ביטוף ספר ויקרא

טוב שלשה ספרים
וחקור רחם מבואirs

בלקח טוב מסודרים

יזכני קוני גם בנוראים
חלהות וידבר (סד) קושיותו להרים
וחתין יי' בידי יצליה (בבאורים) [בדברים].

ממקומו אטרים ישמע אל תל מעוז
נאה יאתה לו המלוכה יטינו תעוז
סוד ישנוי טבולה עיר ויעוז
הבו לה כבוד וועוז.

עוז עוז תפך טאמיצים לקדוש
פועל המופלא טפרק הרים וודוש
צבא ואות משללים חדשים לבקרים קדוש
(ס) .. . . . . (ס)

קדוש קומה קבע אל נבן
רַם פָּאָרִים יְגָדֵל וּבְקָרְבָּם תְּשִׁבּוּ
שְׂדוּ שְׁלָט וּפְלָט אַרְכָּן וְאַרְבָּן
לבש עוז רוחazor אף תבון.

תיכון תמים תל תלפיות בהזרת קדש
טפסרי אראים עמו טפים מרבות קדש
לנצח בגיניות טפאים שם בשכל שיח פיטו
ויבקשנו וידרשו חזב ויחרשו קדש
ברוך כבוד ה' טמקומו.

(סא) מלס ורס ומולו נון על מהמן סמכילטן דטיכס ס"ג נפוק זס אלי ואנוכו ע"ס.

(סב) חוליו צע מפוזמות. לח פילוזו לטעים עגוזה ועדיס גל עיני ומכיס וגו' ..

(סג) מסל נכי טויס למota חותם ז' מסט חליונא. טבנטיט סטנטיק.

(סד) פאל ננדמ קויין נס וויניג. וכן יקלוח לו כניל פס"ד ויקלח הומס פנסס כנד ספֶּר וידמֶת.

(סה) ניס פמש. כוונתו על מלהילטן כ"ל ט"ג על ספוק ניס פמש (פי מדילטו כל לי חלטיג).

(סז) עיי' טכנית לגמי פ"ג (כית כמדילטן נ"ג נ"ד פ"ד) לטענ"ס יוי' חנט יכלל וכ"ו.

(סז) נלי ספק סיס כפוג כלון כתוכו: וקאו וס הל זה וויל קדום.

טיפ לך טוב דת תעומות

זרעת נט ישר חכמת

בין דרך או רטיב עולמות

ישר טענלו טגב תקומות

הבן הפלא מתק טויסות

ולחוות נחאי (סא) פשר עולמות

בם יכני יסוד הרותות

ויצור נשנות עלי אדמתות

החרוזים ביטוף ספר ויקרא

טוב שלשה ספרים

וחקור רחם מבואirs

בלקח טוב מסודרים

יזכני קוני גם בנוראים

חלהות וידבר (סד) קושיותו להרים

וחתין יי' בידי יצליה (בבאורים) [בדברים].

החרוזים ביטוף ספר ויקרא

אלה אשר אהיה פצתה לאביבדור

ביה (שטו) (סה) מגיד מראשת לסדור

ביר גועי כה היה לבנין לנדור

והשתי לעולם זהה וכרי לדוד-דור.

וד דנו מצען הסעה ביד-חויה

קטן צבאות קדרש מגלה העצמת בוהה

יתיק משפט טליק קרב לחווה

אשר יאמר כי הוא זה.

זה אליו תבלי וגורי איתיאל

חסין היה צור טושיע וגואל

טעניש (סז) שם המפורש נורא ונשגב אכתריאל

ואהה קדוש יושב תהלות ישראל

ישראל שואל מהילה ולילית בנעימת שפטינו

כבר לא יטאם שיח החן אמריתו

לנצח בגיניות טפאים שם בשכל שיח פיטו

ברוך כבוד ה' טמקומו.

(סא) מלס ורס ומולו נון על מהמן סמכילטן דטיכס ס"ג נפוק זס אלי ואנוכו ע"ס.

(סב) חוליו צע מפוזמות. לח פילוזו לטעים עגוזה ועדיס גל עיני ומכיס וגו' ..

(סג) מסל נכי טויס למota חותם ז' מסט חליונא. טבנטיט סטנטיק.

(סד) פאל ננדמ קויין נס וויניג. וכן יקלוח לו כניל פס"ד ויקלח הומס פנסס כנד ספֶּר וידמֶת.

(סה) ניס פמש. כוונתו על מלהילטן כ"ל ט"ג על ספוק ניס פמש (פי מדילטו כל לי חלטיג).

(סז) עיי' טכנית לגמי פ"ג (כית כמדילטן נ"ג נ"ד פ"ד) לטענ"ס יוי' חנט יכלל וכ"ו.

מ ב נ א

לנו מלכנו תנשיע למה תהה כאורה
יה רצון מלפניך אוומה כושנה להפריה
הרעה הישנה חישנא וכלבגון יריה
ובא השטש וורת אל מקומו שואף זורה.

בקודש הליכתך מלכי תוחלתך ותקותיך
יה דודי תקבל חתני ותאמך סלחתי
המקורה בטיס עליותיו מבקר אשתי
באלhim אהיל דבר בה' בטחתי.

בטהתי בשטך אדרירון (טח) האבתי מחלתק
יחיד מושל בחבל ומלאה אפס בלחר
רצגה תשובה השיבני לעבותך
טה אהבתך טען ביתך.

בצח ברחים בנה ושכל בית מאויינו
יקר חסדר אלהים משגבינו ומעוינו
אמת ואמונה דברך אשר נאמרה להושיענו
אלhim באזינו שמענו ואבותינו ספרו לנו.

הרוח אשר נספה בפיוטים האלה הוו הרוח אשר נחה על כל הפייטנים אשר הלו
בעקבות רב אליעזר הקלייר וכמה מדבריהם אשר הם משתמשים בהם תדריך שנורים בפיו
ומשתמש בהם בפיוטיו, כמו: אטונ, ציר, פצת, תחן, ישני מכפלת, טפמי, תאhti
מחלתק, בית מאויינו, אוומה, ישנה, פרדים, צבא ואות, רם פארים, אוומה כושנה
להפריה, מהבה פריום, לכל אלה הדברים המליציות היה הקלייר אביהם וממצאים. ר'
טובה בפיוטיו אהב לדבר בלשון נופל על לשון כתו צור לציר גלה, טיף לך טוב, עז
עוור תמור, פועל הטופלא, שלט ופלט, ארכן וארכין, תשוה חישנא, וכן מטהודל
במליצתו להשתמש במילות רצפות זו אחר זו, אשר ראשיותיהם דומות כתו דבן דפלא;
טתק סיטות, תרופה תחת תעוזות, נביר גוני, דור דגניל, קדוש קומה קבץ, שדי
שלט, חבן חטיט תחת תלויות, ביתך ברחים בנה, וכל אלה הן תוכנות אשר דרך.
הפייטנים הקליירים רשותה בחן. והנה צוינץ בספר צור ליטעראטור (צד 124) חשב שר'
אליעזר אביו של ר'. טובה הוו ר' אליעזר ב"ר יצחק, מэтורי נטך פירש בספר
ביבליה העקה יודאיKa (ח"ג צד 427) ור' אליעזר ב"ר יצחק היה היה, לפי סה שכטב הארץ
ואלף היירנהיים בטהור לטהור שלו, פייטן וחבר סליה הטהורת אללה בשער עטך טהודקסטר,
ודר' חיים טיבל בהוספיטיו לטבאו הנזבר אשר הדפיס בטהור הנזבר, ובוילנא בשנת תרל"ז
בדפוס ראם, ומביוא בעל עטורי עבורה (ח"א צד 20), כתוב בפירוש שהה הפייטן ר' א ב"ר יצחק
היה אביו של ר' טובה, ואמנם כבר הוכחנו לטעללה (ס"י ד') שלא היו דברים מעולש; ור' א'
לא היה בנו של ר' אליעזר ב"ר יצחק. ואולם אף אלו לא היו לנו כל ההוכחות שכטבו
שם, הינו יכולים להוכיח שר' הפייטן שהליך בדרך הפייטנים והקלירים בקשיות מלייאתו,
לא היה בן ר' א ב"ר' הפייטן בעל לשון זכה ומליצה טהורה ונעימה, שאלו היה בנו ורא'
שהיה חבן הולך בעקבות אביו, והוא האב זוכה לבנו בנוי המליצה ובחכמת השיר.

(טז) עדות ספרו על תוכנת נפש המתבר.

הן אמנס כי לא בכל אדם נוכל לשפט טן הפני על העין אשר נשאו, טן הדין.
הטחקר אשר ילמד רוחו על הרוח עצמו על טפשתו ותוכנותו, כי טן לא ידע כי יש ויש
אשר מדברים נאה ותובט לא כן, יש נאה דרש ואינו נאה מקרים, בכל זאת בדרך כלל
נמצא כי מחשבות האדם והגינוי אשר ישא על שפטו ומודיעים בקהל עם, או במלחת
ספר, בתקוריו הם לרוב אורחות תבונתו, ובhem יביע כל רוחו, ונוכל להזכיר מדבריו אשר
ידבר או יתוק בספר תוכנת נפש המתבר והספר אף כי במתבר הו, רבינו טביה ב"ר
אליעזר.

(טח) פין נסיכטן כנפי פלא י"ז (כפ' סמלט צט נד ז"ל) ואלויוון ז"י פלאי יכלן. וכן סל (נד ק"ז)
ואלילוון ז"י סל.

מ ב ו א

אליעזר זיל, אשר כשתן תורה שטו בארץו אשר בה חי ופעל, ושמעו הטוב הילך עד לטרחאים כבר בדור שלאחריו, באיש כהה בצדק נוכל לשפוט על תבונת רוחו ומדותיו, טמאתיו ותורתו אשר השair אחריו ברכה. ראשית דברו מיתה יראת הא' באמונה שלמה ובטהרת הרוח. בשיריו ומליצותיו, במחקרים ודרשותיו היא נחתהו, והיא האור לנתקתו. התורה הייתה חי רוחו בה כל טעינו, ושבחה מלא פיזו, שהיא יתרה על כל המדרות וטהוק אור התורה ואין לטעה הימנו (נסעט מ"ב ע"ז). אף כן לא יכול למצוא מילים דים לזכות בשבח נושא התורה ודורשיה. וביותר בשבח חכמי התורה שבבעל פה הקדוניים, ובכל מקום היהודן הוא מנשאמם ומגביהם. ועליהם אמר שטראוס הראשונים שדרשו חכמי ישראל תורה שלמה הנ (סמות ב' ט'), וכי שאינו הולך אחריהם בפירוש התורה. ודורש פסק בצדתו ולא מדרש ובלא יג' מדרות שהتورה נדרשת בהן עליון הכתוב אומר והביסל בחשך הולך (כי מס' ל"ז כ"ז) : רק הם חקרו ודרשו התורה על בוריה בנטינה מהר סיני. (המ"י מות ל"ז ע"ה). ולבניהם של ישראל קבלו דור אחר דור תבם ששפטו מרבו ורבו מרבו עד הגבאים חני זבריה מלאכי שקיבלו מהגבאים הראשונים שהוקנים שקיבלו מיהושע ושקל מטה רבינו שקיבלו מהר סיני (המ"ו ל"ח ע"ז). ומאמרם באלה עד רביהם כובבים והולכים על פני הספר, ובכלם נספה רוח הקנהה לקבלת חכמי התורה שבבעל פה, ומלבדם דרביהם נחלי אש יתמלטן לבער הקוצים מעלה אדמת התורה אשר העלו עליה בעלי המקרא. אמן אם כי קם כנבוד ללחום נגר הקרים, ולהולך שלול כל רעותיהם, לא עמד נגדם בצר הצורר ארים, כי אם כמכיה לארם טומו, כסילים ותועים יקרים חוטמי נפשם ודברים עתק ותרבותות אנשים חתאים... (עיין סי' ח' אות י"ה) אבל לא קללים בקהלת נמרצת, ואמן נראה גם טקומות אחרים, בספרו שהיה טורה להיות היהודי נוח בטעפות על בעלי רת אהירות או על בעלי רעות אחרות. ובפירוש אומר במקומות אחד (ויסלח לנו ל') מיל שיש לו דבר, עם נבי לא יהאטץ ויתנרגה, בנndo. וכן פטור הבהיר: אף חובב עמים על אמות העולם שהקב'. חובב אותם רק שהיבתו לישראל גדולה מתחbertו שחובב אויה ז' זנדר המינים גם כן איןנו סן הקנאים, כי אם כמתוכה והן להטיט ולסתור ראיותיהם (סמות ב' י"ג, ה'ז'יו פ"ט ע"ע). מכל זה נוכל לשפט כי ר"ש לא היה קנא. מן התוכחה היה אומר: שהתוכחה נאה שמתוך התוכחה באה אהבה (ויחי י' כ'), וTHONיב כל ארם אשר דבריו נשמעים בלבתו למקום אחד ורואה דבר שלא כהונן למינעם מטנו ואל יאמר שלום עלי נפשי (ויהי ל' ז'), מתניינו האלה נראה כי גם תוכחתו הייתה מתוק אהבתו לבני אדם. והנה אין פה המקומות להעיר על כל טמאיו אשר בהם יגלה ויראה לעינינו דעתו הנאהה במדות ובמיטות, כי רבים הם, ובכל קורא ימצאים במקומות למשבותיהם. אך דרך כלל נאמר כי רוח יראה אלהים דבר בכלם, רוח צדקה וחסד, רוח אהבה וענה, וכי אהבתו לעמו, אבלו על כל התלאה אשר מצאה את ישראל, ותקותנו כי יימב לו באחריותו, יערפו כמטר מתק לכתו הטוב, והוא כתל לישראל להיות רוח נאה. וכי אחד מן הנבקרים אשר נאה דורש ונאה מקיים. ועתה אם לפי פעלו נהלהו ולפי דבריו והגינוי נשפט משפט צדק על נפשו, נמצא כי אתה לו כל התהלה אשר הללו חכמי ישראל מאו ועד עתה. כי שמו מבורך, ולזכר עולם יהיה צדיק.

לוח התקוניים

בראשית א

(א) בתוב כי לך טוב נתתי לכם תורתי אל תעובו (פסי ל' ב'), (ב) פירוש לך ח טוב:
 (ג) אשר נתן טוב, (ד) על יד טוב, (ה) לטוביים, טוב ה' לכל וגו' (תalias
 קמ' פ'), טוב אתה ומטיב למدني חקיך (פס קיט סט), טוב לי כי ענית וגו' (פס סס פט),
 טוב טעם ודעת למدني (פס סס סו) :

אמון אצל צור לציר אמוניים גילה,
 לעמו אשר בחר הזות לו למגולה,
 יה נתן דתו מורה ונחלת,
 עוק נבולה לחקן ולסקלה,
 זרך אבניה מהלה לאגלה,
 רביד יצעה ופרש השםלה,
 חנון זכני תורהך לסתלה,
 כמה לי לב נבון עד עולם סלה :

טרם כל מלאה, לטוב אתן תלה,
 ואטיב שיר נעים, לצור גורא עלילה,
 באשר עשה והפליא שוכן מעלה,
 יצר כל לבדו ולז היא הגדולה,
 ההדרית לו מקין פעולה,
 והמה יהלוהו ברעה וגילה,
 בגין ידו החזקה בכל משללה,
 רבבי נפלאותיו אין קץ ותכלת,

ברוח טוב ה' לכל ורחיינו על כל מעשי (פס קמ' ט), (ז) יכול לכל, תלמוד לומר לבני
 לבב (פס עג ט), (ח) משל למלך בשר ודם שהיה לו פרודם, כשהוא משקה, משקה
 את הכל, וכשהוא עודר, איןנו עודר אלא לטוביים שביהם, אך בעולם הזה טוב ה' לכל
 אבל לעתיד לבא, אך טוב לישראל אלהים לברי לבב (פס). זה שאמר הכתוב מה רב
 טובך אשר צפנת ליראיך לנו' (פס טה כ), לפיכך אנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר
 ולרומם ולנדל ולקדש את השם הנכבד והנורא, يتגדל ויתקדש ויתעלה ויתנסה שם
 אלהינו לעד ולנצח חי העולמים, תחלתו לדורי דורים, מלכו^ת לעולמי עולמים, כי
 שמו הנדוי נקרא טוב, על יד טוב, עם נקראו טוביים, למען ייטב להם ובניהם
 לעולם. (ט) במתבצת מנוחות כי הא (י) עוזא בר בריה (יא) דר' אבשלום, זה הוא עשירי
 לאר', אלעזר בן עורי, זה הוא עשירי (יב) לעוזא הסופר, אמר יבא טוב, ויקבל טוב,
 טובי; (יג) ומטיב לטוביים, אמר תורה צוה לנו משה מורה קהילת יעקב, והקב"ה
 יתברך שמו לעד ולנצח, ברא את העולם בעשרה דברים, בהכמתה ובתבונתה וכו',
 (יד) כמו שנפרש אותו לפניינו בתוך התלמוד. משה רכינו כתוב ברוח הקודש ברית

הערות ותקוניים

[א] (א) כתוב כי לך טוב. ע"ט המלחתו נקרא **קספה**, "לקח טוב", כמו מילת הפלים נקمل
 פוחר פונ, כי גראנטטו מת@mail סדרת טכ"כ צוher טוב יגתק רלוון, וכן מילת טכ"ט נקרא חיות, כי
 מחייב חיים ליט מסיל וגנו', וסדרת מಡעל מחייב נפסקת קדמתם כליהן. וכן נכל מלי המולש נמנע
 לפסיקת הטנכת (חוות ד') טנוון ספק כי בתחילת גראנטת הגיון סכתוב כי לך טוב נתתי לפס,
 וכלהל סערתי כן טוח. (ב) פ"י לך טוב. ר"ל הטענה, כמלמארט לין טוב חלום תולך, טנוון כי לך
 טוב, (חנות פ"ז מג' נרכות ס' ע"ה, ע"ז י"ט ע"ב, מינחות נ"ג ע"ג). (ג) הערך מתו^ת טו^ת. ר"ל זס.
 כקנ"ט, כלרטם מוויז זס הקג"ט, דכתייג (חאליס קמ"ט ט') טו^ת ס' לכל (מינחות סס). (ד) פ"ז טו^ת.
 זה גו^ת ט, כמ"ט גמינות טס, טו^ת זס מטה, דכתייג (טנוון ב' ב') ותלהו הוטו כי טוב טוח. (ה) לטוניס.
 הלו ישלחן, דכתייג (חאליס קכ"ט ד') סיינט ס' לטוגיס (מינחות טס). (ו) פלט כל מלה. חתס גראנט
 החרוזות טוביהו בר אליעזר חזק, ונמנען הוות ט"ז סגנונו טהרויס סגמלויס ממטו. (ז) יכול נכל
 ח"ל נגלי נגן. רלה^ת האמלמר סזט בטנכת ט"ל ריש פ"י, ונאייה רגמי פ"ג, נט' מוו' ל' לקיין, וכט"ט
 מזטור ד', וכפסיקת רגמי ריש פמ"ג, ומונען ציליקט תליס רמן מה"מ, ויליקט נחום רמן תקם"ל,
 נט' חנומומ. (ח) מפל נמלך. בממל סזה מונען נגאלרין ל"ט רע"ג, וטין בטירט"ז סס. (ט) ממס'
 מגחות. דף נ"ג פ"ל וע"ג, ומונען ציליקט דמעות רמן קס'ו. (י) פזלה. נגמלה סס רגמי טולך, וציליקט
 טס רגמי צערילך. (יא) דר' חנטלאס. ר"ל חנטלאס. זה כהלו^ת דניל, עיין מכילתו נמלח פלטה ג' ר' חנטלאס
 הומר, ובועל ידיי כגב בגדור מגלה"ס וויטס טנמ"ל נרמ ר' מנגולס, וכן סגיט טס כן נהייפת נדק.
 (יב) נזירלט בטופל.. נגמלה ליתן למלה "הסoper" ורט"ז טס כהלו עטירל נזירלט בטופל. וטין סדר
 סדאות מות ע' ערך ר' טורל. (יג) ומטייג לטוביים. נגמלה "ומטייג" ליתן נגמלה טס. (יד) כטו צמפרת
 מוחו לפט נטהט נטהט. ר"ל נקחן נפסקת מה סטמים הגיון דנלי כתלמוד חנינה י"ג ע"ג, ומפרת לה.
 לתפע

אל אשין

השלם מכל הכתוב בספר תורה משה איש האלים מפני הגבורה, לדודיע גבורות
לעמו ישראל, רכתייב כה מעשי הניד לעמו וננו' (חכמים קיל ו). וצריכין אנו להבין
ולזרוח בספר תורה אלהינו, לקיים מה שנאמר והגית בו יומם ולילה לטען תשטור
לעשות הכל הכתוב בו (יקוטע חח), אבל לא לדוזש ולחקור על מה שהייח קודם העולם,
(טו) דתנו לבנן יכול ישאל אדם קדם שנברא העולם, תלמוד לוטר כי שאל נא ליטים
ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ (דנלייס ד נג), וכל
ישאל אדם מה לטעה, ומה למטה, ומה לפנים, ומה לאחור, תלמוד לוטר ולמקצת
השמים עד קצה השמים (פס), סקצת השמים ועד קצה השמים אתה שואל, ואי אתה
שואל מה לטעה, ומה למטה, מה לפנים, ומה לאחור: (טו) בספר יצירה עשר
ספירות בליימה (יו) צפיתן כטראה בזק, דברון שלחן ברצוא ושוב, ולפני כסאו הם
משמעותים, (ייח) פירדש עשר ספירות זו, עוטק רום, ועוטק תחת, עוטק ראשית, ועוטק
אחרית, (יט) ועוטק אור, ועוטק חשך, ועוטק מורה, ועוטק מערב, ועוטק צפון, ועוטק
דרום; וכולם בליימה, דבר שאין להם תפישה והם בלי מה (כ) תלם בלום (כא) פץ
סלאבר, צפיתן כטראה בזק, (כב) שם תהර בטהורה תפיחה דעתך מהם, כטראה
חבק האולץ בטהורה, דברון שלחן ברצוא ושוב, כמו חיות המפתחות בטרכצטן כן
תדבר בהם, ולפני כסאו של הקב"ה הם מantages, כלומר תכוין דעתך לשמים להזות
תפיהם, שנאמר תפיהם תהיה עס ה אליזיך (דנלייס יט יג), ואל יהודר האדים לעוטק יותר
מדאי, שם יהודר יותר מדאי, ראוי לו שלא נברא ואל ידבר על בוראו עתק.
אלא יבין וישביל בן אדם, כי הקב"ה יחיד ומושך, הוא ברא שמים הארץ, ואין לו
שני, וזהו ראשון, וזהו אחרון, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

[א] א) בראשית ברא אלhim. (בג) זה אחד מן הדברים שהפכו וקצי ישראל לתלמי הפלך, וכתבו לו אלhim ברא בראשית, (בד) כי לא היה לו תעט להתכנס במדרש תורתה, מדרשו של פטוק הזה שאמר בראשית ברא אלhim, וזה כמו שאמר במקרא, אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (ויקלח ה' כ), ולא אמר לה' קרבן, לה' ריח ניחוח לא אמר, אלא ריח ניחוח לה' (פס ה' ט), שכן דרך המקרא לחכיר שם המכבר קיטט חוכרת הפעשה. (כח) תנוי ר' שמעון בן יוחי פנין שלא יאמר אדם לה'

הערות ותקוניים

(טז) דמתו לזכך. חנינכ יי"ג פ"ג, וצ"ל פ"ג, ופסיקתו רנתוי סכ"ה, ספקו ערך דכליס להות כ"ה, וע"ז
ירוקומי חנינס פ"ג פ"ה דף ע"ז פ"ג, ר' יונתן נטש ר' נח, כתיב כי שולן ולו נימיס רלהאיכס וט'. (טז) נט'
ליישט. מוח ס"ה מ"ז. (טז) נמייחן. נט' ייליך נט' מהת השוד ותוכלייתן חיון לאן קוז. (י"ח) פ"י ספ"ר
שמיזוח טן. טוח נט' ייליך פ"ה מ"ס, וע"ז רמנגן עט"ה פ"ג גראנטית גראן, טקטן וכוונחות נמלחת
ברלאנטית תרשׁוּ; כי נמאלר ספ"רות נכללה טשולס ט' פ"ט. (יט) שומיק הולר ושותק שטן. נט' ייליך כני'
שותק טב' ושותק רע. (כ) טלט נטש פ"ר. ז"ל כלומר נטש פ"ר, ומ' הוילין ס"ט ע"ה. (כא) נטש פ"ר
האלגער. נט' ייליך נט' פ"ה מ"ח. (כב) אלט תפלגר. פום פ"י, כתהנאל על מהמלר פלייתן כמלהך נוק.
(כג) זה מהד מן כדנלייס. מגלה פ' פ"ג, ירוזלמי מגלה פ"ג דף ע"ט פ"ג, מס' טפליס פ"ג פ"ח,
פליגתול פ' כל פ"יד, חנומולט פ' קשוח, ויינקוט גראנטית רמז ב', ונמדרט נ"ר נסאמץ זה, ווילין פסק
טס' כהוב נט' עט"ל כוֹט, זט' מהד מן כדנלייס צבעיט לתלמי המלך, כמו שמוניה נב"ל פ"ח פ"ג פ"ה
פמ"ח ופמ"ח, ופיין נב"ל נט' פ"ג ר' יודן נטע פקילים כו' האן פקנ"ס היינו כן גראנטית גראן ווואַזְבָּן
פליס. (כד) כי אל סיטה לנו דפחט לפתטן. פיען רצ"ש ווואס' מגלה נט' , זטמיגראַס"ג נח"ט פאָקָה פֶל
דןלי סטום, וסב"יו מה דנרי ספלאָז מונ' קלאנייט, כלצער מגה מוניה נטוש נט' פעעה רזי, ז"ל ובכפר
טמאמ' רזי נט' ס' נקח פוג נחן טסט למניין כלחהילין קלחו יאלער אולדס נט' קראָן לאָן קראָן נט' , דסמה יתחלפ
בהתוך דטלו וויל' יס'ים ומלהו זאגויה ט' לטנסלאָס, כי פכו היט כייס הומאל הלאיס גראן וטיש פוסק
וליך סתאייל גראנטית עכ"ל. וכן מליהו נחשפה יקניש יומל' ל"ט מל נאומנה וחומר נט' חקלה, נט'
ס"ל' הלאון מהתי נט' קהמלר האלה נט' שיזיכר נט' מלואאל כלחהילין. נט' קדמיס נט' לימה זיינט נט'
ט' קראָן לאָן נט' דטלאָס טאט' ומילר ט' לטנסלאָס, ופיין מ"ט בגנוון וויליאָן נגתלאָס, וכני'ו
ט' דנרי פונר יתאָז דף ע"ז פ"ז, וכן סני'ו דנרי רבייט נאלאָל נט' על מגלה טפי' נט' רנייט
אליגזור מסוק פ"ט. (כה) תמי רקנ'ז. מ"ליס י' פ"ג, נ"ל פ"ג, טלית ויקרא פ"ג, ספ"ר פלאָס ס'

בראשית א

עליה, לה' קרבן מגחה, לה' שלמים, תלמוד לוטר קרבן לה', (כח) פכאן ספסו רבותינו ואძח כל האוציא שם שטחים לבטלה נערך טן חועלם, וספה על דבר מצוה אגנו ראשא לומד בהמתה זו לה' קרבן, אלא קרבן לה', לדבר הרשות על אחת כמה וכמה, לבך הוכיר בתחילת התורה השם אחד שני תיבות: (כט) אמר רבי יצחק (כו) לא היה ארין לנחות את התורה אלא טן החידש חזה להם, ולמה נכתב טן בראשית, להודיע כחן של הקב"ה, שנאמר כה מעשי הגיד לעמו (תהלים קי"ו):

בראשית. (כח) לא אמר ראשית, אם אמר ראשית, היה אומר ראשית היה שמים
ואין, ולא היה מוכיר שם אלהים, כגון ראשית דגnek (דנ' יט ז),
ראשית עירשטיים (נמק' פ' כ), וכיוצא בהם; אלא לפני שהיה צריך להזכיר השם
אמר בראשית ברא, בלוֹטָר בראש כל מעשה ברא את השמים ואת הארץ: דבר אחד
בראשית, בתויח נטכל הקב"ה וברא את עולם (לכך אמר בראשית ברא אלהים),
(כט) ובן דרש ר' הושעיה רביה, במלך מטכל (ל) בדעתראיות (ובפונקאות) [ופנקאות]
שלו ובועה את הטליתן, כך נטכל הקב"ה שם רגבעד בתודה, וברא עולם, לך
נאמר בראשית ברא אלהים: (לא) ד"א למה תחלה לשון ראשית, בזות ישראל
שנקראו ראשית התבאותו (ימ' נ), (לב) תבואה כתיב, שהקוו קיים לעתיד לבא:
(לג) ד"א בראשית בזות התבואה שנקראת ראשית, נבראו שמים וארץ, שנא' ואשים
דברי בטיד ובגאל ידי כסיתיך לנטוע שמים וליסוד ארץ (ימ' נל ט), (لد) כי הזרעה

הערות ותקוניים. (ב) ערך נרלה, ילקוט נרלה, ממן נרלה רצויו. פין חנוך ג' פ"ג.
(ג) אבל רב יאחן. מונע בילוקט מה רצויו נרלה נתנומל, והוא מונע נתנומל פנינו, רק אז נתנומל כתוב יד-סנומל גמו נרמי טוחטיקאן, וכdoneמלהות השר נרלה חלי מטהלה סנומל כה נרלה נתנומל פה, וכן מתח רצוי מה פירוזו עכ"ת נרלה היז, ועין נרלה קדומים לאנגן מד"ט, על, ובלקוט דף קפ"ב צולע חנוך לידיו ארבעת הנרלה מקר"ה נערלינר ג"י, (בג) מה טיב גרייך נכתוב. נתנומל ג"י זנרט"ז וילוקט כני. נסחין. עין נסחין ג"י על הדרה.. (כט) וכן דרכ ר' בטעה רצקה. כוונתו למלת ג"ר פ"ה נרלה ל"ה חמוון, ויתן כי מתחלו ל' הוועיטה לבנה מקרל מלת דרכ, כוועיטה לבנה, ונקיין מדרה לבנה, טבו נמקוט מדרה דרכ' כוועיטה לבנה. (ל) נדפסת ופיניקיות. חקתי צסלאט ט"ל ונפנקאות, עין ג"ר גס, ופי' לסתות נרלה. ג"ז קומפלקס ירישת טל קלף (סערנאלטונג), ופי' פיקסיות ג"כ. ג"ז צוֹפְּשָׁאָגָּאָסָּה נוחות נתנומל גלייר פלייס (טאנטלן). (לא) לא מה נתנומל נסונ רחטי. גלי' מה מה גה נרלה "נתנומל" הילו נפונ "גרלה" ומתחלו כזה מונע נילוקט נרלה רמו ג', חלי' ג"ר טלאט מקדס ומחהלה מין כתיב כלן הילו נרלה, גאטס יטראל סמגיא רלה, ומלזון גס "ג"ז" הולס מה מלהי מתחלו ג"ר וכליון ג"ר מופע על מטן למ"ד, ומתחלו כוונת נתנומל ג"י, ומונע נרלה נתנומל נרלה ביל' מסתנומלה לבנה ג"ר טוחטיקון נרמי, וכליון נתנומל נילוקט גס נרלה מוסב נס על זה, ונילוקט ירמיה רמו רס"ל רשת לבון מתחלו בזב נספת נתנומל, וגסילט יטראל טאקלהו רלה, ובייל ג"י כרנ' מתחלו מקר"ה הדרה סינקלר רלה דרכ, וגאניל יטראל טאקלהו רלה, ובייל ג"י כרנ' מתחלו מקר"ה נערלינר נילוקט סלאה נרלה ג"ר, הולס מה זר כעדי רצוי ג"ז נרלה רס"ל נסנתנומל, (לב) טוחטח כתיב. הסוועס כוז ליתול נילוקט גס; רק מונע נילוקט ירמיה רמו רס"ל נסנתנומל, ומונע נתנומל כתיב יד, וזה מטוהה כלה, ומלש אוח קוריון טוחטה, טליין הולקוט הילו מן כתטה, חניל ארגן קיימת לטוה"ג פ"כ, ולפנינו סקיי וככתי' מנטה, רק כתיב ג"ה גס' ובטהי' נקוד נוואס, פבייטה, זומסולכ נמלה ג', זר כחיב ג"ה גטף, ואה הא, וגאניל יוזקעל מ"ח י"ג, וכלה'ק נילוקט גס, כתוב חנומל כלה גס' גמוקס וויז, ורלהי נמדרשת אפה ויתיר גל' גס' כנייה וזע' קדא טה'ל לא' רלה, רלה, רלה, ג"ה כחיב טאן הולקוט טיווח נשס"ז, ופקדן קיימת נטה'ג, ואברג אטול הול' ילי' ארבע האחס מקר"ה נערלינר כליג טימן מטהלה, לאירועים טלאה מתקל מתחלו, וספירוטי נסחמל גס רנייעית חזנלהות שטי' גל' ג"ג, מונע נילוקט ירמיה רמו רס"ל נסנתנומל, ועין נס נאר כליזיט דף ל"ז. (לג) לש' נזותה הדרה. מונע נילוקט יטמי' רמו ג"ז נסחין נתנומל, ואוח ג"ע נתנומל ג"י, ומונע נרלהות השר נידי. וכן כנייה רצוי' פס' תנטיל הדרה טמאות רלה, ובמדר' ג"ר פ"ה, נחוצה כפ' רלה כטפ' פז, מיהם טנולס ומלוחו מה נרלה היל' נזותה הדרה, טה' ט' בחקמא (נחותה שטי' החקמה) יפה הרצן, ועין רמנין עה'ת גפ' כראטה טכחות הדרה, טה' ט' בחקמא (נחותה שטי' החקמה) יפה' יסוד כל טפין, טה' ט' בחקמא יסוד הרצן. (לד) כי הדרה נילוקט

בראשית א

ונקראת ראשית, שנאמר ה' קני ראשית דרכו (מל' ה' ככ): (לה) ד"א לכר תחתיל בכ',
לומר שיש עולם שני להדרע סן הרשעים, וליתן שבר טוב לצדיקים, שנאמר כי עת
לכל חפץ ועל כל הטעשה שם (קהלת ג' י'), כי אין העוה"ז אלא (לו) פרוזדור לפני
העשה"ב, (ל) דתנו התקן עצמן בפרוזדור כדי שהיכנס לטרקלין:

ברא . (לה) וזה בלבדו , שנא' גוטה שטיט לבודו (ישעיה מ"ל כ') , ואומר אתה הוא ה' לבודך (לט) את עשית את השטיטים (ט) ושותי השטיטים וגו' (קחensis ט') : ברא .

(מ) בפאמור ולא בגיןעה, שנא' בדבר ה' שמשונעשו (תכליס גז) :

אליהם. (mb) לשון אל הוא כה גבורה, כמו צדקה כתריה אל (פס נו י), והוא

אלחותי (טט כט), וכמו אילן הארין (ויקיקת א' יג) : דא אלהים לשון דין,

שנה א' והם לא התקיימו (פנות נס פ), (פנ) כי בנסיבות העמידו על מנת שיקבלו ישראל את הרכבה. ישו אמר את לא ברכבו יונתן גמליאל בנו של בזבז ר' מאיר ור' יונה

הוּא זָהָרֶן, שְׁנַאֲכֵל אָמֵן (א) בְּזִהְרָה אָמֵן (ב), וְקוֹתֶשׁ שְׁבִיטָה אָמֵן (ג). מִתְחַדֵּשׁ (ה) בְּלָגָם (ב), וְאָמֵר בְּיַדְעָה מִשְׁעָתָה הָלֶן (א) (ב) (ג).

לְשׁוֹן אֲלָדִים לֹא יֵבָא בַּי אֶם עַל מִשְׁפָטָנוּ. (ח) וְהִיאנוּ דָא מְרֻבָּה יְמִינֵינוּ מֵאַז בְּרַחֲנֵי

טשעים השמיעו בז ארייך יראה ומאכטה (פס א' ז'). בחללה יראה, שמא לא יברלוי

ישראל את הזרה, ולבסוף שכתה, אבל באופות העולם חטיא ה' רצנו עזם (פס

ה' למשפט שמו (מכוון ה' יב), וכאלת רבות, שפהפכין פדה חרחותם יפדה

יהודהין, וישראל בשעה שהחוטאים כתיב ה' במשפט יבא עם זקניהם עמו וירושו (ימע' נ יד),

אבל בזמנם שעושין רצונו כתוב אל רחום וחנון (סמות ל' ז), מהפכין מدت הדין למדת

דוחטים, רחום וחנון ה' (תכליט ג', סס קייל 7), חנון ורחותם ה' (סס קייל 7), וכל מני שיבא להקשות,

יפשפש וימצא כי כולם נכוחים למבין : נ' בראשית יש במקרא, בראשית ברא אלהים

(נחלת ט), בראשית ממלכת יהודים (ימ"ס כו ט), בראשית ממלכת צדקיהו (פס כח ט).

א) בוצמיה מואט בטענו (ז) הפקת העולם לתהו ולהרhamיו;

ב' נישטניאָל את ביצטוטה נאַת האָבען זיך אָכְפֵּן צוֹלְעָה דעֲמָדָה.

להם חטא מכם (דברים ל' כז). איני הולך בה בפניהם. ואמנם היה לנו עמלן מזמן. ומלבד זה

הערות ותקוניים

נכרכות רלהצית טגלו', ס' קניי לרשות דרכו, גנ"ל טס הטעול נכרחות קודש. נלייהת וחולס, טגלו', ס' קניי רלהצית דרכו, ונחווית נס' רלהצו כתס ס', רלהצו זה בטולה, טגלו' ס' קניי וגוו', ומיין גרמאנ'ן עכ'ית טס. (לה) לר' נך סחbill נס'. פיין גנ'ל פ"ט, ותנומול נרכזית, וגלו'ן דר'ט (נית סמלרט ח"ג גל' י"ם) נמה. נכללו נס' נפודיעך טסן טוי עולמות טעוס'ן וטוש'ן, ופיין ירושלמי חנינה ס"ב ט"ז דב' מ"ז ע"ג, לר' טס ר' נטהי הותיות מכרתו טתי עולמות, ועיין מס' ביכרות (בית סמלרט ח"ג גל' מ"ו). (לו) פרוזדור. מלס יוית אקסענסקס מוקס נפני פהן נכית וחויס נצער (פרהטף). (לו) לתק, מטבח פ"ל מט'ן, ופיין נס' קרואט'ס ז"ל. (לה) כוח נבדו, עיין גנ'ל פ"ט גופה אעים לבדי וט' מהתי מי התי כתיב מי כויס שוחף עמי נכליתו טל שלט כו', חלהו אהו נבדו כלה אה בוטס פ"ט. (לט) אה עיטה. כ"כ פ"ט סכתיג, ופקרי חותם. (ט) ואמי נטמים, זקלח זמי נטמים נני ויא'. (טא) צמאמל, גנ'ל פ"ג וס"ו, קס"ר פ"כ, זו"ט מזמור ס"ג. (טב) נזון אה, וכ"ל רנית ממס כו' מלוק גמונרט מנות קרס אה, ופיין גרמאנ'ן פס'ית הלאיס נעל פכהות כולם, כי פאלפה עיקלה אה נס'יך כה וט'. (טג) כי נמפס נטמים, עיין גנ'ל טוף פ"ג טנ'ן טה עולמו נמלת סלין ונמלת נרחים, ופיין פטיקת רנית פ"ט פמקו' נוואנט נטנ'יני חזות ב', ופיין רט' עט'ית בלחתיא ה' טכ' כקדיס מלך"ר וטפס למדכ"ד, כייט לכתיב ניוס פשטט ס' הלאיס אהן וטמים, ופיין נס' טצת פ"ח פ"ע חנ'וי נחנ'ט בקנ'ה טט מפש' בלחתיא ט'. (טד) כי נזון הלאיס אה ינ'ה לך פל מטפס. פ'י גנ'ל טס פ"ג וופע'ג הולטנ'ג נס'ין טאה'ה פ' מלת רהמים, חלשים טוח מדכ"ל. (טה) ופיינו דהמן ר' חזקיסו, טנת פ"ח מ"ה, נ"ז ג' ט"ל, וצ'ל דהמן חזקיס. (טו) kali לפי טנקה סקאנ'ס, כוון למלהמר חז'ן עלכין י"ז פ"ה, דהמר'י מזוס רטנ'י מלי' דכתיב נרכזית מלכת יקו'זיס ע"ט. (טז) לר' טיש דותט, גנ'ל פ"ע, יאנ'ס נרכזית רמו' ג', וונגינס י"ג ע"ה. (טח) ושייט לדמיה לר' חמל ר'ן, חנינה י"ב ע"ה, פדר'ה ט' ג'

בראשית א

את השמים ואת הארץ. תוהו ובוהו, דכתייב ותארץ הייתה תהה ובהו. אור וחושך, חושך, דכתייב וחושך על פני תהום, אור, דכתייב ויאמר אלהים יחי אור ויהי אור. רוח ומים, דכתייב ורוח אלהים מרחפת על פני המים. (מט) טdat ים וסdat לילה, דכתייב ויקרא אלהים לאור ים ולהשך קרא לילה. בכך נאמר את השמים, לרבות האש והמים והרווח, ואת הארץ, לרבות החשך ותוהו ובהו. ולטנו שנבראו עשרה דברים ביום ראשון, בנגד עשרה טאמנות שבחן נברא העולם, וכגンド עשרה דברים שבין נברא העולם, ומכלן דבעשרה טאמנות נברא העולם, (נ) בדעתן בעשרה טאמנות נברא העולם, (נא) ואלו הן: בראותם ברא אלהים מאמר אחד, דכתייב בדבר ה' שמים, געשו (טה' ל' ו), מאמר ב' ויאמר אלהים יחי אור, נ' יחי רקיע, ד' יקו המים, ה' תדשא הארץ, ו' יחי מאורות, ז' ישרצוי הימים, ח' תוצאה הארץ, ט' נעשה אדם, י' פרז ורבו, אלו עשרה טאמנות, ועשרה דברים שבחן נברא העולם, (nb) דאמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב בעשרה דברים נברא העולם, בחכמה, בתבונה, בדעת, בכח. בגבורה, בגערה, בצדקה, במשפט, במשפט, בהסדר, וברחמים. בחכמה ובתבונה, דכתייב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה (מל' נ' יט). בדעת, דכתייב בדעתו חזמות נבקעו (פס' ט' כ'). בכח ובגבורה, דכתייב טבין דרים בכחו נאור בגבורה (מל' ס' ו). בגערה, דכתייב עמודי שמים ירופפו ויתמכו מגערתו (לי' כ' לו'). בצדקה. ובמשפט, דכתייב צדק ומשפט מכון כסאך (טה' ט' ו). בהסדר וברחמים, דכתייב זכור רחץ ה' וחטיך (פס' כ' ו), למדנו שבעשרה טאמנות נברא העולם, ובעשרה מדות, ועשה דברים נבראו ביום ראשון, (ng) ובגנדן נתן לישראל עשרה הדברים. (nd) ולכפר עליו ביום העשור, (נה) ולחת כופר עשרה גירות, (נו) ופותח נח חן לפניו בדור עשר, ובחר באברהם אבינו בדור עשריו לנח, (נו) אשר התחיל בטעשות, דכתייב ויתן לו מעשר מכל (נכ' פ' י' כ), וכן צוה לבניו לחת התמורות, (נה) יצחק למלה

הערות ותקוניים

פ' ג, וט' גנול קלילע, וכן נאל קמות דף י"ח ע"ג היל"ה שאלת נניש כו'. (מט) מdat יוס ומדת גנול דכתייב ויקלח חלקיים לגור יוס. גם' טס ונפליל"ה מיימי קרל וויאי ערגן וויאי טקר יוס למד, ט"ז גנול קליל"ל מות ל'ג. (ג) כהן גפעלה מהלומות. קנות פ"ה מ"ה, ל"ס ל'ג ע"ה, מגלה, כ'ג ע"ג, נ"ר פ"י, ילקוט נרlichtית רמז ה'. (נא) וועל כן נרlichtית קרל מלמל למד. ע"ט מלמלט גנול טס נרlichtית גמי מלמל קול, לכטינ' גדנאל ב' טמיס געזו, וכן נ"ר טס נקט גמי נרlichtית, הולס נפליל"ה ס"ג לה חטיך לאח וחטיך חמתיו וילמל חלקיים הינה מתמי לאס, נס נמקס פלו ורטו טלפניט חוכב מלמדת. נ"ר ורומ חלקיים מלחת (וכדמפלט ר' לי' טס מלמל נתן להר נס"ע) וממס נ"ר יוסי מועל ויזח חלקיים מלחת, ומיג' וילמל ט' חלקיים לגט לנדו, ועין גנול קרל"ל נפליל"ה טס, גאנול טפס כל הנטיעס, וככיה נ"כ נטס כנ"ל ז'ל נפיחטו להגנות מסט על מלן לדלן חטיך פלו ורטט טפס לדריכת כתיב, ל"ג ווין ט' כרילה מדש, ופייט לכטינ' וילמל נטס חלקיים, ג'ל ווילמל חלקיים כטול פמלמות, ועין טמלה מלחות כנאל פרטו סמתקאים נספראים, ה'יט חיט כפי דרכו, וכטול פמלמות נטס גנאל השלים כו', ועין גנול טמלה מלחות כנאל טמלה מלחות נר' ז'ג ז'ג'ס נחלס גנול און כו', ט' ט. (nb) לחמל רב זומליך. חנינה י"ג ט"ה. (ng) וכגנדן. נתן כטול טפלת גדרנות. צפוקה רצתי פכ'ל פסקה עטלי לנאריס מות ל' לחמל טפלת גדרנות גנאל טמלה מלחות נלמלו טנס גנאל השלים כו', ועין מה טאניע לנטיע טזוי' נחלהק ב' (פסיקתא ערמלה וויתמן ז'ג פ"ח ט"ג) עטפלת גדרנות יתניין כטול טמלה מלחות לאגי כנאל יט' מול כו', ועין ילקום רהוניכי מלחות ט' ווילמל חלקיים יט' הול, מה טאניע נטס טזאל ויקלה, טמלה מלחות גמיסה נרlichtית נג' ט' גדרנות גדרנות גמ' חולס, ועין גט', כלו"ט כפיזט חנכי רלהט גדרנות גמ' חולס ליל טז אל צזועט. (nd) ולכפר עליין צויס כגעול. עיון פסיקתא רכתי פ"ט פיסקע נחלהט טאניעו הות ט'. (נה) ולחת כופר י' נירוח. כי עטלאיס גראט אטקל, וכופר חי' טקל טוח' גירות. (נו) וגם מל' חן לפניו דור טפלי. קתות פ"ה מ"ב י' לזרות מלדים על מה, י' דורות מנה על הנרכס, ועין צית פטניש ננמיה על פליקי לנטות טס. (נו) הטר התחיל גמ' עטאל. צפוקה פסקה עטאל תעטאל (ל' י' ע"ה); ומונע צילוקט ער' למן ע"ד, חנארס פטלי'ת תלומת נדולס, לכטינ' פטלי'ת ילי' ה' ט' ווין קרמא הולג תלומת, כמ'ל'ין וטלימות ממענו תלומת ט', וט' גט'ש מ'ט' כנאל'י לנדי' צפוקה רכתי פכ'ס מות ב' הנרכס פטלי'ת מעער רילזון, לכטינ' וויתן ט' משאל מכל. (נה) יחק למה מל' מה' טעליס. נ"ר פס' ז' מפ' נ'ג

בראשית א

בדד מאה שעריות, לחת מסעירות, (גט) יעקב עשר אעשרנו לך (נruleתית כה ככ) (ס) וכן, בל יישדאל מעשר דנן ותירוש ויזהר, (סא) ונתן לישראל שבעה עממים משבעים אומות, ולעתיד אשר יחויקו עשרה אנשיים מכל לשונות הגויים בבנף איש יהודى, ופזרענות עשרה. יבוא על אויבי עמו, כמו שהכיא במצרים עשר טבות, שנאמר בימי צהך הארץ צרים ארינו נפלאות (מיכא טו) וקרניה עשר וגנו (לימל כד), ואו גנו נגנו עלי עשור ועל נבל על הנין בכינור:

גושוב אל דברינו. השם, (סב) אמר ר' יוסי בר חנינה, שם מים, במתניתה תני, אש ומים, ועל שם המים יקראו בלשון רבים, זאת הארץ, (סג) שהכל רצין אליה, שנarter הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר (קפלט ג כד), אמר את השם, זאת הארץ הקדים שמים לארץ. (סד) תננו רבנן בית. שמאו אומרים שמים נבראו תחלה, ואחר כך ארץ, שנאמר את השם ואת הארץ. ובית היל אומרים ארץ נבראת תחלה, שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, אמר להם בית היל לבית שמאו לדבריכם אדם בונה עלייה. ואחר כך בונה בית, שנאמר הבונה בשמות טולתו ואנו יודתו על הארץ יסדה (עמוס ט ו), אמר להם בית שמאו לבית היל לדבריכם אדם עשה (סה) שרפרף וACHINE עשה כסאו, דבתי השם כסאי והארץ הדום רגלי (יטעיש טו ה), וחכמים אומרים זה מה ייחדיו נבראו, שנא' אף ידי יסדה הארץ ויטני טפהה שמים קורא אני אליהם יעדמו יהדו (סז מה יג). (סז) ר' חנהורמא ב' ר' אבא אמר בבריאות השם נבראו תחלה, אבל בעשיה הארץ קרימה לשמים, (סז) וכן הוא אומר לפנים הארץ יסדה ומעשה ידק שמים (תליס קג כו), לפיכך מספר מעשה הארץ תחלה, שנא' והארץ הייתה תהו ובוהו, שבמה שפטק בו התחל לפרש, אמר ואת הארץ, והתחיל להזכיר הארץ היה הארץ לאחר שנבראת, אמר והארץ הייתה לאחר שנבראי תהו ובוהו. (סח) תנא תהו זה קו יירוק, (סט) פי' תבלת יוזק שטקייף את כל העוו כלו שטמנו יוצא חזך, שנא' ישת חזך סתרו ונרו (סס יט יג); ופי' חזוח דבר שתורה בני אדם, בוהו (ע) אבני מפולמות המשוקעות בתחום שטמן יוצאיין מים, שנא' גטה עליו קו תהו ואבני בהו (יטעיש לד יט), והוא דבר המבעית את האדם, כי היו המים על כל הארץ והחיש עלייהם, כי החיש מן הארץ יוצא, כי הארץ תחתיה יכולה חזך, עם הארץ נברא החיש והוא החושך את האדם מלכת: ורוח אלחים

הערות ותקוניים

מש מד מפי למעשרות, וכן כתיכ נמלרכ נמ"ר פ"ג, ופסקה פסקה עטר תעטר (ג"ח ע"ט), יחק. ספלייך מעטר טני ויולט יוחק גלץ ססיל וימלע צנטה ססיל מהה טעריס כו', ולמה מלין נטבל לנטין, וע"ט נטערס מ"ח, (גט) יעכט עטער הנטערט לך. נפסקה פסק יעקב ספלייך מעטר לרמן, ס"ד טבל הנטערט לך: (ס) וכן כל יטREL מעטר דנן ותילוץ וילוך. ג"ל מעטר דניך תירוטך ווילוך (דנרים י"ל כ"ג): (סא) ונתן ליטREL ז' טממים מטמעים לוממות. סייט חלק עטירית: עין כ"ד סטמ"ל, יוטלמי טנישת פ"ו מ"ל ד"ז ל"ז ע"ג: (סב) חתיר ריב"ה. חנינה י"ב ע"ג: (סג) סטבל ליען לילך. פ"י ד"ק טרכ חרצ טכחב ז"ל ו"י"ל כי טרכ לחן רן וכטלא"ף נספת ולפי טכנגל רן טליה וטונב לוחה חמיד נקלחת כן, ועי' נ"ר פ"ג לחן טתקופת ניטן מרילס לה הסירות (ונכ"ר פ"א ס"י ח' ח' חרך טרכחה לטפות רטן קונה). (סד) ח"ל נ"ט ה"ל. חנינה סס, חמיד ל"ב ע"ט; יוטלמי חנינה פ"ב ס"ה ד"ז פ"ז ע"ג, כ"ל פ"ה, ויק"ר פלא"ט, פדר"ט ריש פ"ח, מדרט טוחמל פ"ב, ודריט מליחו: (סה) טרפף. פ"י ספסל קמן; וצירוטלמי ומדרט נמלר נמקמו היפיסוריין, ויט לתקון ט"ל אטיפודין לדלא"ת, כי סמלס. יוית עטפסאדאט: (סז) ר' חנומויה. נ"ל ס"ה, וצירוטלמי חנינה פ"ב ס"ה, ה"ז נטס ר' יומן ור' חנומויה חמר בטמיה לדנלי ר' יוחק: (סז) וכט"ל לפיס טרכן יסדה. נירוטלמי ובמלרכ: נ"ר טס וטיר' טס, חמר ר' יוכדה נר מעלמי מה דין קלה מסיע ג"ט. מסיע לג"ט לפיס הטרכן יסדה ולח"כ ומעטא ידק טמים, ובמלרכ טמואל מה דין קרלה מסיע לג"ט. טט לתקון ט"ל מסיע לג"ט, ועי' נסלה"ט טרכנייל נמייל פלונטיאטו רהי' נ"ה מקרא הט, נמקוט טלפניטו ונגמלול חנינה סס מונע מקרא נזוס שטוט: טרכן וטמים, וע"ט נגיולר קל"ל: (סח) מהל תוכו זו קו יוחק, חנינה י"ב ע"ל: (סט) פי' חכלת יירוק. כופט טמאנר לטרט קו יוחק: (ע) מפולמות. פי' נריהיס למיס וחוקיס טרכן מפלס, וטומפני הווטף תלגנוס לנו חפק ולגש, מפלמין למתמן נפק חפק עכ"ל, יט לתקון נדנריו חנן טפל ולגש, וטומן גמיזע כ"ה ג', ופיין מלס ז' טסיין